

Glava V

PITANJA IZGRADNJE ORUŽANIH SNAGA

FAKTORI KOJI OPREDELJUJU IZGRADNJU ORUŽANIH SNAGA

Izgradnja oružanih snaga obuhvata rešavanje svih pitanja koja su povezana sa njihovom popunom, organizacijskom strukturom, naoružanjem, sistemom pripreme i vaspitanja boračkog i starešinskog sastava, mobilizacijskom i borbenom gotovošću jedinica. Nju određuju mnogi faktori, u prvom redu karakter društvenog uređenja date države, mogućnosti njene ekonomike i politike, broj, moralno-politički kvaliteti i nacionalne osobenosti stanovništva. Određeni uticaj na izgradnju oružanih snaga ispoljava i geografski položaj države, veličina i karakter njene teritorije.

Da bi se pravilno rešilo pitanje izgradnje oružanih snaga obavezno je uzeti u obzir i borbene mogućnosti i pravce razvoja oružanih snaga verovatnog protivnika, kao i karakter rata koji on priprema.

Pomenuti faktori dejstvuju i uzimaju se u obzir kako u kapitalističkim, tako i u socijalističkim državama, ali njihov uticaj na izgradnju oružanih snaga i objektivne mogućnosti potpuno su različiti.

Socijalističke države imaju najšire mogućnosti da te faktore iskoriste za stvaranje oružanih snaga sa najvišim borbenim sposobnostima i visokim moralno-borbenim kvalitetima zato što su interesi države, interesi naroda i interesi oružanih snaga jedinstveni. Nasuprot tome, u kapita-

lističkim državama te mogućnosti su ograničene, pošto suština i namena oružanih snaga protivreče interesima naroda. Zato se tamo borbena sposobnost, moral i borbeni duh armije održavaju veštački, najusavršenijim sistemom obmana i ideoološkom pripremom ličnog sastava.

Glavni, opredeljujući faktor izgradnje oružanih snaga jeste društveno uređenje države. Od njega u prvom redu zavise karakter i namena oružanih snaga, njihova struktura, sistem popune, obučavanja i vaspitanja, kao i moralne i borbene osobine.

Oružane snage su se pojavile sa državom i njen su najvažniji organ. U kapitalističkim državama one su jedno od glavnih oruđa buržoazije, koje ona koristi za učvršćivanje svoje vlasti i gušenje narodnih masa u sopstvenoj zemlji, za otimanje tuđih zemalja i porobljavanje drugih naroda, kao i za zaštitu svoje ekonomskog i političkog vladavine u slučaju napada drugih, jačih i agresivnijih kapitalističkih država.

V. I. Lenjin je pisao da se militarizam iskorišćuje za dva cilja: »... kao vojna sila koju kapitalističke države upotrebljavaju prilikom svojih spoljnih sudara... i kao oružje vladajućih klasa za gušenje svih (ekonomskih i političkih) pokreta proletarijata...«¹⁾

Kraće rečeno, oružane snage kapitalističkih država u rukama vladajućih klasa predstavljaju oružje ugnjetavanja, pljačke i nasilja.

Istina, imperijalisti i njihovi ideolozi na sve moguće načine pokušavaju da prikriju društveno-političku suštinu svojih oružanih snaga pričama da je armija izvan politike, da ima svenarodni karakter i da je namenjena za zaštitu interesa države, a prema tome i interesa čitavog naroda, itd. No, ta obmana će se otkriti čim pogledamo savremene armije kapitalističkih država.

U nedavnoj prošlosti oruđe najžešće reakcije i neskrivenog terora u zemlji i van njenih granica bile su armije fašističke Nemačke i imperijalističkog Japana. Zapadnonemački generali, koji su više puta bili tučeni,

¹⁾ В. И. Ленин, Сочинения, т. 15, стр. 169.

zaboravivši lekcije iz prošlog rata, otvoreno zahtevaju da se Bundesver naoruža nuklearnim oružjem, čiji bi domet mogao dosegnuti Ural.

Po završetku drugog svetskog rata francuska armija više od 10 godina vodi nepravedne kolonijalne ratove u Vijetnamu i Alžiru. Istu takvu ružnu ulogu u borbi sa nacionalnooslobodilačkim pokretom u kolonijama i zavisnim zemljama imale su i imaju oružane snage Engleske, Holandije, Belgije, Španije i mnogih drugih kapitalističkih država.

Američki imperijalizam, oslanjajući se na svoje ogromne oružane snage i mnogobrojne vojne baze koje su ove stvorile na svim kontinentima zemljine kugle, ima sada ulogu svetskog žandarma, jer podržava reakcionarne diktatorske režime, trule monarhije, istupa protiv demokratskih revolucionarnih promena, vrši agresije protiv naroda koji se bore za svoju nezavisnost.

Rast političke moći monopola i sve jače izražen proces njihovog tesnog povezivanja sa vojno-birokratskim državnim aparatom čine da oružane snage kapitalističkih država sve više postaju zavisne od tih monopola i da se pretvaraju u njihov poslušan aparat. To je osobito karakteristično za SAD, gde proces tesnog povezivanja interesa monopola i vojnog resora ide linijom postavljanja predstavnika vojnih monopola na vodeća mesta u Pentagonu i njegovim ustanovama, uključivanja generala i admirala u rukovodeći aparat najbogatijih firmi i najvećih banaka, kao i linijom koordiniranja politike monopola sa planovima ministarstva odbrane. Zbog toga se sada sva delatnost oružanih snaga SAD u znatnoj meri određuje interesima i planovima finansijskih magnata.

Takva potčinjenost armija kapitalističkim monopolima i korišćenje armija kao oruđa agresije unapred određuje njihovu društveno-političku suštinu. Bez obzira na to što su kapitalističke armije u svojoj osnovi stvorene od radnika i seljaka, one predstavljaju oruđe reakcije, vernog slуга kapitala u borbi protiv naroda kako unutar zemlje tako i van nje.

Klasna suština oružanih snaga kapitalističkih država, njihove funkcije i namena da služe kao oruđe imperijalista određuju i način njihove popune, celokupan sistem obučavanja i vaspitanja njihovog boračkog i starešinskog sastava.

Danas se armije kapitalističkih država, kao po pravilu, popunjavaju na osnovu sveopšte vojne obaveze, u njih se pozivaju svi slojevi stanovništva. Međutim, to ne znači da tamo nema klasnog izbora i klasne podele. Buržoazija se boji svoga naroda i pri popunjavanju oružanih snaga primenjuje kamuflirane načine klasnog izbora. »... Sve vlade u svetu« — pisao je Lenjin — »počele su da se boje svenarodne armije, otvorene za seljake i radnike, i krišom prelaze na najraznovrsnije metode izbora iz buržoazije specijalno odabranih i specijalno snabdevenih najsavremenijom tehnikom vojnih jedinica«.²⁾

Poseban izbor prilikom popune najkarakterističniji je bio u svoje vreme za nemačkofašističku armiju, u kojoj su, po tom principu, bile formirane SS jedinice, tenkovske operativne i taktičke jedinice, avijacija i druge specijalne jedinice. U savremenim kapitalističkim armijama se najsigurnijim sastavom, sa stanovišta buržoazije, popunjavaju taktičke i operativne jedinice, naoružane raketno-nuklearnim oružjem, posebne avio-jedinice, padobransko-desantne i neke druge specijalne jedinice. Kao primer posebnog izbora najsigurnijih vojnika i podoficira može nam poslužiti popuna operativnih i taktičkih jedinica armijskog korpusa za strategijsku namenu u SAD. Taj korpus je određen da guši revolucionarna istupanja naroda u drugim državama i nacionalnooslobodilačku borbu u kolonijama i zavisnim zemljama. Radi toga se za njega bira borački i starešinski sastav koji je spreman da bez pogovora izvršava svako naređenje svojih gospodara. Kao primer popune po tom istom principu mogu služiti i padobranske jedinice u Francuskoj, koje su upotrebljavane za vođenje »prljavog rata« u Alžиру.

²⁾ В. И. Ленин. Сочинения, т. 31, стр. 171.

Osobito brižljivo se vrši izbor za oficirski kadar i za rukovodeće dužnosti u oružanim snagama. U kapitalističkim državama »oficiri i generali« — kako je ukazivao V. I. Lenjin — »većinom ili pripadaju klasi kapitalista ili brane njene interese.³⁾ U SAD najmoćnije industrijske korporacije od stvaranja ministarstva odbrane čvrsto drže u svojim rukama portfelj ministra odbrane, postavljajući na tu dužnost svoje najvernije predstavnike. Zamenici i pomoćnici ministra odbrane, ministri kopnene vojske, ratnog vazduhoplovstva i ratne mornarice, njihovi zamenici i pomoćnici — svi, bez izuzetka, uvek su bili predstavnici najvećih monopolija. Takva situacija je i u drugim kapitalističkim armijama, gde čitav komandni vrh zavisi od finansijskih magnata.

No, specijalni sistem klasnog izbora za popunu oružanih snaga u kapitalističkim državama je samo jedna od formi njihovog pretvaranja u poslušno oruđe imperijalista. Glavni napor u tom pravcu preduzimaju se po liniji obučavanja i vaspitanja boračkog i starešinskog sastava, osobito vojnika i mornara. Bivši ministar odbrane SAD Makelroj u svoje vreme je rekao da je »prvi i najvažniji zadatak — borba za umove ljudi. Sve ostalo je potčinjeno toj bici«. I stvarno, borba za umove ljudi u svim armijama kapitalističkih država, brižljivo organizovana i promišljena, vodi se po svim linijama.

Čitav sistem obučavanja i vaspitanja u kapitalističkim armijama usmeren je na to da se uguši klasna svest vojničke mase, da se armija predstavi kao vanklasna organizacija, koja je, tobože, predviđena da izvršava volju čitavog naroda, čitave nacije. Prepredenom ideoološkom obradom boračkog i starešinskog sastava buržoaski ideolozi teže da izglađe postojeće protivrečnosti između socijalnog sastava armija i njihove namene. Još pre poziva u armiju omladina se u kapitalističkim zemljama vaspitava u matričističkom, šovinističkom duhu. Za tu svrhu se koriste sva sredstva i svi načini ideoološkog uticanja — škole, štampa, kino, televizija, pozorište, reklame i crkva. Stvoreno je

³⁾ В. И. Ленин, Сочинения, т. 24, стр. 284.

mnoštvo reakcionarnih omladinskih organizacija — društveno-političkih, verskih, sportskih, kulturnih, studentskih i dr.

U Zapadnoj Nemačkoj, SAD, Francuskoj, Japanu, Spaniji, Portugaliji i drugim kapitalističkim zemljama sve negativnije utiču na omladinu razne fašističke i polufašističke organizacije.

Ideološko vaspitanje omladine kapitalističkih zemalja u militarističkom i šovinističkom duhu još je intenzivnije posle njenog dolaska u armiju.

Najkarakterističnija je u tom pogledu armija SAD. Ideološka obrada boračkog i starešinskog sastava u njoj predstavlja brižljivo promišljeni sistem propagande, usmerene na to da obezbedi vladavinu buržoaske ideologije među boračkim i starešinskim sastavom, da pripremi vojnike i mornare za rat protiv SSSR-a i drugih zemalja socijalističkog lagera. Glavno mesto u toj obradi zauzima antisovjetska i antikomunistička propaganda, propovedanje ideja ratobornog šovinizma, širenje kleveta protiv socijalizma, raspaljivanje mržnje prema sovjetskim ljudima.

U isto vreme propagandni aparat armije teži da ulepša fasadu oronulog kapitalizma. Vojnicima se uliva u glavu da oni brane, tobože, »narodni poredak«, »društvo sveopštег blagostanja«, »narodni kapitalizam«, »slobodni svet« itd. Najbestidnije se špekuliše sa parolama slobode, jednakosti i bratstva. Na sve moguće načine se veliča vojna sila imperialističkih država, u prvom redu SAD, izmišljaju se razna opravdanja za savez sa zapadnonemačkim revanšistima i za postojanje agresivnih imperialističkih blokova.

Vidno mesto u ideološkoj obradi američkog vojnika i mornara ima težnja da im se nakalemi interes za vladavinu, za bogaćenje, za privatnu inicijativu, da se kod njih razviju niski instinkti, da se otruju buržoaskim nacionalizmom, šovinizmom i rasizmom. U njihovu svest uporno se usađuje ideja o izvanrednom načinu američkog života o posebnoj nameni američke armije, o nadmoćnosti američke nacije, koja je, tobože, pozvana da stoji na čelu čitavog sveta i da upravlja sudbinom naroda.

Isti smisao ima ideološka obrada vojnika i u drugim kapitalističkim armijama. U zapadnonemačkom Bundesveru ponovo je zacario duh mržnje prema čoveku. Bivši hitlerovski generali i oficiri teže da vaskrsnu najgore tradicije poražene nemačkofašističke armije.

Propaganda militarizma i rata ovde se vodi pod zastavom revansa i obnavljanja nemačkog rajha u granicama od 1937. godine. Pri tome zapadnonemački militaristi ne žale truda da falsifikuju istoriju drugog svetskog rata, rehabilituju pljačkašku nemačku fašističku armiju, da joj stvore oreol slave i ponovo pripreme omladinu za pohod na Istok.

Imperialisti, neposredno zainteresovani u osvajačkim, pljačkaškim ratovima, teže da nakaleme vojnicima svojih armija ličnu zainteresovanost u ratu, da ih pretvore u profesionalne pljačkaše. U tom pogledu osobito je bila karakteristična nemačka fašistička armija, koja ne samo da je obezbeđivala osvajačke težnje nemačkih militarista već je i sama činila nasilja i otvoreno pljačkala stanovništvo privremeno okupiranih teritorija.

Celokupan život, unutrašnji red i sistem obučavanja u kapitalističkim armijama usmereni su na to da izoluju vojnike od naroda, da ih odvoje od politike, da im otupe klasnu svest načine od njih slepe izvršioce volje vladajuće klase.

Imajući u rukama državnu vlast i koristeći razne forme i metode uticanja na svest vojničkih masa, imperialisti pretvaraju svoje oružane snage u poslušno oružje klasnog i nacionalnog ugnjetavanja, militarizma i reakcije, koje predstavlja ozbiljnu pretnju miru i bezbednosti.

No, to oruđe ne može uvek da izdrži ratna iskušenja i često izneverava imperialiste. Sa teškoćama ratnog života vojničkoj masi se vraća klasna svest, i ona počinje da shvata da se rat vodi u interesu grupice imperialista i da narodnim masama u ogromnoj većini donosi lišavanja i patnje.

Tada ratna mašina kapitalističkih država počinje da škripi, da popušta i da se ruši. Tako je bilo sa mnogim armijama u prvom i u drugom svetskom ratu, tako će biti i

u trećem svetskom ratu, koji pripremaju imperialisti protiv socijalističkih zemalja.

Ideje agresije, pljačka i porobljavanja drugih naroda ne mogu služiti kao sigurna osnova za visoki moral i borbeni duh armija koje ratuju. V. I. Lenjin je ukazivao da je »nemoguće voditi mase u pljačkaški rat . . . i nadati se njihovom entuzijazmu«.⁴⁾

U Sovjetskom Savezu i drugim socijalističkim zemljama izgradnja oružanih snaga je neodvojiv deo opšte izgradnje države i potčinjena je njenim osnovnim interesima, koji odražavaju interes čitavog naroda. Ovde odlučujući faktor izgradnje oružanih snaga predstavlja, takođe karakter društvenog uređenja. Ali, to je potpuno novo, napredno, progresivno društveno uređenje. Njemu su tuđi osvajački, pljačkaški ratovi protiv drugih naroda. U osnovi politike socijalističkih država prema drugim državama leže principi mira, ravnopravnosti, samoopredeljenja naroda, poštovanja nezavisnosti i suvereniteta svih zemalja i naroda, miroljubive koegzistencije država sa različitim društvenim uređenjem. Socijalistički sistem je prirodni centar za okupljanje svih miroljubivih snaga na zemlji.

Takav karakter socijalističkih država određuje i socijalno-politički lik oružanih snaga, njihovu namenu i funkcije. To su oružane snage potpuno novog tipa — oružane snage naroda, oslobođenog od kapitalističkog rostva, pozvane da brane slobodu i nezavisnost naroda od napada imperialističkih agresora.

Stvaranje oružanih snaga u socijalističkim državama nije uslovljeno njihovim unutrašnjim razvojem, već, u prvom redu, neophodnošću odbrane država od napada spoljnih neprijatelja, ratnom opasnošću koja potiče od imperialističkog lagera. Samo to prisiljava Sovjetski Savez da drži oružane snage i da održava njihovu borbenu spremnost na nivou koji obezbeđuje odlučno i potpuno uništenje neprijatelja koji bi se usudio da posegne za njegovom slo-

⁴⁾ В. И. Ленин, Сочинения, т. 25, стр. 337.

bodom i nezavisnošću. Upravo ti isti zadaci zahtevaju kao neophodno stvaranje i održavanje visoke borbene spremnosti oružanih snaga i u svim drugim socijalističkim državama.

Suprotno kapitalističkim armijama, oružane snage socijalističkih država nisu oruđe eksplotatorskih klasa, već čitavog naroda, oslobođenog od kapitalističkog ropstva. To su, zaista, narodne armije. One su izašle iz naroda, nerazdvojno su povezane s njim i brane velike tekovine socijalizma, slobodu i nezavisnost naroda socijalističkih zemalja, njihove državne interese.

Povezanost s narodom je nepresušiv izvor njihovih moralnih i borbenih kvaliteta. Ona je nadahnjivala Sovjetske ratnike za besmrтne podvige u građanskom i velikom otadžbinskom ratu, ona je zalog budućih pobeda nad agresorima.

Oružane snage socijalističkih zemalja su armije prijateljstva i bratstva naroda, uvek spremne da priteknu jedna drugoj u pomoć i da svojim grudima brane svetski sistem socijalizma, prožete osećanjem socijalističkog internacionalizma i vaspitane u duhu poštovanja naroda drugih zemalja, bratske pomoći narodima koji se bore za svoje oslobođenje od klasnog i nacionalnog ugnjetavanja. Oružane snage socijalističkih država su odlučujuće sredstvo zaštite mira u svetu. One su — armije mira.

Takva je socijalna priroda i namena oružanih snaga socijalističkih država. Time se određuje i njihov sistem popune, obučavanja i vaspitanja boraca i starešina. Služba u oružanim snagama socijalističkih država je počasna obaveza svih građana. Tu nema klasnog izbora, svi građani imaju jednak prava i jednakih obaveze u odbrani države. Tu nema ni klasnog antagonizma između vojničke mase i oficirskog sastava, koji je karakterističan za armiju kapitalističkih država. Ako je u armijama kapitalističkih država oficir sluga i izvršilac volje imperijalista, u socijalističkim zemljama on je sluga i izvršilac volje čitavog naroda. Tu osnovni kriterij u izboru oficirskih kadrova nije klasna pripadnost, već odanost svome narodu i socijalističkoj domo-

vini, visoki moralno-politički i radni kvaliteti i lične sposobnosti čoveka.

Čitav sistem vaspitanja u armijama socijalističkih država usmeren je na to da kod boračkog i starešinskog sastava razvije visoke moralno-političke kvalitete, svojstvene novom čoveku, članu najprogresivnijeg društva, da učvrsti norme komunističkog morala, najhumanijeg morala na svetu.

Kod boračkog i starešinskog sastava oružanih snaga socijalističkih država razvija se visoka politička svest, plamen ljubav prema svojoj domovini i sveta mržnja prema njenim neprijateljima, bezgranična odanost svome narodu i požrtvovanje u izvršavanju vojničke dužnosti, istinski humanizam i drugarstvo u međusobnim odnosima, kao i u odnosima prema civilnom stanovništvu, visoka svesna vojnička disciplina, muškost i heroizam, poštovanje ljudskog dostojanstva, prava i običaja stanovništva onih zemalja u koje će vojska socijalističkih država biti primorana da uđe u ratu ili za vreme mira da bi izvršila svoje savezničke obaveze.

Visokohumani moralni kodeks sovjetskog čoveka i ljudi drugih socijalističkih država obavezan je i za čitav borački i starešinski sastav njihovih oružanih snaga. Njega usvajaju vojnici i oficiri kroz čitav sistem vaspitanja u granđanstvu i vojsci.

Izgradnja oružanih snaga u Sovjetskom Savezu i u drugim socijalističkim državama zasnovana je na rukovođenju komunističkih i radničkih partija oružanim snagama. One brižljivo odgajaju oružane snage, učvršćuju njihovu borbenu sposobnost i borbenu gotovost, podstiču i nadahnjuju ratnike na velike ratne podvige u ime interesa svih naroda socijalističkih država.

Oružane snage socijalističkih država imaju visoku svest o svom velikom dugu pred narodom, njih neće uplašiti nikakve teškoće i nezgode rata. To su više puta dokazale čitavom svetu sovjetske oružane snage, osobito u drugom svetskom ratu.

Tako izgledaju dve potpuno suprotne osnove pojave, popunjavanja i vaspitanja oružanih snaga u kapitalističkim i socijalističkim državama. Njih uslovjavaju razlike u socijalno-političkoj suštini društvenog uređenja, razlike u unutrašnjoj i spoljnoj politici država.

Sledeći važan faktor koji određuje osnove izgradnje oružanih snaga država jeste stanje njihove ekonomike, nivo razvijenosti industrije, transporta, poljoprivrede, nauke i tehnike, brojnost i kvalitet stanovništva. Može se reći da ekonomika direktno ili indirektno utiče bukvalno na sve strane izgradnje oružanih snaga, kako u miru tako i naročito u ratu. Ukoliko je ekonomski razvoj države dostigao viši nivo, ukoliko je njeno stanovništvo brojnije, utoliko su veće njene mogućnosti da drži brojno jake oružane snage i da ih snabdeva najnovijim vrstama naoružanja i druge borbenе tehnike. Preko oružja i ljudstva ekonomika utiče i na načine izvođenja ratnih dejstava — na taktiku, operativnu veštinu i strategiju. Kraće rečeno, ekonomске mogućnosti države određuju njenu vojnu moć.

Ekonomika država uvek je predstavljala materijalnu bazu izgradnje oružanih snaga, njihovu kvantitativnu i kvalitativnu osnovu. U tom pogledu korisno je pomenuti poznatu Engelsovu tezu: »...Citava organizacija i borbeni metod armija... zavise od materijalnih, tj. ekonomskih uslova: od ljudskog materijala i od oružja, prema tome — od kvaliteta i broja stanovništva i od tehnike«.⁵⁾

Te reči, koje je Engels izgovorio pre više od 80 godina, u savremenim uslovima dobijaju poseban značaj. One se odnose još na onaj period kad su armije bile relativno male i sastavljene samo od kopnene vojske i ratne mornarice, kad se progres u ratnoj tehnici, uslovljen nivoom razvoja društvene proizvodnje, razvijao relativno sporo i kad nije bilo potrebno stvarati velike rezerve materijalnih sredstava za vođenje rata, pošto se njegova sudbina obično rešavala u jednoj, a pokatkad u nekoliko glavnih bitaka. Međutim,

⁵⁾ Ф. Энгельс, *Анти Дюринг*, М., Госполитиздат, 1953, стр. 160.

i u to vreme izdaci za izdržavanje armija, za kupovinu oružja i druge ratne tehnike praznili su državne blagajne i kao teško breme padali na leđa naroda.

Srazmerno s povećanjem grabljivih težnji kapitalističkih država zaoštravale su se protivrečnosti između njih i dovodile do mnogobrojnih krvavih ratova. Kao rezultat toga, neprekidno su se povećavale oružane snage, brzo se razvijala i usavršavala ratna tehnika i povećavala se zavisnost armija od nivoa razvoja proizvodnje i ekonomskih mogućnosti država. Ako su u nedavnoj prošlosti osnova naoružanja armija bili puška i top, sada se u njihovom naoružanju nalaze najkomplikovanije i najskuplje maštine, stvorene prema poslednjoj reči nauke i tehnike — nuklearne rakete, atomske podmornice sa raketnim naoružanjem, reaktivni avioni, koji razvijaju nadzvučnu brzinu, komplikovana radio-tehnička aparatura, da i ne govorimo o tenkovima, automobilima, oklopnim transporterima, tegljačima, najnovijim artiljerijskim sistemima vojno-inžinerijskoj i drugoj komplikovanoj ratnoj tehnici. Za proizvodnju naoružanja koriste se, u prvom redu, najnovija dostignuća nauke i tehnike i troše ogromna materijalna sredstva.

Sa razvojem i usavršavanjem ratne tehnike prekormerno je rasla i njena cena, višestruko su se povećali rashodi država za naoružanje armija. Tako, dok je američki bombarder »martin« 1920. godine koštao 38.000 dolara, a bombarder B-29 u vreme drugog svetskog rata — 680.000 dolara, dotle savremeni bombarder B-52 košta već 8,5, a B-58 — 17,6 miliona dolara. Svaka američka raketa »atlas« košta državu 1,5 milion dolara, a cena atomske podmornice naoružane raketama »polaris« iznosi oko 115 miliona dolara.

Sa povećanjem cena ratne tehnike izmenio se i karakter vojnih izdataka. Do prvog svetskog rata više od 80% vojnih budžeta trošilo se na izdržavanje boračkog i starešinskog sastava armija, a deo izdataka za kupovinu oružja i druge ratne tehnike nije prevazilazio 11—15%. Danas je upravo suprotno: osnovni deo vojnih rashoda čine izdaci za tehničko opremanje armija. Na primer, u SAD u drugom

svetskom ratu u 1944. godini, od 89,7 milijardi dolara vojnih izdataka, na naoružanje, tehničko snabdevanje i vojnu izgradnju bilo je utrošeno 60,2 milijarde dolara ili 67% vojnih rashoda, a za izdržavanje boračkog i starešinskog sastava i druge troškove — 29,5 milijardi dolara ili 33% od celokupnih vojnih izdataka.

U principu se nije izmenio ni karakter vojnih izdataka u miru. Tako je u SAD u 1961—1962. budžetskoj godini za održavanje boračkog i starešinskog sastava oružanih snaga utrošeno oko 43% vojnog budžeta, a za 1962—1963. budžetsku godinu novčana sredstva za izdržavanje boraca i starešina planirana su samo u visini od oko 28% vojnog budžeta, bez obzira na to što su se oružane snage, u poređenju sa prošlim godinama, znatno povećale. Za naoružanje i naučnoistraživački rad u oblasti naoružanja u 1959. godini SAD su utrošile 56, a Engleska 38 puta više nego u 1938. godini.

Na izdržavanje oružanih snaga troše se ogromne sume novca. U miru vojni izdaci u velikom broju imperijalističkih država gutaju više od 50% ukupnog državnog budžeta, a u ratu se povećavaju do 70% i više u odnosu na opšti budžet. Rat i ratni troškovi postali su prava nesreća za narod i najunosnija stavka kapitalističkih monopolija, koji ostvaruju svoj biznis na krvi i patnjama miliona ljudi.

»Imperijalističke države« — kaže se u Programu KPSS — »u miru drže ogromne oružane snage. Vojni izdaci gutaju sve veći deo državnih budžeta . . . Bogateći pojedine grupe monopolističke buržoazije, militarizam vodi iznuranju nacija, osiromašenju naroda, koji malaksava pod teretom poreza, rastuće inflacije i skupoće«. Tako su se vojni izdaci u SAD u 1962—1963. budžetskoj godini u poređenju sa 1936. godinom povećali za 50 puta. Samo neposredni vojni izdaci SAD za poslednjih pet godina prešli su 220 milijardi dolara, a sve zemlje NATO za poslednjih deset godina utrošile su u trci u naoružanju više od 500 milijardi dolara. U celini, kapitalističke zemlje troše za naoružanje i oružane snage 15—20% ukupnog nacionalnog dohotka.

Za pripremu rata i naoružavanje armija u kapitalističkim državama stvorena je moćna vojna industrija, koja

izrađuje najsavršenija sredstva za istrebljivanje ljudi i uništavanje vrednosti koje su oni stvorili. Tome istom cilju, u ovom ili onom stepenu, potčinjene su i mnoge grane nevojne industrije, za tu istu svrhu koriste se, u prvom redu, sva najveća dostignuća nauke i tehnike. Na primer, u SAD 48% svih vladinih budžetskih kredita za potrebe nauke ide na istraživanja koja su u vezi sa pripremom za rat. Stalan elemenat kapitalističke ekonomike postala je orientacija na rat.

U saopštenju sa Moskovskog savetovanja predstavnika komunističkih i radničkih partija ukazuje se da je za trku u naoružanju zainteresovana samo neznatna grupa monopolista i ratnih špekulanata, koji iz toga izvlače basnoslovne dobiti. Po službenim podacima, čisti dobitci monopolija SAD porasli su sa 3,3 milijarde dolara u 1938. godini na 43,4 milijarde dolara u 1957., tj. povećali su se za više od 13 puta. U Francuskoj 32 kapitalističke kompanije u 1957. godini dobile su više od 32 milijarde franaka dobiti, u 1958. — 40 milijardi i u 1959. — oko 46 milijardi franaka. Čist dobitak engleskih monopolija povećan je sa 1.242 miliona funti stervinga u 1951. na 2.210 miliona u 1959. godini.

Najveću dobit ostvaruju kapitalistički monopoliji koji proizvode nuklearno naoružanje. Tako je kompanija »Dženeral dejnemiks« za 10 godina povećala svoje dobiti sa 1,8 na 91,8 miliona dolara, a kompanija »Dženeral elektrik« — sa 177 miliona dolara u 1947. do pola milijarde dolara u 1959. godini.

Danas se u SAD, po priznanju bivšeg predsednika Ajzenhauera, formirao zloslutni savez ogromne vojne organizacije i krupne vojne industrije, u kome su angažovani milioni ljudi i koji okreće milijarde dolara. Njegov sveobuhvatniji uticaj, ekonomski, politički, pa čak i duhovni oseća svaki grad, vlada svake američke države, svaka ustanova federalne vlade. Taj savez, ili, kako ga je nazvao Ajzenhauer, »vojni i industrijski kompleks«, stvarno određuje svu unutrašnju i spoljnu politiku Sjedinjenih Američkih Država.

Vojni izdaci država još više se povećavaju sa početkom rata. Za obezbeđenje potreba rata u suštini se preorijentiše

sva ekonomika zaraćenih država, do minimuma se smanjuje obezbeđenje najnasušnijih potreba stanovništva. Sam rat vrlo skupo košta čovečanstvo. U njemu se pustoše cele zemlje, razaraju hiljade gradova i sela, uništavaju plodovi rada mnogih ljudskih pokolenja.

Po proračunima francuskog ekonomiste A. Kloda, ratna razaranja u Evropi u drugom svetskom ratu procenjuju se na 260 milijardi dolara, od čega 50% otpada na SSSR. Neposredni vojni izdaci svih država koje su učestvovali u tom ratu iznose 1 trillion i 117 milijardi dolara, a opšta cena materijalnih gubitaka u ratu dostiže astronomsku cifru — 4 triliona dolara. Takvu cenu je platilo čovečanstvo za razbojničku politiku imperijalizma.

Teza o zavisnosti oružanih snaga od ekonomike ne odnosi se samo na kapitalističke već i na socijalističke države. Narastanje vojne moći imperijalističkih država ima otvoreno agresivni karakter i usmereno je u prvom redu protiv zemalja socijalističkog lagera. To prisiljava socijalističke države da imaju takve oružane snage koje bi bile sposobne ne samo da daju otpor agresoru u slučaju napada već i da ga potpuno unište. V. I. Lenjin je pisao: »... Bez armije i najozbiljnije ekonomske pripreme voditi savremeni rat protiv razvijenog imperijalizma ... nemoguće je.«⁶⁾ Te reči sačuvale su svoje značenje i danas.

Sledeći ta Lenjinova uputstva, Sovjetski Savez i druge socijalističke države razvijaju ekonomiku i svestrano povećavaju svoju odbrambenu moć. Prirodno je da radi toga moraju odvajati znatne ekonomske rezerve i trošiti velika novčana sredstva. Međutim, vojni izdaci socijalističkih država su višestruko manji nego kapitalističke. Tako su vojni izdaci Sovjetskog Saveza 1962. godine iznosili 16,7% državnog budžeta, a za 1963. godinu planirani su u iznosu 16,1%, dok su budžetska sredstva za vojne ciljeve u SAD poslednjih godina iznosila više od 50%.

No, vojni izdaci socijalističkih i kapitalističkih država nisu samo različiti po obimu, oni se ne mogu uporediti ni po svojoj nameni.

⁶⁾ В. И. Ленин, Сочинения, т. 27, стр. 38.

U imperijalističkim državama vojni izdaci donose ogromne dobiti kapitalističkim monopolima, a narastanje borbene moći oružanih snaga te države koriste za stvaranje međunarodne zategnutosti i otpočinjanje agresivnog rata u momentu povoljnog za njih. Suprotno tome, u socijalističkim državama jačanje oružanih snaga služi kao protivteža kapitalističkim armijama, stvara garanciju za odbranu mira i povećava izglede za sprečavanje rata. Imperijalizam uzima u obzir samo realnu snagu, a takvu snagu sada predstavlja Sovjetska armija i armije socijalističkih država.

Uticaj razlike ekonomskih sistema na izgradnju oružanih snaga i na održavanje njihove visoke borbene gotovosti i sposobnosti osobito je vidan za vreme rata. U tom pogledu mogućnosti socijalističkih država mnogo prevazilaze mogućnosti kapitalističkih zemalja. Zahvaljujući neospornoj nadmoćnosti u ekonomskoj organizaciji i u moralno-političkom duhu naroda, Sovjetski Savez je mogao ne samo da istraje u velikom otadžbinskom ratu već i da uništi osnovne snage fašističke Nemačke i njenih bivših saveznika.

Komunistička partija i sovjetska vlada, oslanjajući se na neviđeni radni entuzijazam naroda, uspele su da u kratkom roku stvore skladnu ratnu privredu i da obezbede front svim što je bilo neophodno za uništenje neprijatelja.

Ni jedna kapitalistička država nije bila u stanju da u tako kratkom roku mobiliše i tako potpuno iskoristi svoje ekonomске rezerve za vreme rata kao što je to uradio Sovjetski Savez.

Vojni teoretičari kapitalističkih zemalja pokušavaju da dokažu da u budućem nuklearnom ratu ekonomске mogućnosti država i ljudske rezerve neće imati značaj kakav su imale u ranijim ratovima i da će sada sve rešavati proizvodnja nuklearnog oružja. Po njihovom mišljenju, u budućem ratu, zbog njegovog brzog toka i velikih razaranja, neće doći do prevođenja ekonomike na ratnu proizvodnju, zbog čega će odlučujući značaj imati prethodna ekomska priprema zemlje.

Bez sumnje, blagovremena ekonomiska priprema zemlje za budući rat dobila je danas izuzetno veliki značaj.

Ali, u isto vreme i u toku rata, čak i kad se on brzo razvija, uloga ratne ekonomike će se ne samo sačuvati već će postati još značajnija. I u tom pogledu objektivne mogućnosti socijalističkih država neizmerno su veće od kapitalističkih. Socijalistički poredak na svaki udar neprijatelja može da odgovori »većim zbijanjem snaga i ekonomske moći«,⁷⁾ što je očigledno potvrdio prošli rat.

Kapitalizam širi i održava svoju vladavinu ognjem i mačem; oružje, pak, socijalizma jeste njegova nadmoćnost nad kapitalizmom u državnom uređenju, u ekonomskoj organizaciji društva, u podizanju životnog standarda i duhovne kulture naroda. Ekonomika kapitalizma je osnova agresivne suštine njegovih oružanih snaga, a ekonomika socijalizma — njegovih miroljubivih streljenja; koja se oslanjaju na visoku borbenu moć kopnene vojske i mornarice.

Ogromne napore savremenih ratova mogu da izdrže samo države sa čvrstim društvenim i državnim uređenjem, koje imaju podršku čitavog naroda i vrlo razvijenu ekonomiku, sposobnu da obezbedi držanje velikih stalnih armija, njihovo dalje mnogostruko povećanje prilikom mobilizacije u slučaju rata, njihovo snabdevanje svim savremenim vrstama naoružanja za rešavanje vojno-političkih i strategijskih zadataka rata u kratkim rokovima, kao i za vođenje dugotrajnog rata. Jednom rečju, savremena ekonomika mora biti sposobna da u najkraćim rokovima pruži oružanim snagama maksimum savremenih sredstava za vođenje rata i da ih u punoj meri neprekidno obezbeđuje svim potrebama ako se rat otegne, ako bude dugotrajan. Za to ona mora biti pripremljena u miru.

Ekonomika države, predstavljajući materijalnu bazu razvoja oružanih snaga, određuje i osnove njihove izgradnje. Što je čvrše ekonomsko uređenje države i što je veći nivo razvoja industrije, nauke, tehnike, država ima veće mogućnosti da brzo razvije naoružanje armije u kvantitativnom i kvalitativnom pogledu, a to, sa svoje strane, određuje i pravac u izgradnji oružanih snaga, njihovu

⁷⁾ В. И. Ленин, Сочинения, т. 30, стр. 133.

strukturu i forme organizacije vojske, a isto tako načine vođenja rata — taktiku, operativnu veštinu i strategiju.

Nivo razvoja ratne veštine je jedan od važnih faktora koji opredeljuju izgradnju oružanih snaga. Ratna veština se razvija potčinjavajući se zakonima dijalektike. Jedan od tih zakona, koji određuje postepeno kretanje ratne veštine, predstavlja uzajamna povezanost i međusobna zavisnost ratne tehnike, formi organizacije oružanih snaga i načina izvođenja borbenih dejstava. Ti faktori se nalaze u stalnom kretanju i promenama. Njihov razvoj je uzajamno uslovljen. Sa promenom jednog od njih i drugi obavezno trpe promene. Odlučujući faktor te uzajamne povezanosti i međusobne zavisnosti predstavlja produkt proizvodnje, produkt ekonomike — ratna tehnika i, pre svega, oružje. Ono je najrevolucionarniji elemenat, koji neposredno utiče na načine vođenja rata, na razvoj i izgradnju oružanih snaga.

To se može ispitati na konkretnim primerima razvoja ratne veštine. Pojava baruta i razvoj vatrenog oružja izazvali su pravu revoluciju u vojnom delu i otvorili novu epohu u razvoju ratne veštine i u izgradnji oružanih snaga. Uvođenjem tog oružja u armije i njegovim učvršćivanjem u svojstvu osnovnog sredstva za vođenje rata zauvek su otpala dejstva jedinica u gustim i zbijenim strojevima, primenjivanim u toku stoleća. Njih je zamenio novi, linijski borbeni poredak, koji je zahtevaо gipkije forme organizacije vojske. Kasnije uvođenje u naoružanje armija izolučenog oružja, koje u poređenju sa oružjem s glatkom cevi ima veći domet i veću tačnost pogađanja, doprinelo je da se pojavi novi način izvođenja borbenih dejstava — streljačkim strojevima. Pronalazak automatskog oružja i razvoj inžinjerijske tehnike izazvali su pojavu borbenog poretka po grupicama i bili su jedan od glavnih uzroka pojave pozicionih formi vođenja rata. Avioni, tenkovi i mnogobrojna pokretna artiljerija različite namene uslovili su nove manevarske forme borbenih dejstava. Na kraju, savremeno nuklearno oružje izvršilo je potpuni preokret u vojnem delu, primoralo je da se preispitaju svi principi

ratne veštine, ustaljeni vekovima, i zahtevalo je da se istražuju i razrađuju potpuno novi načini vođenja rata i nove forme organizacije vojske.

Novo oružje ne samo da je uticalo na načine izvođenja napada ili odbrane već je često izazivalo i pojavu novog vida borbenih dejstava — zaštitu od toga oružja, kao, na primer, protivhemiju zaštitu, protivvazdušnu i protivtenkovsku odbranu, zaštitu od sredstava za masovno uništavanje, protivpodmorničku odbranu itd. Ono je unosilo korenite promene u metode komandovanja jedinicama, u organizaciju materijalnog, tehničkog, sanitetskog obezbeđenja operacija i u mnoge druge oblasti borbene delatnosti vojske.

Novi načini izvođenja borbenih dejstava, izazvani novim vrstama oružja, imali su neposredan uticaj na organizacionu strukturu i na celokupnu izgradnju oružanih snaga. Oni su bili uzrok stvaranja ne samo odgovarajućih taktičkih i operativnih jedinica već i celih rodova vojske i vidova oružanih snaga. Upravo tome duguju svoju pojavu neki vidovi oružanih snaga, ratno vazduhoplovstvo, jedinice PVO, raketne jedinice, koji ne samo da su potisli tradicionalne vidove oružanih snaga (kopnenu vojsku i ratnu mornaricu) već su u nekim slučajevima počeli zauzimati glavno mesto.

Istovremeno su i stari vidovi oružanih snaga pretrpeli ozbiljne kvantitativne i kvalitativne, strukturalne i organizacione promene, koje su izazvane pojavom novih vrsta oružja i novih rodova vojske. Pri tom su pojedini rodovi vojske, koji su u prošlosti imali dosta značajnu ulogu u ratu, postepeno gubili svoj značaj i često potpuno silazili sa scene. Sasvim nedavno, u početku prvog svetskog rata, konjica je u svim armijama, koje su ratovale, bila dosta mnogobrojan rod kopnene vojske i imala je veliku ulogu u izvođenju borbenih dejstava, a u drugom svetskom ratu ona je bila sačuvana, u malom broju, samo u sovjetskim oružanim snagama. Sada je konjica kao rod vojske u svim zemljama prestala da postoji. Konj, kao sredstvo za izvođenje manevra, ustupio je svoje mesto mašini, tenku, ok-

lopnom transporteru, automobilu, tegljaču. Uloga i namena u ratu različitih vidova oružanih snaga i rodova vojske trpe suštinske promene. Tako će biti i ubuduće: zastarele vrste oružja ustupaće svoje mesto novim, savršenijim. Takva je dijalektika razvijanja.

Istovremeno, načini izvođenja borbenih dejstava i forme organizacijske vojske, takođe, ne ostaju nepromenljivi u odnosu na sredstva oružane borbe. Menjajući se, oni, sa svoje strane, postavljaju nove zahteve ratnoj tehnici, oružju i organizaciji vojske, prisiljavajući vojnonaučnu misao da stalno radi na njihovom usavršavanju i razvoju.

Prema tome, proizvodnja, koja je početna osnova razvoja sredstava oružane borbe, preko čoveka i ratne tehnike utiče i na načine vođenja rata — na taktiku, operativnu veštinu i strategiju, na razvoj organizacionih formi oružanih snaga, na njihovu izgradnju. Pojava novih formi organizacije vojske i novih načina vođenja rata, sa svoje strane, utiče na razvoj ratne tehnike, a preko nje i proizvodnje. Takav je neprekidni proces istorijskog razvoja ratne veštine, u čijem centru se nalazi čovek.

Upravo čovek, sa svojim razumom i voljom, sa svojim znanjima i sposobnostima, sam stvara oružje za svoje sopstveno uništavanje i sam određuje način upotrebe toga oružja ili način vođenja rata sa korišćenjem oružja, koje je sam stvorio. Što je veći nivo čovekove svesti, tačnije, njegove klasne svesti i njegovog shvatanja svoje istorijske misije, on efikasnije upotrebljava ratno oružje koje je stvorio protiv reakcionarnih, agresivnih snaga starog društva, protiv imperijalističkih država u slučaju da one započnu rat, tj., u krajnjoj liniji, za uništavanje samih ratova i pobedu novog, komunističkog društva, koje će za ratove znati samo iz istorije, kao za težak teret prošlosti.

Ali, objektivni zakoni u prirodi i društvu, među njima i zakoni razvoja ratne veštine, ne deluju uvek, već samo pri određenim uslovima. Oružje, isto tako, ne unosi uvek korenite promene u načine vođenja rata, u forme organizacije i izgradnje oružanih snaga. To se dešava samo u onim slučajevima kad novo oružje ima principijelno druga, u

poređenju sa starim oružjem bolja borbena svojstva, kad počinje njegova proizvodnja i uvođenje u naoružanje armija u masovnim količinama i kad postaje osnovno ili jedno od osnovnih sredstava za vođenje rata, kad unosi korenite promene u borbene mogućnosti oružanih snaga te one dobijaju novi kvalitet, koji više ne odgovara ranijim načinima vođenja rata, tj. kad se narušava podudarnost između sredstava i načina vođenja rata, kad se pojavljuje protivrečnost između njih.

U tim uslovima svaki pokušaj da se novo oružje iskoristi u okvirima zastarelih načina izvođenja borbenih dejstava ili da se ti zastareli načini dejstava primene ne uzimajući u obzir promenjene borbene mogućnosti jedinica — biće osuđen na neuspeh ili, u boljem slučaju, neće dati potreban efekat. Tako su u francusko-pruskom ratu 1870—1871. godine protivničke armije bile naoružane novim izolučenim oružjem, koje je, u poređenju sa oružjem s glatkom čevi, imalo veću brzometnost, domet i preciznost gađanja. Međutim, obe strane to nisu uzele u obzir, nisu unele potrebne promene u organizaciju svojih armija i u načine izvođenja borbenih dejstava već su, kao i ranije, pokušavale da vode bitke zbijenim masama vojske, primeњuju četne bataljonske kolone u linijskom stroju. To je neizbežno dovelo do velikih gubitaka u jedinicama i vojnici su, često protiv volje svojih oficira, odbacivali zastarele borbene poretke i pronalazili nove, koji su više odgovarali borbenim svojstvima izolučenog oružja. U tom ratu, zbog puščane vatre, same po sebi su se raspale četne i bataljonske kolone i vojnik je instinktivno našao pogodniju formu izvođenja borbenih dejstava — gust streljački stroj.

Drugi primer. Kad su se krajem prvog svetskog rata pojavili tenkovi, njihova upotreba u okvirima tadašnjih načina vođenja rata nije dopustila da se u punoj meri iskoriste njihove borbene mogućnosti i dovodila je samo do mestimičnih taktičkih uspeha, dok neke operacije završnog perioda prvog svetskog rata, posebno bitke kod Kambrea i amijenska operacija, pokazuju da su tenkovi, koji u to vreme ni izdaleka nisu bili usavršeni, mogli pri punom korišće-

nju njihovih borbenih mogućnosti i pri njihovoj masovnoj upotrebi na glavnom pravcu da obezbede jedinicama postizanje odlučujućih ciljeva za uništenje neprijatelja.

Istorija ratova i ratne veštine pokazuju da se uspostavljanje narušenog sklada između sredstava i načina oružane borbe ne postiže prilagođavanjem novog oružja postojećim načinima izvođenja borbenih dejstava, što bi bio korak nazad, već pronalaženjem takvih načina vođenja oružane borbe i takvih formi organizacije vojske kojima bi se najpotpunije i najefikasnije iskoristila borbena svojstva novog oružja. Pri tom se nove forme organizacije vojske i novi načini izvođenja borbenih dejstava ne pojavljuju od jednom, već se razvijaju postepeno, u starim okvirima. Kao po pravilu, u početku se stare forme organizacije vojske i načini izvođenja borbenih dejstava prilagođavaju novom oružju, ili suprotno, a zatim se rađaju, postepeno razvijaju i usavršavaju novi, dok ne izazovu pojavu drugog, još efikasnijeg oružja.

Na taj način, svako novo oružje preživljava izvestan period svoga nastajanja i afirmacije. U toku tog perioda izučavaju se i usvajaju borbena svojstva toga oružja i pronalaze se načini vođenja rata i forme organizacije vojske koje njemu odgovaraju. Trajanje tog perioda je različito. Ono zavisi od stepena razvoja proizvodnje i stanja ekonomike zemlje. Što je viši taj stepen i što su veće ekonomske mogućnosti država, tim manje treba vremena za osvajanje nove ratne tehnike i za obezbeđenje oružanih snaga njom, a prema tome, i za pronalaženje novih formi organizacije vojske i načina vođenja rata. Tako, na primer, vatreno oružje se prvi put pojavilo u zapadnoj Evropi u prvoj polovini XIV veka. Međutim, bilo je potrebno da produ četiri stoljeća dok je ono postiglo takvo savršenstvo da bi postalo osnovno sredstvo za vođenje rata i izvelo potpuni preokret u vojnem delu. Bilo je potrebno oko tri stotine godina da se razvije izolučeno oružje, da istisne oružje s glatkom cevi i počne igrati odlučujuću ulogu u ratu, u određivanju novih formi organizacije vojske i novih načina izvođenja borbenih dejstava.

Sa razvojem proizvodnje, stvaranje i afirmacija novog oružja i njemu odgovarajućih formi organizacije vojske i načina izvođenja borbenih dejstava odvijaju se u kraćim rokovima, osobito sada, u XX veku. Tako, engleska armija je prvi put upotrebila mitraljeze u malim količinama u englesko-burskom ratu 1899—1902. godine, a posle 12 godina, u prvom svetskom ratu, njih su već masovno upotrebljavale obe zaraćene strane, te su sa sredstvima fortifikacije toliko ojačali odbranu da je rat brzo dobio pozicione forme. U ovom ratu i avijacija je prvi put upotrebljena kao borbeno sredstvo, a krajem rata pojavili su se i tenkovi. Posle svega dvadeset godina, u drugom svetskom ratu, tenkovi i avijacija su postali najvažnija sredstva za vođenje rata i uneli su nove promene u načine vođenja borbenih dejstava, doveći ih do visokog stepena savršenstva. Na kraju, američka avijacija je 1945. godine bacila dve prve atomske bombe, a već posle 10—12 godina to grozno oružje je dostiglo takav stepen razvoja da je bez pogovora u svim savremenim armijama priznato za glavno sredstvo uništavanja.

Pojava nuklearnog oružja, kao u svoje vreme pronalazak baruta i vatrenog oružja, označava početak nove epohe u razvoju oružanih snaga i ratne veštine. Nuklearno oružje i savremena sredstva njegovog prenošenja do cilja (rakete) — principijelno su novo, do sada neviđeno sredstvo za vođenje rata. Ono ima ogromne mogućnosti za uništavanje, koje prvi put u istoriji pretvaraju oružje od sredstva za podršku i obezbeđenje borbenih dejstava jedinica u sredstvo za samostalno izvršavanje operativnih i strategijskih zadataka. Strategija, operativna veština i takтика dobine su novo moćno oružje, čija borbena svojstva zahtevaju nove načine izvođenja ratnih dejstava, nove forme organizacije vojske i koje udara svoj pečat na sva pitanja izgradnje oružanih snaga u savremenim uslovima.

Široko uvođenje nuklearnog oružja i druge nove ratne tehnike u oružane snage iz osnove menja njihov kvalitet, koji već prestaje da odgovara utvrđenim načinima vođenja rata i imperativno zahteva da se oni ne prilago-

đavaju novom oružju, već da se stvaraju novi, koji više odgovaraju borbenim mogućnostima savremenih sredstava rata. Sada ratna veština preživljava period nastajanja i afirmacije nuklearnog oružja, traženja novih načina izvođenja ratnih dejstava, novih formi organizacije vojske, novih pravaca u izgradnji oružanih snaga. Karakteristično je za ovaj period to što za nastajanje i afirmaciju nuklearnog oružja, kao osnovnog sredstva oružane borbe, nije trebalo mnogo vremena. Ono se sa svojim ogromnim borbenim mogućnostima u izvanredno kratkom roku učvrstilo u toj ulozi. Međutim, traženje novih načina vođenja rata, novih formi organizacije vojske i novih pravaca u izgradnji oružanih snaga, koji bi odgovarali tome moćnom oružju, pokazalo se kao težak problem, na čijem rešavanju uporno rade teoretičari i praktičari ratne veštine, kako kod nas, tako i u inostranstvu.

Tako se u opštim crtama može prikazati uticaj ekonomike na razvoj i izgradnju oružanih snaga, na razvoj sredstava i načina vođenja rata.

Oružane snage su oruđe rata. Ali one same ne otpočinju rat, a ni rat se ne pojavljuje sam po sebi. Njega priprema celokupna prethodna politika odgovarajućih država i klasa i on predstavlja produžavanje te politike drugim, nasilnim sredstvima. Politika je neodvojiva od ekonomskog uređenja države. Prema Lenjinovim rečima, ona je koncentrisani izraz ekonomike. Ekonomskom uređenju kapitalističkih država odgovara agresivna, osvajačka politika, a ekonomskom uređenju socijalističkih država svojstvena je miroljuživa politika. Takva razlika između politike kapitalističkih i socijalističkih država, prirodno utiče i na izgradnju njihovih oružanih snaga.

Zato bi bilo potpuno nepravilno tvrditi da broj i kvalitet oružanih snaga zavisi samo od ekonomskih mogućnosti države. Ništa manji uticaj ne ispoljava i politika država i klasa. Ona postavlja vojne zadatke strategiji i, uzimajući u obzir njene zahteve, određuje snage i sredstva za rešavanje tih zadataka. Prema tome, ekonomika ne

utiče na izgradnju oružanih snaga neposredno, već preko politike i uz njenu pomoć.

Što je kapitalistička država ekonomski jača, njeni politici su agresivniji i ona odlučnije postavlja pred strategiju osvajačke ciljeve. No, strategijski ciljevi rata uvek moraju odgovarati borbenim mogućnostima oružanih snaga date države, sposobnostima njene ekonomike da obezbedi oružane snage svim što je neophodno za vođenje rata i da održava na potrebnoj visini životnu snagu države i njenog stanovništva.

Narušavanje usklađenosti između strategijskih ciljeva rata i sredstava oružane borbe, kojima raspolaže data država, vodi avanturizmu u ratu i u politici i, u krajnjem rezultatu, dovodi do poraza. Loše iskustvo Nemačke u dva svetska rata služi kao očigledan primer za to.

U prvom svetskom ratu ciljevi nemačkog imperijalizma bili su avanturistički u svojoj osnovi. Rat na dva fronta bio je pretežak za nemačku armiju i za armije njene saveznika. Nemačka ekonomika nije mogla da izdrži dugotrajno naprezanje, što je dovelo kajzerovu armiju do neslavnog kraja.

U drugom svetskom ratu oružane snage fašističke Nemačke nisu bile jače od oružanih snaga ostalih zapadnoevropskih država uzetih zajedno, ali od oružanih snaga svake te države pojedinačno nemačkofašistička armija je bila nekoliko puta jača. Primenjujući strategiju počasnog uništavanja neprijatelja, hitlerovska Nemačka je u kratkom roku bacila na kolena gotovo svu zapadnu Evropu, potčinivši i svu njenu ekonomiku. U datom slučaju ciljevi rata fašističke Nemačke odgovarali su snagama i sredstvima oružane borbe kojima je ona raspolagala i načinima izvođenja ratnih dejstava koje je ona primenjivala.

Potpuno druga situacija je nastala posle napada fašističke Nemačke na Sovjetski Savez. Tu je ona naišla na moćnije oružane snage i na čvršću državu i u ekonomskom i u političkom pogledu. Postavljeni cilj — podjarmiti Sovjetski Savez — nije bio u skladu sa sredstvima za vođenje

rata kojima je raspolagala fašistička Nemačka, ni sa njenim ekonomskim mogućnostima.

Osvajačke težnje fašističke Nemačke razbile su se o vatreni patriotizam, istrajnost i hrabrost sovjetskog naroda. Rat je sa svom svojom snagom i ubedljivošću pokazao nerazorivu moć i nepobedivost socijalizma.

Povećanje osvajačkih težnji imperijalističkih država primorava ih da sve više povećavaju svoje oružane snage i da za njihovo izdržavanje troše ogromna sredstva, potčinjavajući tome osnovni deo svoje ekonomike. To neizbežno vodi neprekidnoj trci u naoružanju kapitalističkih država, traženju novih, sve moćnijih sredstava oružane borbe, usavršavanju organizacionih formi i načina izvođenja borbenih dejstava. Ekonomika takvih država dobija jednostran, vojni razvoj, koji ne može ići do beskonačnosti. On ili dovodi do rata ili, zbog neproduktivnih troškova za izdržavanje oružanih snaga i za druge vojne ciljeve, do ekonomskog bankrotstva i potpunog potčinjavanja drugoj, jačoj kapitalističkoj državi. Takav razvoj je bio karakterističan za fašističku Nemačku, Italiju i Japan. Sada tim istim putem idu Sjedinjene Američke Države, Engleska, Francuska, Zapadna Nemačka i neke druge države, objedinjene u agresivnim imperijalističkim blokovima.

Kao primer potčinjenosti jednih kapitalističkih država, koje su ušle u agresivne imperijalističke blokove, drugim, jačim imperijalističkim državama, mogu služiti Grčka, Turska, Iran, Pakistan i više drugih država, koje su se faktički našle u punoj zavisnosti od SAD. Pakistan, na primer, dve trećine svoga budžeta uludo troši na vojne ciljeve, zbog čega se ne razvija nacionalna industrija u zemlji, a inozemski kapital u njoj gazduje kao u svojoj domovini.

Socijalističke države su po svojoj prirodi miroljubive države. Njima su ratovi, kao način za nasilno ostvarivanje politike, tudi. Njihova politika teži ciljevima mira. U njenoj osnovi je princip miroljubive koegzistencije država sa različitim društvenim uređenjem. Međutim, trka u naoružanju i agresivna osvajačka politika imperijalističkih

država, otvoreno usmerena protiv zemalja socijalističkog lagera, u prvom redu protiv Sovjetskog Saveza, prisiljavaju te zemlje da preduzimaju odgovarajuće protivmere za jačanje svojih oružanih snaga i održavanje na potrebnom nivou svoje odbrambene sposobnosti. Sovjetski Savez i druge socijalističke države prisiljeni su da u nastalim uslovima drže takve oružane snage, i na takvom stepenu borbene spremnosti, koje bi u punoj meri osiguravale bezbednost svih zemalja socijalističkog lagera od ma kakvih agresivnih dejstava imperijalističkih država. N. S. Hruščov je u referatu Centralnog komiteta KPSS na XXII kongresu rekao: »... Svetska reakcija se sve više orijentiše na to da nanese udar po socijalističkim državama spolja, da bi ratom ponovo izvojevala vladavinu kapitalizma u čitavom svetu ili, u najmanju ruku, zakočila razvoj zemalja socijalizma... Zato... dok postoje imperijalistički agresori, mi moramo biti kao zapeta puška, moramo držati svu barut, usavršavati odbranu socijalističkih zemalja, njihove oružane snage i organe državne bezbednosti«.

Prema tome, i u socijalističkim državama politika predstavlja jedan od glavnih faktora koji određuje izgradnju oružanih snaga. Ali, njihova politika je politika mira, i njihove oružane snage nemaju za cilj zauzimanje tuđih zemalja i porobljavanje slabijih naroda, već obezbeđenje mirnog rada naroda socijalističkih država, zaštitu njihove slobode i nezavisnosti.

Prema tome, politika, zajedno sa ekonomikom predstavlja jedan od odlučujućih faktora razvoja i izgradnje oružanih snaga.

Međutim, govoreći o izgradnji oružanih snaga, ne treba zaboravljati da njihov broj i kvalitet ne određuju samo ekonomske mogućnosti države i zahtevi strategije i politike, već, u prvom redu, rezerve u ljudstvu, broj i kvalitet stanovništva sposobnog za vršenje građanskih dužnosti. V. I. Lenjin je 1905. godine pisao: »Nepovratno su isčeza u večnost ona vremena kad su ratove vodili najamnici ili predstavnici kaste, poluodvojene od naroda. Ratove

sada vode narodi...»⁸⁾ Upravo, narod je sad postao odlučujući faktor izgradnje oružanih snaga, pošto od njega, u krajnjoj liniji, zavise vojne, ekonomске i moralne mogućnosti države.

Što su veći zamah dobijali ratovi, tim su u njih šire uvlačene narodne mase i veći značaj je dobijao problem rezervi u ljudstvu. One su neophodne ne samo za popunu oružanih snaga već i za rad u pozadini, za obezbeđenje ratnih potreba i životne snage države. Zato njihov razuman raspored između fronta i pozadine, između oružanih snaga i privrede, ima veliki uticaj na brojnost i kvalitet oružanih snaga u miru i ratu.

No, ako je brojni sastav oružanih snaga limitiran brojem stanovništva i ekonomskim mogućnostima zemlje, njihov kvalitet je uslovljen moralno-političkim stanjem naroda i stepenom razvoja ratne tehnike. Ljudi i ratna tehnika su osnova oružanih snaga. Tesno sadejstvo i najracionalnije povezivanje čoveka i tehnike predstavljaju osnovu organizacijske izgradnje oružanih snaga i polaznu tačku svih načina vođenja rata.

Problem rezervi u ljudstvu, osobito u pogledu njihovog moralno-političkog stanja, pojavljuje se u najoštijoj formi u kapitalističkim državama. Narod napaja armiju idejama, utiče na njeno raspoloženje i određuje njen borbeni duh.

Visoki moralno-politički duh naroda, a prema tome i oružanih snaga, u ratu je uslovljen u prvom redu pravednim ciljevima rata. No, o kakvom pravednom ratu može biti reči u agresivnim imperijalističkim državama? Takav rat one ne vode i ne mogu voditi. A u osvajačkim ratovima interesi naroda i vladajuće klase su u oštrot suprotnosti i zagrejati narod za borbu u takvom ratu vrlo je teško, čak i obmanama.

Za socijalističke države ne postoje moralno-politički problemi. Pravedni karakter ratova, koje su one primorane da vode protiv agresora, predstavlja izvor visokog morala naroda i oružanih snaga.

⁸⁾ В. И. Ленин, Сочинения, т. 8, стр. 34.

Socijalističke zemlje sa svojom planskom ekonomikom u poređenju sa kapitalističkim državama imaju neizmerno veće mogućnosti da racionalno rasporede rezerve u ljudstvu između oružanih snaga i narodne privrede. To je potvrđeno i iskustvom iz drugog svetskog i velikog otadžbinskog rata.

Bez obzira na velike gubitke ličnog sastava Crvene armije na frontu, osobito u početku rata, i nemačku okupaciju znatnog dela teritorije, na kojoj je živelo više od 40% ukupnog stanovništva naše zemlje, planska socijalistička ekonomika omogućila je da se ne samo potpuno obnovi već i znatno poveća brojno stanje oružanih snaga, da se neprekidno popunjavaju njihovi gubici i održava na potrebnom nivou vojnoindustrijska i poljoprivredna proizvodnja.

U SSSR-u je u prošlom ratu, zbog masovnog poziva u oružane snage, kao i okupacije znatnog dela teritorije od strane neprijatelja, pntanje širokog angažovanja stanovništva za rad u vojnoj industriji i u narodnoj privredi u celini dobilo poseban značaj. Trebalo je mobilisati stanovništvo sposobno za rad, ne angažovano društvenim radom u gradu i u selu, za rad u proizvodnji. Samo 1943. godine je radna mobilizacija stanovništva dala 7,609.000 ljudi, od kojih za industriju i građevinarstvo — 1,320.000, za rad u poljoprivredi — 3,830.000 i za šumske radove — 1,295.000.⁹⁾

Najvažnije pitanje za vreme rata predstavljala je priprema novih kvalifikovanih kadrova. U periodu od 1941. do 1943. godine na kursevima i u kratkoročnim školama, kao i individualnim obučavanjem u proizvodnji bilo je pripremljeno 11,600.000 radnika opšte kvalifikacije. Osim toga, u fabričkim zanatskim i železničkim školama u tim godinama bilo je osposobljeno 1,600.000 kvalifikovanih radnika.¹⁰⁾

Zbog poziva u oružane snage znatnog dela muškog stanovništva u SSSR-u u periodu rata ozbiljno se povećao

⁹⁾ Vidi: Н. Вознесенский, *Военная экономика СССР в период Отечественной войны*, М., Госполитиздат, 1948., стр. 110.

¹⁰⁾ Ibid., str. 115.

udeo rada žena, maloletne omladine i muškaraca starijih od 50 godina. Tako se procenat žena među radnicima i službenicima u narodnoj privredi povećao od 38 u 1940. do 53 u 1942. U poljoprivredi taj procenat je bio još veći: on je porastao od 52 u početku 1939. do 71 u početku 1943. godine. Poraslo je, isto tako, i učešće žena u upravnom aparatu. Procenat radnika i službenika do 18 godina starosti, angažovanih u industriji, porastao je od 6 u 1939. do 15 u 1942. godini, a onih preko 50 godina — od 9 do 12.¹¹⁾

Bez obzira na ogromne teškoće ratnog vremena, Centralni komitet KPSS i sovjetska vlada, uz aktivnu podršku naroda, uspeli su da masovno angažuju u proizvodnji nove kađrove, da organizuju pripremu i pravilnu raspodelu radne snage. Zato ratna proizvodnja SSSR-a nije imala nikakvih ozbiljnijih teškoća zbog nedostatka radne snage. To je omogućilo da se milioni vojnih obveznika oslobođe za oružane snage.

Istovremeno, fašistička Nemačka, bez obzira na to što je koristila ogromne mase inostranih radnika, dovučenih sa okupiranih teritorija, i ratnih zarobljenika, pokazala se nesposobnom da reši problem raspodele rezervi ljudstva između oružanih snaga i materijalne proizvodnje. Velike teškoće u rešavanju toga problema imali su u drugom svetskom ratu i Engleska, SAD, Japan i druge kapitalističke države.

Prošli svetski rat je pokazao da problem oko rezervi ljudstva, povezan sa neophodnošću sveopštег učešća stanovništva u radnim i vojnim naporima zemlje, predstavlja jedan od najoštrijih problema kapitalizma.

Prema tome, stepen korišćenja rezervi ljudstva i moralnih mogućnosti države u izgradnji oružanih snaga takođe zavisi od karaktera njenog društveno-ekonomskog i političkog uređenja.

Određen uticaj na izgradnju oružanih snaga imaju i nacionalne osobenosti naroda i geografski položaj države.

¹¹⁾ Ibid., str. 111—113.

Nacionalne osobenosti naroda nalaze svoj izraz u karakternim crtama armije, kao što su idejnost, patriotizam, osećanje dužnosti, časnost, disciplinovanost, hrabrost, izdržljivost i druge. Evo, na primer, kako poznati nemački general Guderian karakteriše sovjetske vojnike i starešine: »Ruski vojnik se uvek odlikuje posebnom upornošću, čvrstom karakteru i velikom skromnošću. U drugom svetskom ratu postalo je očigledno da i sovjetska vrhovna komanda ima visoke strategijske sposobnosti. Od sovjetskih starešina i jedinica treba i dalje očekivati visoku borebnu pripremu i visok moral i obezbediti bar adekvatnu pripremu sopstvenih oficira i vojnika. Ruskim generalima i vojnicima svojstvena je poslušnost. Oni nisu gubili prisustvo duha čak i u najtežoj situaciji 1941. godine. Treba vaspitavati kod vojnika istu takvu čvrstinu i upornost.«¹²⁾

A evo kako portugalski vojni publicista Mikše karakteriše nemačkog vojnika: »Nemački vojnik je obrazovan, vrlo disciplinovan, odan svojoj dužnosti i po svom karakteru vrlo tačan i siguran. On se odlikuje veoma razvijenim osećanjem odgovornosti i, u izvesnoj meri, inicijativom. Pri svemu tome poznata sklonost Nemaca disciplini i tačnosti prelazi ponekad u svoju suprotnost, dejstvuje kao bumerang. Sve do najsitnijih detalja treba da se odvija po planu, ali ako se plan zbog nečeg naruši, onda se ruši čitav brižljivo razrađen sistem.«¹³⁾

Taj isti Mikše zapaža da su osobine američkog vojnika dinamičnost i slaba disciplina, tehnička pismenost, nizak moral i uzak politički vidokrug.

Nacionalne osobenosti ljudi utiču na način popune jedinica, na načine njihovih taktičkih dejstava, na njihovu borbenu sposobnost i borbene kvalitete.

Za kapitalističke armije, koje su po svom sastavu heterogene, a isto tako i za koalicione oružane snage impe-

¹²⁾ Итоги второй мировой войны, М., Изд-во иностранной литературы, 1957, стр. 139.

¹³⁾ Ф. О. Микше, Атомное оружие и армии, М., Изд-во иностранной литературы, 1956, стр. 39.

rijalističkih vojnih blokova, nacionalne osobenosti predstavljaju težak problem, čije je rešavanje u kapitalističkom društvu, izgrađenom na antagonističkim protivrečnostima, koje dolaze do izražaja i u nacionalnom pitanju — nemoguće. Od prvih ozbiljnih udara raspala se austro-ugarska armija u prvom svetskom ratu; pokazala se neodrživom koalicija oružanih snaga fašističkih država u drugom svetskom ratu. Ozbiljne nesuglasice karakteristične su za dejstva armija zapadnih saveznika u oba svetska rata. Nisu oslobođeni oštreni protivrečnosti ni vojni blokovi imperijalističkih država stvorenih u sadašnjem vremenu.

Za oružane snage socijalističkih država takav nacionalni problem ne postoji. Njihov lični sastav vaspitava se u duhu jednakosti, prijateljstva i bratstva među narodima, u duhu socijalističkog internacionalizma i ujedinjen je jedinstvenim ciljem borbe protiv agresora za slobodu i nezavisnost svojih država. To predstavlja osnovu njihove unutrašnje čvrstine i postojanosti. Uzor takvih oružanih snaga jeste Sovjetska armija. Mnogonacionalna po svom sastavu i jedinstvena po vojnoj organizaciji, ona je izdržala najteža iskušenja u građanskom i velikom otadžbinskom ratu. Takve armije su nepobedive.

Određen uticaj na izgradnju oružanih snaga ima i geografski položaj države, veličina i karakter njene teritorije. Geografski položaj utiče u prvom redu na strukturu oružanih snaga, na proporcije raznih vidova u njima. Pomorske države, na primer, vide svoju vojnu moć u jačoj ratnoj mornarici i njenoj izgradnji daju prednost. Suprotno tome, kontinentalne države glavnu pažnju obraćaju na razvoj kopnene vojske.

U zavisnosti od vojnogeografskih uslova zemlje stvaraju se i specijalne taktičke i operativne jedinice, prilagođene za dejstva u posebnim zemljilišnim uslovima — brdske, smučarske, desantne i druge.

Na kraju, oružane snage se ne mogu izgrađivati a da se ne uzmu u obzir borbene mogućnosti i pravci razvoja oružanih snaga verovatnog protivnika i karakter rata koji

on priprema. Sastav oružanih snaga, njihova organizacijska struktura, lokacija, njihovi osnovni vidovi i načini vođenja rata u znatnoj meri se određuju zavisno od ta dva faktora. Sredstvima i načinima napada i vođenja rata protivnika moraju biti suprotstavljena još moćnija sredstva i efikasniji načini protivudara.

Takvi su, ukratko, osnovni faktori koji utiču na izgradnju oružanih snaga.

Uticaj svakog tog faktora na izgradnju oružanih snaga ne može se razmatrati izolovano od drugih ili bez veze sa opštom političkom linijom i ekonomskim razvojem države. Svi su ti faktori tesno međusobno povezani i uzajamno zavisni. Međutim, njihov uticaj na izgradnju i na razvoj oružanih snaga nije jednak. Neki od njih, na primer, društveno uređenje, ekonomika, politika, broj i sastav stanovništva, imaju odlučujući uticaj na izgradnju oružanih snaga u svim društvima, a neki, kao što su nacionalne osobenosti stanovništva, geografski položaj države, za razne zemlje nemaju jednak značaj.

Osim nabrojanih faktora, u svakoj državi na izgradnju oružanih snaga imaju izvestan uticaj i drugi faktori, značajni samo za tu državu, na primer, njene vojne tradicije, karakter i protezanje njenih granica, odnosi sa susednim zemljama, njena uloga u međunarodnim poslovima i sl. Svi se oni bezuslovno, uzimaju u obzir pri rešavanju pitanja izgradnje oružanih snaga, ali nisu opšti za sve države.

Vrlo važan element izgradnje oružanih snaga predstavlja njihova priprema za mobilizacijski razvoj u slučaju rata. Nijedna država, ma koliko u ekonomskom pogledu bila jaka, nije u stanju da u miru drži tolike masovne oružane snage kolike će joj biti potrebne za postizanje ciljeva rata. One se uvek drže u minimalnom neophodnom broju, koji osigurava bezbednost države u početku rata i omogućava pripremu vojnički obučenih rezervi. Istina, zbog opasnosti iznenadnog napada sa upotrebom nuklearnog oružja od strane agresivnih imperijalističkih država i postojanja njihovih mnogomilionskih

kadrovske armije, sada je i Sovjetski Savez, zajedno sa drugim socijalističkim zemljama, primoran da drži velike oružane snage, od kojih se jedan deo nalazi u stalnoj borbenoj gotovosti. No, tih snaga svejedno neće biti dovoljno za vođenje rata. One će se povećavati formiranjem novih jedinica, u skladu sa planom mobilizacije.

Ovo pitanje se opširno razrađuje u osmom poglavlju.

Nerazdvojan deo izgradnje oružanih snaga jeste razrada vojnonaučnih pitanja, stvaranje naučnih osnova kako za izgradnju oružanih snaga, tako i za pitanja povezana sa opštim problemima rata, problemima operacije, boja, borbene pripreme i vojničkog vaspitanja ličnog sastava oružanih snaga. Zaključci i postavke vojne nauke o svim tim pitanjima u najsavetijem obliku nalaze se u odgovarajućim pravilima, udžbenicima i uputstvima.

Vojne nauke kapitalističkih i socijalističkih država služe različitoj politici i teže potpuno suprotnim ciljevima. Zato i pitanja rešavaju na različite načine.

Buržoaska vojna nauka je plaćena sluškinja monopoličkog kapitala. Ona je pozvana da opravda pripremu i sprovođenje pljačkaških osvajačkih ratova imperijalističkih država, da dokaže njihovu neizbežnost, čak i neophodnost, da sakrije od narodnih masa istinske uzroke i ciljeve rata, da izglađi antagonističke protivrečnosti u izgradnji oružanih snaga, da ih vaspita i pripremi kao poslušnu vojsku najvećih bankarskih kuća.

Sovjetska vojna nauka i vojna nauka drugih socijalističkih država predstavlja nauku najnaprednijeg društvenog uređenja, na čijoj zastavi je ispisano: Mir, Rad, Sloboda, Jedinstvo, Bratstvo i Sreća. Njen glavni zadatak je da objašnjava istinsku prirodu rata, da otkriva njegove objektivne zakone, pokazuje ulogu čoveka i tehnike u njemu, određuje puteve izgradnje oružanih snaga, razrađuje načine najpotpunijeg korišćenja objektivnih mogućnosti i subjektivnih faktora, svojstvenih socijalističkom društvu, radi postizanja pobeđe u ratu, u slučaju da ga agresivne imperijalističke države započnu.

Neodoljiva snaga i prednost vojne nauke socijalističkih država sastoje se u tome što se ona zasniva na marksističkom dijalektičkom metodu, koji omogućava da se naučno otkriju i objasne sve pojave rata kako u prošlosti, tako i u sadašnjosti i budućnosti.

Na nauci zasnovana izgradnja oružanih snaga i razvoj celokupnog vojnog dela ne mogu se ostvariti ako se ne uzmu u obzir zaključci i zahtevi vojne nauke. Ona izučava i uopštava vojnoistorijsko iskustvo društva i pokazuje puteve praktičnog rešavanja pitanja vojnog dela u konkretnim istorijskim uslovima. Zato je neprekidno razvijanje i bogaćenje vojne nauke najvažniji deo i obavezan uslov izgradnje oružanih snaga.

Na kraju, govoreći o izgradnji oružanih snaga, treba imati u vidu da se one izgrađuju u strogoj saglasnosti sa ratnom doktrinom usvojenom u dатoj državi. Ratna doktrina se najjasnije odražava u izgradnji oružanih snaga. Nepogrešivo se može reći: kakve su oružane snage takva je i ratna doktrina, jer oružane snage čine materijalnu osnovu ratne doktrine svake države.

Faktori koji određuju izgradnju oružanih snaga su objektivne veličine. Oni deluju po određenoj zakonitosti. U nekim slučajevima oni imaju pozitivan, a u nekim negativan uticaj. Sve zavisi od uslova u kojima deluju, a isto tako od mogućnosti države i sposobnosti strategijskog rukovodstva da ih najefikasnije iskoristi.

Zadatak strategije i strategijskog rukovodstva i sastoji se u tome da na osnovu pravilne procene objektivnih zakonitosti koje određuju izgradnju oružanih snaga usmeravaju njihov razvoj u strogoj saglasnosti sa mogućnostima ekonomike i zahtevima budućeg rata, da razumno uskladiju proporcije raznih vidova oružanih snaga i rodova vojske i nalaze najcelishodnije forme njihove organizacije. Odstupanje od tog zahteva u miru neizbežno će se ispoljiti u ratu.

U kapitalističkim državama nemoguće je u punoj meri iskoristiti objektivne faktore za najpravilnije rešavanje pitanja izgradnje oružanih snaga. Tamo su cilj iz-

gradnje i namene oružanih snaga u nepomirljivoj protivrečnosti sa objektivnim faktorima koji određuju izgradnju oružanih snaga, pre svega sa angažovanjem narodnih masa, koje nisu zainteresovane u pljačkaškim osvajačkim ratovima imperializma i istupaju protiv njegovih agresivnih stremljenja.

U kapitalističkim državama iza svakog vida oružanih snaga stoje svemoćni monopolji, zainteresovani za to da od vlasti dobiju što više vojnih porudžbina i da se obogate na tom poslu. Objektivne zakonitosti koje deluju u oblasti izgradnje oružanih snaga njih naročito ne interesuju. Tu odlučujući uticaj ima drugi zakon, u čijoj se vlasti nalaze kapitalistički monopolji — zakon maksimalne dobiti. Što je komplikovanija proizvodnja oružja, ono je skuplje i donosi više dobiti kapitalistima. Trka za dobiti je glavna pokretačka snaga razvoja novih sredstava za vođenje rata, novih vrsta oružja i druge ratne tehnike.

Zato u kapitalističkim državama pravac izgradnje oružanih snaga određuju, pre svega, vojnoindustrijski monopolji. Monopoli koji su ekonomski jači, koji tešnje stoje uz vlasti i bolje procenjuju vojnu konjunkturu postaju gospodari situacije, a uloga strategijskog rukovodstva, na čijem čelu se nalaze štićenici tih istih monopola, često se ograničava na raspoređivanje ratnih porudžbina.

To, razume se, ne znači, da se u kapitalističkim državama ne uzimaju u obzir karakter savremenog rata ili drugi faktori koji utiču na izgradnju oružanih snaga. Sve se to uzima u obzir, ali se ne meri merilom strategije, već, u prvom redu, merilom superdobiti, kojoj je prinuđena da se prilagođava i strategija. Gazdovanje monopolističkog kapitala u izgradnji oružanih snaga rađa konkurentsku borbu između vidova oružanih snaga za povećanje budžetskih sredstava za njihov razvoj i predstavlja jedan od glavnih uzroka neprestane trke u naoružanju.

Potpuno je druga situacija u socijalističkim državama. Tu pravac izgradnje oružanih snaga ne određuju uski kristoljubivi interesi pojedinih grupa lica, već interesi države, čitavog naroda. Osnovu izgradnje oružanih snaga

u socijalističkim zemljama predstavlja marksističko-lenjinističko učenje o ratu i armiji, koje daje naučno obrazloženje uloge objektivnih i subjektivnih faktora u izgradnji oružanih snaga i pokazuje puteve njihovog pravilnog korišćenja u konkretnim istorijskim uslovima.

U socijalističkim državama postoje sve mogućnosti za najcelishodnije korištenje objektivnih faktora u izgradnji oružanih snaga. Ovde oni ne samo da ne dolaze u protivurečnost sa rešavanjem korenitih pitanja izgradnje oružanih snaga već, ako se razumno koriste, povećavaju mogućnosti države i dopuštaju da se najefikasnije iskoriste ekonomске, moralne i naučno-tehničke rezerve.

No, objektivni faktori su samo mogućnosti i pretpostavke za uspešno izvršavanje ovih ili onih zadataka. Da bi se mogućnosti pretvorile u stvarnost, potrebna je još i svesna delatnost ljudi, njihova sposobnost da otkriju te mogućnosti i da ih maksimalno iskoriste u interesu izgradnje oružanih snaga. Svesna delatnost ljudi može da poboljša ili pogorša organizaciju oružanih snaga, kvalitet naoružanja i druge ratne tehnike, da ubrza ili uspori obučavanje ličnog sastava itd.

Zato strategijsko rukovodstvo ima vrlo važnu i odgovornu ulogu u rešavanju pitanja izgradnje oružanih snaga. Na osnovu brižljivog proučavanja najnovijih tendencija u razvoju sredstava i načina vođenja rata, ekonomskih mogućnosti države i karaktera pripreme verovatnog protivnika za rat ono određuje osnovne pravce izgradnje oružanih snaga, njihove pripreme za odbijanje agresije, kao i vaspitavanja i obučavanja ličnog sastava. Strategijsko rukovodstvo je obavezno da razradi na nauci zasnovane predloge za određivanje brojnog i kvalitativnog sastava oružanih snaga i najrazumnije proporcije između različitih vidova oružanih snaga i rodova vojske, za razradu najnovijih vrsta oružja i druge ratne tehnike i određivanje organizacijske strukture jedinica.

Strategijsko rukovodstvo ne radi na izgradnji oružanih snaga samo u miru. Taj rad se nastavlja i u ratu. Ako je u miru sav smisao zadataka strategije i rad stra-

tegiskog rukovodstva celishodna izgradnja oružanih snaga i njihova priprema za odbijanje agresije, onda je u ratu zadatak strategijskog rukovodstva da na osnovu ratnog iskustva blagovremeno unosi ispravke u organizacijsku strukturu oružanih snaga, u metode njihove borbene upotrebe, u razvoj oružja i druge ratne tehnike, kao i u pripremu mnogobrojnih i najraznovrsnijih rezervi za oružane snage.

Socijalističko društveno uređenje sa svojom visoko-organizovanom ekonomikom i neizmernim moralnim mogućnostima omogućava strategijskom rukovodstvu da najpravilnije rešava sva najvažnija pitanja izgradnje i razvoja oružanih snaga, kako u miru, tako i u ratu. Te mogućnosti je široko i uspešno iskoristio Sovjetski Savez u velikom otadžbinskom ratu. Na osnovi tog bogatog iskustva izgrađuju se oružane snage u socijalističkim državama i danas. I treba pretpostavljati da će preim秉stvo socijalizma nad kapitalizmom u toj oblasti imati odlučujuću ulogu i u budućem ratu, ako ga protiv nas započnu agresivne imperijalističke države.

OSNOVNI PRAVCI U IZGRADNJI ORUŽANIH SNAGA

Pitanje o pravcima u izgradnji oružanih snaga u suštini je pitanje o karakteru i načinima vođenja rata. Kakve su snage i sredstva oružane borbe u rukama ove ili one države takvi su i načini vođenja rata. Što su mnogobrojnije oružane snage i što je moćnije njihovo oružje, odlučniji se ciljevi postavljaju pred njih i aktivniji i odlučniji su načini njihovih dejstava.

U svim državama u toku čitave njihove istorije glavna prednost u izgradnji oružanih snaga u celini i svakog vida posebno davana je razvoju i usavršavanju onih snaga i sredstava oružane borbe pomoću kojih su te države računale da će obezbediti postizanje svojih političkih ciljeva ratom. Mi smo već istakli da su pomorske države pretežno razvijale ratnu mornaricu, a kontinentalne — kopnenu vojsku. Pri tome se za osnovu razvoja svakog vida oru-

žanih snaga uzimalo najmoćnije oružje i druga najperspektivnija ratna tehnika, koji bi omogućili da se postigne nadmoćnost nad neprijateljem u sredstvima za uništavanje i u načinima njihove upotrebe u borbi.

Donedavno je artiljerija bila osnovno oružje svih vidova oružanih snaga. Ona je s pravom smatrana »bogom rata«, pošto je bila osnova vatrene moći oružanih snaga. Pored artiljerije, u poslednjem ratu veliku ulogu su dobili avio-udar bombama i vatru pešadijskog automatskog oružja. Zato je sva ratna tehnika prilagođavana najefikasnijem iskorišćavanju vatre artiljerije, avijacije i automatskog oružja. U tom pravcu su se razvijala i transportna sredstva, sredstva za rukovođenje, inžinjerska i druga ratna tehnika. Sjedinjavanje moćne vatre s velikom brzinom prebacivanja jedinica uz neprekidno i čvrsto rukođenje njima stavljen je u osnovu razvoja oružanih snaga.

Sada ćemo razmotriti kako se izmenila ova postavka danas, kojim putevima i u kojim pravcima su, imajući u vidu tehničku opremljenost, mogući razvoj i izgradnja oružanih snaga u savremenim uslovima.

Sada osnovno oružje kojim će se rešavati glavni zadaci rata na kopnu, u vazduhu i na moru predstavlja nuklearno oružje. Zato će ono, u prvom redu, određivati puteve razvoja i izgradnje oružanih snaga. Ogromna uništavajuća snaga toga oružja i mogućnost nanošenja nuklearnih udara na mesto kojoj daljini dozvoljavaju da se strategijski zadaci ne rešavaju i strategijski ciljevi rata ne postižu postepenim uništavanjem oružanih snaga neprijatelja na bojištu i zauzimanjem njegove teritorije, već jednovremenim dejstvom po najosetljivijim objektima na čitavoj teritoriji neprijateljskih država i najvažnijim grupacijama njihovih oružanih snaga. Objekti za uništavanje sada neće biti samo oružane snage, razvijene na ratištu, već u prvom redu ekonomika zaraćenih država koja je materijalna osnova za vođenje rata, strategijska nuklearna napadna sredstva, razvijena iza granica ratišta, sistem dr-

žavnog i vojnog rukovođenja i najvažniji komunikacijski čvorovi.

Prema tome, dejstvo sredstava oružane borbe proširiće se sada na čitavu teritoriju zaraćenih država, zbog čega će u budućem ratu biti izbrisane granice između fronta i pozadine i stvorene realne mogućnosti za brzo uništavanje i izbacivanje iz rata čitavih zemalja, osobito onih koje imaju malu teritoriju.

Upravo zbog toga nuklearno oružje, kao osnovno sredstvo za uništavanje u budućem ratu, određuje sada glavni pravac u izgradnji oružanih snaga i u načinima vođenja budućeg rata. Ono se ubrzano uvodi u sve vidove oružanih snaga i unosi u njih korenite kvalitativne promene: povećava njihovu vatrenu moć i borbene mogućnosti, menja ulogu i namenu konvencionalnog oružja, zahteva dalje povećanje tehničke opremljenosti oružanih snaga i usavršavanje njihove organizacione strukture, primenu principijelno novih načina izvođenja borbenih dejstava. Nuklearno oružje je već sada osnova vatrene moći svih vidova oružanih snaga. Postati nadmoćniji nad neprijateljem u tom oružju i u načinima njihove upotrebe najvažniji je zadatak u izgradnji oružanih snaga, kako u miru tako i u ratu.

Pri tome je potrebno uzeti u obzir da za postizanje nadmoćnosti u strategijskom nuklearnom oružju osnovni značaj sada već nema količina, nego kvalitet borbenih svojstava ovog oružja i načina njegove upotrebe.

Po proračunima američkog Saveta za nacionalnu bezbednost, SAD i Sovjetski Savez sada raspolažu ogromnom količinom nuklearne municije različitog kalibra i namene. Američki naučnici Harison Braun i Džejms Ril u svojoj brošuri »Društvo straha« pišu da SAD i SSSR ukupno raspolažu eksplozivnim sredstvima čija je razorna snaga ekvivalentna približno jačini 30 milijardi tona trinitrotoluola, što znači da dolazi približno 10 tona na svakog žitelja zemlje. U takvoj situaciji, razume se, odlučujući značaj neće imati količina, već kvalitet nuklearnog oružja,

sredstva njegovog prenošenja do cilja i načini njegove upotrebe.

Ogromno razorno i uništavajuće dejstvo nuklearnog oružja pri neograničenoj daljini njegove upotrebe i komplikovanost borbe protiv balističkih raketa poslužili su kao osnova za mišljenja, koja u vojnoteoretskoj literaturi, osobito na Zapadu, počinju sve više da preovlađuju, da se ciljevi rata mogu postići korišćenjem samo nuklearnog oružja, a da sva ostala sredstva za vođenje rata neće, tobože, igrati neku značajniju ulogu. Po mišljenju pristalica tih pogleda masovnim udarima nuklearnog oružja moguće je tako razoriti ekonomiku i dezorganizovati životnu snagu čak i velikih država da drugi vidovi borbenih dejstava neće imati nikakvih realnih perspektiva.

Evo, na primer, šta o pitanjima vojne strategije piše profesor Bernard Brodi, poznati autor mnogih članaka i knjiga, saradnik američkog naučnoistraživačkog udruženja »Rend«:

»Govoreći o odlučujućem karakteru strategijskog bombardovanja, mi imamo u vidu da ako ono bude izvedeno u tako grandioznoj razmeri kakvu dopuštaju postojeće snage, onda će se drugi vidovi ratnih dejstava, po svoj prilici, pokazati neverovatnim i izlišnim«.¹⁴⁾

Polazeći od te teze, on široko reklamira preventivni rat protiv Sovjetskog Saveza i iznosi koncepciju preduhitrujućih udara kao varijantu takvog rata. Ta koncepcija predstavlja ogromnu opasnost ne samo za Sovjetski Savez već i za čitavo čovečanstvo, jer američki militarizam postaje iz dana u dan sve drskiji i otvoreno maršira po Americi, gromoglasno proglašavajući da potpuno iskorenjivanje sovjetskog sistema mora postati nacionalni cilj SAD.

Poznato je da nuklearno oružje ima strašnu razornu snagu i uništavajuću moć, da ono može jednim udarom da zbrishe sa lica zemlje čitave države koje imaju malu teritoriju. Ogromna šteta može biti pričinjena i velikim dr-

¹⁴⁾ Б. Броди, *Стратегия в век ракетного оружия*, М., Воениздат, 1961, стр. 190.

žavama, osobito nanošenjem masovnih nuklearnih udara po najgušće naseljenim industrijskim rejonima. Međutim, da bi se postigla potpuna pobeda nad neprijateljem, potrebno ga je još i lišiti sposobnosti da pruži otpor, uništiti sva njegova sredstva za nuklearni napad, lišiti njegovu flotu vojno-pomorskih baza. Taj zadatak se može rešiti samo potpunim uništenjem oružanih snaga neprijatelja i zauzimanjem njegove teritorije.

Svi ti zadaci se ne mogu rešiti samo nuklearnim oružjem. Uporedo s njim biće potrebne i druge vrste oružja, kao i najraznovrsnija borbena tehnika. Posebno se može očekivati da će se u budućem ratu primeniti hemijsko i bakteriološko oružje, čijem se razvoju u zapadnim zemljama, osobito u SAD, pridaje veliki značaj.

Ogromna zasićenost oružanih snaga radio-elektronskim sredstvima i njihova široka primena u svim oblastima borbene delatnosti vojske sa svom oštrinom su postavile pitanje borbe u eteru.

Ta borba se zasniva na korišćenju radio-elektronike, koja je, s jedne strane, usmerena na potpuno sprečavanje ili smanjivanje efikasnosti upotrebe radio-elektronskih sredstava neprijatelja, a s druge, na obezbeđenje uspešnog korišćenja sopstvenih radio-elektronskih sredstava, na njihovu zaštitu od radio-protivmera neprijatelja.

Smatra se da je jedan od glavnih zadataka te borbe onemogućavanje komandovanja jedinicama i vatrenim sredstvima aktivnim radio-smetnjama i uništavanjem najvažnijih radio-tehničkih sistema i objekata neprijatelja. U ove zadatke se ubrajaju: oštećenje ili izbacivanje iz stroja elektronskih upaljača bombi i raketa radio-talasima, hvatanje radio-signala i stvaranje radio-smetnji u radu radio-elektronskih sredstava neprijatelja, postavljenih na avionima i raketama; sprečavanje neprijatelja da koristi radio-elektronske uređaje za vazdušno raspoznavanje, za navigacione ciljeve, za bacanje bombi i upravljanje raketama u letu; narušavanje rada kopnenih radio-elektronskih sredstava neprijatelja, koja koristi za komandovanje jedinicama.

Samo ovi nabrojeni zadaci, koji se rešavaju pomoću radio-elektronike, pokazuju koliko veliki zamah mogu dobiti borba sa radio-elektronskim sistemima i sredstvima neprijatelja i zaštita svojih radio-elektronskih sredstava od protivdejstva i radio-smetnji neprijatelja i koliko ozbiljne mogu biti njihove posledice. Zato je razvoj radio-elektronike danas dobio isto toliko važan značaj koliko i razvoj raketno-nuklearnog oružja, koje se, uzgred budi rečeno, bez sredstava radio-elektronike ne može iskoristiti.

Naporedno sa razvojem novih vrsta oružja produžava i, očigledno, produžiće da se razvija i usavršava i konvencionalno oružje, koje još nije iscrpelo svoje borbene mogućnosti i koje će, i samostalno i u sadejstvu sa novim vrstama oružja, naći široku primenu za rešavanje najrazličitijih zadataka i u lokalnim ratovima i u svetskom ratu.

Takve su određene tendencije u razvoju savremenog naoružanja i druge ratne tehnike. Te tendencije dozvoljavaju da se naprave neke prepostavke i o putevima razvoja oružanih snaga, o osnovnim pravcima njihove izgradnje.

Pojava raketno-nuklearnog oružja i razvoj avijacije i drugih sredstava oružane borbe, kao što smo već ukazali, ponovo su oživeli famoznu teoriju o mogućnosti vodenja rata malim, ali tehnički dobro opremljenim armijama. Pristalice takvih teorija ne uzimaju u obzir to da nova tehnika ne smanjuje potrebe oružanih snaga u ljudstvu, kako za boračke, tako i za pomoćne jedinice, već ih, obratno, povećava. Armije moraju da budu masovne još i zbog toga što će veliki gubici od nuklearnih udara zahtevati zнатне rezerve za popunu jedinica i uspostavljanje njihove borbene sposobnosti. Sem toga će povećani prostorni zamah rata i ogromne razorene i kontaminirane zone, stvorene nuklearnim udarima, zahtevati veliki broj jedinica za osiguranje i odbranu državnih granica, pozadinskih objekata i komunikacija i za likvidaciju posledica neprijateljskih nuklearnih udara. Zato ne može biti nikakve sumnje u to da će se budući rat voditi masovnim, mnogomilionskim oružanim snagama.

Sasvim je očevidno da će masovne oružane snage, dobro obučene da rukuju savremenom ratnom tehnikom, biti potrebne upravo od prvih dana rata, jer će obe zaraćene strane težiti da postignu svoje strategijske i vojno-političke ciljeve u što je moguće kraćim rokovima. Odmah će se razviti borbena dejstva sa širokom upotrebom nuklearnog oružja u ogromnim razmerama na kopnu, u vazduhu i na moru i dobiće najodlučniji i najsuroviji karakter. U takvim uslovima teško da se može računati na nekakav manji ili duži period u kojem bi se mogli izvesti potpuna mobilizacija i razvoj oružanih snaga, kao što je to bilo u prošlim ratovima. U isto vreme, ni jedna država, pa čak ni ona sa vrlo jakom ekonomikom, nije u stanju da u mirnodopskim uslovima izdržava potpuno razvijene oružane snage.

Očevidno, najpravilnije rešenje toga pitanja postići će se ako se u miru izdržavaju takve oružane snage koje bi mogle da obezbede postizanje makar i određenih bližih strategijskih ciljeva rata pre nego što budu mobilisani i pre nego što stupe u dejstvo sledeći ešeloni. Zato nije slučajno što najagresivnije države, u prvom redu SAD, SRN i druge članice NATO, već sada drže ogromne oružane snage na visokom stepenu borbene gotovosti i što okružavaju zemlje socijalističkog lagera čvrstim obručom raketnih, pomorskih i avio-baza. One ne samo da ne idu ni na kakvo smanjivanje oružanih snaga, već, obratno, stalno povećavaju njihovu borbenu moć, osobito sredstva nuklearnog napada. Staviše, računajući da će se postići određena preimუstva u upotrebi nuklearnog oružja, u oružanim snagama SAD uvedeno je stalno borbeno dežurstvo: raketno-nuklearnih uređaja na startnim položajima, strategijskih bombardera u vazduhu sa nuklearnim bombama ogromne razorne snage, atomskih podmornica u moru, sa raketama »polaris«. Razume se, pristati na sveopšte razoružanje ili čak na smanjivanje oružanih snaga za SAD i njihove saveznike u imperijalističkim blokovima značilo bi odreći se svojih agresivnih osvajačkih ciljeva, razbojničke politike, koju diktiraju kapitalistički monopolji. Teško da će oni dobrovoljno poći na to. Njih na to mogu prisiliti samo zajednički

napori svih miroljubivih naroda, svih snaga mira i progrusa.

No, ma kakve bile mirnodopske oružane snage, one ne mogu rešiti sve zadatke rata, čak ni pomoću nuklearnog oružja. Svejedno će biti potrebno da se mobilišu jedinice kako za popunu mirnodopskih oružanih snaga, tako i za rešavanje narednih strategijskih zadataka rata. Mobilizacija će se, očigledno, delimično izvoditi i u periodu opasnosti pri narastanju međunarodne zategnutosti i u punoj meri će se razviti već u toku aktivnih ratnih dejstava u početnom periodu raketno-nuklearnog rata.

Sada se oružane snage u većini država dele na vidove: kopnenu vojsku, ratno vazduhoplovstvo i ratnu mornaricu. U Sovjetskom Savezu u samostalne vidove oružanih snaga izdvojene su i raketne jedinice strategijske namene i jedinice teritorijalne protivvazdušne odbrane.

Podela oružanih snaga na vidove uslovljena je osobenostima njihove strategijske upotrebe, sposobnošću svakog vida oružanih snaga da više ili manje samostalno izvršava strategijske i operativne zadatke, neophodnošću najefikasnijeg korištenja borbenih mogućnosti različitih sredstava za vođenje rata i stvaranja povoljnijih uslova za rukovođenje jednicama i organizaciju materijalno-tehničkog obezbeđenja. Ona je u vezi sa borbenim svojstvima i namenom raznih vrsta oružja, karakterom borbenih zadataka za koji je ono namenjeno i načinima njegove borbene upotrebe. Radi što efikasnije upotrebe raznih vrsta oružja, svaki vid oružanih snaga deli se još i na rodove vojske i specijalne jedinice.

Osnovni princip organizacijske izgradnje oružanih snaga jeste usklađivanje organizacijskih formi sa zahtevima rata, sa načinima vođenja borbenih dejstava, zatim postizanje skладa između borbene tehnike i čoveka, što osigura maksimalnu efikasnost upotrebe ovog ili onog oružja.

Osnovu savremenih masovnih oružanih snaga čine raketne jedinice za strategijsku namenu. One su odlučujuća snaga u rukama vrhovnih komandi, pošto će se njima, u prvom redu, postavljati zadaci za postizanje glavnih ci-

ljeva rata — uništavanje neprijateljskih strategijskih i operativnih sredstava za nuklearni napad, raspoređenih na čitavoj njegovoj teritoriji, razaranje ratne ekonomike, dezorganizacija državnog i vojnog rukovođenja, narušavanje komunikacija i uništavanje strategijskih rezervi. Istovremeno, raketne jedinice će izvršavati niz zadataka na ratištu, posebno, za uništavanje važnih grupacija kopnene vojske i avijacije, operativnih sredstava za nuklearni napad, flotnih snaga u rejonima bariranja, baza za snabdevanje, za narušavanje sistema komandovanja i komunikacija neprijatelja. Rešenje svih tih zadataka stvaraće jedinicama kopnene vojske i drugim vidovima oružanih snaga povoljne uslove za uspešno izvođenje borbenih dejstava radi postizanja ciljeva rata.

Raketne jedinice za strategijsku namenu u poređenju sa drugim vidovima oružanih snaga imaju najveći stepen borbene gotovosti i mogu da za najkraće vreme uniše i razore ogroman broj objekata na prostranoj površini i na ma kojoj dubini, da nanose neprijatelju nenadoknadive gubitke, a u nekim slučajevima da ga primoraju na kapitulaciju. Sve to ističe raketne jedinice na prvo mesto ispred svih drugih vidova oružanih snaga i zahteva da se stalno pazi na njihov razvoj i usavršavanje.

Nezavisno od toga da li su raketne jedinice za strategijsku namenu izdvojene u samostalni vid oružanih snaga, kao što je urađeno u našoj zemlji, ili su sastavni deo drugih vidova oružanih snaga, kao što je u SAD, njima pripada glavna uloga u rešavanju osnovnih zadataka budućeg rata. Zato postizanje i stalno održavanje nadmoćnosti nad neprijateljem u kvantitetu i kvalitetu ovoga sredstva oružane borbe i u načinima njegove upotrebe jeste jedan od najvažnijih zadataka izgradnje oružanih snaga u savremenom etapi. U tom pravcu se sada i kreće razvoj oružanih snaga u najvećim državama.

Uporedo sa razvojem raketnih jedinica za strategijsku namenu, raketno-nuklearno oružje se široko uvodi u druge vidove oružanih snaga. Ako raketne jedinice za strategijsku namenu predstavljaju odlučujuće sredstvo oružanih

snaga u celini, raketne jedinice i raketno oružje drugih vidova oružanih snaga su osnovno sredstvo za izvođenje borbenih dejstava svakog od njih.

Razume se, savremeno raketno oružje, kao i svako novo oružje, zahteva dalje usavršavanje, poboljšavanje svojih taktičko-tehničkih osobina i uprošćayanje načina borbene upotrebe. Ono iziskuje dalje povećanje efikasnosti, preciznosti pogađanja cilja, skraćivanje vremena za pripremu raketa za lansiranje, poboljšavanje njihovih eksploatacionih svojstava i lansirnih uređaja, razvoj raketa koje će koristiti visokoefikasne i jednostavne za pripremu i obradu vrste goriva, razradu najjednostavnijih i najpogodnijih za ratne uslove načina transportovanja raketa, projektila i sastavnih delova goriva korišćenjem svih vrsta transporta, uključujući i vazdušni.

Potpuno je jasno da raketne jedinice za strategijsku namenu, ma koliko značajna bila njihova uloga u budućem ratu, neće moći same da reše sve zadatke rata. Za postizanje pobede u ratu nije dovoljno samo uništiti vojni potencijal agresora, njegova strategijska borbena sredstva i osnovne grupacije oružanih snaga, narušiti njegovo državno i vojno rukovođenje. Za konačnu pobjedu neophodno je dovršiti uništenje oružanih snaga neprijatelja, osvojiti njegove vojne baze, ako one iz ma kakvih uzroka nisu uništene, i zauzeti strategijski važne rejone. Osim toga, potrebno je braniti i svoju teritoriju od upada armija kopnene vojske, vazdušnih i pomorskih desanata agresora. Te i mnoge druge zadatke mogu da izvrše samo savremene jedinice kopnene vojske, koje su dovoljno jake po svom sastavu, naoružanju i organizaciji. Njima će pripasti vrlo važna uloga u postizanju krajnjih ciljeva rata. Zato će kopnena vojska ostati najmnogobrojniji vid oružanih snaga i njoj u deo će pasti rešavanje mnogih zadataka u ratu na kopnenim ratištima.

Organizacija i sastav kopnene vojske stalno se usavršavaju u skladu sa izmenjenim karakterom rata. Osnovni kvaliteti jedinica kopnene vojske u savremenim uslovima jesu: velika vatrena snaga; pokretljivost i manevarska

sposobnost; sposobnost da izvode dugotrajne marševe i sa-vlađuju velike daljine po putevima i van njih; osposob-ljenost taktičkih i operativnih jedinica za izvršenje ma-nevra vazdušnim putem. Kopnena vojska ima veliku udarnu snagu i sposobna je da izvodi borbena dejstva u uslovima masovne upotrebe nuklearnog oružja. Glavna pažnja u njenoj izgradnji usredsređuje se na razvoj onih rodova vojske i vrsta naoružanja koji u najvećoj meri obe-zbedjuje da jedinice dobiju nabrojena svojstva i da odgo-vore karakteru i zahtevima raketno-nuklearnog rata.

Za uspeh borbenih dejstava jedinica kopnene vojske apsolutno je neophodna nadmoćnost nad neprijateljem u vatrenoj moći, radi čega one moraju imati takve vrste nuklearnog i konvencionalnog oružja koje bi im omogu-ćile da unište svaki cilj na čitavoj dubini operativnog ras-poreda, nezavisno od vremena, vidljivosti ili protivmera neprijatelja.

Stoga se u kopnenoj vojsci, isto kao i u drugim vido-vima oružanih snaga, pretežno razvijaju raketne jedinice. One će vremenom postati osnovni rod vojske, sposoban da rešava svaki zadatak za uništavanje neprijateljskih ob-jekata radi postizanja ciljeva operacije.

Raketne jedinice kopnene vojske predstavljajuće osno-vu njene borbene moći. One će na čitavoj dubini opera-tivnog rasporeda neprijatelja uništavati njegove najvažnije objekte i grupe, koje su preživele raketno-nuklearni udar raketnih jedinica za strategijsku namenu i na taj način raščišćavati put tenkovskim i motopešadijskim jedinicama radi ostvarivanja širokih manevarskih dejstava i brzog prodiranja u dubinu. Taj isti rod vojske u slučaju potrebe može nuklearnim udarima zaustaviti nastupanje preživelih neprijateljskih grupa, na zemlji. Da bi mogle rešavati takve zadatke, raketne jedinice kopnene vojske moraju biti do-vojno mnogobrojan i samostalan rod vojske, veoma pokretljiv, sposoban da ostvaruje manevar zajedno sa tenkovskim i motopešadijskim jedinicama i da tesno sa-dejstvuje, kada to zatreba, sa raketnim jedinicama za strategijsku namenu.

Od konvencionalnih sredstava za vatrenu podršku kopnenoj vojsci je potrebno takvo oružje koje istovremeno može dati masovnu vatu za neutralisanje raketno-nuklearnog oružja neprijatelja, njegovih čvorova otpora i za uništavanje tenkova. Tome u najvećem stepenu odgovaraju reaktivna artiljerija i protivtenkovske rakete, koje se, očigledno, moraju dalje usavršavati.

U kopnenoj vojsci će se, očito i dalje povećavati značaj tenkovskih jedinica. Po svojim borbenim svojstvima tenkovi su otporniji na dejstvo nuklearnog oružja, imaju veliku sposobnost da se brzo kreću i van puteva, da ostvare brz manevr i nanesu udar na veliku dubinu. Oni mogu brzo da savladaju zone radioaktivne kontaminacije i da najefikasnije iskoriste rezultate sopstvenih nuklearnih udara.

Taktičke, operativne i strategijske tenkovske jedinice imaju ogromnu snagu artiljerijske vatre i mogu, kao i artiljerija, da uništavaju i neutrališu otkrivene i zaklonjene ciljeve. Uz potrebnu organizaciju, one mogu ne samo da efikasno iskoriste rezultate nuklearnih udara već i da vatrom svojih mnogobrojnih oruđa i oklopnim udarom zbrisu sa svog puta ostatke neprijateljskih jedinica, koje pružaju otpor, da nanose brze udare na njihove bokove i pozadinu i da se bez zadržavanja kreću na veliku dubinu. Od svih rodova vojske tenkovske jedinice najviše odgovaraju karakteru raketno-nuklearnog rata.

Međutim, potrebno je uzeti u obzir da su sadašnji tenkovi postali vrlo osetljivi na dejstvo protivtenkovskih sredstava, čiji razvoj sada pretiče razvoj tenkova. Zato se dalje usavršavanje tenkova odvija u pravcu povećanja: zaštitnih svojstava oklopa od protivtenkovskih sredstava i od radijacije, mogućnosti njihovog naoružanja, radiusa kretanja, pokretljivosti i manevarske sposobnosti, prolaznosti po slabom zemljištu.

Uopšte, problem povećanja brzine kretanja i manevarske sposobnosti kopnene vojske dobija u savremenim uslovima prvostepeni značaj.

Sposobnost jedinica kopnene vojske da se brzo kreću i ostvaruju brz manevr mora da prevazilazi sve ono što je u tom pogledu postignuto u prošlim ratovima. Za postizanje pobede u budućem ratu nije dovoljno imati nuklearno oružje i sredstva za njegovo prenošenje do cilja, koja se odlikuju velikom tačnošću pogađanja; potrebno je još da je kopnena vojska sposobljena da se brzo probija u rejone podvrgнутne nuklearnim udarima. Samo posle rešenja toga problema moguće je govoriti o efikasnom korišćenju od strane tenkova i pešadije, rezultata nuklearnih udara za konačno uništenje neprijatelja, razvijanje širokih manevarskih dejstava i odlučnog nastupanja u dubinu. Stari princip sjedinjavanja vatrenе snage i velike brzine kretanja jedinica, uz neprekidno rukovođenje njima, dobio je sada nov, još veći značaj. Sada je, naporedо s povećanjem brzine, pokretljivosti i prohodnosti tenkovskih jedinica, neophodno da se i motopešadijske jedinice obezbede brzim, svuda prohodnim i za transport podesnim motornim vozilima, veoma izdržljivim, na kojima bi bilo moguće ne samo izvršiti pokrete na velike daljine već, ne silazeći sa njih, izvoditi i borbena dejstva u najkomplkovanim uslovima zemljišta i situacije i koja bi se, u slučaju potrebe, mogla transportovati vazdušnim putem zajedno sa jedinicama.

Napad u streljačkom stroju u budućem ratu, očigledno, biće retka pojava. Neprijatelj će se uništavati, pre svega, vatrom nuklearnog oružja, a pri dejstvima na bliskim odstojanjima, kad se ne može upotrebiti nuklearno oružje, u punoj meri će se koristiti vatrena snaga konvencionalnog oružja, posebno tenkova, avijacije, artiljerije i pešadije, u skladu sa visokom pokretljivošću i manevarskom sposobnošću jedinica. Treba imati u vidu da će se u savremenim uslovima uspeh u boju i operaciji često postizati uništavanjem nuklearnim oružjem pojedinih neprijateljskih grupacija, koje izvode borbena dejstva na širokom frontu i na velikoj dubini, i brzim prodorom tenkovskih i moto-pešadijskih jedinica na veliku dubinu radi-

nanošenja iznenadnih udara po bokovima i pozadini preostalih neprijateljskih grupacija, koje pružaju otpor.

Istovremeno, potrebno je uzeti u obzir da prilikom izvođenja manevra jedinice u budućem ratu mogu naići na nesavladive prepreke u vidu prostranih zona razaranja i radioaktivnih kontaminacija, stvorenih usled nuklearnih udara. Zbog toga, brzina kojom se ostvaruje manevr po zemlji, pri sayremenom visokom tempu razvoja borbenih dejstava, neće uvek obezbeđivati pešadiji blagovremeno izvršenje postavljenih joj zadataka. Ako se, uz to, ima u vidu neophodnost da se u savremenim operacijama jedinice često prebacuju u duboku pozadinu neprijatelja, onda će biti sasvim očigledno da manevr vazdušnim putem najbolje odgovara zahtevima raketno-nuklearnog rata. Upravo, takav način ostvarivanja manevra je najpodesniji u savremenom ratu. Da se blagovremeno i najefikasnije iskoriste rezultati nuklearnih udara, biće potrebno da se jedinice prebacuju u odgovarajuće rejone takvom brzinom da neprijatelj, koji se nalazi u njima, neće imati vremena da se sredi ili da tamo prebaci jedinice iz drugih rejona. Zato se savremena motorizovana pešadija, izuzimajući one taktičke jedinice koje imaju teško naoružanje, podešava za hitno transportovanje vazdušnim putem, kako na mala tako i na velika odstojanja. To za nju postaje isto tako obično kao što je, na primer, prevoženje željeznicom ili auto-transportom.

Rešavanje problema transportovanja motopešadijskih i tenkovskih jedinica vazdušnim putem ne isključuje neophodnost da se u sastavu kopnene vojske nalaze specijalne vazdušnodesantne jedinice, pripremljene za vazdušne desante i za izvršavanje zadataka u pozadini neprijatelja. Staviše, treba očekivati da će se uloga vazdušnodesantnih jedinica u operacijama budućeg rata i njihov broj i značaj u kopnenoj vojsci znatno povećati. To se objašnjava izmenjenim karakterom i povećanim obimom zadataka koje one izvršavaju. Ako su u prošlom ratu vazdušnodesantne jedinice upotrebljavane, uglavnom, za sadejstvo jedinicama kopnene vojske u uništavanju neprijateljskih grupacija,

sada, pored toga zadatka, one rešavaju i takve samostalne zadatke kao što su zauzimanje i držanje ili razaranje raketno-nuklearnih, vazduhoplovnih i pomorskih baza, kao i drugih važnih objekata u dubini ratišta.

Zbog toga što taktička avijacija u mnogim armijama za izvesno vreme ostaje jedno od osnovnih sredstava za upotrebu nuklearnih oružja, u kopnenoj vojsci povećan značaj dobijaju jedinice protivvazdušne odbrane. Njima će pripadati glavna uloga u odbijanju nuklearnih udara neprijateljske avijacije po grupacijama kopnene vojske i objektima operativne pozadine. Za rešavanje tih zadataka u jedinicama protivvazdušne odbrane kopnene vojske neophodno je usavršavati protivavionsko raketno naoružanje, da bi se moglo ostvariti sigurno presretanje i uništavanje neprijateljskih aviona i taktičkih raketa na dovoljno velikim daljinama, na malim i srednjim visinama. Za lovačku avijaciju protivvazdušne odbrane važno je da poseduje takve taktičko-tehničke mogućnosti i da ima takvo raketno i radio-tehničko naoružanje koje bi joj omogućilo da sigurno uništava vazdušne ciljeve neprijatelja na ma kojoj visini i na daljinama koje obezbeđuju sopstvene jedinice od dejstva njegovih sredstava za vazdušni napad.

Govoreći uopšte o razvoju kopnene vojske, neophodno je imati u vidu da je on usmeren ne samo u pravcu uvođenja nove i usavršavanja stare borbene tehnike, već i sve-stranog poboljšanja njene organizacione strukture. Poznato je da pokretljivost i manevarska sposobnost jedinica zavisi ne samo od sredstava za kretanje, kojima one raspolažu, nego, isto tako, i od organizacije taktičkih i operativnih jedinica, od sistema komandovanja jedinicama, od načina izvođenja borbenih dejstava koje one prime-uju, na kraju, od pripreme i usklađenosti borbenog organizma i moralno-političkog stanja jedinica.

Danas je karakteristična crta organizacijske izgradnje kopnene vojske u svim razvijenim državama težnja za povećanjem manevarske sposobnosti i pokretljivosti taktičkih i operativnih jedinica uz povećanje njihove udarne i vatrenе moći. To se postiže smanjivanjem brojnog stanja

ličnog sastava u njima, potpunom motorizacijom i mehanizacijom, uvođenjem u naoružanje nuklearnog oružja taktičke namene, koje ima dovoljan domet i veliku pokretnjivost.

U vezi sa razvojem sredstava za vazdušni napad, posebno raketno-nuklearnog oružja, u sistemu oružanih snaga neizmerno se povećala uloga i značaj jedinica teritorijalne PVO. Taj vid oružanih snaga ima za zadatak protivvazdušnu i protivraketnu odbranu zemlje. Njegova je dužnost da u sadejstvu sa jedinicama protivvazdušne odbrane kopnene vojske spreči prodor sredstava za vazdušni napad neprijatelja u vazdušni prostor zemlje, njegove nuklearne udare po najvažnijim rejonima i objektima zemlje i grupacijama oružanih snaga, rejonima baziranja raketnih jedinica, avijacije i flote, rejonima rasporeda i formiranja strategijskih rezervi, bazama za čuvanje materijalnih sredstava, mestima za rukovođenje, komunikacijama i drugim važnim objektima. Ako kažemo da će raketnim jedinicama u budućem ratu pripadati glavna uloga u nanošenju nuklearnih udara po objektima na čitavoj teritoriji neprijatelja, onda će jedinicama teritorijalne PVO pripadati glavna uloga u zaštiti teritorije zemlje od tih udara, u odbijanju nuklearnog napada neprijatelja. Jedinice teritorijalne PVO mogu, isto tako, igrati veliku ulogu u obezbeđenju operacija drugih vidova oružanih snaga.

Za rešavanje tih zadataka jedinicama teritorijalne PVO biće potrebna vrlo efikasna sredstva za otkrivanje, navođenje i uništavanje vazdušnih ciljeva. Osnova aktivnih sredstava protivvazdušne odbrane sada su protivavionske raketne jedinice, čije oružje ima znatan domet i veliku tačnost pogađanja neprijateljskih aviona.

Najvažnija perspektiva razvoja protivavionskih raket, uporedo sa povećanjem daljine dejstva, jeste povećanje njihovog dometa po visini, da bi bilo moguće uništavati neprijateljske avione na takvim daljinama i visinama, koje bi im potpuno onemogućilo upotrebu raket »vazduh — zemlja« po važnijim objektima.

S obzirom na perspektive i pravac razvoja strategijske i taktičke avijacije, kako u našoj zemlji tako i u inostranstvu, može se reći da će u toku narednih godina u sistemu teritorijalne protivvazdušne odbrane, lovačka avijacija, očigledno, igrati značajnu ulogu. Njen razvoj u smislu povećanja brzine, visine i daljine leta, poboljšanja raketnog i radarskog naoružanja omogućiće joj da i dalje vodi uspešnu borbu sa bombarderskom avijacijom neprijatelja. Savremeni avion protivvazdušne odbrane mora biti sposoban da ostane dugo u vazduhu i da izvršava zadatok redarske patrole, a u slučaju pojave neprijatelja — da ga obori na bilo kojoj visini.

Brz razvoj raketno-nuklearnog oružja i njegovo pretvaranje u osnovno sredstvo za nanošenje nuklearnih udara po objektima duboke pozadine zemlje sa posebnom oštrinom su postavili pred sve države problem stvaranja efikasne protivraketne odbrane, sposobne da uništava balističke rakete neprijatelja u vazduhu. U principu, tehničko rešenje toga problema sada je nađeno.

Brz razvoj kosmičkih sredstava, a posebno veštačkih satelita Zemlje — koji se mogu lansirati sa najrazličitijim ciljevima, između ostalog i kao nosači nuklearnog oružja — postavlja nov problem — problem protivkosmičke odbrane. Kako će se on rešavati još je rano proricati, no — kad se stvara sredstvo za napad, stvorice se i sredstvo za odbranu.

U sistemu teritorijalne protivvazdušne odbrane sve veći značaj dobijaju radio-tehničke jedinice, koje otkrivaju i prate vazdušne ciljeve, navode na njih protivavionske rakete i lovačku avijaciju. Za izvršavanje tih zadataka u sistemu teritorijalne protivvazdušne odbrane važno je imati potpuno radio-lokatorsko osmatranje isturajući liniju otkrivanja neprijatelja što je moguće dalje od državne granice i od branjenih objekata, da bi se dobilo vreme neophodno za pripremu aktivnih sredstava PVO za odbranu vazdušnog udara neprijatelja. Radio-lokatorsko osmatranje mora da obezbedi otkrivanje i navođenje na

svim visinama na kojima mogu biti upotrebljena savremena sredstva vazdušnog napada neprijatelja.

Veliki razvoj u sistemu PVO predstoji sredstvima za radio-protivmere, kojima bi se moglo efikasno uticati na uredjaje za upravljanje sredstvima vazdušnog napada koja imaju ili nemaju posadu.

Najvažniji zadatak u razvoju jedinica PVO jeste usavršavanje automatizacije sistema navođenja, ukazivanja ciljeva i upravljanja protivavionskim raketama, lovačkom avijacijom i radio-tehničkim jedinicama.

Dakle, razvoj sistema i tehnike protivvazdušne odbrane treba da se usmeri u pravcu povećanja njene efikasnosti, sigurnosti, dometa i zaštite od smetnji protivavionskih i avio-raketnih kompleksa, široke automatizacije u komandovanju jedinicama, da bi se sigurno mogli uništiti svи vazdušni ciljevi i za vreme ometanja na svim visinima uz minimalan utrošak sredstava protivvazdušne odbrane.

Međutim, razvoj jedinica teritorijalne PVO treba da ide ne samo putem usavršavanja ratne tehnike, već i poboljšavanja njihove organizacijske strukture, koja će im dozvoliti da u punoj meri iskoriste svoje borbene mogućnosti. Istovremeno, rešavanje tih pitanja obezbeđuje stvaranje takvog sistema protivvazdušne i protivraketne odbrane koja bi bila nesavladiva za sva savremena sredstva vazdušnog napada neprijatelja, ili bi, u svakom slučaju, do minimuma smanjivala mogućnost njihovog prodora do branjenih objekata.

Ratno vazduhoplovstvo se sada nalazi u posebnom položaju. Poslednjih godina odvija se oštrotakmičenje između bombardera, rakete i sredstava protivvazdušne odbrane. U tom takmičenju sredstva protivvazdušne odbrane su dobila veliko preim秉stvo nad bombarderskom avijacijom. Osobito su sada postali osetljivi bombarderi za daljnja dejstva, čiji je let pri postojanju savremenih radio-lokatora nemoguće sakriti. Savlađujući velike daljine pri relativno malim brzinama leta, bombarderi za daljnja dejstva biće često prinuđeni da se dugo nalaze u zoni dejstva sredstava

PVO, što će dovesti u sumnju mogućnost da stignu do određenijih objekata neprijatelja.

Zato će zadatke uništavanja i razaranja objekata u dubini neprijateljske teritorije sigurnije izvršavati raketne jedinice strategijske namene.

Istina, u inostranstvu širok razvoj imaju rakete klase »vazduh — zemlja« sa dometom od 400—600 kilometara i većim. To znatno povećava mogućnosti bombardera daljnog dejstva, koji počinju da se pretvaraju u nosače raket, sposobne da nanose udare po objektima neprijatelja ne ulazeći u zonu njegove protivvazdušne odbrane. Tako je, na primer, u naoružanje strategijske avijacije SAD uvedena raka »hand dog« sa dometom od oko 800 kilometara, a u Engleskoj se razrađuje »blu stil« sa dometom od 600—1.000 kilometara. No, čak i u ovom slučaju strategijska bombarderska avijacija neće moći povratiti svoj izgubljeni značaj. U poređenju sa balističkim raketama ona ima suviše malu brzinu.

U frontovskoj (taktičkoj) bombarderskoj avijaciji znatan broj zadataka koje je ona izvršavala takođe se počinje prenositi na operativno-taktičke raketne. Međutim, i ta avijacija još nije potpuno iscrplila svoje borbene mogućnosti. Naoružanje bombardera, a isto tako i lovaca-bombardera, raketama različitih klasa omogućava ovim da uspešno dejstvuju na bojištu i da dosta efikasno izvršavaju borbene zadatake podrške kopnene vojske, osobito u zonama sa slabom protivvazdušnom odbranom. Osim toga, ima mnogo specifičnih zadataka — na primer, uništavanje pokretnih ciljeva — koje uspešnije mogu izvršavati bombarderi ili lovci-bombarderi nego raketne. Dalje usavršavanje avijacijske raketne tehnike može znatno povećati efikasnost dejstva bombarderske avijacije na bojištu. No očigledno, karakter njenih zadataka i načini njihovog izvršavanja biće na odgovarajući način izmenjeni.

Borbene mogućnosti frontovske lovačke i lovačko-bombarderske avijacije dozvoljavaju joj da efikasno podržava kopnenu vojsku na bojištu i da u sadejstvu sa protivavionskim raketnim jedinicama izvršava zadatke zaštite gru-

pacija jedinica i važnih objekata od udara neprijateljske avijacije u granicama dubine frontovske pozadine. No, radi toga ona mora uvek imati veću brzinu i visinu leta nego neprijateljska avijacija. Osobito efikasna mogu biti dejstva frontovske avijacije za uništavanje neprijateljskih sredstava za nuklearni napad, u prvom redu raketa, na bojištu. Primenujući metod »slobodnog lova« i koristeći čak i obično oružje, ona je sposobna da dezorganizuje dejstva raketnih jedinica neprijatelja, i ako ne uspe da ih potpuno spreči, može ozbiljno smanjiti efikasnost njihovih nuklearnih udara.

Važan zadatak avijacije jeste vazdušno izviđanje za potrebe svih vidova oružanih snaga, osobito za potrebe raketnih jedinica. Zato se sredstva izviđačke avijacije stalno usavršavaju — povećava se njihova sposobnost da otkrivaju objekte neprijatelja pri velikoj brzini i na velikoj visini leta, u svako doba dana i po svakom vremenu i da automatski saopštavaju obaveštajne podatke neposredno iz aviona odgovarajućim štabovima na velikoj daljini.

Kao što je već rečeno, savremeni rat postavlja naročito velike zahteve vazdušnom transportu. Najvažniji od njih ostaju: velika nosivost, sposobnost za masovno prevoženje jedinica i tereta velikih dimenzija na mala rastojanja, uz korišćenje najprimitivnijih poletno-sletnih staza, pa čak i bez njih.

Govoreći uopšte o razvoju avijacije, treba priznati da ona još nije u punoj meri iscrpela svoje borbene mogućnosti i perspektive upotrebe u savremenom ratu. Njeno dalje usavršavanje, uzimajući u obzir tendencije razvoja raketne i radio-elektronske tehnike, njeno osposobljavanje za baziranje bez aerodroma i poboljšanje letačko-tehničkih svojstava mogu znatno povećati njene borbene mogućnosti u izvršavanju zadataka na bojištu i u dubokoj pozadini neprijatelja.

Bombarderska avijacija za daljnja dejstva, naoružana dalekometnim raketama, задржала је sposobност да самostalno nanosi udare по neprijateljskim objektima, naročito на morima и океанима, као и на обали и у дубини

neprijateljeve teritorije. Avijacija će u bližoj budućnosti još izvršavati takve borbene zadatke kao što su zajednička dejstva sa kopnenom vojskom i snagama flote a naročito vazdušno izviđanje, prenošenje desanata i materijalnih sredstava, evakuacija ranjenika i bolesnika i obezbeđenje veze.

Pravac izgradnje ratne mornarice, kao i svih drugih vidova oružanih snaga, određuju ne samo karakter oružja i druge ratne tehnike, već, takođe, i oni zadaci za koje je ona predviđena u budućem ratu. Imperijalističke države, koje vode agresivnu politiku, usmerenu protiv SSSR-a i drugih zemalja socijalističkog lagera, osnovne napore u razvijanju mornarice ulažu u izgradnju napadnih snaga, u prvom redu nosača aviona i podmornica-nosača raketa, sposobnih da nanose nuklearne udare po najvažnijim objektima kako u priobalnoj zoni, tako i u dubini teritorije socijalističkih država. Radi toga će osnovni zadatak naše mornarice u savremenom ratu biti borba sa neprijateljskim flotnim snagama na moru i u bazama.

Drugi, ne manje važan zadatak ratne mornarice u budućem ratu biće narušavanje ili sprečavanje neprijateljskih okeanskih i pomorskih prevoženja, ukoliko ona za neprijatelja budu veoma značajna za vođenje rata na kopnenim ratištima.

Te zadatke najefikasnije mogu izvršiti podmornice i avijacija, naoružane raketno-nuklearnim oružjem i torpedima. Biće, isto tako, potreban i određen broj površinskih brodova za obezbeđenje dejstava podmorničke flote i izvršavanje drugostepenih zadataka, kakvi su zaštita pomorskih komunikacija i sadejstvo kopnenoj vojsci u operacijama koje se izvode na primorskim pravcima.

Najvažnije osobine koje treba da imaju podmornice jesu: velika autonomnost, velika brzina kretanja, sposobnost da upotrebljavaju rakete kad se nalaze pod vodom, dosta velika borbena rezerva raketa i torpeda, velike mogućnosti zaštite i, posebno, velika dubina i brzina zaronjanja i sposobnost da dugo ostanu pod vodom.

Te osobine omogućavaju podmorničkim snagama da vode uspešnu borbu sa ratnom mornaricom neprijatelja, a kad je to neophodno, da nanose raketno-nuklearne udare i po obalskim objektima.

Avijacija ratne mornarice treba da bude sposobna da nosi udare po neprijateljskim ratnim brodovima na moru i na takvoj udaljenosti da oni ne mogu iskoristiti svoje oružje — avijaciju sa nosača aviona i rakete — za nanošenje udara po objektima socijalističkih država. Osim toga, avijacija ratne mornarice ima zadatku i da uništava transport neprijatelja na moru i u bazama.

Za obezbeđenje borbenih dejstava mornarice biće potrebna neophodna količina izviđačke i protivpodmorničke avijacije, kao i specijalnih brodova za protivpodmorničku i protivvazdušnu odbranu, za radarsko izviđanje, minolovaca i drugih.

U izgradnji ratne mornarice treba uzeti u obzir i zadatak zajedničkih dejstava sa kopnenom vojskom, a pre svega, obezbeđenje iskrčavanja pomorskih desanata.

Organizaciona struktura mornarice mora da odgovara određenim načinima izvođenja borbenih dejstava na moru i zahtevima budućeg rata.

Govoreći o izgradnji oružanih snaga u celini i svakog vida posebno, neophodno je uzeti u obzir da najvažniji princip sovjetske ratne veštine — postizanje pobeđe u ratu zajedničkim naporima svih vidova oružanih snaga i svih sredstava oružane borbe, uz maksimalno korišćenje njihovih borbenih mogućnosti — ostaje i sada na snazi. Zbog toga se izgradnja oružanih snaga mora zasnivati na zahtevu da je neophodno da se razvijaju i usavršavaju svi vidovi oružanih snaga, rodovi vojske, njihovo naoružanje, tehnika, organizacija i priprema. Međutim, osnovni napor moraju biti usmereni na one snage i sredstva oružane borbe koji će biti iskorišćeni za rešavanje glavnih zadataka i postizanje glavnih ciljeva rata, tj. na razvijanje, u prvom redu, onih snaga i sredstava koji će imati najaktivniju ulogu u ratu.

U budućem raketno-nuklearnom ratu takva snaga i takva sredstva biće raketne jedinice strategijske namene i raketnonuklearno oružje u svim drugim vidovima oružanih snaga. Njima i treba dati prioritet. Razume se, u toku rata uloga i značaj vidova oružanih snaga, rodova vojske i naoružanja mogu se menjati zavisno od toka rata i karaktera zadatka koje će jedinice izvršavati u pojedinim njegovim etapama.

Takvi su, prema našem gledanju osnovni pravci u izgradnji oružanih snaga, koje uslovljavaju savremena vojno-politička situacija, ekonomski faktori i razvoj naoružanja i druge ratne tehnike. Ti pravci su u ovom ili onom stepenu karakteristični danas za razvoj oružanih snaga svih visoko razvijenih zemalja sveta.

Međutim, treba imati u vidu da pravci u izgradnji oružanih snaga nisu nepromenljivi. Oni neprestano trpe i trpeće različite promene zavisno od promena vojno-političke situacije, ekonomskih faktora i razvoja tehničkih sredstava za vođenje rata. Vojna strategija mora blagovremeno da izučava i uzima u obzir te promene pri određivanju organizacione strukture oružanih snaga i načina vođenja rata.

U izgradnji oružanih snaga treba uzimati u obzir i sve tendencije njihovog razvoja kod neprijatelja, s tim da se svakoj novoj vrsti oružja kojom on raspolaže pronalaze odgovarajuća sredstva za protivdejstva. Suština je u tome da se obezbedi stalna nadmoćnost nad neprijateljem u osnovnim vidovima oružanih snaga, u osnovnim sredstvima i načinima vođenja rata. Osobito je neophodno biti stalno nadmoćniji nad neprijateljem u vatrenoј snazi, pokretljivosti i manevarskoj sposobnosti jedinica.

No, imati tehnički visoko opremljene oružane snage, još ne znači i rešiti sva pitanja njihove izgradnje. Potrebno je da oružane snage do savršenstva vladaju tom tehnikom i da je u ratu vešto upotrebljavaju radi postizanja pobeđe nad neprijateljem uz minimalne ljudske gubitke. Ratna tehnika se može brzo obnoviti i vratiti u stroj ili će se stvoriti nova, a izgubljeni borački i starešinski sastav nije

moguće vratiti u borbene redove. Zato je stalno usavršavanje borbenog majstorstva jedinica neosporan zakon za oružane snage. Najvažniji princip obuke jeste — učiti jedinice onome što im je neophodno u ratu, pripremati ih za dejstva u komplikovanoj i teškoj situaciji budućeg rata. Uspešno rešavanje toga zadatka moguće je ako se strogo sprovodi princip jedinstva vojnog i političkog obučavanja i vaspitavanja i kod celokupnog ličnog sastava oružanih snaga razvija visoka komunistička svest u vršenju vojničke dužnosti.

Najvažnije svojstvo oružanih snaga u savremenim uslovima jeste njihova visoka borbena spremnost, sposobnost da smesta počnu i vode dorbena dejstva u ma kojim, pa i najkomplikovanim uslovima situacije, u slučaju da agresor započne rat. To se obezbeđuje čitavim sistemom izgradnje oružanih snaga, neophodnom popunjenošću taktičkih i operativnih jedinica ljudstvom i savremenom ratnom tehnikom, održavanjem visokog moralno-političkog i borbenog duha boraca i starešina. Od jedinica se zahteva stalna dobra priprema za dejstva u uslovima upotrebe svih savremenih sredstava za uništavanje, osobito nuklearnog oružja. Njihov razmeštaj i dislokacija moraju im obezbeđivati da odmah razviju borbena dejstva. Visoka borbena spremnost oružanih snaga obezbeđuje se, isto tako, blagovremenim stvaranjem sistema komandovanja jedinicama, koji odgovara zahtevima savremenog rata, visokom pripremom starešina i organa za komandovanje, njihovom sposobnošću da ostvare čvrsto i neprekidno rukovođenje borbenim dejstvima jedinica.

Visoka borbena gotovost i borbena sposobnost jedinica moraju se održavati i u miru i u toku rata. Rat je najstroža i naajsurovija provera oružanih snaga. Pravilnost njihove izgradnje može se oceniti samo po rezultatima rata.

Sovjetske oružane snage su dva puta izdržale takav surovi ispit: u građanskom i u velikom otadžbinskom ratu. Rezultati tih ratova, postignute pobede u njima i celokupna istorija sovjetskih oružanih snaga su jasno svedočanstvo

pravilnosti principa primenjenih u njihovoj izgradnji, pravilnosti određivanja osnovnih pravaca njihovog razvoja na svim istorijskim etapama.

To je postignuto zahvaljujući neumornoj brizi Komunističke partije o oružanim snagama. Partija je organizatorska i usmeravajuća snaga u čitavom životu i delatnosti Sovjetske armije i ratne mornarice. Ona je stajala uz kollevku naših oružanih snaga, i njenom voljom one su se sada pretvorile u najstrašniju snagu, koja suzdržava imperijalističke agresore da ne započnu novi svetski rat.

Glava VI

NAČINI VOĐENJA RATA

U referatu na XXII kongresu HPSS, N. S. Hruščov je ukazao: »Kod nas je ostvarena posebno precizna izrada razne opreme i uređaja, specijalna metalurgija, atomska, elektronska i raketna industrija, reaktivna avijacija, savremena brodogradnja, proizvodnja sredstava za automatizaciju«.¹⁾ Na toj osnovi potpuno je završeno preoružavanje naših oružanih snaga raketno-nuklearnom tehnikom. Naše oružane snage su opremljene globalnim, interkontinentalnim raketama i raketama srednjeg dometa, protivavionskim raketama, atomskim podmornicama, naoružanim raketama, raketama za operativno-taktičku namenu u kopnenoj vojsci i raketama »vazduh — zemlja« i »vazduh — vazduh« u ratnom vazduhoplovstvu, kao i drugom savremenom borbenom tehnikom. Rakete svih tipova imaju nuklearna punjenja različite snage, uključujući i punjenja ogromne snage — od 50 do 100 miliona tona trolila. Sovjetski Savez je postigao nadmoćnost nad verovatnim protivnikom u odlučujućem sredstvu oružane borbe — u raketnom oružju i u jačini nuklearnih punjenja. Tim su stvoreni materijalni preduslovi za uspešno vođenje rata, ako ga agresori započnu protiv zemalja socijalističkog lagera.

Međutim, za odlučno uništenje agresora nije dovoljno samo imati savremena sredstva oružane borbe. Neophodno

¹⁾ Н. С. Хрущев, Отчет Центрального Комитета Коммунистической партии Советского Союза XXII съезду партии, М., Изд-во „Правда“ 1961.

je još da se ljudstvo oružanih snaga nauči da efikasno upotrebljava ta sredstva radi izvršenja vojno-političkih i strategijskih zadataka, ili, drugim rečima, potrebno je razraditi i usvojiti najsavršenije načine vođenja orušane borbe.

Istorija poznaje ne mali broj primera kad su države koje su imale snažne i dobro opremljene oružane snage, trpele poraze u ratovima zbog toga što nisu primenile efikasne načine vođenja rata.

Pod načinima vođenja rata potrebno je podrazumevati sve forme i metode vođenja ratnih dejstava, forme i metode korišćenja sredstava oružane borbe, strategijskih, operativnih i taktičkih jedinica vidova oružanih snaga i rodova vojske i oružanih snaga u celini — za izvršavanje političkih, vojno-strategijskih, operativnih i taktičkih zadataka.

U ovom poglavlju razmatraju se načini vođenja savremenog rata u strategijskim razmerama; osim toga, posvećuje se neophodna pažnja operativnim i taktičkim aspektima.

Marksizam-lenjinizam uči da osnovni faktor koji određuje razvoj načina vođenja rata i ratne veštine predstavlja stvaranje i uvođenje u oružane snage novih sredstava borbe, novog oružja, nove borbene tehnike, što opet zavisi od stanja ekonomike, nivoa proizvodnje, stepena razvoja nauke. Engels je isticao, da su »... uspesi tehnike... gotovo silom, uz to često protiv volje vojnog rukovodstva, izazivali promene, čak i preokrete, u načinu vođenja borbe«²⁾

Korene svakog rata treba tražiti u ekonomskom i političkom uređenju društva, ali ekonomika ne rađa ratove automatski i stihijski. Svaki rat svesno pripremaju klase i države, težeći određenim političkim ciljevima; zato načini vođenja rata, kao i celokupna ratna veština, zavise od onih političkih ciljeva kojima u ratu teže date klase i države, od odnosa i rasporeda snaga u svetu, od međunarodne političke situacije.

²⁾ Ф. Энгельс Аntи-Дюринг, М., Госполитиздат, 1953, стр. 160.

Veliki uticaj na načine vođenja rata imaju i geografski uslovi u kojima se pojavljuju i razvijaju ratna dejstva. Samo uzimajući u obzir sve nabrojane faktore i uslove, moguće je pravilno odrediti načine vođenja rata i vešto ih primeniti u svakom konkretnom slučaju. Istorija ne poznaje primer da su dva rata, koje je delio čak i mali vremenski period vođena istim načinima. Prema tome, pri određivanju načina vođenja rata neophodna je njihova procena »... na osnovu konkretnih podataka svakog pojedinog rata«.³⁾

N. S. Hruščov ukazuje da »u savremenim uslovima nije najverovatnije da će rat izbiti između kapitalističkih, imperijalističkih zemalja, mada ni to ne treba isključivati. Ratove uglavnom pripremaju imperijalisti protiv zemalja socijalizma, u prvom redu protiv Sovjetskog Saveza, kao najmoćnije socijalističke države«.⁴⁾

Prema tome, agresivne imperijalističke snage, na čelu sa SAD, mogu započeti svetski nuklearni rat pre svega protiv SSSR-a i drugih socijalističkih zemalja. Uporedo s tim neki imperijalistički krugovi, bojeći se da se svetski rat može završiti punim krahom kapitalizma, računaju na vođenje lokalnih ratova u raznim delovima sveta. Zato sovjetska vojna strategija mora izučavati načine vođenja kako svetskih, tako i lokalnih ratova.

Načini vođenja te dve kategorije ratova suštinski se razlikuju, osobito u početku rata, što je neophodno uzimati u obzir u teoriji i praksi pripreme oružanih snaga. U ovom pogledu uglavnom se razmatraju načini vođenja svetskog raketno-nuklearnog rata između koalicija kapitalističkih i socijalističkih država, pošto je takav rat najkomplikovаниji i najopasniji.

Da bi se pokazala uslovljenošć i osnovne istorijske tendencije u razvoju načina vođenja rata, koje je potrebno uzeti u obzir i u savremenim uslovima, neophodno je, mакар и у општим crtama, osvetliti istorijsko iskustvo, izvući najvažnije pouke iz istorije u ovoj oblasti ratne veštine.

³⁾ В. И. Ленин, Сочинения, т. 26, стр. 134.

⁴⁾ Н. С. Хрущев. За новые победы мирового коммунистического движения, „Коммунист“ № 1, 1961, стр. 17—18.

RAZVOJ NAČINA VOĐENJA RATA

Ratovi su se pojavili sa podelom društva na klase, kao sredstvo za rešavanje nepomirljivih protivrečnosti između njih, i pratili su razvoj čovečanstva u toku čitave mnogovekovne istorije.

U kapitalizmu ratovi su postali stalna pojava. Oni su dobili neviđeni zamah i surovost. Svetski ratovi su čudovišni porod imperijalizma. Nijedna druga vladajuća klasa, eksploataatora, nije sebe uprljala pred čovečanstvom takvim zločinima kao klasa kapitalista. Zato je celishodno dati kratku analizu razvoja načina najvažnijih ratova epohe kapitalizma, osobito njegovog poslednjeg stadija — imperializma.

Do danas nisu izgubili svoj značaj načini kojima su vođeni ratovi u eposi ranog kapitalizma. Kao što je poznato, francuska buržoaska revolucija izvela je potpun preokret u vojnem delu. V. I. Lenjin je zapažao: »Kao što je unutar zemlje francuski revolucionarni narod tada prvi ispoljio u toku stoleća neviđeni maksimum revolucionarne energije, tako je i u ratu krajem XVIII veka ispoljio isto takvo gigantsko revolucionarno stvaralaštvo, preobrazivši čitav sistem strategije, odbacivši sve stare zakone i običaje rata i stvorivši, umesto stare vojske, novu, revolucionarnu, narodnu vojsku i nov način vođenja rata«.⁵⁾ Načine vođenja rata koje je stvorila francuska revolucija kasnije je iskoristio i doveo do savršenstva Napoleon u osvajačkim ratovima za postizanje hegemonije u Evropi.

Napoleon je odlučujući značaj u ratu pridavao glavnoj bici, čiji je cilj bio da se jednim udarom unište oružane snage neprijatelja. Radi toga su na glavnom pravcu koncentrisane krupne snage pešadije, konjice i artiljerije, neprijatelj je prethodno uništavan snažnom artiljerijskom vatrom, a zatim je sledio napad, koji je izvođen u kolonama i u rasutom stroju. Takav napad u ono vreme dejstvovao je zaprepašćujuće i donosio je Napoleonu pobjede u mnogim ratovima.

⁵⁾ В. И. Ленин, Сочинения, т. 24, стр. 364.

Pripremajući vojni napad na Rusiju, Napoleon je shvatao da će za osvajanje Rusije sa njenom prostranom teritorijom i mnogobrojnim stanovništvom biti potrebno znatno više snaga i sredstava nego za ratove koje je vodio protiv država zapadne Evrope. On se brižljivo pripremio za rat, crpeći iz Francuske i zemalja koje je porobio sve što je bilo neophodno za novi pohod, na vreme je razvio svoje oružane snage i okomio se na rusku armiju bez objave rata.

Računao je da će kratkom kampanjom, u jednoj od dve glavne bitke uništiti rusku armiju i time rešiti ishod rata. Bilo je potrebno izdržati, pronaći nove načine borbe i suprotstaviti ih Napoleonovoj strategiji glavne bitke.

Istaknuti ruski vojskovođa Kutuzov suprotstavio je glavnoj bici niz uzastopnih bitaka, manevrovanje snagama, razvio je partizanski rat, što je oslabilo i iscrpelo Napoleonovu armiju. Zatim je odlučnim napadom i gonjenjem Napoleonova armija bila uništena. Ruska strategija nadвладала je strategiju Napoleona. Prema tome, Rusija je u početku XIX veka bila nosilac najnaprednije ratne veštine, razradila je u to vreme najsavršenije načine vođenja rata.

XIX vek je ušao u istoriju kao epoha prvih istupanja proletarijata protiv buržoazije i prvih proleterskih revolucionarnih ratova. Oni su obogatili vojno iskustvo proletarijata. To iskustvo, koje su uopštili Marks i Engels, odigralo je ogromnu ulogu u razvoju revolucionarne borbe proletarijata u sledećoj eposi. Pravila oružanog ustanka kao veštine napada, nadmoćnosti snaga, rukovođenja ustankom, savlađivanja tehnike ustanka, koja je razradio Marks, ni do sada nisu izgubila svoj značaj.

Krajem XIX veka kapitalizam je stupio u poslednji stadij svog razvoja — imperijalizam. Čitava epoha imperijalizma karakteriše se borbom između imperijalističkih grabljivaca za novu podelu sveta. Ratovi u istoriji nečuvenog zamaha i surovosti izbijaju jedan za drugim.

Jedan od prvih ratova te epohe bio je *rusko-japanski rat* 1904—1905. godine. On je predstavljao primer, s jedne strane, verolomne, osvajačke strategije japanskog imperi-

jalizma, a, s druge, pokazao je trulost ruskog samodržavlja, ekonomsku i političku zaostalost carske Rusije, što je uslovio neodlučnost njene vojne strategije i konzervativizam u izboru načina vođenja rata.

Rusija se za rat pripremala nemarno, mada je vlada raspolažala podacima o aktivnoj pripremi Japana za vojni napad. Tehnička opremljenost ruske armije bila je na niskom nivou. Armija je obučavana za frontalni napad u smaknutim strojevima, bez dovoljne vatrene pripreme, dok se u armijama više država pešadija već razvijala u streljački stroj i manevrisala na bojištu.

U početku rata ruske oružane snage nisu bile razvijene. Jedinice su bile razbacane na ogromnoj teritoriji, uključujući Mandžuriju, Primorsku i Amursku oblast i Zabajkalje. Planirano je da se razvoj kopnene vojske završi tek za šest meseci posle početka ratnih dejstava.

Učinjene su krupne greške u proračunu i rasporedu pomorskih snaga. Glavne snage prve eskadre, koje su bazeale u Port Arturu, bile su lišene slobode operativnog manevra. U Vladivostoku su se nalazile slabe snage. Pojedini brodovi bili su razbacani po lukama Koreje i Kine. Druga eskadra bila je razmeštena u lukama Baltičkog mora.

Pripremajući se za rat, Japan je postigao ozbiljnu nadmoćnost nad Rusijom. Njemu je pošlo za rukom da, uglavnom, završi planirani program izgradnje oružanih snaga, osobito mornarice. Do početka rata Japan je pripremio za iskrcavanje u Mandžuriji i Koreji krupne snage kopnene vojske i uspešnije je razvio svoju mornaricu. On je težio, pre svega, da postigne prevlast na moru, a zatim da otpočne iskrcavanje kopnene vojske.

Japan je započeo rat iznenada. Rusko vojno rukovodstvo rat je zatekao nespremno.

Rusija je, u stvari, bez borbe prepustila Japanu prevlas na moru. To mu je omogućilo da na miru otpočne iskrcavanje svojih armija u Koreji i na Ljaotunškom poluostrvu. I mada su bile prikupljene dovoljne snage ruske armije, komandant ruskih jedinica general Kuropatkin

nameravao je da pređe u napad tek posle potpune koncentracije i razvoja ruske armije, tj. pola godine posle početka rata. Prema tome, na kopnenom vojištu inicijativa u dejstvima dobrovoljno je predata Japancima.

Strategija ruske armije na kopnenom vojištu u ovom ratu karakterisala se krajnjom pasivnošću, odbrambenim planom dejstava, uvođenjem jedinica po delovima prilikom prelaska u napad, potcenjivanjem uloge artiljerijske podrške, što je mnogo umanjivalo rezultate napadnih dejstava. Rat je pokazao, takođe, i zaostalost ruske pomorske ratne veštine toga vremena.

Rusko-japanski rat je uneo ne malo novina u načine vođenja rata. U njemu su se pojavili začeci pozicionih načina vođenja oružane borbe; počeli su se upotrebljavati mitraljezi i brzometne puške, što je pojačavalo odbranu. Vojska se počela ukopavati, stvarati neprekidan front odbrane na velikoj dužini, što je otežavalo obilaske i obuhvate, te se pojavila potreba da jedinice u napadu probijaju front odbrane, za što je bilo neophodno da artiljerija neutrališe vatrena sredstva neprijatelja. Osnovni vidovi borbenih dejstava bili su napad i odbrana, no primenjivano je odstupanje. Velike bitke su se razvile na pomorskim vojištima. Osnovno borbeno dejstvo na moru bio je vatreni boj velikih površinskih brodova — oklopnača i krstarica.

Komplikovale su se forme oružane borbe. Glavna bitka je silazila sa scene, a njeno mesto je zauzimala nova forma oružane borbe — dugotrajna kampanja, koja se sastojala od niza bitaka ili operacija, izvođenih jednovremeno ili uzastopno. Za operacije u rusko-japanskom ratu stvarane su grupacije jedinica, sastavljene od armija, korpusa i odreda, a u mornarici — od eskadra i odreda. Iz rusko-japanskog rata potiču armijska operacija i operacija eskadre.

Sledeća krupna etapa u razvoju načina vođenja rata bio je *prvi svetski rat*.

Ozbiljan uticaj na razradu načina vođenja toga rata imali su strategijski pogledi predstavnika nemačkog Generalstaba, Šlifena i Moltkea mlađeg, koji su bili propoved-

nici agresivnih težnji nemačkog imperijalizma. Šlifen je u svojoj knjizi »Kana« prvi put istakao ideju iznenadnog masovnog udara koncentrisanim snagama, koja je još i danas osnova strategijske doktrine imperijalista i revanšista. Šlifen i njegov naslednik Moltke mlađi razradili su ratni plan, koji je predviđao okruženje glavnih snaga anglo-francuskog bloka zaobiljanjem krupne grupacije nemačke armije kroz Belgiju u rejon Pariza. Taj plan je u svojoj osnovi bio avanturistički, pošto kajzerovska Nemačka nije raspolagala neophodnim snagama za njegovo brzo ostvarivanje.

Anglo-francuski blok je suprotstavio Nemcima ubogi plan frontalnog udara u centar strategijskog fronta.

Ozbiljne propuste u planiranju rata učinio je i ruski Generalstab. Bez obzira na to što je položaj zapadnih granica dozvoljavao Rusiji da u samom početku rata nanese glavni udar po Nemačkoj, rusko vojno rukovodstvo koncentrisalo je svoje glavne snage na pomoćnom pravcu, protiv austrougarske armije u Galiciji.

Obe strane su smatralе da rat neće dugo trajati, zato su stvarane male mobilizacijske rezerve. U Rusiji se čak nije planirao prelazak čitave industrije na ratnu proizvodnju. Obe strane su smatralе da će svoje ciljeve postići napadom i pomoću glavne bitke, odbrana je smatrana gotovo sramotom. U svemu tome ispoljila se nesposobnost generalstabova zaraćenih strana da predvide karakter, zamah i načine vođenja rata.

Razvoj snaga zaraćenih strana započeo je pre rata i produžen je u njegovom početnom periodu.

Glavni događaji prvog svetskog rata razvili su se na kopnenim ratištima u Evropi — na zapadnom i istočnom frontu. Već prvih meseci rat je pokazao pogrešnost pred-ratnih pogleda na načine vođenja rata.

Krajem 1914. godine pokazala se potpuna neosnovanost proračuna generalstabova za kratkotrajan rat. Rat je postao dugotrajan, iznuravajući. Pojavili su se neprekidni frontovi, u početku na Zapadu, zatim na Istoku. Kad se na Zapadu završio period manevarskih dejstava i kad je

rat dobio pozicioni karakter, Nemačka je prenela svoje glavne napore na istočni front. Ruska armija je bila primorana da pređe u odbranu. U početku je Nemcima pošlo za rukom da probiju ruski front i da postignu neke uspehe, ali je krajem 1915. godine i ovaj front okovan pozicionom borbom na čitavoj dužini, od Baltičkog mora do Rumunije.

Na taj način, pozicione forme borbe, začete još u rusko-japanskom ratu, postale su u prvom svetskom ratu dominantne.

Mitraljez i brzometno oružje učinili su odbranu jačom od napada. Bojište je ostalo pusto, pešadija se ukopala u zemlju. Jedinice zaraćenih strana čvrsto su posele čitav front, stvorile pozicionu odbranu sa više pojaseva, organizovanu od rovova i saobraćajnica, okruženu preprekama od bodjikave žice sa više redova kolja. Jedini način savlađivanja takve odbrane postao je frontalni probor.

Obe strane su počele tražiti najraznovrsnije načine i sredstva za probor makar i u operativnim razmerama. Ali taj problem, zbog neusavršenosti sredstava za neutralisanje i razaranje, nije bio rešen u prvom svetskom ratu.

U početku su zaraćene strane pokušavale da reše zadat akciju odbrane pomoću artiljerije i minobacača, koji su se pojavili u to vreme. Pre probora je izvođena dugotrajna artiljerijska priprema, katkad i u toku sedam dana. No, sve je to obezbeđivalo probor samo jednog do dva položaja, jer je branilac uspevao da posedne nov položaj za odbranu, i napad se gasio.

Nemački imperijalisti, uprkos međunarodnoj konvenciji, težili su da izađu iz čorsokaka pozicionog rata pomoću hemijskog oružja. Englezi i Francuzi su pokušali da reše problem probora pomoću novog sredstva — tenkova. Međutim, ni bojni otrovi, ni tenkovi zbog svoje neusavršenosti nisu još mogli postati sredstvo strategijskog značaja i ozbiljno oticati na rešavanje problema probora pozicionog fronta.

Istina, neke rezultate u proboru pozicionog fronta postigla je ruska armija u letu 1916. godine u zoni jugozapadnog fronta. Međutim, operativni uspeh nije prerastao u

strategijski zbog toga što carska Vrhovna komanda nije smatrala da je jugozapadni pravac glavni te front nije bio obezbeđen municijom. Postepeno je i na ovom pravcu oružana borba dobila pozicioni karakter.

Prema tome, prvi svetski rat je, u suštini, ostao pozicioni do kraja.

Ratna dejstva na pomorskim ratištima u prvom svetskom ratu imala su pomoći značaj. Ratujuće strane su stupile u rat smatrajući da su glavno sredstvo borbe na moru veliki površinski brodovi — bojni brodovi i krstarice. U toku rata izведен je niz takozvanih krstaričkih operacija, čija je sudbina rešavana vatrenim bojem grupacija površinskih brodova.

No, već u samom početku rata ispoljile su se visoke borbene osobine novog sredstva borbe na moru — podmornice. U početku 1915. godine Nemačka je razvila protiv svojih neprijatelja nepoštedan podmornički rat. Dejstva nemačkih podmornica u 1917. godini dovela su Englesku u kritičan položaj. Prvi svetski rat otkrio je velike mogućnosti podmornica za vođenje ratnih dejstava na pomorskim ratištima.

U prvom svetskom ratu zaraćene strane su u velikom broju upotrebljavale i avijaciju. Sa artiljerijom ona je služila kao sredstvo za podršku pešadije, a isto tako, i kao sredstvo za vazdušno izviđanje. Nemačka je, čak, pokušavala da nanosi vazdušne udare po pozadinskim objektima Engleske i Francuske u početku pomoći vazdušnih brodova, a zatim i aviona. Međutim, sredstva protivvazdušne odbrane Engleske i delimično Francuske pokazala su se efikasnijim od sredstava vazdušnog napada Nemačke, zbog čega nemački vazdušni napadi nisu pričinili ozbiljnije štete Engleskoj i Francuskoj. U celini, avijacija nije imala nekog vidnijeg uticaja na načine vođenja rata, pošto avio-tehnika još nije bila usavršena. U isto vreme prvi svetski rat je ukazao na velike perspektive razvoja avijacije, na mogućnost da se ona koristi za udare po dubokoj pozadini neprijatelja. Taj rat je isto tako obeležio početak razvoja sredstava protivvazdušne odbrane.

Dakle, prvi svetski rat je uneo mnogo novog u načine vođenja rata. Glavna bitka kao sredstvo za postizanje osnovnih ciljiva rata nepovratno je otišla u prošlost. Rat je bio dugotrajan, u njemu su učestvovali masovne milionske armije, mnogobrojna ratna tehnika. Za postizanje njegovih ciljeva izvođen je veliki broj kampanja, sastavljenih od operacija na kopnenim i pomorskim ratištima. Osnovni objekat ratnih dejstava bile su oružane snage na vojištu. Rat je imao karakter uzajamnog uništavanja jedinica na bojištu i flotnih snaga na moru. U ovom ratu učinjeni su pokušaji razaranja ekonomike i sistema državnog rukovođenja dejstvima podmornica na pomorskim komunikacijama i vazdušnim napadima. Glavni vidovi strategijskih dejstava bili su napad i odbrana na kopnenim vojištima i vatreni boj površinskih brodova na moru. Napad je u strategijskim razmerama izvođen, uglavnom, u toku kratkog manevarskog perioda. Potom je nadjačala odbrana i zaraćene strane su prešle u strategijsku odbranu.

U prvom svetskom ratu dalje su se razvile forme oružane borbe. Sa armijskom operacijom, koja je postala znatno složenija pojavile su se frontovske operacije (na Zapadu — operacije grupe armija), kao i operacije flota. Frontovske operacije su se odlikovale znatnim zamahom, učestovanjem velikih snaga i sredstava i rešavanjem krupnih zadataka oružane borbe. Svaka frontovska operacija sastojala se od armijskih operacija, a ova — od niza bojeva operativnih i taktičkih jedinica.

Za vreme prvog svetskog rata u Rusiji je izvedena velika oktobarska socijalistička revolucija. Iskustvo iz pripreme i izvođenja oružanog ustanka u danima oktobarske revolucije imalo je ozbiljan uticaj na razvoj načina vođenja oružane borbe.

Boljševička partija na čelu sa V. I. Lenjinom brižljivo se pripremila za oružani ustank. Lenjin je detaljno razradio plan ustanka, odredio platformu politike i ekonomike posle pobedonosnog završetka ustanka.

Odmah posle pobjede oktobarske revolucije međunarodni imperijalizam, u savezu sa ruskom kontrarevoluci-

jom, započeo je pripremu za oružani napad na sovjetsku Rusiju. Imperijalisti su 1918. godine bez objave rata otpočeli vojnu intervenciju, koja je obeležila početak građanskog rata, koji je trajao tri godine i koštao naš narod ogromnih žrtava.

Građanski rat je bio u najvećoj meri pravedan rat, najoštija forma klasne borbe, produžavanje politike proletarijata u socijalističkoj revoluciji — politike svrgavanja buržoazije i veleposednika.

Odlučujući značaj za pobedonosni ishod građanskog rata u neverovatno teškim uslovima imala je okolnost što se na čelu Partije, vlade i narodnih masa koje su se borile nalazio Lenjin.

V. I. Lenjin je razradio najvažnije postavke sovjetske vojne strategije i načine vođenja građanskog rata. Pod njegovim rukovodstvom razrađeni su strategijski planovi vođenja rata, koji su obezbedili pobedu nad snažnim neprijateljem. V. I. Lenjin je lično rukovodio oružanom borbom u toku čitavog građanskog rata.

Oružana borba se razvila na ogromnim prostranstvima. Pri tom su oružane snage intervencionista i belogardejaca u čitavom ratu zauzimale periferijski položaj što im je obezbeđivalo vezu sa spoljnim svetom, snabdevanje i dobijanje ratne tehnike, nanošenje koncentričnih udara po našoj zemlji. Sovjetska Republika je zauzimala centralni položaj, bila je blokirana sa svih strana, ali je njena armija imala mogućnost da manevruje po unutrašnjim operacijskim pravcima.

Neprekidnog fronta nije bilo, operativne grupacije i jedinice dejstvovalе su u širokim zonama. Međutim, snage i sredstva su koncentrisani na glavnim pravcima i u najvažnijim rejonima.

U građanskom ratu sudsarale su se krupne grupacije pešadije i konjice. Pri tom se oružana borba pretežno vodila za gradove, železničke čvorove, važne rejone i objekte. Napad se često razvijao duž železničkih pruga. Ratna dejstva su imala visoki manevarski karakter, široko su primenjivani duboki obilasci, obuhvati, prodor u pozadinu

i u bok neprijateljskih grupacija, kratak boj i gonjenje neprijatelja.

Važnu ulogu u građanskom ratu u uništenju interвencionista imala je konjica, koja je u rukama komande fronta bila pokretno sredstvo za nanošenje dubokih udara na glavnim pravcima. Proboj organizovane odbrane neprijatelja najčešće su ostvarivale operativne i strategijske pešadijske jedinice, no često je taj zadatak rešavala i konjica. Posle proboga odbrane konjica je prodirala u pozadinu neprijatelja i vodila manevarska borbena dejstva na velikim prostorima. Međutim, proboj neprijateljske odbrane nije se uvek primenjivao. Nepostojanje neprekidnog fronta dopuštalo je napadaču da dovodi krupne snage, osobito konjice, na bok i u pozadinu neprijatelja za vođenje manevarskih dejstava. Važnu ulogu u obezbeđivanju manevarskih dejstava igrali su oklopni vozovi i rečne i jezerske flotile.

U građanskom ratu partizanska borba dobila je neviđen zamah. Forme partizanske borbe bile su najrazličitije — od iznenadnih napada malih odreda i diverzantskih dejstava do krupnih operacija partizanskih armija.

Građanski rat je dao strategijske operacije, koje su izvodili jedan ili dva fronta i koje su se završavale rešenjem strategijskih zadataka rata. Operacije u građanskom ratu znatno su se razlikovale od operacija u prvom svetskom ratu: povećao se njihov zamah — širina zona, dubina, tempo, oštro je porasla manevarska sposobnost jedinica i poboljšali su se rezultati borbenih dejstava. U celini građanski rat je suštinski uticao na razvoj načina i formu oružane borbe.

Takve su najvažnije osobenosti načina vođenja građanskog rata. Sovjetska ratna veština, nastala u građanskom ratu, pokazala se kao najnaprednija ratna veština toga vremena. U načinima vođenja rata i u ratnoj veštini Sovjetska Republika je postigla važnu nadmoćnost nad intervencionistima i belogardejcima.

Veliki podsticaj razvoju načina vođenja rata dao je drugi svetski rat.

Drugi svetski rat, koji je pripremio svetski imperijalizam a započelo najratobornije, mizantropsko njegovo krilo — fašistička Nemačka na Zapadu i militaristički Japan na Istoku, uvukao je u svoju orbitu 61 državu — gotovo dva puta više nego prvi svetski rat. Ratna dejstva su se razvila na teritoriji većoj više od pet puta od teritorije na kojoj su se razvijala ratna dejstva u prvom svetskom ratu. Oružane snage zaraćenih država brojale su oko 100 miliona ljudi. Gotovo celokupna ekonomika tih država bila je preorientisana na zadovoljavanje ratnih potreba.

Drugi svetski rat trajao je šest godina. Oružana borba, osobito na sovjetsko-nemačkom frontu, dobila je dotle neviđen u istoriji surov i krvav karakter.

Za osnovu strategije fašističke Nemačke uzete su Šlifene i Sektove ideje o masovnom udaru, Ludendorfova teorija totalnog rata, koja je predviđala ne samo uništenje oružanih snaga neprijatelja, već i sveopšte uništenje stacionarištva, industrije, transporta i gradova, Duetova teorija vazdušnog rata, Fulerova i Guderjanova teorija mehanizovanog i tenkovskog rata. Sve te ideje bile su koncentrisane u hitlerovskoj teoriji »blickriga« — munjevitog rata.

Agresivne imperijalističke države unapred su i detaljno razradile ratne planove. Strategijska zamisao hitlerovskog vojnog rukovodstva svodila se na to da u samom početku rata uništi Poljsku, okupira Dansku i Norvešku, obezbedivši Nemačku sa istoka. Dalje je planirano da se glavne snage bace na englesko-francuski blok, da se zauzmu Francuska, Belgija, Holandija i blokiraju snage Engleske, obezbedivši se sa zapada. Posle toga planiran je udar po Sovjetskom Savezu s namerom da se on uništi do jeseni 1941. godine, da bi se imale odrešene ruke za kasnije ostvarivanje opsežnog kolonizatorskog ekspanzionističkog programa. Planirano je da se posle uništenja Sovjetskog Saveza razviju ratna dejstva za zauzimanje severne Afrike, Bliskog i Srednjeg istoka, Indije, ostalih zemalja zapadne Evrope, ostrva u Atlantiku i, na kraju, da se izvedu operacije protiv SAD. Ostvarivanje tih sumanutih planova

trebalo je da obezbedi potpunu vladavinu fašističke Nemačke svetom.

Fašistička Nemačka je nameravala da izvede rat po etapama. U prvoj etapi planirano je da se uništi Poljska u jednoj operaciji masovnim udarom snaga kopnene vojske i avijacije.

Posle okupacije Danske i zauzimanja Norveške Hitler je pripremio udar protiv Francuske i Engleske. Za osnovu početnog ratnog plana protiv Francuske nemačko vojno rukovodstvo je uzelo plan Šlifena i Moltkea mlađeg, primenjen u prvom svetskom ratu. Planirano je da se glavni udar nanese obilazeći Mažinovljevu liniju kroz severnu Belgiju i južnu Holandiju, da se unište glavne snage saveznika na severu i zatim nanese udar na Pariz. Međutim, ta zamisao je ubrzo izmenjena. U februaru 1940. godine bila je usvojena nova varijanta ratnog plana pod nazivom: »Rez sprom«, razrađena po predlogu Manštajna. Po tom planu glavni udar trebalo je naneti jednom grupom armija preko Luksemburga, Ardena, severne Francuske prema obalama kanala Lamanša s ciljem da se odseku glavne snage saveznika s juga i da se unište na teritoriji severne Francuske i Belgije. Dve druge grupe armija prikivale su savezničke snage u severnoj Belgiji i Holandiji i na Mažinovljevoj liniji. Dalje, imalo se u vidu da se nanese udar u dubinu Francuske.

Posle poraza Francuske Hitler je pristupio pripremi upada na Britanska ostrva. Plan »Morski lav« predviđao je iskrcavanje desanta u Engleskoj u cilju njene okupacije. Bilo je određeno da se priprema desantne operacije završi do 15. septembra 1940. Međutim, strah od daljeg jačanja Sovjetskog Saveza prisilio je Hitlera da preispita te rokove. Kolovođe fašističke Nemačke odlučile su da se radi postizanja vladavine nad svetom najpre razračunaju sa Sovjetskim Savezom. Da ne bi rasipao svoje snage i sredstva, Hitler je odlučio da izvrši upad u Englesku posle završetka rata sa Sovjetskim Savezom.

Nemački imperijalisti su razmatrali rat protiv SSSR-a kao odlučujuću etapu u borbi za vladavinu nad svetom.

Nemačka Vrhovna komanda je planirala da za 1,5—2 meseca uništi osnovne snage naših jedinica u prigraničnoj zoni, da parališe volju sovjetskog naroda za otpor, da do kraja jeseni 1941. godine izbije na Volgu i da baci sovjetski narod na kolena. U tome je bila suština plana »Barbarosa«.

Predviđeno je da se u skladu s tim planom glavni udar nanese severno od Poljsja sa dve grupe armija — »Centar« i »Sever« — opštim pravcima na Smolensk i Lenjograd. Južno od Poljsja grupa armija »Jug« trebalo je da nanese udar na Kijev. Zatim je trebalo da nemačke jedinice na centralnom pravcu brzo izbiju do Moskve, a na jugu — da zauzmu Donbas.

Za ostvarenje toga plana pripremljeno je 190 divizija, od kojih 17 tenkovskih i 13 motopešadijskih, 3.410 tenkova i do 5.000 aviona. Najjača je bila grupa armija »Centar«, u čijem se sastavu nalazilo 50 divizija, od kojih 9 tenkovskih i 6 motorizovanih. Na stranu fašističke Nemačke stupile su Italija, Finska, Rumunija i Mađarska.

Planovi verolomnog imperijalističkog grablјivca, mili-tarističkog Japana nisu bili ništa manje grandiozni. Japan je sebi postavio za cilj da zauzme kolonije Engleske, Hollandije i SAD u jugoistočnoj Aziji i u Tihom okeanu i da otrgne istočne oblasti od Sovjetskog Saveza. Strategijski plan japanskog vojnog rukovodstva predviđao je nastavljanje rata u Kini do potpune njene okupacije, koncentraciju jake Kvantunške armije u Mandžuriji, da bi je, zavisno od uspeha Nemačke, bacio protiv SSSR-a, nanošenje iznenadnog udara po znatnom delu ratne mornarice SAD na Tihom okeanu i zauzimanje Filipina, Tajlanda, Burme, Malaje i Indonezije. U daljem, bilo je predviđeno da se uništi ili privremeno neutrališe Tikookeanska flota SAD, da se zauzmu otoci Guam, Vejk, da se izvrši upad na Aleutska ostrva, da se okupiraju Nova Gvineja i Solomonska ostrva. Predviđeno je da se posle rešenja ovih zadataka pređe u strategijsku odbranu u Tihom okeanu i u zoni južnih mora a da se glavne snage bace na SSSR. Čitav taj

plan trebalo je izvršiti od decembra 1941. do marta 1943. godine.

Takvi su bili strategijski planovi zemalja agresivnog fašističkog bloka za vođenje drugog svetskog rata. Kao što je pokazao tok rata, oni su bili potpuno avanturistički, jer fašistički blok nije raspolagao ni snagama, ni sredstvima za njihovo ostvarivanje.

Kolovođe hitlerovog bloka najviše su računale na postizanje iznenadenja u napadu da bi se tako ošamutio neprijatelj, paralizovala njegova volja za otpor i u punoj meri iskoristila preim秉stva napadača.

Nivo razvoja sredstava oružane borbe uoči drugog svetskog rata, krupne vazduhoplovne snage i oklopne jedinice država Osovine, kao što je poznato, omogućili su im da iznenadnim napadom na nepripremljene neprijatelje postignu ozbiljne uspehe u početnom periodu rata. Zemljama fašističkog bloka pošlo je za rukom da preteknu svoje protivnike u prevodenju ekonomike na ratnu proizvodnju i da obezbede veći nivo tehnike opremljenosti oružanih snaga i njihovo snabdevanje neophodnim materijalnim sredstvima.

Poseban značaj u tom ratu imalo je preduhitrivanje u razvijanju oružanih snaga. Fašistička Nemačka razvijala je svoju armiju blagovremeno i skriveno. U momentu napada njene jedinice su se nalazile u punoj borbenoj spremnosti, u odgovarajućem strategijskom i operativnom rasporedu, pri čemu su osnovne snage bile grupisane na glavnim pravcima napada. Isto tako je dejstvovao i Japan. Sve je to agresivnim državama stvorilo krupna vojna preim秉stva u početku rata.

Fašistički blok je iskoristio odsutnost jedinstva u taboru svojih protivnika, što mu je omogućilo da ih uništava pojedinačno: prvo Poljsku i Norvešku, zatim Francusku, Belgiju i Holandiju, onda Jugoslaviju i Grčku. Posle zauzimanja zemalja zapadne Evrope preduzet je napad na SSSR.

Strategijska zamisao anglo-francusko-američkog bloka svodila se na to da usmeri Nemačku i Japan protiv

SSSR-a. Stvarni ulazak u rat svojih glavnih snaga oni su planirali u onom momentu kad SSSR, Nemačka i Japan do krajnjih granica oslabe i budu primorani da prihvate njihove uslove posleratnog regulisanja svetskih problema. Vladajući krugovi tih država toliko su bili uvereni u ostvarivanje svojih zamisli da se nisu ozbiljno ni pripremali za rat. Dovoljno je reći da je u početku drugog svetskog rata Francuska raspolagala sa svega 25 divizija, a Engleska i SAD imale su u borbenoj gotovosti po šest divizija.

I Poljska nije bila spremna za rat. Ona je mogla da izbaci protiv Nemačke svega 33 divizije i brigade, koje su bile dosta ravnomerno raspoređene blizu granice s Nemačkom. Poljska nije uspela da izvede mobilizaciju, da stvari rezerve i da dovede jedinice u punu borbenu gotovost. Sve je to olakšalo dejstva hitlerovskoj armiji.

Objavivši rat Nemačkoj, Engleska i Francuska su računale da će, sedeći iza Mažinovljeve linije, dočekati sudar Nemačke sa SSSR-om, i sve su činile da do tog sudara dođe što brže. Bez obzira na to što je u toku prve tri nedelje Francuska izvela mobilizaciju i razvila 110 divizija, a Engleska raspolagala ekspedicionim korpusom u čijem sastavu se nalazilo pet divizija, sve su te ogromne snage bile neaktivne, iako su imale protiv sebe samo 23 nemačke divizije.

Vojno rukovodstvo oružanih snaga anglo-francuskog bloka razradilo je pasivni strategijski plan »D« na osnovu koga je trebalo da oružane snage bloka stupe u dejstva tek kad počne nemački napad. Po tom planu bilo je predviđeno da se u slučaju upada Nemaca u Belgiju glavne snage pokrenu u susret protivniku, da bi organizovale odbranu u Belgiji. Ardeni su smatrani neprohodnim za nemačke mehanizovane jedinice, zato je pravac nemačkog glavnog udara bio slabo zaštićen. Anglo-francuski strategijski plan »D«, u suštini, bio je plan nacionalne izdaje, on je doveo niz država zapadne Evrope do katastrofe.

U maju 1940. godine anglo-francuski blok je imao 142 divizije, 3.000 tenkova, od kojih je veći broj bio rasparčan divizijama, i više od 2.500 aviona. Sa početkom nemačkog

napada anglo-francusko vojno rukovodstvo, u skladu s planom »D«, uputilo je svoje glavne snage u Belgiju, što je išlo naruku Nemcima.

Razvoj događaja u početku drugog svetskog rata, koji nije išao u korist zapadnih saveznika, primorao je vladajuće krugove SAD i Engleske da se ponovo ozbiljno prihvate planiranja rata. U proleće 1941. godine bio je razrađen plan »Rejnbow-5«, koji se počeo ostvarivati posle napada Japana na Perl Harbur. U tom planu bilo je predviđeno da se glavni napori američko-engleskog bloka usredsrede na Atlantiku i evropskom ratištu. Za bliži zadatak određena je odbrana teritorije saveznih država, učvršćenje vladavine SAD u Latinskoj Americi, razvijanje snaga u Atlantiku za kasniji napad na Nemačku i Italiju, čiji rokovi, uzgred budi rečeno, nisu određivani. Pred ratno vazduhoplovstvo i ratnu mornaricu postavljeni su zadaci zaštite pomorskog saobraćaja i nanošenja vazdušnih udara po Nemačkoj i Italiji.

Planirajući ratna dejstva u bazenu Tihog okeana, vladajući krugovi SAD računali su da će Japan iskoristiti »zlatni slučaj« — rat fašističke Nemačke protiv SSSR-a — za to da napadne najpre Sovjetski Savez. Dolazak na vlast u Japanu u oktobru 1941. godine vojno-fašističke klike Todžoa, poznate po svom neprijateljskom stavu prema SSSR-u, još više je učvrstio tu uverenost. Bilo je predviđeno da se u slučaju napada Japana na oružane snage SAD i Engleske pređe u strategijsku odbranu da bi se držala jugoistočna Azija i rejon južnih mora do dolaska Tihoceanske flote SAD. Planirano je da se ta flota u početku razvije kod Havajskih ostrva, zatim da krene u rejon Filipina, gde je trebalo da se spoji sa engleskom i holandskom flotom radi daljih zajedničkih dejstava. U početku japanskog napada saveznici su na Tihom okeanu imali ukupno 22 divizije, 1.300 aviona, 11 minopolagača, 4 nosača aviona sa 280 aviona, 35 krstarica, 100 razarača i 86 podmornica. Sve te snage su bile razbacane na ogromnom prostoru, njihova dejstva nisu usklađivana, nije bila obrazovana čak ni jedinstvena komanda.

Prema tome, agresivnim, brižljivo razrađenim i odlučnim ofanzivnim planovima fašističkog bloka zapadni saveznici su suprotstavili neodlučan odbrambeni ratni plan, vrlo načelan, za čije ostvarenje nisu bile obezbeđene neophodne snage i sredstva. Računica da će fašistički blok napasti prvo SSSR bila je neosnovana.

Bliska opasnost od drugog svetskog rata primorala je Sovjetski Savez da preduzme mere radi pripreme za odbijanje agresije. Zahvaljujući naporima sovjetskog naroda kojim je rukovodila Komunistička partija, u našoj zemlji je u predratnim petogodišnjim planovima bila stvorena snažna industrijska baza, koja je omogućavala da se u toku rata proizvode sve vrste naoružanja i borbene tehnike u neophodnom obimu. U predratnim godinama izvedena je reorganizacija Crvene armije, povećano je njeno brojno stanje, ozbiljno je ojačana vojno-tehnička snaga.

Ali, prilikom pripreme naše zemlje i oružanih snaga za odbijanje fašističke agresije učinjeni su ozbiljni propusti. Narodna privreda nije bila pripremljena za brzo prebacivanje na ratnu proizvodnju. Masovna proizvodnja nove borbene tehnike, osobito tenkova, aviona, protivtenkovskih i protivavionskih sredstava, nije bila blagovremeno organizovana, zbog čega je Crvena armija po tehničkoj opremljenosti u početku znatno zaostajala iza fašističke armije. Crvena armija nije imala iskustva u vođenju rata, njoj su nedostajali obučeni komandni kadrovi, osobito operativno-strategijski, što je bilo rezultat represalija izazvanih kultom ličnosti Staljina. Obučavanje jedinica nije uvek odgovaralo načinima vođenja ratnih dejstava primenjivanih u početku drugog svetskog rata. Reorganizacija sovjetskih oružanih snaga se otegla.

Naša predratna doktrina, osobito njen vojno-tehnički deo, u suštini, nije imala odlučan karakter. Teorija dubokog boja i operacije, stvorena u tridesetim godinama, odbačena je zbog toga što su je razradili, tobože, neprijatelji naroda. Sovjetske oružane snage ušle su u rat bez strateškog ratnog plana.

U Sovjetskom Savezu mogućnost iznenadnog napada fašista u 1941. godini, u suštini, bila je isključena, bar za bliže vreme. Pretpostavljalo se da će se, nezavisno od toga hoće li rat biti objavljen ili će izbiti zbog napada agresora, ratna dejstva u početku voditi ograničenim snagama za zaštitu za određeno vreme (15—20 dana), što će dopustiti da se organizuje odbrana, razviju glavne snage i obezbedi njihovo uvođenje u bitku. Polazeći od toga, pripremljen je plan zaštite i odbrane zapadnih granica snagama prigraničnih vojnih okruga, pred koje je postavljen zadatak da u slučaju napada Nemačke odbiju njene udare, zaštite mobilizaciju i razvoj oružanih snaga. Za izvršenje toga zadataka prigranični vojni okruzi su odredili jedinice za zaštitu, koje su dosta ravnomerno rasporedili blizu granica s tim da organizuju odbranu u širokim zonama (prosečno 50 kilometara na diviziju). No, čak i takva odbrana u početku rata nije bila organizovana. Na granici su se našle samo pojedine taktičke jedinice iz sastava divizija prvog ešelona određenih za zaštitu. Ostale snage tih divizija nalazile su se u dubini. Pored jedinica za zaštitu, u sastavu prigraničnih okruga bile su operativne i strategijske jedinice, raspoređene na 300—600 kilometara od granica. Sve te jedinice nisu imale transportnih sredstava za brzo prebacivanje prema granicama. Pri tom su glavne snage postojećih jedinica koncentrisane južno od Poljesja, dok su fašističke jedinice nanosile glavni udar severno od Poljesja. Nije bio razrađen operativni plan rata u slučaju agresije od strane Nemačke.

Sve je to obezbedilo fašističkoj Nemačkoj krupna preimućstva, što se ozbiljno odrazilo na tok oružane borbe u početnom periodu rata.

Jedan od uzroka nedovoljne spremnosti Sovjetskog Saveza za odbijanje agresije bila je i nepravilna Staljinova procena vojnopolitičke situacije i propusti zbog kulta ličnosti. Time se u znatnoj meri objašnjavaju pogreške Komesarijata za narodnu odbranu i Generalštaba Crvene armije, koji nisu obezbedili da se oružane snage blagovremeno dovedu u borbenu gotovost, da izvrše strategijski

razvoj i da trupe prigraničnih vojnih okruga posednu odbranu po planovima za zaštitu, koji ni izdaleka nisu bili savršeni.

Agresivne države preduzele su iznenadni napad na niz država, u suštini, na jedan te isti način.

Fašistička Nemačka započela je rat protiv SSSR-a iznenadnim mašovnim udarom avijacije po našim aerodromima, sredstvima PVO, gradovima i selima, železničkim stanicama, prelazima, rejonima lokacije operativnih i taktičkih jedinica i komandnim mestima na dubini od 300 do 400 kilometara. Taj iznenadni kombinovani udar neviđene snage naneo je ogromnu štetu našoj avijaciji, kopnenoj vojsci, neutralisao je našu slabu protivvazdušnu odbranu i dezorganizovao saobraćaj železničkim prugama i automobilskim putevima u prigraničnoj zoni.

Zbog nespremnosti sovjetskih oružanih snaga da odbiju iznenadni napad, fašističke jedinice na svom putu nisu naišle na bilo kakav ozbiljan otpor. Neprijatelju je u samom početku rata pošlo za rukom da preuzme strategijsku inicijativu i da postigne prevlast u vazduhu. Brz prodor nemačkofašističkih jedinica u dubinu naše teritorije vanredno je otežao izvođenje mobilizacije i razvoj operativnih i strategijskih jedinica, osobito u prigraničnim oblastima Litve, Belorusije, Ukrajine, a isto tako je dezorganizovao našu ekonomiku u tim rejonima.

Veliki otadžbinski rat je od samog početka postavio pred sovjetske oružane snage vrlo odgovorne i složene zadatke: zaustaviti neprijatelja, oslabiti udarne fašističke grupacije, preoteti strategijsku inicijativu iz ruku neprijatelja, zaštитiti životne centre i rejone zemlje. Bilo je neophodno razviti oružane snage, uvesti ih u bitku, evakuisati industrijska preduzeća i materijalna sredstva iz ugroženih rejona, razviti u neophodnom obimu ratnu proizvodnju — da bi se srušio Hitlerov plan »munjevitog rata« i stvorili preduslovi za koreniti prelom u toku rata.

Za rešavanje tih zadataka trebalo je voditi dugotrajanu i krvavu borbu. Tek krajem 1941. godine neprijatelj je u bici kod Moskve bio zaustavljen, njegovi planovi »munje-

vitog rata« su srušeni i stvoreni su uslovi za prelaz Crvene armije u protivofanzivu. To je sadržaj početnog perioda velikog otadžbinskog rata.

Uspešna protivofanziva kod Moskve i uništenje Nemačca na glavnom zapadnom strategiskom pravcu označili su da je nemački plan propao, da je razvejan mit o nepobedivosti nemačke armije i da je strategijska inicijativa prešla u ruke Crvene armije.

Međutim, ishod početnog perioda rata u celini nije išao u našu korist. Glavni uzrok naših neuspeha u početku velikog otadžbinskog rata bilo je to što je fašističkoj Nemačkoj uspelo da postigne više privremenih preimุćstava ispred SSSR-a. Fašistička Nemačka je raspolagala snažnjom materijalno-tehničkom bazom i prestigla je SSSR u prevodenju ekonomike na ratni kolosek; oružane snage neprijatelja bile su bolje opremljene ratnom tehnikom, imale su neophodno borbeno iskustvo; Nemačka je izabrala povoljno vreme za napad na SSSR, kad se gotovo čitava Evropa nalazila pod petom fašizma; Hitler je mogao da nesmetano usmeri svoje glavne snage protiv SSSR-a u vreme kad je on bio usamljen; Nemačka se koristila prednostima iznenadnog napada.

Postojali su i uzroci čisto vojnog karaktera: nezavršeni strategijski razvoj naših oružanih snaga do početka rata, njihova nedovoljna borbena spremnost u momentu iznenadnog napada, izvesna zaostalost sovjetske ratne veštine, osobito u pitanju vođenja ratnih dejstava u početnom periodu, što je izazivalo pasivnost, dovodilo do rasipanja snaga, do obrazovanja neprekidnog fronta. Bilo je nedostatka i u organizaciji strategijskog i operativnog rukovođenja.

Japan je isto tako kao i Nemačka, započeo rat u bazenu Tihog okeana iznenadnim napadom. U za sebe povoljnem momentu Japan se iznenadno okomio na vojno-pomorsku bazu SAD u Perl Harburu i jednim udarom ozbiljno oslabio snage SAD u Tihom okeanu. Istovremeno Japan je na isti takav način napao na Filipine, Hongkong, upao na teri-

toriju Tajlanda, na poluostrvo Malaku, zauzeo niz baza SAD u Tihom oceanu.

Američko-engleski blok je pretrpeo ozbiljan poraz u bazama Tihog okeana. To se dogodilo zbog iznenadnog napada Japana, nepripremljenosti američko-engleskog bloka za rat i zbog pasivne odbrambene strategije toga bloka u početku rata s Japanom.

Bez obzira na krupne rezultate koje je Japan postigao u početku drugog svetskog rata, njegovi planovi da brzo postigne pobedu propali su. Njemu nije pošlo za rukom da uništi snage američko-engleskog bloka i da prisili SAD da kapituliraju. Rat je postao dugotrajan, Japan je pretrpeo krupne gubitke u flotnim snagama i u avijaciji. Japanski osvajači su se sudarili s nepredviđenom upornom borbom narodnih masa u okupiranim zemljama jugoistočne Azije. Na osobito velike teškoće oni su naišli u Kini, gde je neprekidno rastao otpor kineskog naroda, rukovođenog Komunističkom partijom Kine.

Bez obzira na to što je u rat bila uvučena većina država sveta i što su se ratna dejstva razvila na ogromnoj teritoriji, glavni i odlučujući front drugog svetskog rata bio je sovjetsko-nemački front. Tu je rešavan i određen ishod čitavog drugog svetskog rata. Situacija na sovjetsko-nemačkom frontu u osnovi se razlikovala od ratne situacije na svim ostalim frontovima drugog svetskog rata. Od momenta napada fašističke Nemačke na SSSR pa sve do njene kapitulacije ni jednog minuta nije se stišavala naporna, krvava oružana borba, dok su na drugim frontovima ratna dejstva imala ograničen i pasivan karakter. Definitivan prelom u ratu u korist antifašističke koalicije nastupio je posle poraza koji je Crvena armija nanela fašističkim jedinicama u staljingradskoj i kurškoj bici. Na sovjetsko-nemačkom frontu bile su uništene glavne i borbe najspasobnije snage kopnene vojske i avijacije Nemačke, što je predodredilo pobedonosan završetak čitavog drugog svetskog rata u korist antihitlerovske koalicije. U završnoj etapi rata Crvena armija je uništila Kvantunšku

armiju, jezgro japanskih oružanih snaga, što je na odlučujući način ubrzalo završetak drugog svetskog rata.

U vezi s ovim ne mogu se mimoći lažne tvrdnje buržoaskih falsifikatora, koji su, da bi umanjili ulogu Sovjetskog Saveza i njegovih oružanih snaga u uništavanju armija fašističkog bloka, istakli takozvanu teoriju o prekretnicama u ratu. Uprkos istorijskim činjenicama, oni pokušavaju da kao »prekretnice« u drugom svetskom ratu predstave drugostepena ratna dejstva u Africi, na jugu Italije i u rejonu ostrva Midvej u Tihom oceanu. Te manje važne događaje falsifikatori istorije prikazuju kao odlučujuće bitke drugog svetskog rata. Čerčil, Montgomeri, Fuler i drugi teže da dokažu da su bitka kod El Alamejna i iskrcavanje američkih jedinica u Maroku i Alžиру izmenili čitav tok rata. Neki zlosrečni buržoaski istoričari idu još dalje, pokušavajući da utvrde neposrednu zavisnost prelaska sovjetskih jedinica u protivofanzivu kod Staljingrada od borbenih dejstava anglo-američkih jedinica u severnoj Africi. Da bi se shvatilo koliko su neosnovane i klevetničke slične tvrdnje, dovoljno je ukazati na činjenicu da se u bici kod El Alamejna Englezima suprotstavilo svega 12 italijanskih i nemačkih divizija, a naše jedinice su samo kod Staljingrada uništile ukupno oko 50 neprijateljskih divizija.

Engleska i SAD su dugo vodile odbrambeni rat, usredstredjivale svoje snage na pomoćnim pravcima, gde su one često sedele skrštenih ruku, uporno odlagale da otvore drugi front u Evropi. Kad je čitavom svetu postalo potpuno očigledno da su Sovjetski Savez i njegove oružane snage u stanju da sami izadu na kraj sa fašističkom Nemačkom, imperijalisti SAD i Engleske bili su primorani da otvore drugi front u Evropi.

Istinski cilj otvaranje drugog fronta u tim uslovima nije bio da se ubrza kapitulacija Nemačke, već da se zauzme što veća teritorija u Evropi i ne dopusti da se u evropskim zemljama uspostavi narodna vlast.

Drugi front je za tok čitavog rata imao drugorazredni značaj, iako se na Zapadu njegova uloga na sve moguće načine veliča. To se vidi i po tome što se na sovjetsko-ne-

-mačkom frontu u to vreme nalazila 191 nemačka divizija (ne računajući divizije zemalja — satelita), a protiv anglo-američkih jedinica u zapadnoj Evropi dejstvovalo je samo 60 nemačkih divizija, koje su, uz to, imale nizak borbeni kvalitet i nisu bile popunjene više od 70—75%.

Prema tome, kao osnovu za ocenu načina vođenja drugog svetskog rata treba uzeti oružanu borbu na sovjetsko-nemačkom frontu — glavnom frontu rata. U opštim crtama ti načini svode se na sledeće.

Na glavnim ratištima drugog svetskog rata zaraćene strane su razvile svoje oružane snage, sastavljene pretežno od kopnene vojske i avijacije, duž državnih granica ili duž fronta. Na taj način je stvarana zona zasićena jedinicama, koja je u krajnjoj liniji bila određena za zaštitu ekonomskih rejona i političkih centara zemalja, za obezbeđenje njihove životne snage bez čega bi bilo nemoguće voditi rat. Da bi se zauzeli životni centri i rejoni neprijatelja, čiji bi gubitak isključivao njegov dalji otpor, trebalo je uništiti njegove grupacije kopnene vojske i avijacije. Zato je oružana borba u čitavom ratu imala karakter uzajamnog uništavanja oružanih snaga zaraćenih strana na kopnenim ratištima i obuhvatala je relativno malu dubinu, merenu stotinama kilometara.

Ratna dejstva oružanih snaga svodila su se, uglavnom, na dva vida dejstava — strategijski napad i strategijsku odbranu. Odlučujuća uloga u strategijskom napadu i odbrani pripadala je kopnenoj vojsci; napori drugih vidova oružanih snaga, među njima avijacije i mornarice, usmeravani su na sadejstvo sa kopnenom vojskom.

Osnovni vid ratnih dejstava bio je strategijski napad, kojim su ostvarivani probor fronta neprijatelja, uništenje njegovih glavnih snaga, zauzimanje linija, rejona i administrativnih centara. Za probor na uskim odsecima koncentrisane su ogromne mase artiljerije, avijacije, tenkova i pešadije. Napadu je prethodila snažna artiljerijska priprema, mada je njeno trajanje u poređenju sa prvim svetskim ratom bilo znatno manje (u granicama jednog — dva sata). Odmah iza toga prelazile su u napad pešadijske

divizije zajedno sa tenkovima, uz neprekidnu podršku artiljerije metodom uzastopne koncentracije vatre ili metodom vatrenog vala i jurišnih dejstava avijacije. Posle probaja taktičke odbrane u bitku su uvođene snažne grupacije tenkovskih jedinica za razvoj napada na veliku dubinu. Široko su primenjivane krupne ofanzivne operacije u cilju rasecanja, okružavanja i uništavanja operativnih i strategijskih grupacija neprijatelja. Sovjetski strategijski napad u prošlom ratu dostigao je najveći stepen razvoja i mogao je da slomi nemačku strategijsku odbranu.

Važnu ulogu u prošlom ratu igrala je, isto tako, strategijska odbrana. Njen je cilj bio da zadrži glavne linije, da ne pusti neprijateljske oružane snage u životne centre i rejone zemlje, da oslabi neprijateljske snage i stvari uslove za prelazak u strategijski napad. U poređenju s prvim svetskim ratom odbrana je vođena aktivnijim načinima. Crvena armija je široko primenjivala artiljerijsku i avijacijsku protivpripremu, protivnapade i protivudare, koji su često prerastali u protivofanzivu, a zatim i u opštu ofanzivu.

U prvom periodu velikog otadžbinskog rata Crvena armija je pretežno vodila strategijsku odbranu. U tom periodu sovjetska odbrana je bila slabija od nemačkog napada. Međutim, počevši od kraja 1942. godine sovjetska odbrana je postala jača od nemačkog napada. Već u 1943. godini na kurskoj izbočini naša strategijska odbrana izdržala je snažan udar fašističke armije. Od tog momenta pa do kraja rata Nemcima ni jedan put nije pošlo za rukom da savladaju našu odbranu ne samo u strategijskim već ni u operativnim razmerama.

Prema tome, iskustvo vođenja strategijskog napada i odbrane sovjetskih oružanih snaga znatno je obogatilo ratnu veštтинu u celini i doprinelo je njenom razvoju.

Prema tome, može se smatrati da je u drugom svetskom ratu napad nadvladao odbranu, za razliku od prvog svetskog rata, kad, u suštini, i nije uspevao proboj odbrane. Odlučujuću ulogu u tome odigrala je upotreba ogromne

mase tenkova i avijacije. Tenk i avion su smrvili odbranu i dali ratu manevarski karakter.

Upotreba avijacije u drugom svetskom ratu pretvorila se u faktor strategijskog značaja. Na odlučujućim frontovima prošlog rata osnovni napor avijacije usredsređivani su na borbu sa avijacijom i na podršku dejstva kopnene vojske. Za to su zaraćene strane raspolagale krupnim snagama bombarderske avijacije bliskog dejstva, jurišne i lovačke avijacije. Veliki značaj dobila je borba za nadmoćnost u vazduhu.

Osim avijacije namenjene za dejstva sa jedinicama kopnene vojske i ratne mornarice, u drugom svetskom ratu pojavila se avijacija za daljna dejstva i strategijska avijacija, koja je korišćena po planovima strategijskih komandi. Osobito jaku strategijsku avijaciju imale su SAD i Engleska. Njena upotreba je već prelazila granice kopnenih ratišta. Objekat za dejstva strategijske avijacije postala je duboka pozadina neprijatelja, njegova ekonomika, transport, stanovništvo, sistem državnog rukovođenja. Cilj dejstava avijacije bio je podrivanje vojno-ekonomske moći neprijatelja, dezorganizacija pozadine i demoralizacija stanovništva.

Međutim, odlučni rezultati od takvih dejstava nisu se mogli ni očekivati, jer u to vreme nije bilo moćnog borbenog sredstva koje bi obezbedilo punu dezorganizaciju neprijateljske pozadine. Već početni period drugog svetskog rata je ubedljivo pokazao da se samo strategijskom avijacijom ne mogu rešiti strategijski zadaci rata. Zbog toga u ratu između Nemačke i SSSR-a ta dejstva nisu dobila veliki zamah i avijacija za daljna dejstva nije dobila u SSSR-u neki značajan razvoj.

Drukčije su se prema tom pitanju odnosile SAD i Engleska. U tim zemljama bila je usvojena teorija vazdušnog rata italijanskog generala Dueta. Dugo vremena su se sva aktivna dejstva SAD i Engleske protiv Nemačke svodila na bombardovanje gradova i industrijskih objekata. Nemačka je, isto tako, nanosila masovne avio-udare po teritoriji Engleske i drugih država zapadne Evrope. Svi

veliki gradovi zapadne Evrope bili su bombardovani. Osobito jakim razaranjima bila je podvrgнута Nemačka. Američko-engleska štampa je trubila da je pomoću avijacije moguće bombardovanjem izbaciti Nemačku iz rata.

Međutim, dejstva strategijske avijacije SAD i Engleske nisu imala odlučujući značaj za pobedu nad Nemačkom. O tome upravo govore sami Amerikanci. Sadašnji načelnik Odbora generalštabova SAD general Tejlor je pisao: »... Strategijska bombardovanja u drugom svetskom ratu nisu imala odlučujući uticaj za uništavanje vojne industrije nacističke Nemačke. Ona su pomogla da se postigne definitivna pobeda, ali nisu bila njen odlučujući faktor.«⁶⁾

Profesor Brodi se o tome izjašnjava još određenije: »Neophodno je bez ikakvog uvijanja priznati da je bombardovanje gradova u drugom svetskom ratu pretrpelo neuspeh.«⁷⁾

Nemačka ekonomika je, bez obzira na velika razaranja, obezbeđivala dugotrajnu i upornu borbu fašističkih jedinica na ratištima. Američka komisija Krouli-Klejtona ustavnila je da je celokupna nemačka industrija mašina krajem rata imala veće proizvodne kapacitete nego u početku rata. Na svakih sto vojnih fabrika izbacivano je iz stroja 10—15, pri čemu visoke i koksne peći nisu stradale. Po američkim podacima najveća šteta je pričinjena vazduhoplovnoj industriji. Međutim, proizvodnja borbenih aviona u Nemačkoj sve do 1945. godine neprekidno je rasla. Na primer, u novembru 1943. proizvedena su 953 borbena aviona, u aprilu 1944. godine — 1.224 aviona, a u julu — 1.855 aviona.

Nije bio postignut ni drugi cilj udara američko-engleske avijacije — demoralizacija nemačkog stanovništva. Istina, stanovništvo Nemačke pretrpelo je relativno velike gubitke od vazdušnih napada, ali njegova sposobnost za

⁶⁾ М. Тейлор, *Ненадежная стратегия*, М., Воениздат, 1961, срт. 42.

⁷⁾ Б. Броди, *Стратегия в век ракетного оружия*, М., Воениздат, 1961, стр. 149.

otpor nije bila potkopana tim udarima, već dejstvima sovjetskih jedinica na teritoriji Nemačke.

U drugom svetskom ratu u nizu zemalja ubrzano se radilo na stvaranju atomske bombe. Potpuno je razumljivo da bi i rezultati avio-udara bili drukčiji da je postojala atomska bomba. SAD su bile u stanju da naprave prvu atomsku bombu tek 1945. godine, kad je Nemačka već bila poražena i kad se drugi svetski rat završavao. Pa ipak vladajući krugovi SAD rešili su da nanesu atomski udar po Japanu, ne težeći da postignu strategijske, već, uglavnom, političke ciljeve.

Razvoj strategijske avijacije u drugom svetskom ratu, stvaranje atomske bombe, kao i prvih primeraka dalekometnih raketa, ukazivali su na perspektive neposrednog uticanja sredstvima oružane borbe na ekonomiku, sistem državnog rukovodenja i stanovništvo u dubokoj pozadini neprijatelja. To je služilo kao preduslov za pojavu novog načina vođenja svetskog rata, novog vida ratnih dejstava na ratištima naporedo sa napadom i odbranom.

U vezi sa vazdušnim napadima na objekte u dubokoj pozadini već u drugom svetskom ratu s posebnom oštrinom se postavio zadatak zaštite stanovništva, ekonomike i komunikacija zemlje. Taj zadatak je pao u deo protivvazdušnoj odbrani, koja se, takođe, pretvorila u faktor strategijskog značaja. Snage i sredstva PVO, kao što su protivavionska artiljerija, lovačka avijacija i radiolokatorska tehnika, kao i načini protivvazdušne odbrane, mnogo su se razvili u toku prošlog rata. Engleska je bila primorana da organizuje ne samo protivavionsku već i protivraketnu odbranu, koja je bila efikasna protiv krilatih raketa V-1, ali bespomoćna protiv balističkih raketa V-2.

Prema tome, već u drugom svetskom ratu pojavila se potreba za vojnim merama radi zaštite pozadine zemlje od udara neprijateljske avijacije i raketa snagama i sredstvima PVO.

Osim ratnih dejstava na kopnenim ratištima i vazdušnih udara po dubokoj pozadini zaraćenih strana, u prošlom ratu su vođena ratna dejstva i na moru. U ratu

između Nemačke i SSSR-a ratna dejstva na pomorskim ratištima vođena su u relativno malim razmerama i, uglavnom, u interesu dejstava kopnene vojske. Na Atlantiku i u bazenu Tihog okeana vođena su ratna dejstva flota u većim razmerama, pri čemu se na Atlantiku, uglavnom, vodila oružana borba na komunikacijama, dok je u bazenu Tihog okeana imala karakter sudara dosta velikih snaga flote i avijacije SAD i Japana i relativno malih snaga kopnene vojske.

U prvom periodu drugog svetskog rata zaraćene strane su pokušavale da iskoriste jaku površinsku flotu (linijske brodove i krstarice) za vođenje oružane borbe na pomorskim ratištima metodom bliske borbe vatrom, kao što je to bilo u prošlim ratovima. Međutim upotreba avijacije i podmornica pokazala je da su krstarice i linijski brodovi izgubili svoja nekadašnja preim秉stva. Na smenu su im došli nosači aviona, koji su odigrali određenu ulogu iako su bili jako osjetljivi na dejstvo i avijacije i podmornica. Bitke na moru su dobile karakter sudara grupacija nosača aviona zaraćenih strana. Borbu su pretežno vodili avioni radi uništavanja podmorničke i površinske flote i neprijateljske avijacije. Podmornice su široko korišćene za borbu sa površinskim borbenim i transportnim brodovima. Poseban značaj imalo je grupno korišćenje podmornica, kojima se rukovodilo pomoću radija sa obale, protiv grupacija borbenih brodova i konvoja neprijatelja. Bliski artiljerijski boj velikih površinskih brodova odživeo je svoj vek, mada je u drugom svetskom ratu do takvih bitaka još dolazilo. Veliki zamah su dobili minski rat na pomorskim ratištima i krupne desantne operacije.

Ratna dejstva na pomorskim ratištima nisu imala odlučujući značaj za ishod drugog svetskog rata. SAD su dugo svoje glavne napore usredsređivale na pomoćnom ratištu — u bazenu Tihog okeana. Tu se vodio jalov dugotrajan rat za vazduhoplovne i pomorske baze na ostrvima, za zauzimanje mnogobrojnih, pretežno malih ostrva.

Američko-engleski blok je stekao veliko iskustvo u izvođenju krupnih desantnih operacija. No, njihova vred-

nost se smanjuje time što su izvođene u uslovima potpune nadmoćnosti nad Nemačkom i Japanom i uz njihov slab otpor. Svaka desantna operacija je dugo pripremana (desant na Siciliju šest, a u severnu Francusku petnaest meseci) i brižljivo materijalno obezbeđivana.

Osim navedenih vidova ratnih dejstava, u drugom svetskom ratu veliki zamah su dobili partizanska borba u pozadini neprijatelja i pokret snaga unutrašnjeg otpora, koji su odigrali važnu ulogu u postizanju pobeđe nad fašizmom. Veliki uticaj na tok rata imala je partizanska borba koja se razvila u okupiranim rejonima Sovjetskog Saveza. Ona je vođena u vidu diverzantskih i izviđačkih dejstava, napada manjih odreda na garnizone i važne objekte neprijatelja i komunikacije, borbenih sudara čitavih partizanskih operativnih jedinica sa rezervama neprijatelja, i, na kraju, rejdova krupnih partizanskih operativnih jedinica u duboku pozadinu neprijatelja. Partizani su deorganizovali neprijateljevu pozadinu angažujući protiv sebe njegove znatne snage. U suštini, partizanska borba i dejstva snaga unutrašnjeg otpora činila su poseban i važan vid ratnih dejstava.

Prema tome, osnovni vidovi ratnih dejstava u drugom svetskom ratu bili su strategijski napad i strategijska obrana, u čijem su izvođenju glavnu ulogu imale jedinice kopnene vojske, podržane avijacijom. Dejstva strategijske avijacije po neprijateljskoj pozadini, zaštita pozadine od vazdušnih udara, ratna dejstva na pomorskim ratištima nisu imali odlučujući značaj za ishod drugog svetskog rata, mada su i oni izvođeni u krupnim razmerama.

Za postizanje krajnjeg političkog i vojnostrategijskog cilja prošlog rata trebalo je rešiti više političkih i vojnostrategijskih međuzadataka. Izvršavanje svakog od njih trajalo je dosta dugo i činilo je određen period rata.

Usvojeno je da se veliki otadžbinski rat deli na četiri perioda. Prvi obuhvata vreme od napada fašističke Nemačke do protivofanzive kod Stalingrada u jesen 1942. godine. Osnovni njegov sadržaj jeste borba za inicijativu u ratu. Drugi period je ušao u istoriju kao period korenitog

preloma u velikom otadžbinskom ratu i čitavom drugom svetskom ratu (jesen 1942 — kraj 1943. godine). Treći period obuhvata događaje 1944. i 1945. godine: proterivanje fašističkih osvajača sa sovjetske zemlje, prenošenje ratnih dejstava na teritoriju neprijatelja i definitivno uništenje oružanih snaga fašističke Nemačke. Četvrti period obuhvata ofanzivu Crvene armije na Dalekom istoku, koja je završena kapitulacijom Japana.

Za svaki period rata karakteristična su određena ratna dejstva. U prvom periodu sovjetske jedinice su pretežno izvodile strategijsku odbranu i odstupanje, u drugom — strategijsku odbranu i napad; u trećem i četvrtom — neprekidni strategijski napad, koji je obezbedio postizanje svih ciljeva rata.

Period rata se, sa svoje strane, delio na kampanje, određene ciljevima oružane borbe, vremenom, snagama i sredstvima. Međutim, u drugom svetskom ratu kampanja nije postala forma za organizaciju oružane borbe ni u jednoj njegovoj etapi. Takvu organizacijsku formu u drugom svetskom ratu predstavljala je operacija. U toku tog rata konačno se oformio nov tip strategijskih operacija — operacije grupe frontova, kojima su rešavani važni strategijski zadaci. U takvim operacijama učestvovalo je nekoliko frontova, avijacija za daljna dejstva, a često flote, snage i sredstva teritorijalne PVO. Operacije grupe frontova pripremene su i izvedene pod neposrednim rukovodstvom Vrhovne komande. Operacije grupe frontova u velikom otadžbinskom ratu — ozbiljno je dostignuće sovjetske ratne veštine.

U drugom svetskom ratu dalje su se usavršile frontovske i armijske operacije. Prvi put u istoriji ratova pojavili su se novi tipovi operacija — vazdušne operacije strategijske avijacije (avijacije za daljna dejstva), usmerene na razaranje ili uništavanje pozadinskih objekata neprijatelja, kao i borbena dejstva jedinica teritorijalne PVO, koja su u izvesnoj meri dobijala vid protivvazdušnih operacija radi sprečavanja vazdušnih operacija neprijatelja i zaštite pozadine zemlje. Značajan razvoj imale su pomor-

ske operacije, koje su imale za cilj uništavanje neprijateljskih flotnih snaga, narušavanje i zaštitu pomorskih komunikacija, iskrcavanje pomorskih desanata i protivdesantnu odbranu.

Drugi svetski rat je doprineo daljem razvijanju načina vođenja rata. U njemu se jako ispoljila nadmoćnost sovjetske ratne veštine i sovjetske vojne strategije nad avanturističkom strategijom fašističke Nemačke. Crvena armija je mogla i znala da stvori nesavladivu odbranu u strategijskim razmerama, koja je izdržala snažan udar fašističke ratne mašine, da organizuje strategijski napad, koji je slomio nemačku odbranu. Na taj način, postizanju pobeđe u drugom svetskom ratu pridonela je u svetu najnaprednija ratna veština — sovjetska.

U drugom svetskom ratu do nogu su potučene oružane snage fašističkog bloka, srušio se fašistički režim u Nemačkoj i u nizu drugih država. Pobedila je antihitlerovska koalicija država. Međutim, odlučujući doprinos pobeđi nad fašističkim blokom u tom ratu dao je Sovjetski Savez i njegove oružane snage.

Razmotrivši razvoj načina vođenja rata na primeru najvećih ratova XIX i XX veka, mogu se izvesti sledeći zaključci.

Svaki rat je, u principu, vođen novim, samo njemu svojstvenim načinima i formama. Novi načini vođenja rata apsorbovali su sve stečeno istorijsko iskustvo. To iskustvo se usavršavalo i modificiralo u skladu sa razvojem sredstava oružane borbe i konkretnim političkim uslovima pojave i vođenja rata.

Razvoj načina vođenja rata neprekidno se ubrzavao, osobito u XX veku, kad je kapitalizam stupio u poslednji stadij svog razvoja — imperijalizam. U tom periodu dolazi do korenitih promena u starim načinima vođenja rata. Svi pokušaji da se novi rat započne na stari način neizbežno su dovodili do teških poraza.

U eposi imperijalizma pojavili su se svetski ratovi, koji su u svoju orbitu uvlačili većinu država i ogromne narodne mase.

U dva prošla svetska rata sudarile su se dve grupe imperijalističkih država jedna na čelu s Nemačkom, a druga, na čelu s SAD i Engleskom. Imperijalisti su već uoči drugog svetskog rata pokušavali da stvore jedinstven front protiv SSSR-a, ali se taj pokušaj završio neuspehom.

U eposi imperijalizma počeli su se često pojavljivati revolucionarni građanski ratovi, usmereni protiv vladavine kapitalizma, za uspostavljanje novog, socijalističkog uređenja. U njih se, u prvom redu, ubrajaju građanski rat u Sovjetskom Savezu i Narodnoj Republici Kini, koji su se završili odlučnom pobedom sovjetskog i kineskog naroda. Veliki zamah dobili su, isto tako, nacionalnooslobodički ratovi u kolonijalnim i zavisnim zemljama, usmereni na oslobođenje od imperijalističkog jarma.

Istorijsko iskustvo uči da su se agresivne države, kao po pravilu, blagovremeno i brižljivo pripremale za rat, preduhitritvale svoje protivnike u razvijanju oružanih snaga i započinjale rat iznenadnim napadom. Tako su postupili napoleonovska Francuska, kajzerovska i hitlerovska Nemačka, militaristički Japan. To im je davalo određena preimcućstva nad državama protiv kojih su započinjale ratove. Agresivne države su obično u početku vodile ofanzivni rat i često postizale ozbiljne rezultate. Države na koje je izvršena agresija obično nisu u punoj meri bile spremne da odbiju napad i bile su primorane da u početku vode odbranu i dugotrajnu borbu za inicijativu. U takvom položaju našli su se Engleska, Francuska, SAD i SSSR u početku drugog svetskog rata. Imperijalistima SAD pošlo je za rukom da u dva prošla svetska rata izbegnu ulazak u rat u samom njegovom početku. U prvi svetski rat oni su stupili u završnoj njegovoј etapi. U drugi svetski rat morali su da stupe ranije, ali su jedinice SAD počele aktivno dejstvovati tek krajem rata, kad je protivnik već bio dosta oslabljen.

Ratovi u eposi-imperijalizma dobijaju sve sveći zamah, postaju svetski u pravom smislu te reči, vode se sa sve većim naprezanjem i surovošću. U ime postizanja svojih osvajačkih ciljeva imperijalistički agresori se ne zaustavljaju ni pred kakvim zločinima protiv čovečanstva.

U ratovima epohe ranog kapitalizma borba se pretežno vodila na ratištima, između oružanih snaga zaraćenih strana. Zatim objekat ratnih dejstava sve više postaje duboka pozadina — stanovništvo, ekonomika, sistem državnog rukovođenja.

VOJNOSTRATEGIJSKI PLANOVI IMPERIJALISTIČKIH DRŽAVA I NAČINI NA KOJE ONE MOGU ZAPOČETI NOVI RAT

U posleratnom periodu agresivne militarističke snage sveta, pre svega imperijalisti SAD, Engleske, Francuske i SRN, stupile su u zločinački dogovor za pripremu novog, trećeg svetskog rata, koji je otvoreno usmeren protiv SSSR-a i drugih zemalja socijalističkog lagera. Pri tom kao glavna snaga agresije i rata sada istupa imperijalizam SAD. On se nalazi na čelu čitavog lagera imperijalizma. Imperijalizam SAD je inspirator i rukovodilac agresivnih blokova, koji su tesno međusobno povezani i koji, u suštini, predstavljaju jedinstven blok imperijalista, usmeren protiv lagera socijalizma. Imperijalisti su započeli besprimernu trku u naoružanju, »hladni rat« — prolazno, nestabilno stanje između rata i mira, stanje političkog neprijateljstva, od koga je samo jedan korak do oružanog konflikta. Oni neprekidno pogoršavaju međunarodnu situaciju i već su nekoliko puta doveli svet na ivicu rata.

Sprovodeći agresivnu politiku, politiku pripreme novog rata, vladajući krugovi imperijalističkih država, pre svega SAD, na sve moguće načine se protive miroljubivom rešavanju problema razoružanja i smanjivanja međunarodne zategnutosti, bore se za učvršćivanje i proširivanje agresivnih vojnih blokova, potpiruju ratnu psihozu. Jačanje reakcije unutar imperijalističkih država, divlja hajka

protiv komunističkih partija i drugih progresivnih snaga, surov teror, fašiziranje unutrašnjih režima ozbiljno ugrožavaju mir. Svetska reakcija najveće nade polaže u neofašizam — svoju poslednju političku rezervu. U oblasti ekonomike priprema za novi rat se izražava u povećavanju vojnih budžeta, u neprekidnom porastu proizvodnje savremenih vrsta oružja, osobito nuklearnog i sredstava za njegovu upotrebu, u držanju mnogih industrijskih grana u mobilizacijskoj gotovosti, u pripremi čitave industrije i transporta za brzu preorientaciju na ratni kolosek i u pripremi ratišta. Imperijalisti su krenuli putem stvaranja zatvorenih ekonomskih grupacija agresivnog karaktera.

Osobito aktivno se izvode vojne pripreme, radi čega se razrađuju i ostvaruju usklađeni planovi. Učesnici agresivnih blokova, osobito NATO, drže u stalnoj borbenoj spremnosti krupne oružane snage, čiji se znatan deo nalazi blizu granica socijalističkih zemalja, opkoljavaju socijalističke zemlje mnogobrojnim vojnim bazama. Neprekidno se intenzivno pripremaju oružane snage sistematskim izvođenjem manevara i vežbi uz angažovanje jedinica i organa za rukovođenje, periodičnim izvođenjem opštih uzbuna, sistematskih letova avijacije prema SSSR-u, pokreta nosača aviona i podmornica naoružanih raketama blizu pomorskih granica socijalističkih zemalja. Neprekidno se aktivira izviđanje.

Sudeći po mnogobrojnim komandno-štabnim ratnim igrarama i drugim vežbama može se prepostaviti da je vojno rukovodstvo imperijalističkih blokova razradilo jedinstvenu strategiju, a moguće, i jedinstven strategijski plan vođenja neograničenog nuklearnog rata protiv zemalja socijalističkog lagera.

Ima dovoljno osnova za prepostavku da je glavna varijanta toga plana — započinjanje i vođenje svetskog nuklearnog rata protiv socijalističkih zemalja, iznenadni nuklearni napad. No, očigledno, postoji i druga varijanta plana — započinjanje svetskog rata putem lokalnih ratova, to jest relativno lagano uvlačenje zemalja u novi rat. Naporedo sa američkim imperijalistima, kao glavnom sna-

gom agresije, posebnu aktivnost ispoljavaju zapadnonemački militaristi. Smisao celokupne strategije bonskih militarista jeste — priprema revanša, ma da se to prikriva pod vidom »odbrane«. Generalštab Bundesvera razradio je program pripreme za revanš: stvaranje najjače armije u zapadnoj Evropi, njeni opremanje nuklearnim oružjem i drugom najnovijom borbenom tehnikom, pretvaranje zapadne Evrope i delimično Afrike u svoju pozadinu, postepeno osvajanje rukovodećih položaja u NATO. Vladajući krugovi SAD, Engleske i Francuske na sve moguće načine podstiču realizaciju tog programa.

U štampu su prodrli neki podaci o ratnim planovima Bundesvera »Deko-II« i »Sajdstep«, (»Korak u stranu«) koji predviđaju »munjeviti« upad u DRN, ČSSR, Poljsku i Mađarsku. U vezi s tim planira se udar jedne grupe armija s juga radi odsecanja DRN od Čehoslovačke i Poljske, s tim da se u toku jednog dana zauzme DRN, što je i praktično obrađivano na manevrima NATO »Korak u stranu« 1959. godine. Za drugu grupu armija planira se udar između ČSSR i Austrije s ciljem da se okruži ČSSR, da se odseče od Poljske i da se izvrši prodor na teritoriju Mađarske; flota SRN treba da nanese udar sa severa. Takvi su vrlo opasni planovi zapadnonemačkih militarista i revanšista.

Najagresivniji krugovi NATO dugo svestrano razrađuju planove o proširivanju kruga zemalja koje bi poseдовale nuklearno oružje i stvaranju mogućnosti zapadnonemačkim revanšistima da se njim naoružaju. Odluka zasedanja Saveta NATO u maju 1963. godine potvrđuje da su imperijalisti pristupili praktičnom ostvarivanju tih po mir najopasnijih planova.

Vojni ideolozi imperijalizma radi pripreme novog svetskog rata stvaraju najraznovrsnije strategijske koncepcije, koje su osnova za razradu tih planova.

Kolovođe imperijalističkih blokova pripremaju nuklearni rat protiv socijalističkog lagera sa neograničenom, iznenadnom upotrebom nuklearnog oružja, maskirajući

takvu pripremu »odbranom«, »protivudarom«, »masovnom odmazdom«. Svi ti planovi bili su uslovljeni nadmoćnošću SAD u nuklearnom oružju.

Međutim, krajem pedesetih godina, kada je, po priznaju samih Amerikanaca, njihovoj nuklearnoj nadmoćiosti došao kraj, ta strategija je zašla u čorsokak.

Neki vojni teoretičari vide izlaz iz stvorene situacije u korišćenju kosmosa u vojne svrhe, gde se, tobože, može postići povoljan odnos snaga za imperijaliste. Drugi vojni teoretičari istakli su ideju »dozirane strategije«, ili ograničenog (lokalnog) rata.

Prava suština »dozirane strategije« sastoji se u tome da se za SAD obezbedi mogućnost da upotrebe nuklearno oružje dok ga druga strana ne bude upotrebljavala. Pristalice »dozirane strategije« računaju da će im poći za rukom da tim putem nadoknade nesposobnost strategijske avijacije SAD da napada na strategijske centre Sovjetskog Saveza, da prikriju planove predaje nuklearnog oružja u ruke zapadnonemačkih revanšista, a tim da inicijativu za rat prenesu na nekog drugog, jer bi ona kad bi bila na strani SAD, postala suviše nepopularna. Ako se ranije postavljalo pitanje o izvođenju lokalnih ratova u Africi, na Bliskom, Srednjem i Dalekom istoku, sada se već otvoreno govori i o lokalnim ratovima u Evropi.

Pod plaštom razgovora o lokalnom ratu odvija se grozničava priprema za neograničeni nuklearni rat protiv socijalističkih zemalja. Postoje dosta ubedljive činjenice koje svedoče o tome da se imperijalisti nisu odrekli strategije iznenadnog nuklearnog napada. Istina, SAD i njihovi sateliti u poslednje vreme povećavaju budžetska sredstva za konvencionalno naoružanje, ali u isto vreme forsiraju razvoj raketa strategijske namene, ubrzanim tempom grade raketne baze. Zamenik ministra odbrane SAD Kilpatrick 6. juna 1961. godine je izjavio: »... Mi ne nameravamo da smanjimo naše nuklearne snage, ali se spremamo da povećamo konvencionalne snage«. O tome svedoče mnoge različite komandno-štabne ratne igre, manevri, česte borbene

uzbune, neprekidni letovi strategijskih bombardera sa nuklearnim bombama i raketama i sl.

Prema tome, imperijalisti SAD i agresivni blokovi na čijem čelu se oni nalaze nimalo se nisu odrekli planova da započnu neograničeni (totalni) nuklearni rat, već suprotno — još više pojačavaju trku za nuklearnim i raketnim naoružanjem, aktiviraju svoju pripremu za otpočinjanje takvog rata.

Savremene agresivne imperijalističke snage uzimaju u obzir iskustvo u započinjanju rata iz prošlosti, iskustvo fašističke Nemačke, miltarističkog Japana i drugih agresivnih država. Hitlerovski metodi mučkog iznenadnog napada uzdignuti su od strane SAD i imperijalističkih država koje zavise od njih na rang zvanične doktrine. O tome otvoreno govore visoki vojni rukovodioci. Ministar avijacije SAD Daglas 1959. godine izjavio je: »Osnovna strategija SAD je iznenadni udar svim raspoloživim snagama i sredstvima. Takav udar SAD moraju prve naneti.«

Nedavna izjava Kenedija da »u izvesnim okolnostima« SAD mogu ispoljiti inicijativu u nuklearnom konfliktu sa Sovjetskim Savezom otvoreno ukazuje na pripremu SAD da iznenadno i neograničeno upotrebe nuklearno oružje protiv socijalističkih zemalja, na pripremu preventivnog nuklearnog rata protiv Sovjetskog Saveza i drugih socijalističkih zemalja.

Imperijalisti nisu uvereni u to da će uspeti da u otvorenom sudaru postignu ozbiljne rezultate. Zato oni računaju sa lukavstvom, avanturom, iznenadnim udarom, uz puno korišćenje svih mogućih savremenih sredstava oružane borbe. Pri tom oni smatraju da nuklearni udar, koji bi nanele avijacija i rakete, može doneti neuporedivo veće rezultate nego u početku prošlog rata, pa čak i dovesti do ostvarenja osnovnog cilja rata, tj. do prisiljavanja Sovjetskog Saveza i drugih socijalističkih zemalja na bezuslovnu kapitulaciju.

Međutim, kao što je zapazio N. S. Hruščov u svom referatu na četvrtom zasedanju Vrhovnog sovjeta SSSR-a,

»može se napasti prvi, za to ne treba velike pameti, pre je potrebna ludost, i mi smo, razume se, svesni toga da kod nekih naših verovatnih neprijatelja postoji sklonost za to... No, zar bi napadačka strana, ako se čak i pretpostavi za minut da bi joj pošlo za rukom da nanese neočekivani udar, bila u stanju da smesta izbaciti iz stroja sve rezerve nuklearnog oružja, sve uređaje raketne tehnike na teritoriji države koja je podvrgnuta napadu? Razume se, ne. Država koja je iznenadno napadnuta, ako je, razume se, reč o dosta velikoj državi, uvek će imati mogućnost da pruži potreban otpor agresoru... Teritorija naše zemlje je ogromna, mi imamo mogućnost da dekoncentrišemo raketnu tehniku, da je dobro zamaskiramo. Mi stvaramo takav sistem da ako budu izbačena iz stroja jedna sredstva za protivudar, uvek će biti moguće staviti u dejstvo dublirajuća sredstva i uništiti ciljeve sa rezervnih položaja«.

U agresivnim planovima imperijalističkog bloka velika pažnja se posvećuje pitanjima strategijskog razvoja oružanih snaga i njihove spremnosti za počinjanje rata. U tome imperijalisti teže da ponove metode koje su agresivne države primenile u prošlim ratovima, osobito iskustvo fašističke Nemačke iz drugog svetskog rata. Kolovođe imperijalističkih vojnih blokova ulazu grozničave napore da bi blagovremeno, već u miru, imale neophodne oružane snage u punoj gotovosti, razvijene u odgovarajuće grupacije, pomoći kojih bi mogle da u svakom za njih povoljnijom momentu iznenadno započnu rat.

Vojni ideolozi imperijalizma intenzivno propovedaju teoriju da je u savremenom ratu nemoguće izvesti mobilizacijski razvoj oružanih snaga, zbog čega je do početka rata neophodno imati u punoj borbenoj gotovosti takve oružane snage pomoći kojih bi se mogli rešiti glavni zadaci rata u najkraćim rokovima.

Engleski feldmaršal Montgomeri, na primer, piše, da je »mobilizacija ranijeg tipa... arhaična u uslovima nuklearnog rata... Nama je potreban takav sistem koji će dati željene rezultate u toku nekoliko časova posle radio-upo-

zorenja; on ne sme, isto tako, da zavisi od osetljivosti sredstava veze...»⁸⁾

Još određenije se o tom pitanju izjašnjava G. Kissinger: »Sveopšti rat koji se vodi sa upotrebom savremenog oružja biće rešen dejstvima oružanih snaga kojima protivnici raspolažu u početku rata. Mi ne možemo više računati na neki manje-više dug period u toku kojeg bismo uspeli da izvedemo mobilizaciju.«⁹⁾

Ta teorija je vrlo korisna za imperijaliste. Zato njene osnovne postavke agresivni blok NATO i sprovodi u život. Već su sada u znatnoj meri stvorene grupacije strategijske avijacije i raketa, ratne mornarice, snaga i sredstava PVO i delimično kopnene vojske, čija je borbena gotovost na visokom stepenu. Te grupacije su namenjene za iznenadni napad, a ne nikako za »odbranu« ili »protivudar«.

U čemu su upravo osobenosti razvijanja i stvaranja grupacija oružanih snaga agresivnog imperijalističkog vojnog bloka u sadašnjim uslovima?

Za razliku od prošlih ratova, agresivne imperijalističke države za budući rat pripremaju, u prvom redu, strategijska sredstva oružane borbe, u koja ubrajaju nuklearno oružje, strategijsku avijaciju, interkontinentalne rakete, rakete srednjeg dometa, atomske podmornice naoružane raketama »polaris«, udarne nosače aviona i flotu za nošenje raka. Sva ta sredstva se smatraju glavnom udarnom snagom budućeg svetskog rata. Do sada je američko-engleski blok, u suštini, već stvorio grupaciju tih sredstava neophodnu za otpočinjanje novog rata.

Kao što je već rečeno u prethodnim poglavljima, u SAD i Engleskoj su stvorene velike rezerve nuklearne municije, pripremljena su skladišta i baze za montiranje tog oružja u odgovarajućim rejonima, a određena količina nuklearne municije nalazi se u stalnoj gotovosti za hitnu upotrebu.

⁸⁾ »Journal of Royal United Service Institution«, novembar 1958, str. 478.

⁹⁾ Г. Киссингер, Ядерное оружие и внешняя политика, М., Изд-во иностранной литературы, 1959, стр. 150.

Za strategijsku avijaciju u SAD pripremljen je veliki broj vazduhoplovnih baza na teritoriji SAD, Engleske, Španije, severne Afrike, na Grenlandu i u Tihom oceanu.

Komanda strategijske avijacije SAD planira nanošenje udara iz baza raspoređenih na teritoriji SAD. Međutim, postojeći park aviona-cisterni ne obezbeđuje korišćenje svih bombardera iz tih baza. Zato je predviđeno da se pod raznim izgovorima (vežbe, trenažni letovi, smena dežurnih taktičkih jedinica na isturenim bazama i sl.) blagovremeno prebaci znatan broj srednjih bombardera u baze u Engleskoj, Španiji, severnoj Africi, u Tihom oceanu.

Strategijska avijacija SAD i Engleske nalazi se na visokom stepenu borbene gotovosti. Određen broj posada neprekidno dežura. Jedan broj teških bombardera stalno dežura u vazduhu, noseći bombe ili rakete sa nuklearnim punjenjem. Svaka posada ima konkretni objekat na teritoriji SSSR-a ili druge socijalističke zemlje za nanošenje nuklearnog udara. Pripremljena su mesta za rukovođenje i razrađen je sistem brzog dizanja u vazduh na znak uzbune.

Strategijski bombarderi, iako su u znatnoj meri izgubili ranija borbena svojstva u vezi sa razvojem sredstava PVO, još uvek predstavljaju opasno oružje. Potrebno je uzeti u obzir da su strategijskoj avijaciji SAD određeni kao ciljevi naši gradovi, industrijski centri, rejoni baziranja i razvoja oružanih snaga, da je pred nju postavljen zadatak da oslabi vojnu moć socijalističkog lagera, da potkopa vojno-industrijski potencijal, da nanese masovne gubitke stanovništvu, da podrije njegovu volju za otporom.

Vlada SAD čini grozničave napore da nadoknadi svoje zaostajanje u raketnom naoružanju. U štampi SAD osvetljava se širok program razvoja raketnih jedinica, naoružanih interkontinentalnim raketama i raketama srednjeg dometa, uvođenja u stroj atomskih podmornica sa raketama »polaris«.

Pripremljeni raketni uređaji nalaze se na visokom stepenu gotovosti: rakete su spremne, gorivo je dovezeno, u blizini u tajnim skladištima, čuvaju se nuklearna punjenja,

uvedeno je dežurstvo posluge, postoji sistem signalizacije za brzo dovođenje raketa u gotovost za lansiranje, svakom lansirnom uređaju određen je objekat za uništavanje. Strategijske rakete su nanišanjene na iste objekte, koje treba da napadnu i strategijski bombarderi. Raketne jedinice su potčinjene komandi strategijske avijacije i razvijene su u određenim grupacijama za rešavanje zadataka predviđenih ratnim planom budućeg rata.

Flotne snage se takođe drže u gotovosti da brzo krenu u odredene rejone za vođenje ratnih dejstava. Njihov razvoj može se izvoditi pod vidom kurtoaznih poseta, zamene borbenih brodova, vežbi i manevra. Osobitu opasnost predstavljaju velike vežbe i manevri, kada se flotne snage SAD, Engleske i drugih zemalja članica NATO, u stvari, razvijaju u borbene poretke i približavaju granicama socijalističkih zemalja.

U SAD je određen i intenzivno se realizuje veliki program izgradnje flote, osobito atomskih podmornica naoružanih raketama i udarnih nosača aviona. Veoma značajna modernizacija borbenih brodova, osobito nosača aviona, izvodi se, takođe, u Engleskoj. Sve države članice NATO intenzivno naoružavaju svoje flote raketnim oružjem.

Prema tome, flota američko-engleskog vojnog bloka, isto kao i strategijska avijacija, nema potrebu za posebnim mobilizacijskim razvojem. Ona se nalazi na visokom stepenu borbene gotovosti i njeno konačno razvijanje u borbene poretke može biti ostvareno u kratkim rokovima.

Imperijalisti pripremaju krupne oružane snage na evropskom ratištu, kome je dodeljena glavna uloga u budućem svetskom ratu. Osnovne snage i sredstva, nameњeni za dejstva na tom ratištu, nalaze se pod komandom vrhovnog komandanta objedinjenih oružanih snaga NATO, a u suštini — potčinjene su vojnom rukovodstvu SAD.

Kolovođe NATO planiraju da blagovremeno, postepeno i tajno pripreme i razviju na evropskom ratištu prvi strategijski ešelon takvog sastava kojim bi mogli da reše

krupne strategijske zadatke početnog perioda rata i da na vreme mobilišu sledeće ešelone.

Glavnu udarnu snagu na ratištu predstavljaju taktička avijacija, operativno-taktičke rakete i atomska artiljerija. Sva ta sredstva mogu da upotrebljavaju nuklearno oružje. Za njih se stvaraju skladišta i baze za montiranje nuklearne municije na teritoriji evropskih država, u blizini granica socijalističkih zemalja.

U sastav snaga pripremljenih za agresiju na evropskom ratištu ulaze i krupne jedinice kopnene vojske, čiju osnovu čine motorizovane i tenkovske divizije SRN i 7. armija SAD, koja je stalno u Zapadnoj Nemačkoj.

Rukovodioci NATO su svesni da su te snage nedovoljne za vođenje velikog rata u Evropi protiv socijalističkih zemalja — članica Varšavskog pakta. Zato se pripremaju baze za brzi mobilizacijski razvoj krupnih snaga na ratištu.

Imperijalisti SAD se ne nadaju da će im u savremenim uslovima poći za rukom da izvedu mobilizaciju pod zaštitom svojih saveznika, kao što je to bilo u prošla dva svetska rata. Bivši komandant kopnene vojske SAD general B. Klark izjasnio se o tom pitanju dosta određeno: »Mi moramo imati oružane snage u najvažnijim rejonima Zemaljske kugle za vođenje borbenih dejstava u mestima njihove lokacije i u drugim rejonima, u koje one mogu biti brzo prebačene.

Nama je neophodno da imamo bazu za mobilizacijski razvoj oružanih snaga u slučaju izbjivanja sveopštег rata. To zahteva rezerve koje su spremne za borbu i na odgovarajući način opremljene savremenim oružjem i borbenom tehnikom. Potrebno je da stvorimo elastičan sistem materijalnog i tehničkog obezbeđenja jedinica i rezerve naoružanja na prekomorskim ratištima... Na kraju, treba imati strategijske udarne snage, dovoljne i sposobne za brza dejstva u neophodno vreme i u potrebnom rejonu.¹⁰⁾

Jedinice kojima raspolaže komandant objedinjenih oružanih snaga NATO u Evropi nalaze se na visokom ste-

¹⁰⁾ B. Clarke, *The why of Strac*, »Army« br. 5. decembar 1958.

penu gotovosti. Svako vojište ima svoju komandu i štabove oružanih snaga vojišta, grupe armija i armija. Za jedinice su predviđeni rejoni razvoja, tobože, za odbranu, a u stvari — za napad i određeni su konkretni zadaci. U zapadnoj Evropi linija razvoja glavnih snaga predviđena je na 50—120 kilometara od zapadnih granica SRN, na Balkanu — neposredno na granicama socijalističkih država.

Uprkos teoriji rasprostranjenoj na Zapadu o nemogućnosti izvođenja mobilizacijskog razvoja u savremenim uslovima, intenzivno se pripremaju rezerve, razrađuju planovi za izvođenje sveopšte mobilizacije svih zemalja-članica NATO, preduzimaju mere za svestrano obezbeđenje mobilizacije.

Mobilizacijski planovi agresivnih imperijalističkih država čuvaju se u najstrožoj tajnosti. Imperijalisti ne nameravaju da izvode opštu mobilizaciju u početku rata, jer uzimaju u obzir iskustvo agresivnih država u drugom svetskom ratu. Potrebno je očekivati da će sadašnji agresori preuzeti sve mere da postepeno i tajno izvedu najvažnije mobilizacijske pripreme do početka rata, prema zaoštrevanju situacije. Vojno rukovodstvo zemalja-članica NATO intenzivno razrađuje načine tajne, brze mobilizacije dopunskih snaga i njihovog prebacivanja na ratišta do početka napada.

Planira se da se neposredno pred rat brzo sprovedu završne mere za mobilizacijski razvoj jedinica na vojištima pod različitim izgovorima, uglavnom, pod vidom nastavnih zborova rezervista, zamene jedinica, vežbi i manevara. U te mere se ubrajaju: pojačanje jedinica u prigraničnoj zoni, stvaranje grupacija, dovođenje u borbenu gotovost jedinica i komandi, priprema nuklearnih sredstava za iznenadni napad, aktiviranje izviđanja, izdavanje jedinicama materijalnih sredstava, zavođenje posebnog režima na vojištima, evakuacija stanovništva; materijalnih vrednosti i sl. Američki general M. Džonson ukazivao je da se u završne mere mogu ubrojiti »premeštanje komandi u podzemne objekte, prebacivanje u pozadinu porodica vojnih lica, dovođenje jedinica u punu borbenu spremnost, po-

sedanje jedinicama položaja u skladu sa operativnim planovima, stvaranje minskih polja u predviđenim rejonima...»¹¹⁾

U suštini, tako je izvođena priprema invazije na ostrvo Kubu 1962. godine. Celokupne oružane snage SAD bile su dovedene u potpunu borbenu gotovost, prevedene u ratno stanje. Bili su pozvani rezervisti. Na istočnoj obali SAD bile su koncentrisane 2. pešadijska, 101. i 82. vazdušno-desantna i 1. oklopna divizija; one su prebacivane vojnim i civilnim avionima, a teška tehniku železnicom. Pripremljene su velike snage mornaričke pešadije za desant na ostrvo slobode. Taktička avijacija je prebačena na polu-ostrvo Floridu, u bazen Karipskog mora i na obalu Meksikanskog zaliva. Svi avioni držani su na aerodromima već opremljeni raketama i bombama. Prema obalama Kube upućena su 183 broda, među kojima udarni nosači aviona, nosači aviona za protivpodmorničku odbranu, nosači desantnih helikoptera i desantni brodovi.

Pojačan je garnizon baze Gvantanamo. Komande su se nalazile na komandnim mestima. Čak se i vlada spremlala da pređe u pripremljeno podzemno sklonište za rukovođenje.

Pred snagama i sredstvima koji se pripremaju za dejstva na evropskim ratištima postavlja se zadatak da nanesu iznenadne nuklearne udare po grupacijama jedinica socijalističkih zemalja, osobito po startnim položajima raketa i aerodromima, mestima za rukovođenje, komunikacijama, važnim pozadinskim objektima na dubini do 1.000 km od granice, zatim da pređu u odlučan napad sa jedinicama kopnene vojske odmah iza takozvanog nuklearnog napada, da unište jedinice socijalističkih zemalja razvijene na ratištima, da upadnu na teritoriju SSSR-a, da bi se u punoj meri iskoristili rezultati nuklearnih udara strategijskim sredstvima i postigla bezuslovna kapitulacija. Predviđaju se, isto tako, odbrambena dejstva ako nuklearni napad ne bude dao očekivane rezultate.

¹¹⁾ M. Džonson, *NATO — štit ili sito?* »United States News and World Report«, septembar 1959, str. 60.

Uporedo sa pripremom strategijske avijacije, raketa, flote, snaga i sredstava na kopnenim ratištima svi učesnici imperijalističkog bloka sprovode opsežne pripremne mere za odbijanje udara avijacije i raketa. U tom cilju stvorena je i intenzivno se usavršava protivvazdušna odbrana teritorija imperijalističkih zemalja, osobito SAD, Engleske i SR Nemačke. Snage i sredstva PVO svih zemalja članica NATO već sada su razvijene i drže se u punoj borbenoj gotovosti.

U jesen 1962. godine jedna trećina lovaca-presretača komande PVO SAD danonoćno je dežurala spremna da poleti u roku od 15 minuta. Plan danonoćnog dežurstva tolikog broja lovaca — presretača razrađen je još 1961. godine. Da bi se bolje osiguralo dežurstvo i veća dekoncentracija aviona, komanda PVO SAD planira korišćenje aerodroma civilne avijacije.

Sada SAD intenzivno rade na stvaranju sistema protivraketne odbrane. Izgrađuje se sistem za daljnje otkrivanje i upozorenje, identifikaciju ciljeva i određivanje tekućih koordinata raketa u letu. Traže se novi metodi otkrivanja raketa, posebno pomoću infracrvenih uređaja, i pasivni metodi praćenja rakete od momenta lansiranja. Intenzivno se razrađuju metodi aktivne borbe sa raketama.

Sve te činjenice ubedljivo govore o tome da blok agresivnih imperijalističkih država, na čelu sa SAD, ulaže sve napore da blagovremeno, još u miru, pripremi krupne oružane snage, da ih razvije u odgovarajući strategijski i operativni raspored, da ih obezbedi nuklearnim oružjem, materijalnim sredstvima, da ih pripremi za početak svetskog ili lokalnog rata protiv socijalističkih zemalja u svako za imperijaliste povoljno vreme. Istovremeno se priprema konačno mobilizacijsko razvijanje oružanih snaga radi nastanja napora u toku rata.

Karakteristična osobenost razvoja oružanih snaga imperijalističkih agresora u savremenim uslovima, u poređenju sa prošlim ratovima, sastoji se u tome što se grupacije jedinica i vatrenih sredstava ne raspoređuju samo duž državnih granica, već, u suštini, na čitavoj teritoriji država

imperijalističkog bloka i na širokim okeanskim prostranstvima. Pri tom se glavna sredstva budućeg rata — nuklearno oružje, strategijska avijacija i rakete — razvijaju na velikoj udaljenosti od linije oružanog sudara grupacija kopnene vojske, pa i na dalekim kontinentima.

Karakter ratnih priprema imperijalističkog bloka i razvoj oružanih snaga ubedljivo svedoče da savremene agresivne snage u svetu pripremaju iznenadni napad na socijalističke zemlje s primenom svih snaga i sredstava oružane borbe kojima raspolažu. Imperijalisti pripremaju ofanzivni rat, rat masovnog uništavanja ljudi, pre svega, mirnog stanovništva i sveopštег razaranja, rat za potpuno uništenje čitavih zemalja i naroda. Mnogobrojne vojne baze koje okružuju socijalističke zemlje otvoreno su određene za iznenadni napad. Držanje krupnih snaga taktičke avijacije i operativno-taktičkih raketnih jedinica obezbeđenih nuklearnim projektilima, kao i jedinica kopnene vojske blizu granica socijalističkih zemalja, u punoj gotovosti, u određenoj grupaciji, svedoči o tome da se i te snage i sredstva pripremaju za ofanzivni rat, za duboki prodor na teritoriju socijalističkih zemalja. U tome je prava suština ratnih priprema agresivnih imperijalističkih država. Uzimajući to u obzir, u savremenim uslovima se ne može računati na nekakav period do rata (a tim pre, u početku rata), u kojem bi bilo moguće izvesti opštu mobilizaciju i razvoj oružanih snaga u strategijski i operativni raspored. Razvoj sredstava oružane borbe, podela političkih i vojnih snaga u svetu, ratne pripreme agresivnih imperijalističkih blokova, otvoreno usmerenih protiv Sovjetskog Saveza i drugih socijalističkih zemalja, imperativno zahtevaju od socijalističkih zemalja da imaju takve oružane snage i u takvoj gotovosti da mogu naneti trenutan protivudar uništavajuće snage i odmah zatim razviti aktivna dejstva ne samo za obuzdavanje imperijalističkog agresora već i za njegovo potpuno uništenje.

Prema tome, uslovi i metodi strategijskog razvoja oružanih snaga sada se u znatnoj meri razlikuju od onih u prošlim ratovima, pa i u drugom svetskom ratu.

Imperijalisti mogu da započnu novi rat na više načina, koji zavise od mnogih faktora. Imperijalistički agresori računaju s tim da će rat biti neočekivan za socijalističke zemlje, protiv kojih će, u prvom redu, biti usmerena agresija. Zadatak naše vojne strategije sastoji se u tome da unapred predviđe moguće načine kojima će oni otpočeti rat, da blagovremeno upozori narod i oružane snage na opasnost i isključi svaku slučajnost. Za to je neophodno brižljivo izučavati i analizirati politiku agresivnih imperijalističkih država, njihove mere u vezi sa pripremom za rat, vojnoteoretske poglede, karakter i metode obučavanja i pripreme oružanih snaga, posebno metode izvođenja vežbi i manevra.

Osobit značaj ima izučavanje načina otpočinjanja lokalnih ratova, pošto su u prošlosti agresivne države često koristile razne vrste lokalnih konflikata za proveru realnosti svojih planova i gotovosti oružanih snaga.

Sada imamo dovoljno činjenica za sledeći zaključak: agresivne imperijalističke države pokušavaju da započnu budući svetski ili lokalni rat bez objave, iznenadnim napadom. Tako su postupili imperijalisti Engleske, Francuske i Izraela u Egiptu 1956. godine.

Na mnogobrojnim vežbama i manevrima koje izvodi komanda NATO obično se postepeno zaoštrava međunarodna zategnutost, uvodi se stanje pripravnosti, i tek posle toga započinju ratna dejstva.

Međutim, može se dogoditi i suprotno. Radi maskiranja pripremanog neočekivanog vojnog napada imperijalisti mogu ići na ublažavanje zategnutosti.

O iznenadnom nuklearnom napadu otvoreno pišu mnogi autori kapitalističkog Zapada. Pri tom se ne krije da se udari moraju nanositi po centrima koncentracije ljudskih i materijalnih rezervi neprijatelja.

U zapadnoj štampi, osobito u američkoj, otvoreno se raspravlja o tome koliko će biti potrebno nuklearnih projektila, raketa i aviona za nanošenje nuklearnog udara po osnovnim objektima SSSR-a, do kakvih posledica može dovesti taj udar, koliko će biti uništeno stanovništva, ra-

zrušeno gradova, industrijskih objekata i sl. Sve to svedoči da imperijalisti imaju veoma opasne planove za nuklearni napad.

Na mnogobrojnim vežbama i manevrima prorađuju se varijante otpočinjanja nuklearnog rata. U toku prva tri dana predviđa se nanošenje neprekidnih nuklearnih udara po čitavoj teritoriji neprijatelja, pod kojim se podrazumevaju socijalističke zemlje. Planira se da se prvi udar nanese noću. U njemu treba da učestvuje sva za borbu spremna strategijska i taktička avijacija, sve strategijske rakete, jurišna avijacija sa nosača aviona i atomske podmornice naoružane raketama. U vazduhu mogu biti podignute hiljade bombardera, lovaca i izviđača, može biti lansirano nekoliko stotina raketa sa nuklearnim punjenjem. Udaru mogu biti podvrgnuti svi veliki gradovi, industrijski centri, otkriveni položaji za lansiranje raketa, aerodromi, baze flote, komandna mesta, grupacije jedinica, komunikacije i sl.

Na poslednjim vežbama NATO zapaženo je skraćivanje rokova prvih masovnih nuklearnih udara. Odmah iza nuklearnih udara u napad su prelazile grupacije kopnene vojske. Imperijalisti računaju da će se takvim masovnim nuklearnim udarima u samom početku rata potpuno neutralisati neprijatelj i da će jedinicama kopnene vojske ostati samo da izvrše zadatke okupacije. Više autora u vojnoj publicistici SAD iznose mišljenje da verovatnoća da će se produžiti ratna dejstva posle nanošenja takvih udara u znatnoj meri zavisi od njihove efikasnosti.

Na Zapadu se, isto tako, u štampi vodi diskusija o tome šta treba da bude glavni objekat prvih nuklearnih udara — nuklearna sredstva (položaji za lansiranje raketa, aerodromi, skladišta nuklearnog oružja i sl.) ili politički centri i ekonomski objekti. Neki autori smatraju da najmoćnijem udaru treba podvrgnuti, pre svega, velike gradove, industrijske rejone i druge vojno-ekonomske objekte, gde je koncentrisano mirno stanovništvo. Oni polaze od toga da takve objekte ne treba posebno dopunski izviđati, njihova mesta su poznata i neočekivani nuklearni udar po njima

može dovesti do ogromnog moralnog potresa čitavog stanovništva.

U isto vreme neki vojni teoretičari Zapada, ne bez osnove, smatraju da je takav način započinjanja rata u savremenim uslovima praktično neostvariv. Lidel Hart je, na primer, izjavio da je sada znatno teže naneti iznenadni i apsolutno uništavajući udar nego 1941. godine, pošto nije isključen isto toliko snažan protivudar. Između ostalog, on je rekao: »Maštanje o potpunom neutralisanju neprijatelja u samom početku rata postalo je jošapsurdnije posle pronađaska balističkih raketa, koje se mogu lansirati sa mesta na zemlji, na moru ili u vazduhu«.¹²⁾

Vladajući krugovi imperijalističkih država, osobito SAD, svesni su da pri nadmoćnosti Sovjetskog Saveza u raketnom oružju strategijske namene iznenadni nuklearni udar postaje sve opasniji, jer ne isključuje uništavajući raketno-nuklearni protivudar od strane Sovjetskog Saveza. Zato imperijalisti pojačano traže druge metode za otpočinjanje novog svetskog rata. Oni sve češće računaju na revanštiste SRN, nameravajući da njih gurnu da prvi udare, da raspale požar novog rata, da uvuku u njega socijalističke zemlje, a zatim da u povoljnem momentu stupe u rat, da bi diktirali svoju volju ne samo protivniku već i svojim saveznicima.

Glavna uloga u otpočinjanju novog rata dodeljena je SRN, u kojoj je revanšizam proglašen za državnu politiku. U tom cilju imperijalisti SAD, Engleske i Francuske dozvolili su Zapadnoj Nemačkoj da stvori najjaču armiju u sastavu NATO i nameravaju da joj dadu nuklearno oružje, podstičući na sve moguće načine revanističke težnje zapadnonemačkog militarizma.

Istorijsko iskustvo pokazuje da su zapadnonemački revanšisti, podsticani od svetskih imperijalističkih sila, spremni na svaku avanturu.

Današnji sledbenici Hitlera u SRN pokušavaju da na svoj način tumače lekcije istorije, oni ponovo pripremaju

¹²⁾ B. H. Liddel Hart, *Deterrent or Defence. A French Look of the West's Military Position*, London, 1960, str. 53.

vojni napad na DRN, ČSSR, Narodnu Republiku Poljsku, SSSR.

Nije isključeno da SRN, samostalno ili sa drugim članicama NATO, može započeti rat lokalnog karaktera u Evropi iznenadnim napadom na DRN. U početku takvog rata nuklearno oružje i ne mora biti upotrebljeno. Ratna dejstva u tom slučaju, na primer, mogu započeti masovnim udarima taktičke avijacije i raketnih jedinica sa korišćenjem konvencionalne municije po čitavoj teritoriji DRN ili druge najbliže socijalističke zemlje i prodom krupnih tenkovskih grupacija.

Imperijalisti mogu pokušati da počnu novi svetski rat lokalnim konfliktima i u drugim delovima Zemljine kugle. Na kraju, do novog rata svetskih razmara može dovesti njihova politička čuvanja kolonijalne vladavine, gušenja nacionalnooslobodilačkog pokreta u kolonijama i zavisnim zemljama.

Svaki lokalni konflikt u savremenim uslovima, ako ne bude presečen u začetku, može prerasti u svetski rat sa neograničenom upotrebom nuklearnog oružja.

Na to, upravo, i računaju imperijalisti SAD. Oni se boje da na sebe uzmu inicijativu za otpočinjanje nuklearnog rata, pošto je to nepovoljno sa političkog i vrlo opasno sa vojnog gledišta. Suština njihovih planova u ovom pitanju sastoji se u tome da se nuklearno oružje upotrebi u toku širenja lokalnog konfliktta, osobito u kritičnim momentima, da bi tako naglo izmenili situaciju u svoju korist. Proračun se gradi na tome da se teritorijalno ograniči upotreba nuklearnog oružja, da se pod nuklearni udar podmetnu svoji sateliti, da se sačuva svoja teritorija, bar u početku rata, od uništavajućeg nuklearnog udara. Takva je suština agresivnih planova za otpočinjanje novog svetskog rata pomoću lokalnih ratova i konfliktata.

Ne može se reći da vladajući krugovi imperijalističkih država koje zavise od SAD ne shvataju suštinu tih planova američkog imperijalizma. Međutim, zaslepljeni mržnjom prema komunizmu i socijalizmu, oni mogu započeti novi rat po komandi soldateske SAD, ne računajući

čak ni s tim da će budući rat ugroziti postojanje njihovih zemalja. U SRN 1958. godine objavljena je knjiga »Nemački aduti« nekakvog I. Branika, koju je vatreno odobrio bivši ministar vojske Straus. U njoj je doslovno napisano sledeće: ako započne termonuklearni rat, »Nemačka, ma šta se oko nje desilo i zbilo docnije, mora raditi svoj posao. Ona mora ponovo ratovati... No, da li će taj rat tada imati bilo kakav smisao? Neće li ljudska smrt u radioaktivnoj magli lišiti vrednosti sve pobeđe i sve uopšte? E, pa šta, to se ne može unapred znati. Ne samo u atomskom već i u ma kom ratu na koncu se stavlja — život ili smrt.«

Primer »odlučnosti« zapadnonemačkih revanšista bio je zarazan i za druge učesnike agresivnih blokova. Vlade Irana i Pakistana pristale su čak i na to da Amerikanci i Englezzi unapred odrede zone uništavanja na teritoriji tih zemalja, uključujući i takve gradove kao što su Tebriz, Hamadan, Pehlevi, Kazvin, Šahrud, Kučan u Iranu i više gradova u Pakistanu.

Prema tome, imperijalisti SAD planiraju da postepeno uvuku svet u novi svetski rat, preko lokalnih ratova. Pri tom inicijativu za prvi pucanj oni više vole da prepuste bilo kom svom satelitu, najratobornijem, agresivnom, pre svega, revanšistima SRN.

Znači li to da su se imperijalisti SAD odrekli planova da otpočnu novi svetski rat iznenadnim nuklearnim udarom po SSSR-u i drugim socijalističkim zemljama s neograničenim korišćenjem svih snaga i sredstava kojima raspolažu? Ne, ne znači. Potrebno je uzeti u obzir da su imperijalizmu uvek bili svojstveni avanturizam i lakomisljenost. Zaslepljeni mržnjom prema komunizmu, imperijalisti su spremni za svaki zločin.

Potrebno je uzeti u obzir da razvoj sredstava oružane borbe otvara sve veće mogućnosti za nanošenje iznenadnog udara.

Zato se ne mogu potcenjivati ogromne opasnosti za mir od postojanja najnovijih sredstava za uništavanje u rukama imperijalista.

U uslovima međunarodne zategnutosti i neprekidne trke u naoružanju povećava se opasnost od izbijanja rata, čak i slučajnog ili iz tehničkih uzroka. Takvu slučajnost nosi u sebi i samo oružje — pogrešni signali radio-lokatora, spontana nuklearna eksplozija. Nisu isključene ni greške u naređenjima, u proceni obaveštajnih podataka, a moguća su odstupanja od normalnog ponašanja ljudi i sl. Zbog pogrešnog radio-lokatorskog signala komandant strategijske avijacije SAD Pauer u novembru 1961. godine naredio je da se bombarderi locirani na svim američkim bazama usmere prema SSSR-u. On čak nije smatrao za potrebno da o tome izvesti predsednika, ma da po postojećem propisu u SAD takvo naređenje može izdati samo predsednik. Opasnost od slučajnog izbijanja nuklearnog rata udvostručava se time što SAD ne prestaju sa letovima bombardera naoružanih nuklearnim bombama, sa pokretima nosača aviona, podmornica naoružanih raketama koje nose rezerve nuklearnog oružja.

Imperijaliste može zaustaviti samo strah od snažnog protivudara. Zato su Sovjetski Savez i sve socijalističke zemlje prisiljeni da drže u gotovosti neophodne snage i sredstva za trenutan odgovor na agresiju.

NAČINI VOĐENJA SAVREMENOG RATA

Pojava novih moćnih sredstava oružane borbe — nuklearnog oružja i dalekometnih strategijskih sredstava za njegovo prenošenje na ciljeve, neviđen razvoj konvencionalnih borbenih sredstava i ratne tehnike, promena političkih uslova za pojavu novog rata — svi ti faktori ukazuju na to da će se savremeni rat u poređenju s prošlim ratovima voditi, principijelno, na druge načine. Zato su vrlo opasni pokušaji da se u savremene uslove bez ikakvih promena prenesu načini oružane borbe izgrađeni u drugom svetskom ratu, jer mogu naneti štetu gotovosti oružanih snaga i zemlje u celini za pružanje otpora agresiji.

Pristalica starih, u prošlim ratovima oprobanih načina vođenja oružane borbe ima u svakoj zemlji. Štaviše, postala je već gorka tradicija da su se generalštabovi mnogih zemalja pripremali da vode rat na načine iz prošlog rata. Osobito je u tome grešilo francusko vojno rukovodstvo. Još je Engels ukazivao na to da je mnogim vojnim rukovodicima, kako teoretičarima tako i praktičarima, svojstven konzervativizam misli. Mada u našoj socijalističkoj zemlji i nema osnove za konzervativizam kod vojnih rukovodilaca, ipak nije isključeno da se i u nas mogu naći ljudi opterećeni prošlim iskustvom, zaljubljeni u njega nesposobni da uoče novo.

Centralni komitet naše Partije odredio je pravac razvoja ne samo sredstava oružane borbe već i načina vođenja rata, pravac razvoja ratne veštine. U odlukama XX, XXI i XXII kongresa KPSS, u nizu govora N. S. Hruščova otkrivena je socijalna suština savremenog rata, određen je njegov karakter i način njegovog vođenja. Ta uputstva imaju principijelan značaj za rešavanje svih pitanja povezanih sa zaštitom naše socijalističke otadžbine.

Pri opredeljivanju načina vođenja savremenog rata potrebno je, pre svega, shvatiti šta je glavni objekat dejstava oružanih snaga u ratu, gde treba usmeriti glavne napore borbenih sredstava.

Kao što je već rečeno, u prošlim ratovima glavni objekti dejstava bile su grupacije kopnene vojske i avijacije, razvijene na kopnenom vojištu duž linije fronta ili granice, a isto tako i grupacije pomorskih snaga.

U uslovima savremenog rata na kopnenim ratištima neprijatelj će, takođe, duž granice ili linije fronta koncentrisati grupacije svoje kopnene vojske, avijacije i nova sredstva — raketne jedinice na kopnenim vojištima, a na pomorskim — udarne snage nosača aviona i podmornica, mada ne u tako gustim porecima kao što je to bilo u drugom svetskom ratu. Na taj način, pre nego što se u potpunosti postignu politički i vojnostrategijski ciljevi rata, moraće se voditi borba i za uništenje tih grupacija. No, da

li će ove snage biti glavni objekat ratnih dejstava, glavni objekat za upotrebu nuklearnog oružja?

Agresivne imperijalističke sile, pre svega militaristi SAD, ne pripremaju se da upotrebe svoje nuklearno oružje samo protiv vojnih objekata, protiv oružanih snaga. One planiraju da ga upotrebe pre svega za dejstvo objekta po dubokoj pozadini, po gradovima, po mirnom stanovništvu, po ekonomici, a isto tako, razume se, po sredstvima borbe, po oružanim snagama.

U zapadnonemačkom vojnom časopisu 1961. godine objavljen je članak bivšeg oficira Hitlerove armije, pukovnika u penziji doktora J. Krumpelta »Razmišljanja o totalnom ratu«, u kome je on pisao: »Termonuklearno oružje čini suvišnim uništavanje oružanih snaga neprijatelja, što se u poslednje vreme smatralo osnovnim ciljem vođenja rata, i stvara mogućnost za neposredno uništavanje ljudi i ekonomskog potencijala suprotne strane. To oružje, da se tako izrazim, preskače preko frontova i kontinenata, uništavajući neprijatelja na njegovim najosetljivijim mestima.«¹³⁾

Krumpelt je iskazao najskriveniju suštinu strategije savremenog agresivnog imperijalizma. Sve praktične mere koje agresivne imperijalističke države preduzimaju pripremajući se za otpočinjanje svetskog nuklearnog rata proizilaze iz te strategijske konцепције. Bila bi nepopravljiva greška potcenjivati tu okolnost.

Odlučujuća sredstva savremenog rata — strategijsko nuklearno oružje i dalekometni nosači toga oružja — raspoređuju se daleko od linije fronta ili granice, na velikoj dubini, iza granica vojišta. Bez uništavanja ili neutralisanja tih sredstava ne mogu se sačuvati od razaranja centri zemlje, ne može se računati na uspešno postizanje ciljeva rata čak i kad bi grupacije jedinica razvijene na ratištima bile uništene. Moćna dalekometna sredstva oružane borbe u sovjetskim oružanim snagama — raketno-nuklearno oružje strategijske namene — omogućavaju neposredno

¹³⁾ J. Krumpelt, *Gedanken über den totalen Atomkrieg*, Wehrwissenschaftliche Rundschau, avgust, 1961, str. 434—451.

dejstvo po strategijskim nuklearnim sredstvima neprijatelja, po njegovoj ekonomskoj bazi, njegovom sistemu državnog i vojnog rukovođenja. Svaka država, osobito ona sa malom i gusto naseljenom teritorijom, može biti izbačena iz rata i čak uništena u veoma kratkom roku a da na njenu teritoriju ne stupe jedinice kopnene vojske.

Prema tome, glavni objekti ratnih dejstava biće objekti raspoređeni u dubini teritorije neprijatelja iza linije fronta. Težište oružane borbe premešta se u dubinu teritorije zaraćenih strana, mada će se na vojištima blizu linije fronta ili granice takođe voditi srova oružana borba velikih razmera.

Vojno-politički ciljevi svetskog rata mogu biti postignuti uništavanjem strategijskih sredstava oružane borbe, razaranjem ekonomske baze neprijatelja, uništavanjem njegovih oružanih snaga na ratištima (kopnenim i pomorskim) i zauzimanjem njegove teritorije.

Dručije može biti u lokalnom ratu. Tu se, kao i ranije, glavni događaji mogu razviti na ratištima blizu linije fronta, mada će se metodi oružane borbe i u tom slučaju, u poređenju sa prošlim ratom, suštinski izmeniti, jer će se rat voditi drugim sredstvima i nad zaraćenim stranama stalno će visiti opasnost nuklearnog udara.

Za rešavanje pitanja o načinu vođenja savremenog rata nije dovoljno samo utvrditi glavni objekat oružane borbe. Neophodno je, isto tako, ustanoviti kakav vid ratnih dejstava ili kakav vid strategijskih dejstava oružane snage moraju primeniti za postizanje ciljeva rata, kakvu konkretnu formu moraju dobiti ta dejstva.

Vidovi strategijskih dejstava (ili ratnih dejstava) i konkretnе forme njihovog ispoljavanja u ratu (operacije, udari, bojevi), usklađivanje tih formi i sadejstvo čine suštinu načina vođenja rata. Bez preterivanja se može reći da od pravilnog rešenja pitanja o vidovima strategijskih dejstava, o konkretnoj formi njihovog ispoljavanja, u odlučujućem stepenu zavisi razrada efikasnih načina vođenja savremenog rata.

Oko tih pitanja vodi se polemika. U suštini, spor je oko glavnog načina vođenja budućeg rata, oko toga da li će to biti kopneni rat sa upotrebatom nuklearnog oružja kao sredstva obezbeđenja dejstava kopnene vojske ili principijelno nov rat, u kojem će glavno sredstvo za rešavanje strategijskih zadataka biti raketno-nuklearno oružje.

Kao što je već rečeno, u prošlom ratu se oružana borba, uglavnom, svodila na dva vida strategijskih dejstava — strategijski napad i strategijsku odbranu, u čijem izvođenju je glavnu ulogu imala kopnena vojska, a svi drugi vidovi oružanih snaga: avijacija, mornarica, a nekoliko i jedinice PVO, korišćeni su za sadejstvo kopnenoj vojsci. Glavni objekat oružane borbe bile su grupacije oružanih snaga na ratištu. Istina, već u prošlom ratu pojavili su se začeci novih vidova strategijskih dejstava — udari strategijske avijacije po objektima u dubokoj pozadini neprijatelja, po gradovima i ekonomskim objektima, kao i zaštita od takvih udara. Ta dejstva su već izlazila iz okvira strategijskih napada i strategijske odbrane, koji su izvođeni na ratištima. No, oni nisu dobili odlučujući značaj za ishod rata. Osnovni vidovi strategijskih dejstava ostali su strategijski napad i strategijska odbrana, i do kraja rata su predstavljali osnovni način vođenja rata. To se objašnjavalo stepenom razvoja sredstava oružane borbe toga vremena.

Da li se danas nešto izmenilo u tom pitanju? Može li se smatrati da će se savremeni rat takođe svesti na dva vida strategijskih dejstava — na strategijski napad i strategijsku odbranu, koji se izvode na ratištima?

Neki autori smatraju da se nikakve suštinske promene u tom pitanju nisu dogodile, da za osnovne vidove strategijskih dejstava, kao i ranije, treba smatrati strategijski napad i strategijsku odbranu. Pri tom se pod strategijskim napadom podrazumevaju ratna dejstva na kopnu, u vazduhu i na moru, operacije svih vidova oružanih snaga. Cilj takvog napada jeste razbijanje odbrane neprijatelja, stvaranje širokih breša u rasporedu njegovih jedinica, po-

katkad čak »progrizanje« odbrane i razvoj udara na veliku dubinu. Glavna uloga u strategijskom napadu obično se dodeljuje ofanzivnim operacijama fronta, kopnenoj vojski. Dejstva svih drugih vidova oružanih snaga, raketnih jedinica strategijske namene, ratne mornarice, pa čak i jedinica teritorijalne PVO, potčinjavaju se interesima kopnene vojske. Iz ovog se izvlači više praktičnih preporuka: nuklearne udare raketnih jedinica strategijske namene po dubokim objektima neprijatelja treba nanositi u zavisnosti od nameravanih dejstava kopnene vojske na datom pravcu, izvoditi takozvane zajedničke raketne operacije, da bi se eksplozijama nuklearnih projektila velike snage otvorio put frontovima.

To je nepravilna predstava o načinima vođenja savremenog rata. Ona se javila kao posledica precenjivanja iskustva prošlog rata, mehaničkog prenošenja toga iskustva u savremene uslove.

Pogrešnost takvog gledišta je u tome što ono umanjuje ulogu raketno-nuklearnog oružja strategijske namene, potcenjuje njegove ogromne borbene mogućnosti, i zato se orientiše na kopnenu vojsku, na uobičajene načine vođenja rata. A imperijalisti se nipošto ne spremaju da vode rat protiv socijalističkih zemalja jedinicama kopnene vojske. Oni računaju, pre svega, na nuklearno oružje, uglavnom strategijske namene. Profesor Bernard Brodi u svojoj knjizi »Strategija u doba raketnog oružja« tvrdi: »Govoreći o odlučujućem karakteru strategijskog bombardovanja, mi imamo u vidu da se drugi vidovi ratnih dejstava, po svoj prilici, neće primeniti ili će biti suvišni ako to bombardovanje bude izvedeno u takvim grandioznim razmerama kakve dopuštaju postojeće snage.¹⁴⁾

Posle drugog svetskog rata sredstva oružane borbe učinila su gigantski skok u svom razvoju. Pojavilo se nuklearno i termonuklearno oružje sa ogromnom razornom i uništavajućom snagom, strategijske rakete sa neograničenim dometom, kao glavno sredstvo za prenošenje nukle-

¹⁴⁾ Б. Броди, Стратегия в век ракетного оружия, М., Воениздат, 1961, стр. 120.

arne municije na cilj; u sastavu naših oružanih snaga pojavio se nov vid — raketne jedinice strategijske namene, koje će rešavati glavne zadatke savremenog rata, ako se agresor usudi da naruši mirnu izgradnju komunizma u našoj zemlji. Okviri rata će se proširiti, on će obuhvatiti čitavu teritoriju država protivničkih koalicija, a ne samo vojišta, kako je to bilo u prošlosti.

Objekti dejstava u savremenom ratu biće strategijska sredstva nuklearnog napada neprijatelja, ekonomski centri, sistem državnog i vojnog rukovođenja, a isto tako, razume se, i grupacije jedinica i flotne snage na ratištima. Pri tom će se glavni objekti nalaziti iza granica vojišta, u dubini neprijateljske teritorije. Za uništavanje strategijskih sredstava, dezorganizaciju neprijateljske pozadine, kao i za uništavanje glavnih grupacija jedinica na kopnenim ratištima određena su moćna strategijska sredstva — raketne jedinice strategijske namene, avijacija za daljna dejstva i podmornice naoružane raketama. Ona će rešavati svoje zadatke nanošenjem raketno-nuklearnih udara u duhu planova vrhovne komande radi postizanja pobeđe nad neprijateljem, u interesu čitave oružane borbe, brzog uništenja neprijateljskih država u celini. Nema potrebe da raketne jedinice strategijske namene nanose udare u zavisnosti od dejstava kopnene vojske. Raketne jedinice nisu sredstvo za njenu podršku. Kopnena vojska raspolaže svojim nuklearnim sredstvima (raketne jedinice operativno-taktičke namene i frontovska avijacija), koja mogu da obezbede njihovo nastupanje visokim tempom.

Frontovi jedinica kopnene vojske, uz sadejstvo frontovske avijacije, a na primorskim pravcima i flotnih snaga, koristeći rezultate udara raketnih jedinica strategijske namene, avijacije za daljna dejstva i podmornica naoružanih raketama po objektima i grupacijama jedinica neprijatelja na ratištima, završavaće uništavanje njegovih preostalih grupacija, zauzimati neprijateljsku, a braniti sopstvenu teritoriju.

Za izvršavanje tih zadataka biće potrebna dejstva kopnene vojske u strategijskim razmerama; međutim, u

poređenju sa prošlim ratom, suština tih dejstava se izmenila. Sada raketne jedinice strategijske namene — glavno sredstvo savremenog rata — ne moraju svoja dejstva vremenski podešavati dejstvima kopnene vojske, već, suprotно, ona mora u punoj meri iskoristiti rezultate udara raketnih jedinica za brzo izvršavanje svojih zadataka.

Neophodno je, takođe, uzeti u obzir da će verovatni protivnik svoja strategijska nuklearna sredstva usmeriti, u prvom redu, protiv glavnih gradova, najvažnijih ekonomskih rejona i objekata, protiv rejona baziranja raketa, avijacije za daljna dejstva, flotnih snaga, strategijskih rezervi na čitavoj teritoriji socijalističkih zemalja, kao i protiv grupacija jedinica na ratištima.

Ako se govori o jedinicama teritorijalne PVO, onda se njihova dejstva ne mogu potčiniti samo interesima kopnene vojske, jer je njihov zadatak zaštita cele teritorije zemlje protiv koje su usmereni glavni udari nuklearnih sredstava neprijatelja.

Ne mogu se, isto tako, vezati za kopnena ratišta dejstva ratne mornarice, pošto je ona u savremenim uslovima, uglavnom, pozvana da vodi borbu na okeanskim prostranstvima, često daleko od kopnenih ratišta.

Na kopnenim vojištima zadatak oružane borbe pretežno će se rešavati napadom. No, njega će izvoditi kopnena vojska, frontovi koji će u svom sastavu imati frontovsku avijaciju, bez neposredne podrške drugih vidova oružanih snaga. Razume se, jedinice kopnene vojske iskoristiće rezultate udara raketnih jedinica strategijske namene i avijacije za daljna dejstva po glavnim grupacijama neprijatelja. Pri tom, teško da će glavni zadatak kopnene vojske biti probor odbrane neprijatelja, a tim više njen »progrizanje«. Probor odbrane sada više nije tako aktuelan problem, kao što je to bilo u prošlim ratovima, osobito u početnom periodu rata. Uništavanje preostalih grupacija neprijateljskih jedinica na kopnenim vojištima u toku nastupanja postizaće se, pre svega, uništavanjem nuklearnih sredstava neprijatelja i njegovih divizija

raketno-nuklearnim udarima i brzim dejstvima tenkovskih grupacija i vazdušnih desanata u dubini.

Pod strategijskom odbranom ponekad se podrazumevaju odbrambene operacije kopnene vojske na celokupnom strategijskom frontu ili na najvažnijim strategijskim pravcima. Smatra se da je njen cilj slamanje napada neprijatelja. Pri tom se čak i raketne jedinice strategijske namene često proglašavaju sredstvom odbrane, a pred jedinice teritorijalne PVO postavlja se zadatak zaštite odbrambenih grupacija jedinica, tj. odbrambena dejstva se proširuju na osnovne vidove oružanih snaga.

Priznavanje strategijske odbrane za jedan od osnovnih vidova strategijskih dejstava oružanih snaga u savremenom ratu znači priznavanje odbrambene strategije u celini i, u suštini — prenošenje situacije iz početka velikog otadžbinskog rata u savremene uslove.

Imperijalisti pripremaju protiv naše zemlje ofanzivni rat, rat sveopštег razaranja i masovnog uništavanja naroda nuklearnim oružjem. Zato im je potrebno suprotstaviti odlučna, aktivna dejstva naših oružanih snaga, i, u prvom redu, uništavajuće nuklearne udare strategijskim sredstvima. Samo time je moguće obuzdati imperijalističke agresore, srušiti njihove zločinačke planove, brzo im naneti poraz. Strategijska odbrana, a zatim protivofanziva, u savremenim uslovima neće moći da obezbedi postizanje odlučujućih ciljeva rata.

To ne znači da odbrana kao prisilni, privremeni vid borbenih dejstava neće naći mesta u budućem ratu. Naše jedinice moraju izučavati, usvajati odbranu da bi vladale svim formama borbenih dejstava. No, ovde je reč o odbrani operativnih i taktičkih razmera. Što se tiče strategijske odbrane i odbrambene strategije, one moraju biti odlučno odbačene kao krajnje opasne po zemlju.

Prema tome, pitanje o strategijskim dejstvima u savremenim uslovima treba rešavati na nov način i u skladu s tim tražiti nove načine vođenja rata, koji bi obezbedili brzo i odlučno uništavanje agresora.

Razvoj dalekometnih sredstava oružane borbe, osobito pojava raketnih jedinica strategijske namene, istakao je principijelno nov vid strategijskih dejstava — raketno-nuklearne udare po objektima na čitavoj teritoriji neprijatelja. Ako imperijalisti započnu rat, u takve objekte će se ubrojiti strategijska sredstva nuklearnog napada neprijatelja, njegov vojno-ekonomski potencijal i sistem državnog i vojnog rukovođenja, grupacije njegovih jedinica. Taj vid strategijskih dejstava već se ne uklapa u okvire ranijeg strategijskog napada ili strategijske odbrane, u kojima je glavnu ulogu imala kopnena vojska. Sada će glavna uloga pripasti raketnim jedinicama strategijske namene, avijaciji za daljna dejstva i podmornicama naoružanim raketama koje će upotrebiti nuklearno oružje, razume se — ako na to budemo primorani. Upravo je teško udare raketnih jedinica klasificirati kao dejstva napadnog ili odbrambenog karaktera. Dejstva raketnih jedinica će uvek imati odlučan, a ne nikako odbrambeni karakter, nezavisno od toga da li jedinice na kopnenom frontu napadaju ili se brane.

Raketno-nuklearni udar po objektima na čitavoj dubini teritorije neprijatelja, u prvom redu, po nuklearnim sredstvima, stvaraće povoljne uslove za dejstva drugih vidova oružanih snaga. Istovremeno, raketne jedinice strategijske namene, avijacija za daljna dejstva i podmornice naoružane raketama nanosiće udare po strategijskim objektima i na ratištima, poražavajući jednovremeno i grupacije jedinica neprijatelja, njegove rezerve, rejone baziranja operativno-taktičkih nuklearnih sredstava, komunikacije, sistem vojnog rukovođenja i sl.

Drugi vid strategijskih dejstava u savremenom ratu predstavljaju ratna dejstva na kopnenim vojištima, koja imaju za cilj definitivno uništenje grupacija jedinica neprijatelja, zauzimanje i okupaciju neprijateljske teritorije i sprečavanje prodora njegovih jedinica na teritoriju socijalističkih zemalja. Taj vid strategijskih dejstava imaće, kao i ranije, veliki značaj za postizanje vojno-političkih ciljeva savremenog rata.

Socijalističke zemlje raspolažu kopnenom vojskom, opremljenom raketno-nuklearnim oružjem, tenkovima, frontovskom avijacijom i drugom novom borbenom tehnikom i naoružanjem. Te jedinice imaju neophodna borbena svojstva za odlučno vođenje oružane borbe na kopnenim ratištima protiv jakog neprijatelja. Njihov glavni zadatak biće da iskoriste rezultate nuklearnih udara raketnih jedinica i avijacije za definitivno uništenje grupacija neprijatelja na ratištima, za brzo zauzimanje (okupaciju) teritorije zemalja neprijateljske koalicije i pobednosni završetak rata na kontinentu.

Na kopnenim ratištima razviće se napadne operacije frontova kojima će se rešavati strategiski zadaci. To će biti napad na ratištu odmah iza nuklearnih udara strategiskih sredstava, kojima će i pripadati odlučujuća uloga u uništavanju neprijatelja.

Vrlo važan vid strategiskih dejstava predstavlja zaštitu teritorije zemlje od nuklearnih udara neprijatelja snagama i sredstvima protivvazdušne i protivraketne odbrane. Bez efikasnog izvođenja tih dejstava nemoguće je uspešno voditi savremeni rat i obezbediti normalan život i rad zemlje. Ta dejstva imaju za cilj odbijanje vazdušnih i raketnih udara neprijatelja, uništavanje njegovih aviona i raketa u letu da ne stignu do najvažnijih administrativno-političkih centara, ekonomskih rejona i objekata i do grupacija raketnih jedinica, avijacije, flote, rejona za formiranje rezervi i drugih objekata.

Zaštitu teritorije zemlje od nuklearnih udara neprijatelja može biti uspešna samo ako jedinice teritorijalne PVO aktivno izvode borbena dejstva. Ta dejstva prelaze okvire strategiske odbrane iz drugog svetskog rata, jer se izvode na čitavoj teritoriji zemlje i usmerena su protiv vazdušnog protivnika, dok je strategijska odbrana izvođena na ratištima, ograničenim frontom napada neprijatelja.

Na kraju, kao samostalan vid strategiskih dejstava treba smatrati ratna dejstva na pomorskim ratištima, usmerena na uništenje grupacija flotnih snaga neprija-

telja, narušavanje njegovih i zaštitu svojih pomorskih komunikacija i obale od nuklearnih udara s mora. Taj vid ratnih dejstava, nesumnjivo, dobija znatno veće razmere nego što je to bio slučaj u velikom otadžbinskom ratu. Opremljenost sovjetske ratne mornarice nuklearnim oružjem, atomskim podmornicama — nosačima raketa i raketnom avijacijom za daljna dejstva otvara velike mogućnosti za uspešno vođenje oružane borbe na širokim pomorskim i okeanskim prostranstvima sa neprijateljem, koji je veoma jak na moru.

Prema tome, teorija vojne strategije određuje sledeće vidove strategijskih dejstava oružanih snaga u budućem ratu: raketno-nuklearne udare u cilju razaranja i uništavanja objekata koji su osnova vojno-ekonomskog potencijala neprijatelja, narušavanja sistema državnog i vojnog rukovođenja, uništavanja strategijskih nuklearnih sredstava i glavnih grupacija jedinica; ratna dejstva na kopnenim vojištima radi konačnog uništavanja neprijateljskih snaga; zaštitu pozadine socijalističkih zemalja i grupacija jedinica od nuklearnih udara neprijatelja; ratna dejstva na pomorskim vojištima radi uništenja grupacija flotnih snaga neprijatelja.

Svaki taj vid strategijskih dejstava doći će do izražaja u nuklearnom ratu svetskih razmera. U lokalnim ratovima neki od ovih vidova strategijskih dejstava mogu i da ne nađu mesto ili će se primenjivati u ograničenim razmerama. To se, u prvom redu, odnosi na ratna dejstva po dubokim pozadinskim objektima. Ratna dejstva na kopnenim, kao i na pomorskim ratištima mogu u takvim ratovima dobiti odlučujući značaj.

U toku rata svetskih razmera uloga ovog ili onog vida strategijskih dejstava ne može ostati neizmenljiva. Zavisno od različitih uslova svaki vid dejstava može dobiti odlučujući ili drugostepeni značaj.

Budući svetski raketno-nuklearni rat, ako ga imperialisti započnu, biće vrlo složena pojавa i najteže iskušenje za čitavo čovečanstvo. Imperialistički agresor može u samom početku rata ili u lokalnom konfliktu naneti iz-

nenadni nuklearni udar interkontinentalnim raketama i raketama srednjeg dometa, kao i raketama »polaris« sa podmornica. Socijalističke zemlje biće primorane da hitno nanesu nuklearni protivudar, koji je neizbežan. Istovremeno će stupiti u dejstvo snage i sredstva protivraketne i protivavionske odbrane radi uništavanja u vazduhu neprijateljskih aviona i raketa koji su se probili. Odmah iza nuklearnog protivudara mogu biti spušteni vazdušni desanti na veliku dubinu dok će, zavisno od radiološke situacije, sačuvane grupacije kopnene vojske uz podršku avijacije, preći u brz napad da bi završile uništenje preostalih delova oružanih snaga neprijatelja. Istovremeno će se razviti aktivna ratna dejstva na morima i okeanima radi uništenja grupacija flotnih snaga.

Drukčije se mogu razviti događaji u lokalnom ratu. U njemu će se ratna dejstva, pre svega, izvoditi na kopnenim, a i pomorskim ratištima. Objekti udara biće oružane snage, mada su mogućni pokušaji udara avijacije i po objektima u pozadini. Borbena dejstva će imati manevarski karakter, biće pokretljivija nego u prošlom ratu, zato što su se i kopnena vojska i avijacija, u poređenju sa prošlim ratom, korenito izmenile.

Može se dogoditi da zaraćene strane u lokalnom ratu upotrebe nuklearno oružje operativno-taktičke namene, ne pribegavajući strategijskim nuklearnim sredstvima. To će oštro izmeniti načine borbenih dejstava, daće im veliku dinamičnost i odlučnost. Međutim, teško da će se rat dugo tako voditi, da će se u njemu upotrebiti samo operativno-taktička nuklearna sredstva. Čim dođe do upotrebe nuklearnog oružja, zaraćene strane biće primorane da dejstvuju svom svojom nuklearnom moći. Lokalni rat će se pretvoriti u svetski nuklearni rat.

Sve dok se bude vodio lokalni rat, glavni vidovi ratnih dejstava biće napad i odbrana na kopnenim ratištima, kao i dejstva flotnih snaga na pomorskim ratištima. Mogućni su i pokušaji udara avijacije po objektima u pozadini; međutim, teško da će takvi udari dobiti velike razmere, pošto su sredstva PVO nadvladala avijaciju.

Za određivanje načina vođenja nuklearnog rata, kao, uostalom, i svakog rata, nedovoljno je utvrditi vid ratnih dejstava. Vid strategijskih ili ratnih dejstava ne određuje početak i kraj dejstava, snage i sredstva, konkretnе zadatake, razmere dejstava i sl. Raketno-nuklearni udari, napad i odbrana na kopnenim ratištima, dejstva flotnih snaga u moru i okeanu, dejstva snaga i sredstava PVO — to su ratna dejstva uopšte, bez određenih formi i okvira. Ona su neophodna u teoriji i praksi za utvrđivanje određenih shvatanja, za dovođenje naših razmišljanja do glavnog, do konkretnih formi organizacije i ostvarivanja ratnih dejstava oružanih snaga. Vojno delo je u najvećem stepenu konkretno.

Konkretne forme strategijske, operativne i taktičke upotrebe oružanih snaga, forme vođenja rata u celini, nisu statične, već se razvijaju, usavršavaju, preživele nestaju, a umesto njih rađaju se nove. Forme primenjivane u prošlom ratu već ne odgovaraju budućem nuklearnom ratu. Izmenila su se sredstva borbe kao i oružane snage, rat postaje mnogo složeniji, dobija drugi karakter. Neizbežno se moraju menjati i konkretne forme strategijske, operativne i taktičke upotrebe oružanih snaga.

U toku rata svaki vid strategijskih dejstava dobija konkretnu formu — formu raketno-nuklearnih udara, operacija i bojeva, ograničenih ciljem, sredstvima, prostorom i vremenom. Raketno-nuklearni udar čine nekoliko jednovremenih lansiranja raketa sa nuklearnim punjenjem iz svih za dejstvo spremnih startnih uređaja. Pod operacijom se podrazumevaju organizovana borbena dejstva operativno-strategijskih jedinica raznih vidova oružanih snaga, izvođena po jedinstvenoj zamisli ili planu i usmerena na rešavanje određenih operativnih i strateških zadataka.

Prvi vid strategijskih dejstava konkretno se ispoljava u raketno-nuklearnim udarima, kao i u operacijama avijacije za daljna dejstva. Ratna dejstva na kopnenim ratištima izvodiće se, kao i u prošlim ratovima, u vidu napadnih i odbrambenih operacija kopnene vojske i frontovske

avijacije. Odbrana zemlje od nuklearnih udara neprijatelja imaće vid operacija jedinica teritorijalne PVO (protivvazdušnih i protivraketnih operacija). Oružana borba na pomorskim i okeanskim ratištima izvodiće se u vidu pomorskih operacija ratne mornarice.

Operaciju kao konkretan vid oružane borbe stvorio je prvi svetski rat. U sovjetskoj vojnoj nauci još pre početka velikog otadžbinskog rata bila je razrađena skladna teorija operacija, koja je imala važnu ulogu u uspešnom vođenju rata. U velikom otadžbinskom ratu bio je pripremljen i izведен ogroman broj operacija, najrazličitijih po karakteru, razmerama i rezultatima. Međutim, glavni vidovi operacija u prošlom ratu bile su napadne i odbrambene operacije, koje su izvodile strategijske i operativne jedinice kopnene vojske uz podršku i u sadejstvu sa strategijskim i operativnim jedinicama drugih vidova oružanih snaga. U prošlom ratu izvođene su, isto tako, relativno samostalne vazduhoplovne i pomorske operacije.

U posleratnom periodu doživela je buran razvoj avijacija za daljna dejstva, rakete strategijske i operativno-taktičke namene, protivavionske rakete i podmornice. Pojavio se nov vid oružanih snaga — raketne jedinice strategijske namene, naglo se povećala uloga i značaj jedinica teritorijalne PVO. Promenili su se karakter i načini vođenja savremenog rata. Pojavili su se novi vidovi strategijskih dejstava. Sve je to unelo promene u teoriju i praksu strategijskih, operativnih veština i taktike.

Raketno-nuklearni udar i svaka operacija izvode se određenim snagama, troše određena materijalna sredstva, protiču u konkretnom prostoru i vremenu. Udar i operacija se planiraju i najsvestranije obezbeđuju radi izvršavanja postavljenih zadataka i pretvaranja u život izrađenog plana dejstava.

Na osnovu izučavanja prakse mnogih decenija vojna teorija je izgradila shvatanje o operaciji kao o potpuno određenoj kategoriji, koja ima svoj organizacioni princip. Operacija se izvodi jednom operativno-strategijskom jedinicom, ili grupom operativno-strategijskih jedinica tipa

armije (opštевojna, tenkovska, vazduhoplovna, armija PVO), fronta, okruga PVO, flote.

Svaki vid strategijskih dejstava, udar ili operacija ma kog vida oružanih snaga, ne izvodi se izolovano, samostalno. Samostalne operacije dejstva operativno-strategijskih jedinica ili vidova oružanih snaga u celini, u pravom smislu te reči u praksi ne postoje. Budući rat može se uspešno voditi samo ako sva strategijska dejstva, sve operacije budu strogo međusobno usklađene na osnovu jedinstvene strategijske zamisli ili plana uz jedinstveno centralizovano rukovođenje i ako budu usredsređeni na rešavanje opštih zadataka oružane borbe.

Takvo uskladivanje dejstava vidova oružanih snaga u budućem raketno-nuklearnom ratu ostvarivaće se u strategijskoj operaciji. Strategijska operacija jeste konkretna strategijska forma.

U velikom otadžbinskom ratu strategijska operacija, kao što je već rečeno, izvođena je u vidu operacije grupe frontova uz učešće strategijskih i operativnih jedinica drugih vidova oružanih snaga. U svakoj operaciji grupe frontova učestvovalo su glavne snage oružanih snaga i te operacije su izvođene na pravcu glavnog u to vreme i sačinjavale su određen deo rata. U završnoj etapi velikog otadžbinskog rata istovremeno je izvođeno nekoliko operacija grupa frontova, no sve su bile usklađene i, u suštini, sačinjavale su jednu opštu strategijsku operaciju ili operaciju nekoliko grupa frontova. Operacije grupa frontova u prošlom ratu imale su važnu ulogu u uništenju nemačkih fašističkih jedinica. Međutim, u savremenim uslovima forme strategijskih operacija postale su znatno složenije. Izmenila su se sredstva borbe, rat je dobio drugi karakter i u poređenju sa prošlim, vodiće se na druge načine.

Strategijske operacije u budućem nuklearnom ratu sastojaće se od usklađenih dejstava vidova oružanih snaga, koja će se izvoditi po jedinstvenoj zamisli, planu i pod jedinstvenim strategijskim rukovodstvom. Glavnu snagu takve operacije predstavljaće strategijska nuklearna sredstva, pre svega raketne jedinice strategijske namene, nji-

hovi nuklearni udari. Istovremeno sa tim udarima ili, što je najverovatnije, odmah iza njih, za konačno uništenje neprijateljskih preostalih grupacija oružanih snaga na ratištu razviće se napadne operacije frontova, vazdušno-desantne operacije, a na nekim pravcima i operacije flota i prifrontovskih strategijskih jedinica teritorijalne PVO. Takva dejstva će dobiti vid strategijskih operacija na ratištu. Pri tom se neće prekidati nuklearni udari strategijskih sredstava po čitavoj teritoriji agresora, operacije teritorijalnih jedinica PVO radi odbrane zemlje od nuklearnih udara neprijatelja i operacije flotnih snaga na okeanskim prostranstvima. Sva ta dejstva će biti usmerena na rešavanje narednih zadataka rata. Događaji se mogu razviti na ogromnim prostranstvima istovremeno na svim osnovnim kontinentima i vodenim prostranstvima svetskog okeana. U isto vreme strategijske operacije će brzo teći, biće kratkotrajne. Njihove rezultate sada je teško čak i zamisliti.

Može li se smatrati da će u budućem ratu biti primenjen jedan oblik strategijske operacije?

Razume se, ne. Rat je uvek bio veoma složena i raznolika pojava. Još više se to odnosi na budući nuklearni rat. Pri razradi formi i načina vođenja budućeg rata potrebno je uzeti u obzir čitav niz pitanja: na koji način će rat započeti, kakav će dobiti karakter, ko je glavni protivnik, hoće li nuklearno oružje biti upotrebljeno u samom početku ili u toku rata i koje — strategijsko ili samo operativno-taktičko, gde — u kojem rejonu ili na kojem ratištu će se odigrati najvažniji događaji i sl. Uzimajući u obzir sve te faktore, moguće je konkretno rešavati pitanje o formama i načinima vođenja rata. Jedne forme strategijskih operacija bile bi primenjene u nuklearnom ratu svetskih razmera koji bi izbio kao rezultat iznenadnog napada neprijatelja, druge u svetskom nuklearnom ratu koji bi izbio kao rezultat prerastanja lokalnog rata u svetski, a sasvim drugačije u lokalnom ratu.

Podrobniјe ćemo razmotriti nabrojene vidove strategijskih dejstava i načina vođenja osnovnih operacija i bor-

benih dejstava svakog vida oružanih snaga posebno, uzimajući u obzir, ipak, da izolovanih ratnih dejstava i odvojenih operacija u savremenom ratu ne može biti.

Raketno-nuklearni udari strategijskim sredstvima imaće odlučujući, prvostepeni značaj za ishod savremenog rata. Masovni nuklearni udari po strategijskim nuklearnim sredstvima neprijatelja, po njegovoj ekonomici i sistemu državnog rukovođenja uz istovremeno uništenje oružanih snaga na ratištima omogućiće da se postignu politički ciljevi rata u znatno kraćim rokovima nego u prošlim ratovima.

Na ovaj vid strategijskih dejstava naše oružane snage biće prisiljene u slučaju rata. Agresivni imperijalistički blok priprema rat sveopštег razaranja gradova, industrijskih rejona i objekata, komunikacijskih čvorova, masovnog uništavanja civilnog stanovništva na čitavoj teritoriji socijalističkih zemalja — nuklearnim udarima. Osnovni cilj biće uništavanje ekonomike i sredstava oružane borbe, наруšavanje sistema državnog rukovođenja, demoralizacija stanovništva, podrivanje njegove volje i sposobnosti za otpor.

Pomoću razornih sredstava oružane borbe — nuklearnog oružja i drugih sredstava za masovno uništavanje — imperijalisti će težiti da likvidiraju društveno uređenje u zemljama socijalizma sve do potpunog uništenja celih država socijalističke zajednice. Oni ne kriju svoje planove. Na primer, G. Kissinger u svojoj knjizi »Nuklearno oružje i spoljna politika« kaže: »Ideja da se pobeda u ratu obezbeđuje uništavanjem industrijskog potencijala neprijatelja i podrivanjem morala civilnog stanovništva predstavlja osnovni princip engleske, kao i američke strategijske misli«.¹⁵⁾

Engleska je bila jedna od prvih imperijalističkih zemalja koja je upotrebila bombardere protiv mirnog stanovništva. Na to se svodila doktrina Trenčarda i Kraljevskog ratnog vazduhoplovstva. Takva dejstva Engleska je

¹⁵⁾ Г. Киссингер, Ядерное оружие и внешняя политика, М., Изд-во иностранной литературы, 1959, стр. 373.

oprabala 1920. godine protiv Somalaca i 1922. i 1924. godine protiv stanovnika Iraka.

Ubrzo posle prvog svetskog rata italijanski general Duet istakao je, kao što je već rečeno, teoriju o vazdušnom ratu, koja je polazila od bombardovanja gradova, od vazdušnih napada na civilno stanovništvo. Ta teorija je bila postavljena u osnovu zvanične doktrine imperijalističkih država — SAD, Engleske i fašističke Nemačke. U drugom svetskom ratu imperijalističke države su proveravale tu teoriju u praksi. SAD se nisu zaustavile čak ni pred upotrebom nuklearnog oružja protiv japanskih gradova.

Posle drugog svetskog rata SAD i Engleska usredsredile su svoju glavnu pažnju na razvoj dalekometnih strategijskih sredstava i povećanje rezervi nuklearnog oružja. One su Duetovu teoriju prilagodile novim uslovima. O tome otvoreno piše profesor Brodi: »Osnovi strategijske teorije koju je stvorio Duet naročito su podesni za sveopšti nuklearni rat.¹⁶⁾

U SAD pri ministarstvu odbrane već dugo funkcioniše specijalna uprava za planiranje ciljeva za strategijska sredstva nuklearnog napada. Ta uprava je evidentirala sve najvažnije objekte na teritoriji socijalističkih zemalja predviđene za uništavanje nuklearnim udarima. Strategijsko izviđanje SAD i drugih imperijalističkih država teži da organizuje neprekidno osmatranje tih objekata i da izvidi nove. Svi otkriveni objekti određeni su kao ciljevi posadama strategijske avijacije jurišne avijacije sa nosača aviona i taktičke avijacije, posadama položaja za lansiranje raketa i raketnih podmornica. Uvedeno je stalno dežurstvo na zemlji i u vazduhu aviona sa nuklearnim projektilima, posada na položajima za lansiranje raketa, podmornica, razrađen je sistem signala, uzbuna i sl. U američkom časopisu »Flaving revju« od juna 1961. godine saopšteno je da je Ministarstvo odbrane SAD odobrilo spisak od 400 objekata na teritoriji SSSR-a i zemalja narodne demokratije predviđenih za uništenje u početnom periodu rata. Za to se pla-

¹⁶⁾ Б. Броди, *Стратегия в век ракетного оружия*, М., Воениздат, 1961, стр. 130.

nira upotreba 1.500—2.000 nuklearnih projektila, to jest po četiri-pet na svaki objekat.

Eto zašto su sovjetske oružane snage i oružane snage drugih socijalističkih država primorane da se pripremaju za nanošenje masovnih nuklearnih protivudara strategijskim sredstvima po vojno-ekonomskoj bazi, po sistemu državnog i vojnog rukovođenja, po strategijskim nuklearnim sredstvima i grupacijama oružanih snaga imperijalističkog bloka. U našoj strategiji ovaj vid strategijskih dejstava razmatra se kao glavni, njemu je dodeljena odlučujuća uloga u postizanju ciljeva budućeg rata, koji mogu započeti imperijalistički agresori.

Takvi udari mogu uništiti osnovne rejone neprijateljskih država, u kojima su raspoređene ekonomske baze imperijalističke koalicije; u kojima baziraju strategijska sredstva nuklearnog napada — strategijska avijacija, interkontinentalne rakete i rakete srednjeg dometa, taktička bombarderska avijacija, flotne snage; u kojima su koncentrisane glavne rezerve nuklearne municije i materijalnih sredstava za vođenje rata; u kojima se formiraju operativne i strategijske jedinice i raspoređuju glavne grupacije oružanih snaga i strategijske rezerve, glavni centri državnog i vojnog rukovođenja.

Glavni cilj ovog vida ratnih dejstava jeste podrivanje vojne moći neprijatelja, uništavanjem nuklearnih sredstava borbe i grupacija oružanih snaga, uništavanje vojno-ekonomskog potencijala razaranjem ekonomske baze rata, narušavanjem državnog i vojnog rukovođenja. Osnovno sredstvo za postizanje tih ciljeva predstavljaju raketne jedinice strategijske namene, opremljene interkontinentalnim raketama i raketama srednjeg dometa sa snažnim termonuklearnim i atomskim punjenjima, a isto tako avijacija za daljna dejstva u čijem se naoružanju nalaze rakete sa nuklearnim punjenjem, hidrogenske i atomske bombe.

Ti se ciljevi mogu postići nanošenjem raketno-nuklearnih i avio-nuklearnih udara po izabranim objektima. Najsnažniji može biti prvi masovni raketno-nuklearni udar,

kojim će naše oružane snage odgovoriti na dejstva imperialističkih agresora koji bi započeli nuklearni rat.

U procesu nanošenja raketno-nuklearnih i avio-nuklearnih udara razaranju mogu biti podvrgnute vojne baze (vazduhoplovne, raketne, pomorske), industrijski objekti, pre svega atomska, avionska, raketna, energetska preduzeća i preduzeća za mašinogradnju, komunikacijski čvorovi, luke, upravni centri i sl.

U prvom redu objekti udara biće aerodromi strategijske avijacije. Baziranje strategijske avijacije vrlo je osetljivo, jer njeni aerodromi zauzimaju velike površine i, u suštini, vrlo su poznati.

Lišiti, pak, strategijsku avijaciju aerodroma znači onesposobiti je za borbu.

Raketne baze i položaji za lansiranje raketa sada su, isto tako, vrlo osetljivi. Ako je Engleska 1943. i početkom 1944. godine uspela da onesposobi većinu rampi za lansiranje nemačkih V-1 pomoći avijacije sa običnom municijom, onda uništavanje raketnih rampi pomoći raketa sa nuklearnim punjenjima u savremenim uslovima već ne predstavlja tako težak zadatak.

U inostranoj štampi mnogo se piše o atomskim podmornicama, naoružanim raketama »polaris«. Pojavila su se tvrđenja da je to najsigurnije sredstvo za upotrebu raketa. U stvari, i to oružje nije neuništivo. Efikasno sredstvo protiv atomskih podmornica — nosača raketa predstavljaju podmornice sa raketama i torpedima za samonavođenje, kao i površinski brodovi.

Sa njima može voditi borbu i avijacija naoružana raketama, koristeći neke slabe strane tih podmornica, posebno dugu pripremu za lansiranje raketa i veliku osetljivost na podvodne nuklearne eksplozije. Osim toga, udarima raketnih jedinica mogu se uništavati i podmorničke baze.

Razume se, zadatak uništavanja sredstava nuklearnog napada neprijatelja mora biti sigurno obezbeđen. Poseban značaj ima blagovremeno i sigurno izviđanje vazduhoplovnih baza, startnih rampi raketa, baza i položaja podmorni-

nica, skladišta i baza za montiranje nuklearne municije, smeštaj komponenata goriva i mesta za rukovanje.

Najvažniji zadatak jeste uništavanje vojnoekonomskog potencijala neprijatelja. Ukoliko imperijalisti pripremaju razorne nuklearne udare po ekonomskoj bazi socijalističkih zemalja, one će biti prisiljene da im odgovore istom merom.

Vojno-ekomska baza imperijalističkog bloka je vrlo osetljiva na raketno-nuklearne udare. Glavna ekomska ratna baza imperijalizma raspoređena je na teritoriji SAD. Tu su koncentrisani osnovni proizvodni kapaciteti imperijalističkog lagera: nuklearnog oružja, raketa, aviona, tenkova, brodova, oruđa i drugih sredstava za borbu i materijalno obezbeđenje ratnih dejstava. Druga ekomska ratna baza imperijalizma nalazi se na teritoriji SRN, koja raspolaže znatnim industrijskim potencijalom. Velike proizvodne kapacitete ima i Engleska i delimično Francuska. U evropskim zemljama su koncentrisane glavne ljudske rezerve imperijalističkog bloka. Njegova osnovna baza za naftu nalazi se na Bliskom i Srednjem istoku, kao i u Južnoj Americi.

U ekonomici imperijalističkog lagera postoji više osetljivih rejona, koje treba uzeti u obzir prilikom pripreme za protivdejstva u slučaju da imperijalisti započnu nuklearni rat.

U osetljive strane ekonomike imperijalističkog bloka treba ubrojiti veliku koncentraciju industrijskih objekata u ograničenim rejonima, njenu zavisnost od uvoza i nezaštićenost komunikacija. SAD zavise od uvoza atomskih sirovina, obojenih i retkih metala, a Engleska od uvoza gvozdene rude, nafte, atomskih sirovina, životnih namirnica, obojenih i retkih metala i sl.

Ekonomika socijalističkih zemalja je u povoljnijem položaju, ona je više dekoncentrisana, nisu tako zbijena preduzeća, kao u mnogim imperijalističkim zemljama i, na kraju, ona je manje zavisna od uvoza.

Prema tome, neograničeni nuklearni rat, rat sveopštег razaranja i uništavanja, koji pripremaju imperijalisti, nesumnjivo će se okrenuti protiv njih. Zato je neophodna

stalna gotovost sredstava odmazde — raketnih jedinica strategijske namene, avijacije za daljna dejstva, nuklearnih sredstava i potrebno je ovladati efikasnim načinima nanošenja trenutnih, uništavajućih nuklearnih udara po neprijatelju, ako on na to prisili socijalističke zemlje.

Ratna dejstva na kopnenim ratištima i u budućem svetskom ratu dobiće širok zamah, bez obzira na upotrebu dalekometnih nuklearnih sredstava. Definitivno uništenje jedinica neprijatelja, zauzimanje njegove teritorije, uspostavljanje potrebnog reda i mirnog regulisanja svih pitanja posle rata mogu biti postignuti samo dejstvima kopnene vojske.

Imperijalistički blok priprema krupne kopnene snage, taktičku avijaciju i operativno-taktičke rakete za postizanje svojih agresivnih ciljeva na ratištima. Te snage mogu biti razvijene duž granica socijalističkih zemalja u zoni dubokoj do 1.000 km, u odgovarajućim grupacijama, pre svega napadnim, te će ih u slučaju rata biti potrebno uništiti.

Glavni cilj ratnih dejstava na kopnenim ratištima je definitivno uništenje neprijateljskih grupacija, ovlađivanje životno važnim rejonima i objektima, zauzimanje (okupacija) njegove teritorije, kao i sprečavanje prodora armija kopnene vojske na teritoriju socijalističkih zemalja.

Glavno sredstvo oružane borbe na kopnenim ratištima u budućem svetskom ratu postaće nuklearno oružje, upotrebljeno pomoću raketa pretežno operativno-taktičke namene, kao i pomoću frontovske avijacije (bombardera, lovaca-bombardera i lovaca). Osim toga, raketne jedinice strategijske namene i avijacija za daljna dejstva nanosiće nuklearne udare po važnijim objektima u zonama napada frontova. Veliki zamah će dobiti upotreba vazdušnih desanata. Na bojištima će se, kao i ranije, masovno upotrebljavati operativne i strategijske tenkovske jedinice. Nije izgubila svoja borbena svojstva ni motorizovana pešadija, mada ona neće biti kraljica bojišta, kao u prošlim ratovima. Na bojištima će odlučujuća uloga pripasti nuklearnim vatrenim sredstvima, a ostala sredstva oružane

borbe koristiće rezultate nuklearnih udara za definitivno uništavanje neprijatelja.

Najvažniji objekti oružane borbe na ratištima biće nuklearna sredstva neprijatelja. Bez uništavanja ili neutralisanja tih sredstava sada se ne može računati na uspešno vođenje ni napadnih ni odbrambenih ratnih dejstava na ratištima. U isto vreme ne gubi značaj ni zadatak uništenja neprijateljskih divizija — tenkovskih, vazdušnode-santnih, motorizovanih.

Karakterističnu osobenost ratnih dejstava na kopnenim ratištima budućeg rata predstavljaće odsustvo linjskog dejstva jedinica, odsustvo neprekidnih frontova. Ratna dejstva će se istovremeno razviti na velikim prostorijama po frontu i po dubini i u izvesnoj meri imati karakter posebnih žarišta.

Drugu važnu osobenost oružane borbe na ratištima predstavljaće izrazito manevarsko obeležje ratnih dejstava, široko korišćenje motornih vozila, helikoptera, aviona za manevr jedinica. Glavni značaj dobiće manevr vatrom i nuklearnim udarima.

Na kraju, oružana borba na ratištima odlikovaće se velikom surovošću, masovnim uništavanjem jedinica, огромним razaranjima, obrazovanjem prostranih zona sa visokom radioaktivnom kontaminacijom.

Zaraćene strane će težiti da na kopnenim ratištima postignu svoje ciljeve uglavnom napadom. Ako već u prošlom ratu odbrana nije bila sposobna da se suprotstavi napadu, onda će u budućem napad još više nadvladati odbranu. Međutim, odbrana kao način oružane borbe, koji se suprotstavlja napadu, neće sici sa scene, mada granice između nje i napada više neće biti tako jako izražene kao u prošlim ratovima.

Napadne operacije će i u budućem ratu predstavljati osnovno sredstvo za rešavanje zadataka oružane borbe na kopnenim ratištima. Njih će izvoditi frontovi, opštevojne, tenkovske i vazduhoplovne armije. Glavna uloga u rešavanju borbenih zadataka napadne operacije pripadaće raketnim jedinicama operativno-taktičke namene i fron-

tovskoj avijaciji, koje će upotrebljavati nuklearnu municiju, a isto tako tenkovskim, motopešadijskim i vazdušno-desantnim jedinicama.

U velikom otadžbinskom ratu napad je, kao po pravilu, izvođen na pripremljenu odbranu pozicijskog karaktera, u kojoj je najjača bila taktička zona, zasićena pešadijom sa njenim vatreñim sredstvima, protivtenkovskim oruđima, artiljerijom i minobacačima. Proboj fronta odbrane predstavljao je prvi zadatak za čije su izvršenje na uskim odsecima koncentrisane velike mase jedinica — artiljerije, tenkova i pešadije i nanošeni sasređeni udari avijacije. U ostvareni proboj uvođene su pokretne grupe, sastavljene pretežno od tenkovskih jedinica.

U budućem svetskom ratu, osobito u početku, zaraćene strane će težiti da na kopnenim ratištima postignu postavljene ciljeve uglavnom napadom. Uzimajući u obzir savremena nuklearna sredstva za uništavanje i veliku manevarsku sposobnost tenkovskih, motopešadijskih i vazdušnodesantnih jedinica, može se predvideti da će napadne operacije predstavljati komplekse bojeva po žarištima koje će ponekad imati karakter susretnih sudara i bitaka koje će se jednovremeno razvijati na velikoj dubini. Nije isključeno da će i u budućem ratu napadu biti suprostavljena odbrana. Međutim, njenu osnovu sačinjavaće vatreña sredstva — atomska artiljerija, rakete i taktička avijacija, koje upotrebljavaju nuklearnu municiju, a isto tako protivtenkovska sredstva — vođene protivtenkovske rakete i sredstva PVO — protivavionske rakete. Pešadijske i tenkovske divizije većim delom će se raspoređivati u dubini; na isturene položaje može se postavljati samo zaštita. Zaštitna zona može imati dubinu do 100 kilometara. U tim uslovima proboj samog fronta odbrane neće predstavljati tako komplikovan problem kao u prošlom ratu, najkomplikovaniji će biti razvoj napada u dubini, gde će se napadač susresti sa jakim protivudarima jedinica neprijatelja i biti podvrgnut nuklearnim udarima. Prvi zadatak jedinica koje napadaju biće uništavanje atomske artiljerije, raketa i taktičke avijacije na čitavoj

dubini njihovog rasporeda. Rejoni baziranja tih sredstava nalaze se u granicama dometa raketa operativno-taktičke namene i frontovske avijacije; oni mogu biti brzo uništeni nuklearnim udarima, ako budu na vreme i brzo izviđeni. Odmah posle nuklearnih udara uslediće vazdušni desanti i preći će u brzi napad tenkovske grupacije, koje imaju zadatak da se brzo probiju u rejone podvrgnute udarima raketnih jedinica strategijske namene, radi postizanja krajnjeg cilja operacije. Neprijateljske pešadijske i tenkovske divizije biće neutralisane i uništavane nuklearnim udarima i brzim dejstvima tenkovskih i motorizovanih jedinica. No, treba reći da se napad na branioca mora pripremati još brižljivije nego u prošlom ratu jer je veoma složeno uništavanje glavnog sredstva odbrane — nuklearnog oružja, koje je dekoncentrisano na velikim prostorima u dubini odbrane.

Drukčije će se rešavati pitanja kao što su raspored jedinica za napad, pravci udara, širina zona nastupanja, dubina operacije, tempo napada.

Udarne grupacije će se stvarati u dubini, na znatnoj udaljenosti od linije fronta (državne granice). Osnovu operativnog rasporeda jedinica predstavljaće grupacija raketnih jedinica, tenkovske i opštevojne armije. Tenkovske armije će dejstvovati u prvom ešelonu na glavnim pravcima. Njihov glavni zadatak biće brzo, neprikidno prodiranje na veliku dubinu, uz podršku frontovske avijacije, sve do krajnjeg cilja operacije. Opštevojne armije će isto tako razvijati napad radi završavanja uništenja grupacija neprijateljskih jedinica.

Celishodno je istovremeno napadati na više pravaca, s tim da se drobi i uništava po delovima neprijateljska grupacija koja se suprotstavlja. Međutim, glavni napor jedinica koje napadaju moraju se usredsređivati na glavnim, odlučujućim pravcima. Pravac glavnih napora u savremenim uslovima biće određen rejonima po kojima će se usredsređivati osnovni raketno-nuklearni udari, a isto tako i pravcima napada glavnih grupacija jedinica.

Proširiće se zone napada operativnih i strategijskih jedinica. Američko vojno rukovodstvo, na primer, smatra da pešadijska divizija može napadati u zoni širokoj 10—20 km, i najefiksније — u zoni širokoj 12 km, a armija u zoni 100—160 km. Napad će se izvoditi po pravcima, sa velikim međuprostorima. Neprijateljske grupacije će se uništavati nuklearnim udarima a u više slučajeva i koncentričnom vatrom konvencionalnog oružja. Za bojišta će biti karakteristična znatna rastresitost jedinica, relativna praznina i mogućnost širokog manevra.

Napadne operacije budućeg rata odlikovaće se visokim tempom. Na vežbama i manevrima jedinica NATO obrađuje se napad sa tempom od 60 do 70 km za 24 sata. Naše tenkovske i motopešadijske operativne jedinice treba da postignu brži tempo napada. Zato je neophodno neprekidno voditi borbu sa nuklearnim sredstvima neprijatelja nanositi nuklearne udare po čvorovima njegovog otpora (dok do njih ne dođu jedinice koje napadaju), po grupacijama koje nanose protivudare, stalno podržavati napad jedinica dejstvima avijacije, obezbeđivati pokret jedinica u inžinjerijskom, hemijskom pogledu i sl.

Napad se mora pretežno izvoditi na tenkovima, oklopnim transporterima, helikopterima. Napad u streljačkom stroju biće retka pojava. Na bojištima sada dominiraju vatra i manevarska dejstva jedinica na vozilima. Neophodno je tražiti međuprostore, prekide u borbenim porencima neprijatelja, nanositi udare po bokovima i pozadini neprijateljskih grupacija, rasecati ih, okružavati i brzo uništavati ili zarobljavati. Čvorove neprijateljskog otpora koji se ne mogu obići treba tući nuklearnim udarima i koncentrisati na njih vatru reaktivne i klasične artiljerije.

U toku operacije naći će široku primenu taktički i operativni vazdušni desanti. Pred vazdušne desante može biti postavljen zadatak da brzo iskoriste efekat masovnih nuklearnih udara — zauzimanje rejona baziranja nuklearnih sredstava, važnih objekata, prelaza, mostobrana, planinskih prevoja, tesnaca, uništavanje strategijskih objekata koji se ne mogu uništiti drugim sredstvima. Za spuštanje

taktičkih vazdušnih desanata mogu se upotrebiti uglavnom helikopteri. Što se tiče operativnih desanata, za njihovo izbacivanje može se upotrebljavati transportna avijacija. Za obezbeđenje iskrcavanja krupnog vazdušnog desanta na velikoj dubini neophodno je neutralisati PVO neprijatelja sredstvima radio-protivdejstva, avijacijom i udarima raketa.

Veliku teškoću u savremenom ratu predstavljaće sa-vlađivanje zona sa visokim stepenom radiološke kontaminacije. Verovatni protivnik priprema stvaranje specijalnih barijera sa površinskim nuklearnim eksplozijama na pravcima nastupanja jedinica. Ne može se izbeći ni radio-loška kontaminacija zemljišta od sopstvenih nuklearnih udara. Zato će napad na više pravaca biti otežan usled visoke kontaminacije i razaranja. Jedinice moraju obilaziti zone sa visokim stepenom kontaminacije. Kad je obilaženje nemoguće, organizuje se forsiranje tih zona na tenkovima i zatvorenim vozilima sa neophodnim merama zaštite ili se one savlađuju pomoću helikoptera i aviona. Nije isključeno da će jedinice pojedine rejone savladavati tek pošto se smanji stepen radijacije pridržavajući se mera protivatomske i protivhemijiske zaštite.

Jedinice će u toku operacije neizbežno trpeti gubitke od nuklearnih udara neprijatelja. Moguće je izbacivanje iz stroja celih taktičkih, pa čak i operativnih jedinica. Međutim, to ne mora da se odrazi na tempo razvoja operacije.

Visoki borbeni kvaliteti naše kopnene vojske, njihovog oružja i borbene tehnike, osobito raketnog naoružanja i tenkova, manevarska sposobnost tenkovskih i motopešadijskih operativnih jedinica — sve to predstavlja sigurnu osnovu za uspešno vođenje u budućem ratu napadnih operacija sa odlučnim ciljevima.

Odbrambene operacije takođe nisu isključene u budućem ratu. Ne može se pretpostaviti da će se u toku čitavog rata izvoditi samo napad. U pojedinim periodima rata, na pojedinim pravcima, a moguće i vojištima, situacija može prisiliti da se privremeno pređe u odbranu. Zato naše oružane snage moraju do savršenstva da vladaju načinima

vođenja tih operacija. Negiranje u sovjetskoj vojnoj strategiji opravdanost odbrane u strategijskim razmerama i odbrambenog rata u celini ne može se proširiti na odbranu u operativnim, a tim pre u taktičkim razmerama. Takva odbrana, očigledno, još nije izgubila svoj značaj; ona će se u ratu neizbežno pojavljivati kao jedno od sredstava za slamanje napada nadmoćnijeg neprijatelja. Savremena operativna odbrana ima još niz dobrih strana, na primer, mogućnost efikasnog korišćenja vatreñih sredstava, povoljnih uslova zemljišta, inžinjerijskih prepreka i sl. Ali, potrebno je imati u vidu da organizacija odbrane, metodi njenog vođenja trpe velike promene.

U savremenom ratu odbrana na kopnenim ratištima može se primenjivati da bi se dobilo u vremenu, ekonomisalo snagama, učvrstio postignuti uspeh, a u više slučajeva i da bi se odbio napad nadmoćnijih neprijateljskih snaga. Ali, to je ipak iznuđeni vid ratnih dejstava. Njemu se pribegava samo kad se napadom situacija ne može promeniti u svoju korist, kada su utrošeni nuklearni projektili.

U velikom otadžbinskom ratu odbrana se izgrađivala na neprekidnom frontu, obuhvatala je niz položaja i pojaseva paralelnih sa linijom fronta. Osnovne braniočeve snage raspoređivane su u granicama taktičke zone, na glavnim pravcima ostvarivana je velika gustina jedinica, artiljerije i protivtenkovskih sredstava, kao i protivtenkovskih i protivpešadijskih prepreka. Osnovu inžinjerijskog uređenja položaja i pojaseva predstavljali su strelicački rovovi i saobraćajnice.

U budućem ratu takva odbrana više ne može biti čvrsta i ne može se suprotstavati napadu. U takvoj odbrani napadač nuklearnim udarima lako može stvoriti ogromne breše.

Odbrana u savremenim uslovima izgrađuje se na upotrebi raketno-nuklearnog oružja i na manevarskim dejstvima grupacija kopnene vojske. Otpada neophodnost da se stvore neprekidni položaji i pojasevi odbrane sa gusto raspoređenim snagama i sredstvima. Jedinice posedaju

pojedine, najvažnije (ključne) rejone i položaje na glavnim pravcima, koji su dekoncentrisani po frontu i osobito po dubini. Međuprostori između takvih rejona obezebeđuju se vatrom raketnih jedinica, dejstvima avijacije i preprekama. Pri tom se glavne snage jedinica koje se brane raspoređuju u dubini odbrane, a ne blizu linije fronta, kao što je to bilo ranije.

Obrana mora, pre svega, biti protivatomska, tj. mora maksimalno čuvati živu silu i borbenu tehniku od uništavanja nuklearnim udarima. Zato je u rejonima raspoređa jedinica i borbene tehnike neophodno, koristeći zaštitna svojstva zemljišta, pripremati skloništa (rovove, čvršće objekte), za zaštitu od atomskog oružja.

Obrana mora, isto tako, biti protivraketna i protivavionska. Zato se grupacije jedinica koje se brane, vatreni položaji raketnih jedinica, aerodromi, komandna mesta i pozadinski objekti sigurno štite sredstvima protivvazdušne i protivraketne odbrane.

Na kraju, najvažniji zahtev koji se postavlja odbrani i u savremenim uslovima jeste da bude otporna na masovne napade tenkova, tj. ona mora biti protivtenkovska. Zato je neophodno iskoristiti protivtenkovska sredstva, osobito vođene protivtenkovske rakete za uništavanje neprijateljskih tenkova. Velika efikasnost novih protivtenkovskih sredstava otvara velike mogućnosti za slamanje tenkovskog napada neprijatelja.

Uspešno izvođenje odbrambene operacije može biti obezbeđeno odlučnim dejstvima radi onemogućavanja ili maksimalnog slabljenja napada koji neprijatelj priprema. Zato je neophodno nuklearnim udarima, kao i udarima avijacije sa konvencionalnom municijom uništavati neprijatelja naročito u periodu razvoja njegovih snaga za napad. Celishodno je nanositi udare raketno-nuklearnim sredstvima i avijacijom po njegovim osnovnim snagama i sredstvima: po aerodromima taktičke avijacije, položajima za lansiranje raket i vatrenim položajima atomske artillerije, po tenkovskim i pešadijskim divizijama i po komandnim mestima. Savremena sredstva za uništavanje

omogućavaju da se postignu odlučni rezultati počev od protivpripreme pa sve do potpunog onemogućavanja pripremanog napada.

Odbijanje napada neprijateljskih snaga postiže se njihovim uništavanjem vatrenim sredstvima jedinica koje se brane, kao i odlučnim protivnapadima taktičkih i operativnih jedinica. Neprijateljske grupacije koje su se uklinile u odbranu, a isto tako vazdušni desanti, moraju se uništiti vatrom, protivnapadima i protivudarima jedinica raspoređenih u dubini. Sa tog gledišta metodi izvođenja odbrambene bitke približavaju se napadu.

U američkoj štampi je rasprostranjeno mišljenje o necelishodnosti čvrste odbrane rejona i odbrambenih linija. U zamenu za nju predlaže se manevarska odbrana i zadražavajuća dejstva.

U sovjetskoj ratnoj veštini postoji mišljenje da se odbrana u savremenim uslovima mora izgrađivati na usklađivanju čvrste odbrane najvažnijih rejona i linija sa manevarskim dejstvima jedinica. U toku odbrambene bitke neophodno je sprečiti prodor neprijateljskih snaga na teritoriju socijalističkih zemalja, naneti im poraz i pripremiti uslove za prenošenje ratnih dejstava u dubinu neprijateljske teritorije.

U toku rata na pojedinim odsecima može nastati i takva situacija da je očuvanje snaga od neizbežnog uništavanja moguće samo po cenu gubitka zauzete teritorije privremenim *odstupanjem*. Jedinice mogu biti prisiljene da odstupaju zbog neuspešne odbrambene bitke ili neobezbeđenog napada pojedinih grupacija. Odstupanje će se ponekad izvoditi po unapred smislenom planu s ciljem da jedinice zauzmu povoljniji položaj za naredna aktivna dejstva.

Prema odstupanju su se uvek i u svim armijama odnosili sa potcenjivanjem. Međutim, istorijsko iskustvo uči da se one oružane snage koje ne vladaju načinima organizovanog odstupanja ne mogu smatrati pripremljenim za rat, jer takva vojska najčešće trpi poraz. Ruska armija je u prošlosti najviše trpela poraze upravo prilikom odstu-

panja. V. I. Lenjin je učio: »... Onaj koji je naučio da nastupa i nije naučio da u izvesnim teškim uslovima, prilagođavajući se njima, odstupa neće završiti rat pobedonosno. Takvih ratova koji bi bili započeti i koji bi se završili neprekidnim pobedonosnim nastupanjem nije bivalo u svetskoj istoriji, ili su se dešavali kao izuzetak«.¹⁷⁾

U svim slučajevima odstupanje se mora izvoditi samo po naređenju pretpostavljenog starešine, organizovano, bez panike. Važan momenat odstupanja jeste izvlačenje iz borbe i odvajanje glavnih snaga od neprijatelja, iznenadno i pod zaštitom jakih zaštitnica. U više slučajeva za to će biti potrebno izvesti protivnapade na širokom frontu.

Odstupanje se može izvoditi sa organizovanim otporom na međulinijama ili odstupanjem na krajnju liniju bez zadržavanja. U toku odstupanja neophodno je preduzimati mere za brzo uništavanje desanata neprijatelja i grupacija njegovih jedinica koje prodiru putevima paralelnim kretanju jedinica koje odstupaju, kao i za uništavanje nuklearnih sredstava.

Zaštita pozadine zemlje i grupacija oružanih snaga od nuklearnih udara neprijatelja ima za cilj da sačuva životnu sposobnost države, da obezbedi neprekidno funkcionisanje narodne privrede i transporta, da sačuva borbenu sposobnost oružanih snaga. To se postiže, pre svega, uništavanjem sredstava neprijatelja u rejonima baziranja. Međutim, ne ma nikakve garancije da će se uspeti u tome da se znatne snage aviona i raketa unište u rejonima baziranja, osobito u početku rata pri iznenadnom napadu neprijatelja. Zato će biti potrebne neophodne snage i sredstva za uništavanje velike mase aviona i raketa neprijatelja u letu, da bi se sprečili nuklearni udari po najvažnijim objektima na čitavoj teritoriji zemlje. To se postiže izvođenjem ratnih dejstava za zaštitu zemlje od napada avijacije i raketa neprijatelja.

Pod sigurnu zaštitu potпадaju glavni administrativno-politički centri, najvažniji industrijski objekti i rejoni, strategijske rezerve materijalnih sredstava, čvorovi komu-

¹⁷⁾ В. И. Ленин, Сочинения, т. 33, стр. 74.

nikacija, mesta organa državnog i vojnog rukovodstva, startni položaji strategijskih raketa, aerodromi avijacije za daljna dejstva i transportne avijacije, flotne baze, rejoni za formiranje i pripremu rezervi, nastavni centri za pripremu vojnih kadrova i sl. Zaštita svih tih objekata od nuklearnih udara neprijatelja ima i drugi, najvažniji cilj — sprečiti masovne gubitke među civilnim stanovništvom.

Glavno sredstvo za zaštitu pozadine zemlje i grupacija oružanih snaga od nuklearnih udara neprijatelja su jedinice teritorijalne protivvazdušne i protivraketne odbrane, kao i snage i sredstva civilne odbrane. Njihov je zadatak da stvore nesavladiv sistem odbrane čitave teritorije zemlje i da pripreme mere za brzu likvidaciju posledica nuklearnih udara neprijatelja. Takav sistem mora da bude blagovremeno pripremljen još u miru i da se stalno nalazi u visokoj borbenoj gotovosti. Protivvazdušna i protivraketna odbrana prifrontovske zone ostvaruju se snagama i sredstvima trupne PVO frontova u sadejstvu sa jedinicama teritorijalne PVO.

Savremena protivvazdušna odbrana organizuje se kao protivavionska, protivraketna i protivkosmička i objedinjuje se u jedinstven sistem.

Sistem teritorijalne protivvazdušne, odnosno protivavionske odbrane stvara se za blagovremeno presretanje i uništavanje aviona u letu, krilatih raketa i raketa »vazduh — zemlja«. Njegovu osnovu sačinjavaju: radio-tehnička sredstva, koja otkrivaju vazdušne ciljeve i navode na njih aktivna sredstva PVO; protivavionske rakete i lovačka avijacija, koje presreću i uništavaju vazdušne ciljeve na prilazima državnim granicama ili na daljim prilazima branjenim rejonima i objektima, protivavionske rakete i lovci-presretači, koji uništavaju vazdušne ciljeve koji su prodrli do neposrednih prilaza branjenim rejonima i objektima.

Snage i sredstva PVO moraju se koncentrisati na glavnim pravcima radi odbrane najvažnijih rejona i objekata. Ravnomerna odbrana čitave teritorije zemlje ne može obezdati sigurnu zaštitu od nuklearnih udara; ona bi samo

dovela do rasipanja snaga i sredstava PVO, što bi olakšalo neprijatelju proboj našeg sistema PVO.

Neophodno je uzeti u obzir da će neprijatelj primeniti najrazličitije načine vazdušnih udara po socijalističkim zemljama: koncentrični napad sa mnogih pravaca; proboj PVO na uskom ili širokom frontu na više pravaca; let aviona na krajnje velikim i krajnje malim visinama; aktivne i pasivne radio-protivmere, kao i lažna dejstva. Protivvazdušna odbrana se neće moći savladati bilo kojim od ovih načina neprijateljskih dejstava iz vazduha samo ako bude aktivna i sposobna za manevar. Savremena sredstva PVO — protivavionske rakete, lovačka avijacija i radio-tehnička sredstva — obezbeđuju potpuno sprečvanje udara avijacije i krilatih raketa neprijatelja, uništavanje osnovne mase aviona i krilatih raketa na prilazima branjenim rejonima i objektima. Uspeh odbrane zavisi od veštog korišćenja tih snaga i sredstava i njihovih borbenih mogućnosti.

Iskustvo iz drugog svetskog rata pokazuje da problem borbe sa avionima i krilatim raketama može biti rešen samo kompleksnim korišćenjem svih snaga i sredstava protivvazdušne odbrane. U Engleskoj je, na primer, organizacija PVO protiv nemačkih raketa V-1 uključivala sistem radio-lokatorskog i vizuelnog otkrivanja, spoljnju liniju odbrane, gde je dejstvovala lovačka avijacija, drugu liniju odbrane, koju je branila protivavionska artiljerija, i treću liniju odbrane, na kojoj su upotrebljavani vazdušni baloni za zaprečavanje. Od tog vremena tehnika protivvazdušne odbrane koraknula je daleko napred. Savremene protivavionske rakete, lovci-presretači, novi radio-lokatori danas su strašno oružje protiv aviona i krilatih raketa.

Složeniji zadatak predstavlja uništavanje balističkih raketa u letu. Engleskoj za vreme drugog svetskog rata nije pošlo za rukom da reši problem uništavanja nemačkih balističkih raketa V-2. Pokušaji da se stvori protivraketa (projekt »Tamper«) ostali su bez rezultata, jer razvoj tehnike tog vremena nije omogućavao da se reši taj komplikovani zadatak. U našoj zemlji sovjetska nauka i tehnika

uspešno su rešile problem uništavanja raketa u letu. Na taj način, odbijanje udara neprijateljskih raketa postaje potpuno ostvarljiv zadatak.

Sistem teritorijalne protivraketne odbrane, očigledno, moraju sačinjavati: otkrivanje raketa na velikoj daljini pomoću snažnih radio-lokatora (zemaljskih i vazdušnih) ili drugih automatizovanih tehničkih sredstava (na satelitima Zemlje) koja otkrivaju rakete na uzlaznoj putanji (u momentu lansiranja raketa ili u periodu rada motora), izradu tekućih koordinata putanje leta raketa, blagovremeno javljanje i navođenje aktivnih sredstava; protivraketne baterije; sredstva radio-protivmera, koja obezbeđuju skretanje raketa od određenog cilja, a moguće i eksploziju projektila na putanji.

Interesantno je zapaziti da je problem protivraketne odbrane na Zapadu do sada još daleko od konačnog rešenja. U SAD se razrađuju sistemi »najk-zevs« i »vizard« sa nuklearnim punjenjima, zasnovani na neposrednom susretu rakete sa protivraketom. U inostranoj štampi pojavila su se mišljenja o mogućnosti postavljanja zavesa od sitnih metalnih parčadi, pomoću eksplozija klasičnih punjenja protivraketa na putanji leta balističke rakete. Radi se na iskorišćavanju kosmičkih sredstava (»Ekranski« sistem PRO). Planira se lansiranje velikog broja satelita (nosača raketa) na kojima se nalaze rakete-presretači s uređajem za navođenje, koje rade u infracrvenom ili ultraljubičastom dijapazonu frekvencija. Izučavaju se mogućnosti da se za borbu sa raketama iskoriste mlaz vrlo brzih neutrona kao malih detonatora za nuklearno punjenje raket, elektromagnetska energija za uništavanje punjenja raket na padajućem delu putanje ili skretanja raket od cilja. Kao sredstva za uništavanje raket razmatraju se, takođe, različiti sistemi zračenja, antigravitacija i antimaterija, plazma (loptasta munja) i sl. Posebna pažnja obraća se laserima (»zraci smrti«), smatra se da će se u budućnosti snažnim laserima moći uništavati sve raket i sateliti. Svi ti radovi, koji se izvode u inostranstvu, zасlužuju veliku pažnju.

U savremenim uslovima stvaranje sigurnog sistema protivkosmičke odbrane jeste važan zadatak. Raznovrsni zemljini sateliti SAD i drugih zemalja — izviđački, za vezu, navigacijski i sl. — neprekidno kruže svemirom i pažljivo osmatraju našu teritoriju. Treba očekivati da u orbitu Zemlje mogu biti lansirani i sateliti — nosači nuklearnog oružja, spremni da se nuklearnim udarom okome na objekte socijalističkih zemalja. Neophodno je imati odgovarajuća sredstva koja obezbeđuju blagovremeno otkrivanje, brzo uništavanje ili neutralisanje kosmičkih aparata neprijatelja.

Zaštita pozadine zemlje i grupacija oružanih snaga od nuklearnih udara neprijatelja ostvarivaće se izvođenjem protivvazdušnih (protivraketnih) operacija jedinica teritorijalne PVO. Poseban značaj za uspešno vođenje rata imaće izvođenje prvih protivvazdušnih operacija u početku rata, usmerenih na odlučno sprečavanje iznenadnih vazdušnih udara neprijatelja.

Treba računati da će naš nuklearni protivudar znatno oslabiti sredstva za nuklearni napad neprijatelja. No, nije isključeno da će određen broj njegovih aviona i raketa ipak biti upućen da nanese udar po našim objektima. Zato je neophodno osigurati što ranije obaveštavanje i otkrivanje, veliku aktivnost i efikasnost dejstava snaga i sredstava PVO.

Najopštiji načini vođenja protivvazdušnih operacija mogu biti; otkrivanje napada neprijateljske avijacije i raka radio-tehničkim sredstvima; praćenje vazdušnih ciljeva pri aktivnim i pasivnim smetnjama; presretanje aviona i aviona-projektila lovcima za daljna dejstva na prilazima granici; uništavanje aviona pre njihovog dolaska na liniju lansiranja raketa; uništavanje aviona i raketa neprijatelja protivavionskim raketama daljnog dejstva u sadejstvu sa lovačkom avijacijom na pravcima leta ka najvažnijim rejonima i objektima; usredsređivanje napora lovaca-presretača na presretanje i uništavanje glavnih grupacija aviona i raketa na pravcima leta ka objektima udara; odlučno uništavanje aviona i raketa koji su se

probili — protivavionskim raketama, lovcima i protivraketama na svim visinama na prilazima branjenim objektima; gonjenje i potpuno uništavanje neprijateljskih aviona lovačkom avijacijom na povratnim marš-rutama.

Odlučujući značaj za uspešno izvođenje protivvazdušnih operacija imaće aktivno dejstvo svih snaga i sredstava protivvazdušne i protivraketne odbrane, manevrisanje njima, brzo usredsređivanje njihovih napora na glavnim pravcima protiv osnovnih grupacija neprijateljske avijacije i raketa, koje napadaju.

Savremenoj protivvazdušnoj odbrani postavljaju se izvanredno veliki zahtevi. Ako je u prošlom ratu da bi se osujetila vazdušna operacija bilo dovoljno uništiti 15—20% avijacije koja napada, sada treba osigurati stoprocentno uništavanje, uništiti sve neprijateljske avione i rakete u napadu. Jer, i samo jedan avion ili raketni sistem protivvazdušne odbrane mogu pričiniti ogromna razaranja i uništenja. Velika efikasnost savremenih sredstava PVO omogućava da se uspešno reši komplikovan i odgovoran zadatak — potpuno uništenje svih neprijateljskih aviona i raketni sistema koji napadaju, ne puštaju ih objektima određenim za uništavanje. Sva veština je u tome da se iskoriste velike mogućnosti savremenih sredstava protivvazdušne i protivraketne odbrane.

Borbena dejstva teritorijalnih jedinica PVO karakteriše se velikom aktivnošću, brzinom i neprekidnošću. Neophodno je obezbediti stalno dejstvo aktivnih sredstava PVO po neprijateljskim avionima i raketama koji napadaju, do potpunog njihovog uništenja — u svako doba dana u svim meteorološkim uslovima. Za uspešno odbijanje vazdušnih udara neprijatelja veliki značaj će imati tačno i neprekidno sadejstvo svih snaga i sredstava PVO, radio-tehničkih sredstava, lovačke avijacije i protivavionskih raket. U rejonima borbenih dejstava teritorijalnih jedinica PVO neizbežna su velika razaranja i visok stepen radiološke kontaminacije. Nije isključeno da će cele jedinice PVO biti izbačene iz stroja. U tim uslovima veliki

značaj će imati visok nivo pripreme jedinica PVO za dejstvo u složenim situacijama, brz manevr snagama i sredstvima, blagovremeno uspostavljanje narušenog sistema PVO u ma kom rejonu.

Međutim, potrebno je uzeti u obzir da je neophodno, ma kako efikasan bio sistem protivvazdušne i protivraketne odbrane, da snage i sredstva civilne odbrane budu spremni za brzu likvidaciju posledica nuklearnih udara, evakuaciju stanovništva iz rejona podvrgnutih nuklearnom napadu, organizaciju hitne medicinske pomoći, gašenje požara, uspostavljanje sigurnog reda i sprovođenje drugih neodložnih mera. Za izvršavanje tih zadataka moraju biti pripremljene specijalne formacije civilne odbrane. Osim toga, neophodna je odgovarajuća priprema čitavog stanovništva za dejstva u slučaju nuklearnog napada neprijatelja.

Ratna dejstva na pomorskim ratištima u budućem svetskom ratu dobiće širok zamah, ali teško da će imati odlučujući značaj za ishod rata.

U velikom otadžbinskom ratu naša ratna mornarica je vodila ograničena ratna dejstva uglavnom u zatvorenim morima — Crnom i Baltičkom. Operacije u severnim i dalekoistočnim morima takođe nisu doatile veliki zamah. Dejstva ratne mornarice bila su, uglavnom, usmerena na sadejstvo sa kopnenom vojskom u izvođenju operacija na primorskim pravcima, na uništavanje flotnih snaga neprijatelja u zatvorenim morima i na zaštitu pomorskih komunikacija, uglavnom na severu.

U budućem svetskom ratu floti mogu biti postavljeni odgovorni zadaci. Ratišta flote mogu biti beskrajne širine okeana.

Glavni cilj ratnih dejstava flotnih snaga na pomorskim ratištima biće uništavanje flotnih snaga neprijatelja i narušavanje njegovih okeanskih i pomorskih komunikacija. Uporedo s tim flote mogu nanositi raketno-nuklearne udare po obalskim objektima, sadejstvovati sa kopnenom vojskom, vršiti pomorska prevoženja i štititi sopstvene pomorske komunikacije. Ratna dejstva flote naći će konkretni izraz u izvođenju pomorskih operacija. Postojanje

u sastavu flote atomskih podmornica sa raketnim naoružanjem i mornaričke avijacije naoružane raketama omogućice da se izvode pomorske operacije sa odlučnim ciljevima protiv jakog pomorskog neprijatelja.

Najvažniji zadatak naše flote već od prvih minuta rata biće uništenje neprijateljskih operativnih udarnih odreda nosača aviona. Neprijatelj će težiti da razvije te operativne odbrane na najvažnijim vojištima blizu socijalističkih zemalja i da iznenadno nanese nuklearne udare jurišnom avijacijom sa nosača aviona po najvažnijim obalskim objektima (flotnim bazama, aerodromima, raketnim uređajima), a moguće i po objektima znatno udaljenim od obale. Na primer, na vežbi NATO »Jesen — 60« operativni udarni odred nosača aviona, razvijen u Norveškom moru, uslovno je nanosio 200 nuklearnih udara po obalskim objektima naše zemlje i po ciljevima u dubini teritorije. Pri tom je većina nuklearnih udara bila nanesena u toku 21 časa. Takav udar je ozbiljna opasnost ako flota ne uspe da ga spriči i da nanese poraz operativnim udarnim odredima nosača aviona. Taj zadatak može biti izvršen samo ako je postignuta visoka borbena spremnost flotnih snaga, njihovim blagovremenim razvijanjem, veštim dejstvima, uzimajući, pri tom, u obzir slabe strane neprijateljskih operativnih udarnih odreda nosača aviona.

Predviđeno je da se operativni udarni odredi nosača aviona za nanošenje udara razvijaju u ograničenom rejonus, gde će biti koncentrisane velike površinske snage. U njegovom centru raspoređuju se udarni nosači aviona, koji predstavljaju glavni i vrlo osetljivi cilj za raketno-nuklearni i torpedno-nuklearni udar. Udarne nosače aviona čuvaju površinski protivpodmornički brodovi i protivpodmornička avijacija. Na periferiji rejona raspoređuju se snage radio-lokatorskih patrola. No, te snage i sredstva već ne mogu sigurno zaštititi udarne nosače aviona i druge snage operativnog odreda od raketnih udara podmornica i mornaričke avijacije.

Raketne podmornice i avijacija naoružana raketama koje postoje u sastavu naše flote, dopuštaju približavanje

nosaču aviona na daljinu dometa raketa, ne ulazeći u zonu protivpodmorničke i protivvazdušne odbrane operativnog udarnog odreda nosača aviona. Neophodno je težiti da se udarni nosači aviona uništavaju još pre nego što izadu na liniju poletanja njihovih aviona, da se uništavaju snage osiguranja, odredi za snabdevanje i rejoni baziranja operativnih odreda nosača aviona. Potrebno je uzeti u obzir da su ti odredi vrlo osetljivi na maršu morem, pri popuni gorivom, u momentu razvoja na liniji poletanja aviona, kao i prilikom njihovog sletanja na nosače aviona.

Operativni udarni odredi nosača aviona mogu se deliti na manje grupe. U sastavu takve udarne grupe mogu biti jedan udarni nosač aviona i snage zaštite. U američkoj stampi se iznose mišljenja da udarni nosači aviona, osobito oni sa atomskim pogonom, mogu dejstvovati bez ikakve zaštite. Sve to treba uzeti u obzir pri organizovanju borbe sa nosačima aviona. Udarni nosač aviona je vrlo osetljiv cilj za nuklearni udar.

Efikasno sredstvo borbe sa udarnim nosačima aviona i drugim površinskim brodovima predstavljaju atomske podmornice sa raketnim naoružanjem. Stare podmornice su uništavale neprijateljske brodove direktnim pogotkom torpeda ispod linije gaza, uz maksimalno približavanje cilju i na maloj dubini, pa ih je zato bilo lako uništiti. Atomska podmornica sa vođenim raketnim naoružanjem postala je opasno oružje za površinske brodove. Ona ima ogromnu autonomnost, veliku brzinu kretanja pod vodom, može nanositi udare raketama sa velikih odstojanja, pa čak i kada se nalazi pod vodom. Zato je atomska podmornica manje osetljiva, ima veliku manevarsku sposobnost i može uspešno voditi borbu sa udarnim nosačima aviona i drugim površinskim brodovima.

Mesto ranijih metoda torpednih napada sa bliskih odstojanja došli su novi metodi dejstava podmornica — udari raketama sa velikih odstojanja i iz zaronjenog položaja. Ranije je radi uništenja velikog površinskog broda trebalo koncentrisati nekoliko podmornica za masovni tor-

pedni udar. Sad se jednom raketom ili torpedom sa nuklearnim punjenjem može uništiti svaki površinski brod.

Sa operativnim udarnim odredima nosača aviona mogu voditi uspešnu borbu i avioni mornaričke avijacije i avijacije za daljna dejstva. Naoružani raketama »vazduh-brod« sa nuklearnim punjenjem, ti avioni mogu nanositi udare ne ulazeći u zonu guste vatre protivvazdušne odbrane operativnog odreda nosača aviona.

Udari aviona-nosača raketa sa nuklearnim punjenjem po operativnom udarnom odredu ili grupi nosača aviona stvaraju potrebne uslove za naredna dejstva aviona radi konačnog uništenja neprijatelja. Primena nuklearnog oružja neće zahtevati upotrebu velikog broja aviona za rešavanje toga zadatka.

Osim toga, za uništavanje flotnih snaga neprijatelja angažovaće se obalski raketni uređaji.

Koncentracija svih tih snaga i sredstava na glavnim ratištima protiv glavnih neprijateljskih grupacija flote udarnih nosača aviona i njihova odlučna dejstva mogu obezbediti zemlje socijalističkog lagera od nuklearnih udara s mora.

Važan zadatak flote jeste borba sa neprijateljskim podmornicama, osobito atomskim podmornicama sa raketnim oružjem.

U agresivnim planovima američko-engleskog bloka pridaje se veliki značaj korišćenju atomskih podmornica naoružanih raketama »polaris« za nanošenje raketno-nuklearnih udara po dubokim pozadinskim objektima na teritoriji socijalističkih zemalja. U početku rata podmornice-nosači raketa mogu biti razvijene na linijama lansiranja raketa na udaljenosti do 1.800 kilometara od obale, u prvom redu u Severnom ledenom okeanu i severnim morima, u severoistočnom delu Atlantika i u zapadnim reonima Tihog okeana. Ostale podmornice predviđene su za borbu sa našim flotnim snagama i za narušavanje komunikacija.

Podmornice postaju glavna udarna snaga na moru ne samo u sastavu naše flote već i u sastavu flote američko-

-engleskog bloka. Atomska podmornica predstavlja strašan podvodni brod. Zato u perspektivi oružana borba na pomorskim ratištima može dobiti oblik podvodnih operacija.

Borbu sa podmornicama mogu uspešno voditi protiv-podmorničke podmornice sa raketnim i torpednim naoružanjem, avioni, protivpodmornički površinski brodovi sa podvodnim krilima sa raketnim naoružanjem, a isto tako i razarači, brzi motorni čamci i helikopteri.

Atomske podmornice sa raketama »polaris« u bazama se mogu uništavati udarima raketnih jedinica strategijske namene i avijacijom za daljna dejstva, a za vreme kretanja i u pozicijskim rejonima — dejstvima protivpodmorničkih podmornica, avijacije za daljna dejstva i drugih protivpodmorničkih snaga i sredstava. Borba sa podmornicama naoružanim raketama izvodiće se na velikoj udaljenosti od obale, na morima i okeanima. Raniji priobalni sistem PPO biće neefikasan protiv podmornica naoružanih raketama. Za uspešnu borbu s njima neophodan je siguran sistem izviđanja, koji obezbeđuje blagovremeno otkrivanje neprijateljskih podmornica, osobito onih naoružanih raketama, tačno određivanje koordinata njihovog položaja i navođenje na njih aktivnih sredstava borbe. Neophodno je, isto tako, tačno uskladivanje dejstava svih protivpodmorničkih snaga i sredstava. Pri tim uslovima moguće je računati da će se sprečiti raketni udari neprijatelja pomoću podmornica i obezbediti flotne snage i komunikacije od njihovih napada.

Među glavne zadatke flote u budućem ratu ubraja se onemogućavanje prevoženja neprijatelja okeanima i morima, dezorganizacija njegovih komunikacija. Potrebno je uzeti u obzir da se tri četvrtine svih materijalnih i ljudskih resursa verovatnog neprijatelja nalazi iza okeana. Po proračunima nekih vojnih teoretičara, u slučaju rata, u evropske luke mora svakodnevno dolaziti 80—100 krupnih transporata, na komunikacijama će se istovremeno nalaziti 1.500—2.000 brodova, ne računajući brodove za osiguranje. Za obezbeđenje stabilnosti komunikacija ne-

prijatelj će preuzimati najrazličitije mere: stvarati »konvoje-gigante« koji zahtevaju manje snaga za osiguranje, široko primenjivati metod »zona patroliranja«, gde će se transporti kretati bez osiguranja, pojedinačno koristiti (bez osiguranja) brze prekoceanske putničke brodove, upotrebljavati brodove-kontejnere i minolovce, podvodne transportne brodove i sl.

Dejstva usmerena na komunikacije neprijatelja moraju biti veoma razvijena od samog početka rata. Taj zadatak se može postići udarima raketnih jedinica strategijske nameće, avijacije za dalja dejstva i podmornica naoružanih raketama po pomorskim bazama i lukama, kanalima i uskim moreuzima, po brodogradilištima i remontnim zavodima, zatim uništavanjem konvoja i transporata na moru dejstvima podmornica i avijacije. Najveći značaj za narušavanje pomorskih komunikacija neprijatelja imaće manevarska dejstva atomskih podmornica, koje obezbeđuju maksimalno usredsređivanje napora na komunikacije neprijatelja u ograničenom vremenu. Što se tiče dizel-električnih podmornica, koje će se očigledno još upotrebljavati za borbu na komunikacijama, one mogu, kao i u prošlom ratu, koristiti pokretne zavese, sistematska dejstva ili slobodno traženje.

Mada se sadejstvo sa kopnenom vojskom neće ubrati među glavne zadatke flote, ono će ipak zahtevati znatne napore. U sadejstvu sa kopnenom vojskom flota može uništavati pomorske desante neprijatelja u mestima ukrcavanja i za vreme prevoženja morem i sprečavati njihovo iskrcavanje. S druge strane, floti će se staviti u zadatak iskrcavanje pomorskih desanata na neprijateljsku obalu, obezbeđenje kopnene vojske pri savlađivanju moreuza i velikih vodenih prepreka. Flota će voditi borbu sa flotnim snagama neprijatelja, osobito sa flotom nosača aviona i nosača raketa, obezbeđujući tim grupacije kopnene vojske od udara s mora. Nije isključeno da će se flotne snage angažovati za udare po grupacijama neprijateljskih jedinica i po njegovim nuklearnim sredstvima na primorskim pravcima. Taj zadatak mogu uspešno rešavati

podmornice naoružane raketama, avijacija i obalski raketni uređaji.

Neprijatelj može učiniti pokušaj iskrcavanja krupnih pomorskih desanata. Zbog toga spremnost za sprečavanje desantnih operacija je važan zahtev koji se postavlja našoj mornarici, kopnenoj vojsci i ostalim vidovima oružanih snaga.

U savremenom ratu, kao i u prošlim ratovima, široki zamah može dobiti minski rat. Minsko oružje će se upotrebljavati za odbranu obale, blokiranje baza, luka i moreuza, za narušavanje pomorskih komunikacija i za druge ciljeve.

Uslovi borbenih dejstava naše flote u savremenom ratu bitno će se razlikovati od uslova u velikom otadžbinskom ratu. Naše flote će izaći na beskrajne prostore okeana. Njima će se u pomorskom ratu suprotstaviti jak i iskusni neprijatelj. Američko-englesko vojno rukovodstvo obraća veliku pažnju pripremi za borbu sa snagama naše flote, osobito sa podmornicama. Zato se predviđaju udari po flotnim bazama, pripremaju krupne protivpodmorničke snage. U ratnoj mornarici SAD pripremljeno je 7 protivpodmorničkih grupa, čija su osnova teški nosači aviona za protivpodmorničku odbranu, od kojih su četiri grupe određene za dejstva u Tihom oceanu i tri grupe za dejstva u Atlantskom oceanu. Sve je to neophodno uzeti u obzir prilikom pripreme za odbijanje moguće agresije.

Takvi su osnovni vidovi strategijskih dejstava i operacija raznih razmera i namene koji se mogu primenjivati u savremenom svetskom ratu i njihov konkretni izgled u oblasti strategije, operativne veštine i taktike.

Pobedosno vođenje savremenog rata moguće je pod uslovom usklađene primene svih vidova strategijskih dejstava, odlučnog stremljenja ka cilju pri izvođenju operacija, bitaka i bojeva, uz strogo centralizovano, konkretno i gipko rukovođenje oružanim snagama. Za pobjedu nad jakim i podmuklim neprijateljem, kakav je agresivni blok imperijalističkih država, neophodno je aktivno, odlučno

izvođenje ratnih dejstava. Samo takvim dejstvima može se postići potpuno uništenje neprijatelja.

PROBLEM KORIŠĆENJA KOSMOSA U VOJNE SVRHE

Napred su bili razmotreni načini vođenja rata savremenim sredstvima oružane borbe na zemlji, u vazduhu i na moru, koje grozničavo pripremaju agresivne imperijalističke snage. Međutim, imperijalisti se na tome ne zaustavljaju. Oni planiraju da za agresivne vojne ciljeve iskoriste najveća dostignuća savremene nauke i tehnike u oblasti osvajanja kosmosa i određuju za to ogromna novčana sredstva. Još 1958. godine pri Ministarstvu odbrane SAD stvorena je Specijalna Uprava za perspektivno planiranje (ARPA), koja rukovodi radovima na osvajanju kosmosa u vojne svrhe. Nešto kasnije stvoren je Nacionalni komitet za avijaciju i interkontinentalne letove (NASA), koji se, isto tako, bavi pitanjima korišćenja kosmosa u vojne svrhe. Izgrađuje se mreža zemaljskih stanica za osmatranje svih satelita Zemlje.

O tim pitanjima mnogo se i dosta otvoreno raspravlja u američkoj štampi u kojoj se otvoreno iznosi da »kosmos predstavlja strategijsko ratište sutrašnjice«. Razmatraju se konkretni načini korišćenja kosmosa i kosmičkih letelica u vojne svrhe; mnogo pažnje se posvećuje planovima vlade i vojnog rukovodstva SAD u toj oblasti. Pri tom neki vojni teoretičari SAD čak i ne kriju planove svojih gospadara, koji računaju da će osvajanjem kosmosa povratiti izgubljenu vojnu nadmoćnost nad SSSR-om.

Militaristički krugovi SAD u osvajanju kosmosa vide put za vladanje svetom. Predsednik SAD Kenedi je tim povodom izjavio: »Vladavina u kosmosu predstavlja sadržaj sledeće decenije. Država koja bude kontrolisala kosmos biće u stanju da kontroliše i Zemlju«¹⁸⁾.

Sada se u SAD sprovode krupna naučna istraživanja za osvajanje kosmosa, lansira se mnogo Zemljinih satelita

¹⁸⁾ »Mussiles and Rockets«, 24. oktobra 1960.

i drugih kosmičkih letelica tobože u naučne svrhe. Međutim, sva ta »naučna istraživanja« i lansiranje kosmičkih letelica ustvari su samo paravan koji zaklanja dalekosežne vojne planove, što, uostalom, američka štampa i ne skriva.

Kosmičke letelice SAD koriste pre svega za izviđanje i špijunažu. Izviđanje pomoću Zemljinih satelita one su već postavile na praktičnu osnovu. Američki časopis »Missajl end rokits« 1960. godine objavio je program stvaranja nekoliko vrsta veštačkih satelita za vojne svrhe pod nazivima: »Diskaverer«, »Merkur«, »Midas«, »Semos« i »Tiros«.

Po projektu »Midas« predviđa se stvaranje izviđačkog satelita za otkrivanje lansiranja balističkih raketa pomoću infracrvene aparature. Ratno vazduhoplovstvo SAD je planiralo da ubaci u polarnu orbitu nekoliko takvih satelita, koji bi neprekidno otkrivali lansiranje raketa na teritoriji Sovjetskog Saveza. Projekat »Semos« predviđa lansiranje izviđačkih satelita sa snažnom televizijskom i aerofoto-aparaturom za fotografisanje i dostavljanje na Zemlju foto-snimaka različitih objekata. Taj satelit-špijun dobio je naziv »U-3« po analogiji sa izviđačkim avionom »U-2«. Projekat »Tiros« predviđa lansiranje satelita za meteorološko izviđanje.

Planirano je da se pomoću izviđačkih satelita otkrivaju i određuju koordinate vojnoindustrijskih objekata, startnih rampi za lansiranje interkontinentalnih raketa, vojnih baza, aerodroma i drugih objekata na teritoriji socijalističkih zemalja, da se izrađuju krste površine Zemlje i izviđa vreme.

Pošto sateliti za izviđanje Zemlje, koji se kreću na određenim orbitama, mogu biti uništeni, planira se stvaranje manevarskih nastanjenih kosmičkih brodova sa raznim izviđačkim uređajima. Takav brod za izviđanje važnih rejonova mora se spuštati do visine oko 130 kilometara.

Velika pažnja se poklanja navigacijskim satelitima. U 1960. godini u orbitu, sličnu kružnoj, na visinu od 800

kilometara lansiran je satelit »Tranzit-IB«. Iste godine lansirana je raketa »Tor-Ejbl-Stad« sa dva navigacijska satelita »Tranzit-IIA«, koji treba da olakšaju navigaciju avijaciji i floti, osobito podmornicama, izradu navigacijskih karata, izučavanje oblika Zemlje i sl.

Veliki značaj pridaje se satelitima veze. U SAD je 1958. godine lansiran satelit »Skor«, koji je mogao da prima signale sa Zemlje, da ih zapisuje na traku i prenosi na Zemlju, a isto tako da translatira televizijske prenose. Satelit »Eho« sa paraboličnom antenom koja se naduvava obezbeđivao je vezu između SAD i Francuske. Radi se na konstruisanju satelita za vezu »Kurir«. Predviđa se, isto tako, lansiranje satelita za radio-protivmere.

Izviđački i navigacijski sateliti, sateliti veze i radio-protivmera — to je samo deo, i to ne glavni, programa SAD za osvajanje kosmosa u vojne svrhe. Glavno je u tom programu stvaranje aviona-satelita ili druge kosmičke letelice, koji na sebi nosi nuklearne projektile. U američkoj štampi su objavljeni podaci o pripremama narednih kosmičkih sistema: satelita-bombardera, opremljenih raketama »kosmos — zemlja«; kosmičkih bombardera (»dajnašor«) i bombardera (SR-79821) za dejstva sa velikih visina; bombarderskog orbitnog sistema (»Bos«) za uništanje zemaljskih ciljeva. Predviđa se da se ti aparati izvedu u orbitu u periodu opasnosti radi nanošenja nuklearnih udara po objektima socijalističkih zemalja po komandi sa Zemlje. Ako o izviđačkim i navigacijskim satelitima, satelitima veze i radio-protivmera američka štampa mnogo i podrobno piše, rad na stvaranju kosmičkih letelica predviđenih za nanošenje nuklearnih udara drži se u najvećoj tajnosti.

Nemački stručnjak za raketnu tehniku Dornberger, koji radi u SAD, otvoreno piše da je tamo zapaženo »prebacivanje težišta svih naših napora na osvajanje kosmosa u pravcu rešavanja vojnih zadataka«. On predlaže da se već sada pomoći raspoloživih raket lansiraju u orbitu koje prolaze iznad SSSR-a stotine nuklearnih bombi i da se drže na orbiti pripravne za nanošenje nuklearnih udara

po objektima socijalističkih zemalja. On piše: »... Uz pomoć takvog kosmičkog bombarderskog sistema mi možemo preneti arenu borbenih dejstava sa zemlje u kosmos«^{19).}

U programu SAD za osvajanje kosmosa u vojne svrhe sve veći značaj se pridaje Mesecu. Vrše se istraživanja za određivanje njegovog vojnog potencijala, izučava se mogućnost njegovog korištenja za vezu, za izviđanje i kao baze za kosmička sredstva napada. Zaslužuju pažnju izjave generala E. Lemnicera o tome da su u SAD već razrađene osnovne koncepcije korišćenja kosmosa u vojne svrhe, da je određena uloga Meseca i raspoređene funkcije između vidova oružanih snaga. Problem vojnog korištenja Meseca u SAD praktično rešavaju mnoge naučno-istraživačke i opitno-konstruktorske organizacije, pripremaju se podrobne topografske karte njegove površine.

Na kraju, važno mesto u programu SAD za osvajanje kosmosa u vojne svrhe dato je stvaranju protivkosmičkog oružja određenog za uništavanje kosmičkih letelica. U američkoj štampi se ukazivalo da se sada razrađuju sateliti-nosači protivraketa (antisatelići) i uređaji za ometanje, koji će se izvoditi na polarnu orbitu na visini od 500 do 700 km i obilaziti oko Zemlje za 94—98 minuta. Predviđa se da će ti sateliti dejstvovati po komandi sa Zemlje i koristiti za uništavanje satelita i drugih kosmičkih letelica, kao i interkontinentalnih balističkih raketa. Povećani su radovi na izradi protivraketa i drugih vrsta protivkosmičkog oružja. Proučavaju se mogućnosti da se kao takvo oružje iskoriste laseri, plazme i antigravitacija. U SAD je u 1962. godini izvedeno više nuklearnih proba u kosmosu.

Sve ovo svedoči o tome da su američki imperijalisti krenuli putem neposrednog korišćenja kosmosa za ostvarivanje svojih agresivnih planova.

SSSR je postigao istaknute uspehe u osvajanju kosmosa. On je prvi u svetu uveo svoj satelit u orbitu Zemlje; sovjetski kosmički brod je obletao oko meseca i fotogra-

¹⁹⁾ »Space as Military Area« by Dr Walter R. Dornberger, »Aviation Week«, 18. septembra 1961.

fisao njegovu suprotnu stranu; sovjetski kosmički brodovi presecaju beskrajne prostore vaspone. Jurij Gagarin je na kosmičkom brodu »Istok-1« prvi u svetu obleteo Zemljinu kuglu. Odmah iza njega German Titov je na kosmičkom brodu »Istok-2« obleteo Zemljinu kuglu više od 17 puta. Andrijan Nikolajev i Pavel Popović na brodu »Istok-3« i »Istok-4« izvršili su dugotrajan grupni let u kosmosu. Sovjetska raketa »Mars-1« leti prema planeti Marsu. Grupni let Valerija Bikovskog i prve žene — kosmonauta Valentine Tereškove na brodovima »Istok-5« i »Istok-6« pokazao je da SSSR postiže sve veće uspehe u osvajanju kosmosa u miroljubive svrhe. Sve to ubedljivo svedoči o ogromnim dostignućima Sovjetskog Saveza u oblasti nauke i tehnike.

Naša dostignuća u istraživanju kosmosa služe miru, naučnom progresu, dobru svih ljudi naše planete. Kosmički letovi sovjetskih ljudi pokazuju upornu težnju sovjetskog naroda ka čvrstom miru u svetu.

Sovjetski Savez, ipak, ne može prenebreći da su imperialisti SAD istraživanje kosmosa potčinili vojnim ciljevima, da nameravaju da iskoriste kosmos za ostvarivanje svojih agresivnih zamisli — iznenadnog nuklearnog napada na Sovjetski Savez i druge socijalističke zemlje.

Zbog toga sovjetska vojna strategija uzima u obzir neophodnost izučavanja pitanja korišćenja kosmosa i kosmičkih letelica radi učvršćenja odbrane socijalističkih zemalja. To zahtevaju interesi bezbednosti naše otadžbine, interesi svih socijalističkih prijateljskih zemalja, interesi očuvanja mira u svetu. Bilo bi pogrešno dopustiti bilo kakvu nadmoćnost imperijalističkog lagera u toj oblasti. Imperijalista je neophodno suprotstaviti efikasnija sredstva i načine korišćenja kosmosa u odbrambene svrhe. Samo tako se mogu prisiliti da se odreknu korišćenja kosmosa za uništavajući i razorni rat.

* * *

*

Savremeni svetski rat, ako ga imperijalisti započnu, biće nuklearni rat, najrazorniji, uništavajući rat u istoriji

čovečanstva. Načini vođenja takvog rata principijelno će se razlikovati od načina vođenja prošlih ratova, uključujući i drugi svetski rat.

Za pobedonosno vođenje takvog rata najveći značaj će imati odgovarajuća ratna dejstva radi uništavanja strategijskih sredstava nuklearnog napada, razaranja ekonomiske baze rata, narušavanja sistema državnog i vojnog rukovođenja i uništenja grupacija jedinica agresivnog bloka imperijalističkih država. Ti se ciljevi mogu postići masovnim nuklearnim udarima raketnih jedinica strategijske namene, avijacijom za daljna dejstva i podmornica naoružanih raketama po najvažnijim zemljama neprijateljske koalicije, rejonima i objektima koji čine osnovu vojno-ekonomskog moći neprijatelja i po grupacijama njegovih jedinica.

Bez obzira na upotrebu strategijskih nuklearnih sredstava, ratna dejstva na kopnenim ratištima imaće, kao i ranije, veliki značaj za pobedonosno vođenje rata. U lokalnim ratovima ta ratna dejstva mogu imati odlučujuću ulogu u uništavanju neprijatelja.

Osnovni cilj ratnih dejstava na kopnenim ratištima biće uništavanje neprijateljskih grupacija razvijenih na ratištu, uništavanje operativno-taktičkih nuklearnih sredstava, zauzimanje životno važnih teritorija neprijatelja, sprečavanje prodora neprijateljskih jedinica na teritoriju socijalističkih zemalja. Te zadatke uglavnom će rešavati kopnena vojska, u sadejstvu sa frontovskom avijacijom, upotrebljavajući raketno-nuklearno oružje. Pri tome kopnena vojska mora u punoj meri iskoristiti rezultate masovnih raketno-nuklearnih udara strategijskim sredstvima za konačno uništavanje grupacija neprijateljskih jedinica na najvažnijim ratištima.

Veliki zamah u savremenom ratu dobiće ratna dejstva za zaštitu pozadine zemlje i grupacija oružanih snaga od nuklearnih udara agresora. Cilj tih dejstava biće obezbeđenje životne snage socijalističkih država, njihove ekonomike, borbene spremnosti oružanih snaga i zaštita stanovništva. Ti se ciljevi mogu postići odlučnim dejstvima snaga i sredstava teritorijalne protivvazdušne, protivra-

ketne i protivkosmičke odbrane, usmerene na sprečavanje udara neprijateljske avijacije i raketa, na potpuno uništavanje avijacije i raketa iza granica branjenih rejona i objekata.

Ratna dejstva na pomorskim ratištima imaće, takođe, važan značaj za uspešno vođenje rata. Osnovni cilj tih dejstava biće uništavanje grupacija pomorskih snaga neprijatelja, pre svega, operativnih udarnih odreda nosača aviona i atomskih podmornica — nosača raketa kao i naorušavanje njegovih pomorskih i okeanskih komunikacija. Taj zadatak će izvršavati ratna mornarica u kojoj će glavna uloga pripadati podvodnim snagama i raketnoj mornaričkoj avijaciji, opremljenim nuklearnim oružjem. Za razliku od prošlih ratova našoj floti predstoji razvijanje aktivnih ratnih dejstava protiv snažnog pomorskog protivnika na okeanskim i morskim prostranstvima.

Uspešno vođenje savremenog rata moguće je pod uslovom usklađenog izvođenja svih ratnih dejstava, strogo centralizovanog rukovođenja svim oružanim snagama socijalističkih zemalja. Sve operacije se moraju izvoditi po jedinstvenoj zamisli vrhovne komande. Odlučujući poraz može se naneti agresoru vođenjem aktivnih ratnih dejstava kako na frontu tako i u dubokoj pozadini.

Istraživanje najefikasnijih načina vođenja budućeg rata i njihovo usvajanje kao i stalna gotovost oružanih snaga socijalističkih zemalja garantuju pobedu nad agresorom u savremenom ratu, ako iz bilo kog razloga ne podje za rukom da se on spreči.

Glava VII

PRIPREMA ZEMLJE ZA ODBIJANJE AGRESIJE

Kao što se vidi iz prethodnih poglavlja o karakteru savremenog rata i načinima njegovog vođenja, pobeda u ratu je potpuno nezamisliva bez najsvestranije blagovremene pripreme zemlje i oružanih snaga.

Pripremajući zemlju i oružane snage za rat, svaka država se oslanja na svoju ekonomiku, nauku, tehniku, i kulturu, a isto tako uzima u obzir snage i mogućnosti verovatnog protivnika, o kome se neprekidno dopunjavaju podaci.

Planska priprema zemlje za rat mora obezbeđivati: mogućnost da se u svakom momentu pruži otpor agresoru i da mu se nanese uništavajući nuklearni protivudar radi preuzimanja strategijske inicijative; postizanja pobeđe u najkraćem roku; mogućnost da se, u slučaju potrebe, vodi i dugotrajan rat; sposobnost da se »izdrži« pod masovnim nuklearnim udarima neprijatelja sa najmanjim gubicima, održavanje visokog moralno-političkog stanja stanovništva i njegove rešenosti da postigne pobedu.

Priprema zemlje za rat sprovodi se u tri osnovna pravca: priprema oružanih snaga, priprema ekonomike zemlje i priprema stanovništva, uzimajući u obzir razvoj sredstava oružane borbe i promene u međunarodnoj situaciji.

Na karakter pripreme zemlje za rat u savremenim uslovima može uticati:

prvo, postojanje raketno-nuklearnog oružja megaton-ske jačine, koje smanjuje izdatke za pripremu rata u mir-

no doba, zbog mogućnosti da se znatno smanji proizvodnja svih ostalih vrsta naoružanja, ne smanjujući vatrenu moć oružanih snaga;

drugo, već u samom početku rata, zbog nuklearnih udara, materijalna i tehnička osnova za njihovo dugotrajno vođenje može biti podrivena, osobito osnova proizvodnje nuklearnog oružja;

treće, psihološki potres stanovništva u pozadini, koje će neposredno i za vrlo kratko vreme pretrpeti ogromne gubitke, što nije bio slučaj u prošlim ratovima.

Zato se u savremenim uslovima svaka država trudi da se tako pripremi za rat da postizanje pobede bude obezbeđeno u najkraćem roku. Praktično, to znači da se u pripremi zemlje za rat posebna pažnja posvećuje korišćenju najnovijih strategijskih sredstava za vođenje oružane borbe.

To, sa svoje strane, stvara preduslove i za uspešno vođenje dugotrajnog rata, jer će zemlja koja je pripremljena za nanošenje snažnih nuklearnih udara najnovijim strategijskim sredstvima i koja raspolaže dovoljnim industrijskim kapacitetima i sopstvenim sirovinama uvek moći da u toku dugotrajnog rata proizvodi jednostavnije konvencionalne vrste oružja.

Posle ovih opštih napomena razmotrićemo pojedine strane pripreme zemlje za rat.

PRIPREMA ORUŽANIH SNAGA

Priprema oružanih snaga u miru dobija u savremenim uslovima odlučujući značaj. Sadržina te pripreme, koja je uslovljena političkom i ekonomskom situacijom, naučno-tehničkim i industrijskim progresom, novim načinima i sredstvima vođenja oružane borbe, mnogo se izmenila čak i u poređenju sa nedavnom prošlošću — sa drugim svetskim i velikim otadžbinskim ratom.

Savremena priprema oružanih snaga obuhvata: određivanje njihovog sastava i organizacije za mirno doba i za vođenje rata; pripremu mobilizacije oružanih snaga;

obezbeđenje njihove visoke borbene gotovosti; neprekidan razvoj vidova oružanih snaga u skladu sa njihovom ulogom i zadacima; njihovo materijalno i tehničko obezbeđenje za vođenje ratnih dejstava; pripremu teritorije zemlje i ratištâ; organizaciju i vođenje strategijskog izviđanja.

Mobilacijska i borbena priprema oružanih snaga. Brojno stanje i sastav mirnodopskih oružanih snaga utvrđuju vlade. Uzimajući u obzir opasnost od iznenadnog napada neprijatelja savremenim sredstvima za masovno uništavanje, kao i teškoće mobilizacije povezane s tim, izgledalo bi da je u miru celishodno imati oružane snage u takvom sastavu koji bi omogućio da se postignu ciljevi početnog perioda rata bez dopunske mobilizacije.

Međutim, držanje oružanih snaga u takvom sastavu preteško je za ekonomiku svake, čak i najjače države. Zbog toga u miru čak i najmoćnije države drže takve snage koje su sposobne da blagovremeno nanesu nuklearni udar, da odbiju iznenadni napad iz vazduha i da aktivno vode operacije na kopnu i moru, brzo povećavajući snagu prvih udara, uvodeći u dejstva mobilisane operativne i strategijske jedinice. Sada se smatra da mirnodopske oružane snage moraju biti sposobne da upravo od prvih časova rata preuzmu strategijsku inicijativu i obezbede postizanje bližih strategijskih ciljeva.

Takva količina mirnodopskih oružanih snaga obezbeđuje se držanjem u stalnoj gotovosti snaga i sredstava strategijske namene u sastavu neophodnom za postizanje ciljeva rata, sistema teritorijalne PVO i izvesnog dela drugih vidova oružanih snaga: kopnene vojske, ratne mornarice, ratnog vazduhoplovstva i jedinica civilne odbrane za spasavanje i otklanjanje posledica neprijateljskog dejstva. Sastav tih najmasovnijih vidova oružanih snaga sa početkom rata, po pravilu, povećava se mobilizacijom. Istovremeno, deo operativnih i strategijskih jedinica kopnene vojske predviđen za vođenje prvih operacija i lociran u prigraničnim rejonima (a u ratnoj mornarici — deo podmornica) u miru ima jačinu i sastav koji obezbeđuju izvr-

šavanje osnovnih zadataka početnog perioda rata. Drugi njihov deo ima kratke rokove mobilizacije, koji omogućavaju jedinicama da učestvuju već u prvim operacijama. Na kraju, određeni deo drži se u miru u smanjenom sastavu.

Za razliku od snaga zaštite u prošlim ratovima, deo kopnene vojske spremen za borbu u savremenim uslovima mora biti kud i kamo jači po svom sastavu da bi mogao izvršiti svoje aktivne zadatke.

Prema tome, mirnodopske oružane snage u savremenim uslovima znatno se razlikuju po svojoj nameni i sastavu od oružanih snaga koje su postojale do prošlih svetskih ratova. One sada imaju ne samo ulogu »štita« za razvoj glavnih snaga zemlje već i same, u suštini, čine deo glavnih snaga, koje narastaju sa početkom rata.

Određivanje sastava oružanih snaga za rat predstavlja vrlo važan zadatak političkog i vojnog rukovodstva zemlje, pošto od toga zavise sve mobilizacijske mere koje se sprovode u zemlji.

Kao što je poznato, pod mobilizacijom ili mobilizajskim razvojem oružanih snaga podrazumeva se njihov prelaz iz mirnodopskog u ratno stanje u skladu sa ratnim planom.

Praktički mobilizacija predstavlja ili popunu postojećih trupnih jedinica vojnim obveznicima i ratnom opremonom do ratne formacije ili formiranje novih taktičkih i operativnih jedinica. Za novoformirane jedinice rukovođeći kadar se obično izdvaja iz sastava postojećih trupnih jedinica.

Vrlo je teško u miru predvideti tačne razmere oružanih snaga koje mogu biti potrebne za vođenje rata u čitavom njegovom toku, jer sada uzajamna masovna upotreba nuklearnog oružja može bitno izmeniti situaciju.

Zato u skladu sa nastalom situacijom još u periodu mobilizacije, koja se sprovodi po planovima razrađenim u miru, mogu se formirati nove jedinice za dalji razvoj oružanih snaga. Međutim, znatan deo tih jedinica može biti

stvoren umešnim organizacijskim merama uzimajući u obzir postojeće ljudske i materijalne rezerve.

Savremena mobilizacija oružanih snaga po načinima i metodima izvođenja može biti opšta ili delimična, javna ili tajna.

Opšta mobilizacija se objavljuje odlukom vlade i izvodi se javno. U prošlim ratovima, do prvog svetskog rata zaključno, ona je obično započinjala u periodu zaoštravanja međunarodne političke situacije, još pre početka ratnih dejstava.

U drugom svetskom i veliko otadžbinskom ratu u nekim zaraćenim zemljama, kao i u SSSR-u, mobilizacija, uglavnom, nije sprovedena do početka rata, već u toku njega.

U savremenim uslovima malo je verovatan početak opšte mobilizacije pre početka ratnih dejstava, pošto se ona ne može izvesti nezapaženo od protivnika.

Delimična mobilizacija u prošlosti obuhvatala je istovremeno ili postepeno samo teritorije nekih vojnih okruga bližih verovatnom ratištu. Za delimičnu mobilizaciju ponkad se primenjivao tajni metod — mobilisane su samo neke operativne jedinice pod vidom raznih kontrola, nastavnih zborova, manevra i sl.

Tajna mobilizacija je moguća i u savremenim uslovima, ali će se ostvarivati nešto drukčije nego ranije. Prema zaoštravanju odnosa između neprijateljskih zemalja postepeno će se dovoditi u punu borbenu gotovost deo oružanih snaga određen za rešavanje zadataka početnog perioda rata. Potrebno je, međutim, uzeti u obzir da pri postojanju savremenih sredstava strategijskog izviđanja široke mobilizacijske mere, i pored tajnosti, ne mogu ostati nezapažene. Zato sve vodeće zemlje koalicija teže da održe svoje oružane snage u maksimalnoj stalnoj gotovosti.

Važan faktor koji određuje stepen pripreme oružanih snaga sada predstavlja sistem njihovog popunjavanja u miru i prilikom ostvarivanja mobilizacije. Smatra se da je najprihvatljiviji sistem teritorijalne popune jedinica u mo-

bilizaciji, koji u uslovima raketno-nuklearnog rata znatno ubrzava prelazak jedinica na organizaciju ratnog vremena. Što se, pak, tiče mirnodopske armije, ona svoju osnovnu namenu — momentalan otpor agresoru i pripremu obučenih rezervi ljudstva za rat — može izvršiti samo na bazi kadrovskih jedinica koje se popunjavaju po eksteritorijalnom sistemu.

Rezerve ljudstva namenjene za popunu oružanih snaga prilikom mobilizacije obično se vode u vojnoj evidenciji. U evidenciji se nalaze svi vojni obveznici odgovarajućeg uzrasta, kako obučeni, tako i neobučeni. Pri tom se deo vojnih obveznika rezerviše za preduzeća i ustanove narodne privrede i prilikom mobilizacije se ne poziva.

Evidencija broja vojnih obveznika, osobito obučenih, predstavlja jednu od osnova mobilizacije.

Glavni izvor popune rezerve obučenih vojnih obveznika predstavljaju lica koja se svake godine otpuštaju iz mirnodopske kadrovske armije. Međutim, nijedna mirnodopska armija ni u jednoj državi, po pravilu, ne apsorbuje potpuno čitavo naredno godište regruta i zato u rezervi uvek ostaje izvestan procenat ljudi koji nisu prošli kroz obuku u kadrovskim jedinicama.

Za vojnu pripremu tih lica koristi se mreža civilnih škola koje pripremaju razne vrste specijalista korisnih za oružane snage — mehaničara, radista, telegrafista, šofera itd. U evidenciji se vode rezerve obučenih lica koja nisu prošla vojnu službu već imaju civilnu specijalnost koja može biti iskorišćena u vojnoj službi. Osim toga, lica koja se ne pozivaju u armiju često se obučavaju na specijalno organizovanim zborovima pri trupnim nastavnim centrima.

Opštepoznato je: što je kraći rok službe u armiji, veći se broj obučenih vojnih obveznika svake godine prevodi u rezervu, ali se kvalitet njihove pripreme, pa prema tome i njihova borbena gotovost u odgovarajućoj meri smanjuju.

Istovremeno je potrebno zapaziti da se u savremenim uslovima otvaraju mogućnosti za bržu pripremu i obuku boraca i podoficira, pošto su gotovo svi mehanizmi koji se

nalaze u oružanim snagama slični mehanizmima i spravama koji se koriste u narodnoj privredi. U stvari, takvi stručnjaci kao što su vozači i mehaničari na dizel, benzinskim i električnim motorima, specijalisti za radio-tehniku, radio-elektroniku, optiku i drugi u principu, jednaki su i u vojski i u civilnoj proizvodnji.

Važnu ulogu u stvaranju obučene rezerve vojnih obveznika ima postojanje dovoljnog broja oficira svih specijalnosti.

Broj oficira koji se svake godine otpuštaju iz oružanih snaga i koji se nalaze u vojnoj evidenciji obično je vrlo mali u poređenju sa mobilizacijskim potrebama. Zato se rezerva nižih oficira u miru stvara, uglavnom, od podoficira, osobito od onih koji imaju više i srednje obrazovanje, a koji se svake godine prevode u rezervu. Rezerva nižih oficira tehničkih specijalnosti takođe se popunjava licima koja su završila civilne stručne visoke škole, ali nisu prošla službu u kadru.

Za vreme mobilizacije obično se proširuje mreža srednjih vojnih škola sa skraćenim programom, koje uglavnom pripremaju starešine za niže položaje. Međutim, na više komandne položaje dolazi se napredovanjem u službi, pošto se borbeno i radno iskustvo obično više ceni nego ubrzana priprema na kursevima za usavršavanje.

Mobilizacija postojećih mirnodopskih taktičkih i operativnih jedinica, i osobito formiranje novih, ima u svakom vidu oružanih snaga osobenosti. Tako će raketne jedinice strategijske namene i u znatnoj meri jedinice teritorijalne PVO prilikom mobilizacije vrlo malo izmeniti svoj sastav i organizaciju.

Ratno vazduhoplovstvo u početku rata dejstvuje u istom sastavu u kom se nalazilo u miru i formira nove borbene i osobito transportne jedinice i aerodromsko-pozadinske organe.

Ratna mornarica izvodi mobilizaciju dopunjavanjem postojećih brodova rezervama, skidanjem sa njih suviše opreme i ljudi, koji se nalaze na praktičnom radu, uvođenjem u stroj brodova iz rezerve, koji su bili u konzer-

vaciji, preuređenjem nekih brodova trgovačke flote u borbene i pomoćne brodove i formiranjem sredstava za obezbeđenje baziranja flote, za što se koriste uređaji civilnih luka i preduzeća za remont brodova.

Najrazvijeniju mobilizaciju izvode kopnena vojska i jedinice civilne zaštite.

Formiranje, pak, novih taktičkih i operativnih jedinica u ostalim vidovima oružanih snaga uslovljeno je, osim postojanja pripremljenih rezervi ljudstva, još i rokovima u kojima tek u toku rata iz industrije pristižu neke vrste oružja i borbene tehnike čije je gomilanje u miru necelishodno zbog brzog zastarevanja.

Potrebno je zapaziti da prilikom mobilizacije civilna ministarstva i ustanove mogu neposredno formirati neke specijalne jedinice i ustanove (remontne, auto-transportne, hidrometeorološke, bolnice i sl.).

Veliki gubici koje mogu izazvati nuklearni udari neprijatelja, kao i neizbežna velika narušavanja rada celokupnog sistema transporta i veze zahtevaju da savremena mobilizacija bude uprošćena, dekoncentrisana i da se izvodi maksimalno brzim tempom. Samo će tada mobilisane jedinice moći da uzmu učešća u operacijama početnog perioda rata.

Mobilizacija se može uprostiti primenom teritorijalnog principa, čime se izbegava prevoženje mobilisanih ljudi, naoružanja i tehnike na trupna mobilizacijska zborišta (takozvana mobilizacijska prevoženja), uprošćavanjem sistema raspoređivanja vojnih obveznika u jedinice.

Pod dekoncentracijom mobilizacije podrazumeva se takva njena organizacija kad se u svakom mobilizacijskom mestu formira jedna taktička jedinica i postiže što je moguće veća autonomija mobilizacijskih centara (vojnih odseka), koja im dopušta da samostalno formiraju taktičke i operativne jedinice.

Neizbežna velika narušavanja rada čitavog sistema transporta i veze neće dopustiti da se u savremenim uslovima primeni čvrsta centralizacija mobilizacije, kako je

to bilo u prošlim ratovima. Zato svaki trupni organizam mora biti potpuno mobilisan na mestu.

U toku rata, razume se, neće se moći proći bez nekih prebacivanja specijalista iz jednog rejona u drugi. No, ta prebacivanja u savremenim uslovima moraju biti svedena na minimum. U mobilizacijskim centrima moraju biti stvorena kompleksna skladišta sa svom neophodnom opremom. U prošlom ratu oprema za popunu operativnih jedinica često se morala dovoziti iz desetina skladišta udaljenih na stotine pa čak i na hiljade kilometara od trupnih mobilizacijskih zborišta. U budućem ratu to je nedopustivo, pošto ne odgovara savremenim rokovima izvođenja mobilizacije.

Uprošćavanje sistema raspoređivanja obučenih vojnih obveznika u trupne jedinice širom zamenom jedne vojno-evidencione specijalnosti drugom (sličnom), kao i popuna trupnih jedinica velikim procentom takozvanih neobučenih omogućavaju da se izbegne prevoženje specijalista iz dajline i da se poveća autonomnost mobilizacijskih centara.

Među novim formacijama koje se stvaraju prilikom mobilizacije sada će vrlo važno mesto zauzeti taktičke i operativne jedinice namenjene za popunjavanje gubitaka u borbi.

Važnost i obim popune jedinica u toku rata mogu se pokazati na primeru nemačkofašističke armije u drugom svetskom ratu. Ona je 1942. godine za mesec dana prosečno dobijala za popunu 250.000—300.000 ljudi. Zbog netačne procene mogućnosti zemlje za sistematsku popunu oružanih snaga ljudstvom već 1943. godine popuna u nemačkoj armiji se smanjila na 150.000 ljudi mesečno. U isto vreme u SSSR-u, zahvaljujući strogom i centralizovanom planiranju, popuna armije u toku čitavog rata nije se smanjivala.

U savremenom ratu problem popune ljudskih gubitaka postaviće se osobito oštro već od prvih časova rata. Po iskustvu iz prošlih ratova ljudski gubici su popunjavani, uglavnom, iz rezervnih i nastavnih taktičkih i operativnih jedinica formiranih prilikom mobilizacije, koje su izvodile

skraćenu vojnu pripremu rezervnih kontingenata i upućivane na front u vidu dopunskih četa, baterija ili bataljona. Primjenjivana je, isto tako, popuna jedinica metodom »rasipanja«: u jedinice se slao određen broj više ili manje obučenih ljudi.

Usled verovatnoće velikih gubitaka od sredstava za masovno uništavanje i mogućeg izbacivanja iz stroja celih taktičkih pa čak i operativnih jedinica u savremenim uslovima teško će biti celishodno ograničavati se samo na stvaranje rezervnih i nastavnih taktičkih i operativnih jedinica, koje šalju na front dopunske niže taktičke jedinice. Očigledno, najviše primjenjivan način popune gubitaka sada će postati formiranje novih, potpuno pripremljenih i učvršćenih operativnih ili samostalnih taktičkih jedinica, spremnih da odmah po dolasku na front stupe u borbu.

No, ma po kakvom metodu ili načinu se mobilizacija izvodila, ona se, kao i ranije, mora detaljno planirati još u miru.

Narušavanje određenih mirnodopskih mobilizacijskih planova i proračuna, što će biti posledica nuklearnih udara zahtevaće kao neophodno da se umešno rukovodi mobilizacijom, da bi se u planove mogle unositi promene i pravke zavisno od nastale situacije. Zato mobilizacijski planovi, razrađeni u miru, moraju biti gipki i podešeni za primenu različitih načina izvođenja mobilizacije: javne i tajne, opšte i delimične. Svi ti zahtevi mogu biti ispunjeni pod uslovom da svaki mobilizacijski centar ima maksimalnu autonomnost prilikom formiranja poverenih mu jedinica.

Celishodan raspored rezervi ljudstva za formiranje jedinica prilikom mobilizacije i za popunu gubitaka predstavlja jedan od najvažnijih zadataka mobilizacijskog planiranja. Organi za planiranje moraju strogo uzimati u obzir moguće potrebe u ljudstvu za ceo rat i ne smeju dopustiti da se prilikom početne mobilizacije pozovu sva mlada godišta. Jedan njihov deo mora se sačuvati za popunu armije u toku rata.

Generalstab određuje rokove razrade jedinstvenog mobilizacijskog plana i daje vojnim okruzima, jedinicama i mobilizacijskim centrima polazne podatke za planiranje tek posle odluke vlade o obimu mobilisanih oružanih snaga i normama angažovanja resursa zemlje.

Obilje i raznovrsnost podataka kojima moraju operisati kako generalstab, tako i vojno-teritorijalni mobilizacijski organi zahtevaju da ti organi koriste razne, pa i elektronske računske mašine. Elektronske računske mašine obezbeđuju neophodnu brzinu i tačnost mobilizacijskog planiranja. Pomoću njih će se lakše utvrditi najcelishodnija mesta za nova formiranja po sistemu teritorijalne popune u zavisnosti od količine i kvaliteta (specijalnosti) postojećih rezervi u ljudstvu.

U uslovima upotrebe raketno-nuklearnog oružja obe zaraćene strane biće podvrgnute udarima upravo u prvim časovima rata i, očigledno, naći će se u približno jednakim uslovima u pogledu tehnike sprovođenja mobilizacije i prevoženja jedinica na ratište. Zato ona strana koja će biti u stanju da već u prvim danima rata dublje prodre na teritoriju neprijatelja, prirodno, dobija mogućnost da efikasnije iskoristi rezultate svojih nuklearnih udara i da onemogući mobilizaciju neprijatelja. To je osobito važno u odnosu na evropska ratišta sa njihovom relativno malom operativnom dubinom.

Najvažniju oblast pripreme oružanih snaga predstavlja njihovo neposredno obučavanje načinima vođenja borbenih dejstava, koje obuhvata operativnu, borbenu i političku pripremu. Osim održavanja visoke borbene spremnosti jedinica, osnovni zadaci tih vidova pripreme su: ovladavanje sredstvima oružane borbe, obučavanje načinima vođenja boja, operacije i oružane borbe u celini, izrada i provera novih načina vođenja borbenih dejstava, provera realnosti planova i proračuna za rat, političko i vojničko vaspitanje boraca i starešina. Neophodno je zapaziti da se u sistemu obučavanja jedinica u savremenim uslovima mnogo povećao značaj tehničke pripreme i, de-

limično, uzajamne zamene posada i posluga koje opslužuju mašine, uređaje i aggregate.

Obučavanje jedinica mora se organizovati i izvoditi tako da se stalno uzajamno razvijaju teorija i praksa ratne veštine i usavršavaju sredstva i načini oružane borbe. S tog gledišta veliki značaj ima uopštavanje iskustva iz operativne, borbene i političke pripreme, koje doprinosi razvoju teorije ratne veštine. Da ne bi zaključci iz tog iskustva bili jednostrani, neophodno je u sistemu operativne i borbene pripreme brižljivo izučavati protivnika i pratiti promene u njegovim pogledima na vođenje ratnih dejstava.

Teorija ratne veštine i praksa obučavanja trupe služe kao osnova za razradu svih vrsta službenih pravila, instrukcija i uputstava. Blagovremena razrada tih dokumenata, njihovo obnavljanje u skladu sa razvojem sredstava oružane borbe i temeljno izučavanje u trupi čine jednu od najvažnijih strana pripreme oružanih snaga.

U miru se razvoj oružanih snaga planira na određene periode u skladu sa opštim planovima narodne privrede, novim naučnim dostignućima u oblasti oružja i borbene tehnike i međunarodnom situacijom. Perspektivni planovi razvoja oružanih snaga, koje odobrava vlada, opredeljuju kvantitativni i kvalitativni razvoj sredstava oružane borbe, organizacionu izgradnju oružanih snaga, načine njihovog korišćenja u ratu, stvaranje rezervi naoružanja, borbene tehnike i drugih materijalnih sredstava, pripremu obučenih rezervi ljudstva i komandnih kadrova. Zavisno od konkretnih uslova perspektivni planovi mogu uključivati i druge, dopunske razdele.

Priprema materijalnog i tehničkog obezbeđenja oružanih snaga. Ma kako savršeni bili naoružanje, organizacija, obučenost i borbena gotovost oružanih snaga, one neće moći da izvrše zadatke koji su pred njih postavljeni ako još u miru ne bude organizованo i najsvestranije pripremljeno njihovo materijalno i tehničko obezbeđenje za vođenje borbenih dejstava.

Karakter početnog perioda savremenog rata zahteva da materijalna sredstva, neophodna za vođenje prvih ope-

racija, budu ne samo pripremljena u miru već i dekoncentrisana uzimajući u obzir zahteve protivatomske zaštite. Osim toga, u dubini zemlje, u mobilizacijskim mestima, moraju se stvoriti neophodne rezerve materijalnih sredstava, kao i rezerve za popunu gubitaka.

Prema nameni, rezerve materijalnih sredstava za oružane snage dele se na neprikosnovene i mobilizacijske, strategijske i državne.

Neprikosnovene rezerve se čuvaju neposredno u postojećim mirnodopskim taktičkim i operativnim jedinicama, u obimu koji obezbeđuje njihov mobilizacijski razvoj (ako je on predviđen) i, što je glavno, vođenje borbenih dejstava u toku određenog perioda.

Mobilizacijske rezerve se predviđaju za popunu utroška i gubitka materijalnih sredstava u operacijama početnog perioda rata. Obim i raspored mobilizacijskih rezervi zavise od verovatnih potreba jedinica za rešavanje zadataka tog perioda.

Pod strategijskim rezervama materijalnih sredstava podrazumeva se onaj deo državnih rezervi koji se nalazi na raspolaganju vrhovne komande. Sve ostale rezerve su državne rezerve.

Obim strategijskih i državnih rezervi određuje se polazeći od toga da je neophodno neprekidno njima snabdevati oružane snage sve dok mobilisana industrija ne razvije proizvodnju po ratnom programu. Prema iskustvu iz velikog otadžbinskog rata za to je bilo potrebno oko tri meseca, a za predućeća evakuisana u dubinu zemlje — od šest do devet meseci.

Iskustvo iz oba prošla svetska rata pokazuje ogromne razmere utroška materijalnih rezervi za potrebe oružanih snaga. Dovoljno je napomenuti da je ruska armija u prvom svetskom ratu potrošila oko milion tona različite municije. U velikom otadžbinskom ratu utrošak municije u sovjetskim oružanim snagama iznosio je oko 8 miliona tona. Još više se povećao utrošak goriva i maziva. Ako je u prvom svetskom ratu ruska armija potrošila samo nekoliko desetina hiljada tona goriva i maziva, u velikom otadžbin-

skom ratu utrošak je iznosio više od 13 miliona tona. Znači, u prošlim svetskim ratovima, naporedo sa opštim naglim povećanjem utroška materijalnih rezervi, vidna je tendencija bržeg povećanja potreba u gorivu i mazivu.

U savremenim uslovima, zbog potpune motorizacije i mehanizacije oružanih snaga i neprekidnog porasta njihove tehničke opremljenosti, značaj goriva i maziva za obezbeđenje borbenih dejstava jedinica još više se povećao. O potrebama oružanih snaga u gorivu i mazivu neku predstavu može dati i količina tih materijala neophodna za izvođenje jedne frontovske napadne operacije. Približni proračun pokazuje da je za takvu operaciju potrebno oko 300.000 tona goriva i maziva. Samo jedna veća flota u toku operacije može potrošiti do 150.000 tona goriva. Pri tom je neophodno zapaziti da se potrebe u specijalnim vrstama raketnog goriva stalno povećavaju. U celini, gorivo i mazivo sada mogu iznositi više od 50% opšte težine materijalnih sredstava neophodnih oružanim snagama.

Sada se oštro povećala i potreba oružanih snaga u tehničkoj opremi svih vrsta. Po orientirnim proračunima ona se, u poređenju sa velikim otadžbinskim ratom, povećala za 2—2,5 puta.

Uporedo s tim, zbog ogromne vatrene snage raketno-nuklearnih sredstava borbe, vidno se smanjuje količina obične municije, neophodne oružanim snagama. Ako je u velikom otadžbinskom ratu težina municije iznosila 2/3 težine goriva i maziva, sada će ona, po orientirnim proračunima, jedva preći polovinu.

Potrebe oružanih snaga u materijalnim sredstvima moguće je odrediti manje-više tačno samo za prve operacije početnog perioda rata i za opremanje jedinica koje se razvijaju ili iznova formiraju po mobilizacijskom planu. Svi ostali proračuni su orientirni, međutim, i oni se izvode kao osnova za razradu plana materijalnog i tehničkog obezbeđenja oružanih snaga, po kojem se određuje obim razne proizvodnje industrije u miru i plannjene mobilizacije sa početkom rata. Svi proračuni potreba izvode se

uzimajući u obzir verovatne velike gubitke materijalnih sredstava još pre nego što ona stignu u trupu. Takvi gubici nesumnjivo će biti kudikamo veći nego u prošlom ratu.

U materijalnom i tehničkom obezbeđenju oružanih snaga najvažniju ulogu ima blagovremeni dotur neophodne opreme u jedinice iz skladišta stvorenih u miru. U prošlim ratovima glavno sredstvo za dovoz, kako iz dubine zemlje tako i na ratištu bio je železnički transport. U savremenim uslovima, čak i pri mestimičnom razaranju železničkih pruga, obnavljanje koloseka — ako se koriste industrijske metode i blagovremeno prikupe delovi pruge i mostova — može se vršiti brzinom ne većom od 40 do 50 kilometara, a mostova od 120 do 150 metara za 24 sata.

Sada na ratištima železničke pruge neće moći da potpuno obezbede dotur materijalnih sredstava za trupe, zato će odlučujuća uloga pripasti auto-transportu. Uporedo sa auto-transportom sve veći značaj dobijaju cevovodi. Samo jednom savremenom frontu u toku napadne operacije biće potrebno doturiti od skladišta do jedinica do 25.000 tona goriva i maziva u 24 sata. Za dotur te količine goriva na daljinu od 300 km bilo bi potrebno više od 10.000 petoton-skih auto-cisterni, što nije samo neekonomično već i nesigurno. Za dotur goriva i maziva za čitavu dubinu savremene frontovske operacije bilo bi potrebno mnogo puta više automobila. Problem dotura goriva i maziva od magistralnih podzemnih cevovoda ili skladišta, koji se nalaze na ratištu, jedinicama koje nastupaju može biti rešen samo na osnovu primene poljskih cevovoda postavljenih odmah iza jedinica, kao i do aerodroma i flotnih baza.

Transportna avijacija za koju nisu potrebni aerodromi u perspektivi može postati vrlo efikasno i mobilno sredstvo dotura. Za sada, pak, uloga avijacije u doturu je ograničena, pošto ona nema dovoljnu nosivost, zahteva komplikovano aerodromsko uređenje i zaštitu u letu. Vojna transportna avijacija, očigledno, obezbeđivaće u prvom redu izbacivanje (iskrcavanje) vazdušnih desanata i transportovanje raketa i goriva za raketne jedinice.

Na rečnim sistemima bez znatnijeg broja brana (njih neprijatelj može razrušiti) veliku ulogu u prevoženju tereta jedinicama ima vodenii transport.

U savremenim uslovima potpuno je neophodno kombinovano koristiti sve vrste transporta, što će omogućiti da se u slučaju potrebe prebaci transportovanje tereta sa jedne vrste transporta na drugu.

Važan vid materijalnog i tehničkog obezbeđenja oružanih snaga u raketno-nuklearnom ratu biće njihovo sanitetsko obezbeđenje. U poređenju sa prošlim ratovima neizmerno većem broju ljudi biće potrebna medicinska pomoć, a to zahteva drugi prilaz njenoj organizaciji u oružanim snagama. U prošlim ratovima medicinska pomoć nastradalim sastojala se, uglavnom, u evakuaciji većine bolesnih i ranjenih u relativno mirnu pozadinu armije, fronta, pa čak i u dubinu zemlje. Ta evakuacija je zahtevala mnogo specijalno uređenih transporata svih vrsta. Za lečenje bolesnih i ranjenih u armijama i frontovima (flotama) stvarane su desetine bolnica sa celokupnom neophodnom opremom.

U savremenom ratu, očevidno, neće biti »mirnih« mesta za lečenje, zato teško da će biti moguće i celishodno baviti se u velikom obimu pitanjima evakuacije nastradalih od nuklearnih eksplozija. U prvi plan će se postaviti problem izvlačenja nastradalih iz zona radioaktivne kontaminacije i organizacije medicinske pomoći na mestu, iza granica borbenih poredaka operativnih jedinica. U vezi s tim organizacija sanitetske službe u zнатnoj meri mora se usmeriti i na stvaranje pokretnih ekipa medicinskog osoblja (lekara, medicinskih sestara i administrativnih službenika), obezbeđenih rezervom lekova, instrumenata, pribora i delimično mekog inventara. Te ekipe moraju biti sposobne da organizuju »bolnice« u mesta korišteci stvari za svakidašnju upotrebu (nameštaj, veš i drugo), ustupljene ili konfiskovane od mesnog stanovništva. Zahvaljujući tome sanitetske ekipe se u zнатnoj meri mogu osloboediti svoje glomazne opreme.

Na istom principu mora da bude organizovano i tehničko obezbeđenje jedinica. Borbenu tehniku izbačenu iz stroja sad ne treba evakuisati, već sakupljati, ali to ne treba stavljati u zadatak jedinicama već remontnim organima fronta, koji se za to upućuju u potrebne rejone.

Remontni organi fronta moraju koristiti u znatnoj meri i mesna remonta sredstva (preduzeća, radionice). Što se, pak, tiče remonta borbene tehnike u jedinicama, on se mora ograničiti samo na zamenu delova ili celih agregata. Rezerve delova i agregata pripremaju se u vreme mira.

Važno mesto u sistemu pripreme oružanih snaga zauzima priprema pozadine.

Pozadina oružanih snaga uključuje mnoštvo jedinica, preduzeća, skladišta i ustanova namenjenih za svestrano materijalno i tehničko obezbeđenje jedinica pri vođenju borbenih dejstava. U miru se u punom sastavu nalaze samo trupna pozadina operativnih i taktičkih jedinica određenih za vođenje prvih operacija početnog perioda rata i razna skladišta sa rezervama opreme. Što se tiče armijskih, frontovskih i flotnih pozadinskih jedinica i ustanova, one se većinom razvijaju ili formiraju prilikom mobilizacije.

Treba naročito istaći sve veću potrebu da se u toku nastupanja iskorišćavaju mesne rezerve na neprijateljskoj teritoriji — pozadinski organi treba da budu pripremljeni za to.

Priprema teritorije zemlje kao ratišta radi stvaranja najpovoljnijih uslova za upotrebu svih vidova oružanih snaga takođe predstavlja jednu od strana pripreme zemlje i oružanih snaga za rat. Potrebno je zapaziti da je pre prošlih svetskih ratova takva priprema izvođena poglavito u prigraničnim rejonima zemalja i bila uglavnom usmerena na izgradnju utvrđenja za jedinice zaštite i na razvoj železničke mreže. Pred drugi svetski rat tome je dodata još izgradnja aerodroma u prigraničnoj zoni.

U savremenim uslovima položaji raketnih jedinica, aerodromi i položaji jedinica teritorijalne PVO, aerodromi avijacije za daljna dejstva i drugih vrsta avijacije, vazdu-

šnodesantne jedinice, kao i jedinice i razna sredstva određeni za likvidaciju posledica nuklearnih udara neprijatelja neće se nalaziti samo u prigraničnim rejonima, već na čitavoj teritoriji zemlje. Sada će sva teritorija zemlje biti podvrgnuta nuklearnim udarima neprijatelja i u tom smislu predstavljaće ratište. Zato je neophodna odgovarajuća priprema čitave zemlje, a ne samo njenih prigraničnih zona.

Istovremeno će se sačuvati i shvatanje o kopnenim i pomorskim (okeanskim) ratištima kao rejonima u kojima se pripremaju i izvode neposredne bitke kopnenih, pomorskih i vazduhoplovnih snaga. Ta ratišta obuhvataju kako teritorije (akvatorije) inostranih zemalja, tako i deo teritorije (akvatorije) svoje zemlje. Priprema ratišta će kao i pre sačuvati svoj značaj, pošto, prvo, ogroman zamah budućeg rata zahteva veštu organizaciju oružane borbe u najraznovrsnijim vojnogeografskim uslovima i, drugo, priprema svakog ratišta ima svoje osobenosti, koje proističu iz planiranih na njemu operacija početnog perioda rata (priprema sistema veze, cevovoda, skladišta itd.).

Priprema kako čitave teritorije zemlje, tako i ratišta za neposredna ratna dejstva uključuje širok krug mera, od kojih neke preduzimaju same oružane snage, a neke civilna ministarstva i ustanove u okvirima opštih državnih planova.

Mere koje preduzimaju oružane snage usmerene su na obezbeđenje dejstava kako svih vidova oružanih snaga u celini, tako i svakog vidi oružanih snaga posebno.

Inžinerijsko-fortifikacijska priprema ratišta u interesu kopnene vojske, koja je u prošlosti zauzimala jedno od glavnih mesta u opštem sistemu priprema, danas gubi svoj raniji značaj.

Svoj nekadašnji značaj gubi i mirnodopski razvoj železničke mreže na ratištima, pošto železnica više ne može biti glavno sredstvo transporta u operacijama kopnene vojske.

Za ratno vazduhoplovstvo blagovremeno se priprema mreža aerodroma. Uzimajući u obzir da će aerodromi pred-

stavljati objekte prvih nuklearnih udara, njihov broj mora znatno prevazilaziti potrebe jedinica ratnog vazduhoplovstva koje su predviđene za dejstva na datom ratištu.

U pripremi pomorskih ratišta vidno mesto zauzima obezbedenje dekoncentracije baziranja ratne mornarice (navigacijsko i radio-lokatorsko uređenje startnih položaja za obalske raketne uredaje, miniranje određenih zona itd.).

Strategijsko izviđanje, koje organizuju oružane snage u miru, takođe predstavlja jednu od vrlo važnih oblasti pripreme za rat ne samo oružanih snaga već i zemlje u celini. Ono omogućava racionalniju pripremu za rat uzimanjem u obzir namera i mogućnosti verovatnog protivnika, izvestan dobitak u vremenu za pripremne mere pred napadom protivnika, a takođe i to da se sa početkom borbenih dejstava donose obrazložene odluke pri izvođenju operacija.

Od savremenog tehnički veoma opremljenog strategijskog izviđanja gotovo je nemoguće apsolutno sakriti pripremu iznenadnog napada, jer postoje određeni karakteristični znaci, čije izučavanje i upoređivanje omogućava da se utvrdi verovatnoća napada. Na taj način, dobro organizovano strategijsko izviđanje može vlasti i vrhovnoj komandi da obezbedi sprovođenje nekih preventivnih mera kako političkog, tako i vojnog karaktera.

Strategijsko izviđanje, kako u miru tako i u ratu, sistematski pribavlja političke, vojne, ekonomске, naučne i tehničke podatke o državama verovatnim protivnicima i izučava njihove vojne mogućnosti.

Sovjetska obaveštajna služba principijelno se razlikuje od obaveštajne službe kapitalističkih zemalja kako po svojoj klasnoj prirodi, tako i po sadržaju zadataka i po metodima njihovog izvršavanja.

Obaveštajna služba imperijalističkih država ne ograničava se samo na prikupljanje pomenutih podataka. Pred nju se postavlja i zadatak da organizuje sprovođenje uticaja na unutrašnju i spoljnu politiku, osobito u malim zemljama. U tom cilju obaveštajni organi kapitalističkih ze-

malja koriste ili raspiruju unutarpoličku i nacionalnu mržnju, organizuju zavere i politička ubistva, ucenjuju i potkupljuju državne i partijske rukovodioce, istaknute naučnike, izdavače i urednike novina. Pri tom se oni oslanjaju na najreakcionarnije buržoasko-nacionalističke i druge protivnarodne elemente i grupe. Sovjetskoj obaveštajnoj službi su tuđi slični zadaci i metodi.

Savremeno strategijsko izviđanje kapitalističkih zemalja uključuje sledeće vidove obaveštajne službe: političku, koju sprovode ministarstva inostranih poslova; ekonomsku, koju sprovode organi koji rukovode spoljnom trgovinom; vojnu, koju organizuju i sprovode oružane snage. Između svih vidova obaveštajnih službi postoji tesna veza i koordinacija. Pokatkad se i organizacijski objedinjuju u jedan organ, potčinjen šefu vlade (na primer, Centralna obaveštajna uprava u SAD).

Vojnostrategijska obaveštajna služba zauzima važno mesto u opštem sistemu strategijskog izviđanja, predstavlja deo čitave obaveštajne službe država. Ona ne izučava samo usko vojna, već i vojno-politička i vojno-ekonomska pitanja, u saradnji sa političkom i ekonomskom obaveštajnom službom.

Osnovni zadaci vojnostrategijske obaveštajne službe su: prikupljanje podataka o vojno-političkim planovima i mobilizacijskim merama zemalja; utvrđivanje njihovog vojnog, političkog i ekonomskog potencijala; otkrivanje i najsvestranije izučavanje sastava i grupacije oružanih snaga na ratištima; izučavanje ratne veštine verovatnog protivnika; otkrivanje karaktera planiranih ratnih dejstava neprijatelja u početnom periodu rata; pribavljanje podataka o radovima u oblasti razvoja i usavršavanja ratne tehnike i naoružanja; prikupljanje obaveštenja i izučavanje materijala o ratištima i njihovom uređenju; ispitivanje moralno-političkog stanja armije i stanovništva.

Iz nabrojenih zadataka, razume se, ne može se potpuno sagledati sva njihova raznoobraznost, već samo dobiti opšta predstava o glavnim pravcima delatnosti obaveštajne službe.

Osnovne snage i sredstva kapitalističke vojne strategijske obaveštajne službe su agenturno izviđanje, legalni obaveštajni aparat u inostranstvu, radio i radio-tehničko izviđanje, vazduhoplovno i pomorsko izviđanje i, na kraju, informativna služba, koja izučava i obrađuje javne informacije inostranih država.

Agenturno izviđanje je osnovno sredstvo vojnostrategijske obaveštajne službe, koje omogućava otkrivanje najvećih tajni o planovima i namerama verovatnog protivnika. Agenturno izviđanje se sprovodi neprekidno kako u miru, tako i u ratu, kako u dubokoj pozadini neprijatelja, tako i u prigraničnim zonama.

Legalni aparat u inostranstvu, ozakonjen međunarodnim pravom, sačinjavaju vojni, pomorski i vazduhoplovni izaslanici i šefovi vojnih misija sa njihovim službenim aparatom. Glavne metode rada aparata vojnih izaslanika kapitalističkih zemalja jesu: lično zapažanje, službene posete trupnim jedinicama i ustanovama, prisustvovanje vežbama i manevrima, paradama i vojnim svečanostima, putovanja po zemlji, kao i izučavanje štampe. Potrebno je zapaziti da se vojni izaslanici više kapitalističkih država obično bave i protivzakonitim organizovanjem agenturnog izviđanja, diverzija i terorističkih akata.

Radio i radio-tehničko izviđanje jedno je od najvažnijih sredstava za dobijanje obaveštajnih podataka. Ono se vrši neprekidno, tajno i gotovo nezavisno od doba godine i dana ili od vremena.

Široka primena radio-elektronskih sredstava u oružanim snagama omogućava da se radio i radio-tehničkim izviđanjem utvrđuju raspored kopnenih, pomorskih i vazduhoplovnih snaga, sredstava radio-veze koja one koriste i dobijaju najrazličitiji podaci, koji se otvoreno ili šifrovano predaju pomoću radio-elektronskih sredstava.

Vazdušno strategijsko izviđanje ima veliki značaj za dobijanje obaveštenja uglavnom za vreme rata, pošto su u miru letovi avijacije nad teritorijama drugih država, po pravilu ograničeni na postojeće međunarodne linije. Imperijalističke države, narušavajući sva međunarodna prava

i zakone, često i u miru koriste avijaciju radi izviđanja. No, ti pokušaji se odlučno i uspešno presecaju, za šta kao sjajan dokaz služi neslavan kraj američke avanture sa avionom »U-2« u maju 1960. godine.

Pomorska obaveštajna služba prikuplja obaveštenja o snagama ratne mornarice, kao i o pomorskim i okeanskim ratištima. Za izvršavanje svojih zadataka ona primenjuje iste metode i sredstva kao i vojno-strategijska obaveštajna služba u celini, to jest agenturno izviđanje, legalni aparāt u inostranstvu, radio-izviđanje, vazdušno izviđanje i, osim toga, sredstva ratne mornarice, osobito podmorničke snage.

Informativna služba koristi sve legalne izvore, na primer, štampu i periodična izdanja, radio i televizijske emisije, filmove posvećene zemlji koja se izučava i drugo.

Strpljivo i sistematsko izučavanje svih legalnih obaveštenja, njihova metodska obrada i upoređivanje sa podacima ilegalnih izvora mogu obezbediti da obaveštajna služba dadne vrlo važne i detaljne informacije o svim pitanjima pripreme za rat u miru. Ta grana obaveštajne delatnosti ima ništa manje važan značaj nego ostale.

Obaveštajne službe imperijalističkih država, pre svega SAD i Engleske, na sve načine pokušavaju da prođu u naše državne i vojne tajne, ne žaleći za to snage i sredstva. Zato naši kontraobaveštajni organi vode neprekidnu borbu sa kapitalističkom obaveštajnom službom, imajući u tome široku podršku čitavog naroda, koji ispoljava visoku budnost, i koristeći sva najnovija dostignuća tehnike i svoje metode rada.

PRIPREMA EKONOMIKE ZEMLJE

Priprema industrije za rad u račnim uslovima jeste najvažniji deo čitave pripreme ekonomike zemlje. Kao što je već ukazivano, sa početkom ratnih dejstava obim ratne proizvodnje se naglo povećava. Za ilustraciju te postavke dovoljno je napomenuti da je u drugom svetskom ratu u SAD od 1939. do 1945. godine proizvedeno 296.000 aviona,

86.000 tenkova, 363.000 topova i minobacača, a u SSSR-u od 1941. do 1945. godine oko 15.000 aviona, oko 110.000 tenkova i oko 900.000 topova i minobacača.

Povećanje proizvodnje naoružanja i ratne tehnike, prirodno, zahteva odgovarajuće obezbeđenje industrije energetikom i strategijskim sirovinama. Nova ratna tehnika (rakete, avioni sa nadzvučnom brzinom i drugo) traži teškotopljive legure posebne čvrstine; za ratnu proizvodnju potrebno je mnogo obojenih i retkih metala, razvijena mašinogradnja i izrada instrumenata.

Tako je, na primer, po orijentirnim proračunama, za proizvodnju 40.000 aviona (tipa lovac), težine prosečno 10 tona svaki, potrebno oko 250.000 tona aluminijuma. Za dobijanje te količine aluminijuma neophodno je izvaditi i preraditi oko 800.000 tona boksita i utrošiti 4 milijarde kilovat-časova elektroenergije.

Treba imati u vidu da potrebe jedinica u drugom svetskom ratu ne mogu poslužiti kao polazni podaci u proračunima potreba materijalnih sredstava za budući rat. Iako količina oružja jednovremeno dejstvuje na ratištu može biti nešto manja nego u prošlom ratu, razmere gubitaka oružja će se neizmerno povećati. Tako su, prema iskustvu iz velikog otadžbinskog rata, prosečni mesečni gubici aviona iznosili oko 21% od broja aviona koji su se nalazili na frontu, gubici tenkova 19%, a artiljerije 9%. U savremenim uslovima, po nekim proračunima specijalista NATO, koje su oni izveli za svoje jedinice, gubici avijacije već u prvoj polovini prvog meseca rata mogu iznositi 60—85%, a kopnene vojske 30—40%. Prema ovome, vrlo je verovatno da gubici u oružju i ratnoj tehnici mogu biti približno za 6—8 puta veći nego u prošlom ratu.

Nije isključena i situacija da u budućem ratu osim unapred stvorenih rezervi oružja i borbene tehnike više ništa neće biti potrebno. Međutim, bilo bi opasno orijentisati se na takvu perspektivu. Stoga industrija mora biti pripremljena u miru da popunjava velike gubitke u oružanim snagama i da snabdeva novoformirane jedinice.

Najvažnija obaveza strategijskog rukovodstva u pripremi ekonomike zemlje i osobito njene industrije za rat jeste razrada brižljivo obrazloženih proračuna potreba oružanih snaga u materijalnim sredstvima za prvi period rata.

Polazeći od proračuna mogućih gubitaka ratne tehnike na ratištima, obično se sastavljaju odgovarajuće predstavke, na osnovu kojih, pošto ih vlada odobri, industrija još u miru stvara neophodne proizvodne kapacitete da bi se one zadovoljile.

U savremenim uslovima teško je računati na veliki razvoj nove ratne proizvodnje sa početkom rata, kao što je to bilo u prošlosti. Zato se još u miru stvaraju potrebne rezerve bar za početni period rata i pripremaju odgovarajući proizvodni kapaciteti i energetika, koji bi u početku rata mogli brzo preći na proizvodnju po ratnom programu. Pri tom se u nekim čisto vojnim preduzećima stvaraju konzervirani rezervni kapaciteti. Na primer, u SAD ta rezerva iznosi 50% preduzeća koja sada rade.

U miru se predviđaju mere koje ubrzavaju mobilizaciju celokupne industrije. U tom pogledu veliki značaj ima sličnost konstrukcija ili unifikacija vojne i civilne tehnike, pošto je potreban znatan period vremena da preduzeće osposobljeno za masovnu proizvodnju određenih proizvoda pređe na proizvodnju drugih proizvoda.

Jedan od važnih uslova za brzu mobilizaciju industrije jeste standardizacija predmeta za snabdevanje oružanih snaga, zamena velikog broja modela jednim ili sa nekoliko najpodesnijih za brzu organizaciju masovne proizvodnje.

U savremenim uslovima zapaža se velika kooperacija industrijskih preduzeća pošto jedna proizvodnja zavisi od mnogih drugih. Jedni zavodi proizvode delove ili polufabrikate, drugi — pribore, aggregate, treći se bave montiranjem i sl. Automatizacija i mehanizacija proizvodnje, lančana i serijska proizvodnja artikala zasnovane su sada na detaljnoj raspodeli i specijalizaciji rada.

U planskoj privredi kooperativna proizvodnja se organizuje po ekonomskim rejonima, što skraćuje transport pojedinih delova, agregata, polufabrikata i goriva, ubrzava proces proizvodnje, mobilizaciju industrije i osigurava stalno snabdevanje oružanih snaga u slučaju rata.

Osigurati postojanost industrije, osobito teške i vojne, predstavlja najvažniju stranu njene pripreme za rat. U prošlim ratovima taj problem je rešavan relativno jednostavno odgovarajućim geografskim rasporedom važnih industrijskih objekata u dubini zemlje, van dometa neprijateljske avijacije i kognene vojske u slučaju njenog uspešnog nastupanja. U savremenim uslovima bilo kakav geografski raspored ne garantuje industrijskim objektima sigurnost od raketno-nuklearnog udara i zato se oni moraju obezbedivati obaveznom dekoncentracijom, dubliranjem proizvodnje i merama protivnuklearne zaštite.

Posebno je potrebno naglasiti da je u savremenim uslovima neophodna dekoncentracija energetskih baza industrije.

Govoreći o dekoncentraciji industrije, potrebno je imati u vidu da su mnogi industrijski objekti nastali u ono vreme kad na nuklearni napad niko nije ni pomiclao. Zato sada može biti govora, uglavnom, o odgovarajućem rasporedu objekata koji se izgrađuju i o delimičnoj postepenoj dekoncentraciji postojećih.

Sa stanovišta protivnuklearne zaštite posebno važna industrijska preduzeća najbolje je smeštati pod zemlju u blagovremeno pripremljene prostorije. Nemci su u prošlom ratu predviđali da izgrade oko 9 miliona kvadratnih metara podzemnih prostorija za skrivanje industrije. Međutim, do kraja rata uspeli su da izgrade samo 15, miliona kvadratnih metara. Prirodno je da u savremenim uslovima priprema podzemnih prostorija mora biti veoma obimna. U SAD je, na primer, već 1956. godine bilo određeno i evidentirano za tu svrhu oko 400 miliona kvadratnih stopa podzemnih prostorija, uglavnom rudničkih jama, podesnih za smeštaj vojnih objekata.

Prilikom izgradnje novih industrijskih preduzeća na zemlji uzima se u obzir da je neophodno povećanje njihove sigurnosti. Najskuplji uređaji smeštaju se u posebno utvrđena betonska skloništa; unapred se pripremaju materijali i uređaji za brzo obnavljanje onog što je razoren. Razume se, skrivanje pod zemljom znatnog dela industrijskih objekata preteško je za ekonomiku ma koje, pa čak i najmoćnije države. Zato se takva skloništa izrađuju za najvažnije objekte, a za ostale se obezbeđuju samo čvrsti podzemni centri za upravljanje.

Potrebno je posebno se zadržati na problemu evakuacije industrijskih preduzeća u dubinu zemlje sa početkom rata ili u periodu ratne opasnosti. Ta mera je imala važnu ulogu u prošlim ratovima i osobito u velikom otadžbinskom ratu. U uslovima raketnonuklearnog rata značaj evakuacije će se korenito promeniti.

U slučaju realne ratne opasnosti očigledno je da će se moći evakuisati samo vrlo mali, najvažniji deo industrijskih preduzeća, uglavnom iz onih rejonima i mesta gde su najviše verovatni prvi nuklearni udari neprijatelja i neizbežna velika razaranja.

Što se tiče drugih centara, koji se nalaze kako u dubini zemlje, tako i u prigraničnim rejonima, svaka prethodna evakuacija industrijskih preduzeća iz njih povukla bi za sobom propratne teškocene, dezorganizaciju proizvodnje i komplikovanje mobilizacijskih mera. Sem toga, što se tiče mogućnosti neprijateljskog udara, evakuisana preduzeća našla bi se u novim mestima upravo u istim uslovima kao i na starim.

Evakuacija preduzeća obično se predviđa u planovima mobilizacije narodne privrede i tesno se povezuje sa planom mobilizacije oružanih snaga.

Rezimirajući sve što je rečeno o pripremi industrije za rat, neophodno je još jednom podvući da uporedo sa obezbeđenjem oružanih snaga, industrija u slučaju rata mora zadovoljiti i potrebe čitavog stanovništva zemlje. Zato preduzeća koja nisu prešla na ratnu proizvodnju moraju biti pripremljena za proširenje, a ponekad i za pro-

menu profila svoje proizvodnje prilikom mobilizacije industrije.

Tempo mobilizacije čitave industrije znatno zavisi od toga koliko su preduzeća još u miru osvojila tehnologiju proizvodnje po ratnom programu izvršavanjem probnih porudžbina, od obezbeđenja preduzeća sirovinama i polufabrikatima, radnicima i tehničkim osobljem.

Priprema poljoprivrede, koja snabdeva čitavu zemlju poljoprivrednim proizvodima i sirovinama, takođe predstavlja jedan od važnih zadataka u pripremi ekonomike za rat. Sa početkom rata uslovi poljoprivredne proizvodnje obično se vidno menjaju, pošto znatan broj radne snage i mašina, angažovanih u poljoprivredi, odlazi u oružane snage.

U savremenim uslovima deo poljoprivredne proizvodnje koji je ranije išao za snabdevanje armije može biti zamenjen odgovarajućim sintetičkim industrijskim proizvodima (na primer, koža, vuna, razne vrste vlakana i drugo). Međutim, to nimalo ne umanjuje značaj poljoprivrede kao proizvođača osnovnih vrsta proizvodnje, jer proizvodnja sintetičkih materijala može stradati u početku rata od nuklearnih udara kudikamo više nego poljoprivreda.

U pripremi poljoprivrede u miru polazi se od sledećih osnovnih zahteva. Prvo, stepen razvoja poljoprivrede mora obezbeđivati stvaranje znatnih rezervi njenih proizvoda i sirovina za slučaj rata. Drugo, njena struktura mora olakšavati izvođenje mobilizacije oružanih snaga. I, na kraju, ona mora već u početku rata održavati obim proizvodnje koji obezbeđuje tekuće potrebe stanovništva i oružanih snaga u poljoprivrednim proizvodima i potrebe industrije u sirovinama.

Socijalistički sistem poljoprivrede, u kojem je osnovna masa poljoprivrednih proizvoda usredsređena u rukama države, obezbeđuje stvaranje neophodnih rezervi za slučaj rata. Preimrućstva socijalističkog sistema u tom pogledu jasno su se ispoljila u velikom otadžbinskom ratu,

kad je naša kolektivizirana poljoprivreda mogla da izdrži vrlo velika napreza.

Sada su se mogućnosti za stvaranje potrebne rezerve neizmerno povećale. Osvojeno je u kratkom roku (1954—1956. godine) 36 miliona hektara ledina na istoku zemlje (sve setvene površine Engleske, Francuske i Zapadne Nemačke skupa iznose 32—33 miliona hektara); površine za setvu kukuruza od 1954. do 1960. godine povećane su 8 puta; u posleratnom periodu povećani su energetski kapaciteti u poljoprivredi sa 28 na oko 125 miliona konjskih snaga. Takve su moćne poluge za razvoj poljoprivrede, kojima upravlja socijalistička država.

Poljoprivreda u SSSR-u razvija se po liniji sistematskog povećanja prinosa žitarica, tehničkih kultura i produktivnosti stočarstva. To se postiže proširivanjem setvenih površina — osvajanjem ledina i zapuštene zemlje, kao i krupnim irigacionim i melioracionim radovima, sve većom mehanizacijom i elektrifikacijom poljoprivrede, poboljšanjem obrade zemlje, razvojem proizvodnje visokorodnog semena, povećanjem količina hemijskih đubriva, uvođenjem sistema međusobnih kultura u zemljoradnji; stvaranjem dovoljne krmne baze i uvođenjem naučnih metoda čuvanja i nege stoke.

Razvoj poljoprivrede je tesno povezan sa stanjem mašinske, hemijske i prehrambene industrije. Priprema tih grana industrije organizuje se u miru tako da u početku rata one mogu kompenzirati u poljoprivredi smanjeni broj mašina i radne snage, što je izazvala mobilizacija.

Stvaranje rezervi poljoprivrednih proizvoda zahteva izgradnju dovoljnog broja skladišta opštedoržavnog i mesnog značaja, raspoređenih bliže potrošaču i mestima njihove prerade, da bi se u početku rata smanjilo prevoženje.

Neophodno je istaći da uslovi vođenja savremenog rata zahtevaju izbegavanje uskladištanja poljoprivrednih proizvoda u velikim gradnjama.

Veliki značaj za čuvanje rezervi namirnica od zaraze ima industrijsko pakovanje u manjim količinama. Materijali za pakovanje moraju biti neporozni, jer omogućavaju

čuvanje namirnica van hermetičkih skladišta. S tog gledišta u početku rata veliki značaj, osobito za snabdevanje oružanih snaga, ima izrada visokohranljivih koncentrata i konzervi.

Mobilizacija oružanih snaga može se ubrzati ako se u poljoprivredu uvedu standardne mašine i mehanizmi koje koristi vojska, na primer, automobili, traktori, tegljači, cisterne, pokretne auto-remontne radionice, tehnika za izradu puteva, kontejneri itd. Zahvaljujući tome, novoformirane taktičke i operativne jedinice mogu da dobiju tu tehniku i opremu u mestima formiranja.

Priprema transporta, koja se sprovodi u miru za rad u ratu, ima izvanredno važnu ulogu. Pored toga što transport mora, kao i u miru, obezbediti rad industrije i funkcijonisanje celokupne narodne privrede, pred njega se postavlja zadatak transportovanja iz dubine zemlje u frontovske rejone mobilisanih jedinica i svih vrsta snabdevanja oružanih snaga. Vojska postaje vrlo veliki potrošač materijalnih sredstava, usled čega se znatno menja pravac prometa robe.

Razvoj transporta u mirno doba u celini se karakteriše izgradnjom i uređenjem novih železničkih pruga i automobilskih puteva, vodenih puteva, cevovoda i vazdušnih linija, poboljšanjem tehničko-ekonomskih karakteristika svih vrsta njegovog rada i sprovođenjem mera koje povećavaju njegovu izdržljivost pri nuklearnim udarima neprijatelja i obezbeđuju brzo obnavljanje prilikom oštećenja.

U cilju priprema za rat u miru se stvaraju rezerve transportnih sredstava i goriva na železničkim prugama, vodenim putevima i aerodromima, rezerve materijala za obnavljanje puteva, mostova, linija veze, pristaništa, aerodroma, rezerve uređaja za vagone, brodove i avione za prevoženje trupa i pripremaju se stručni kadrovi za radove na obnavljanju.

Najvažnije mesto u ekonomici zemlje ima železnički transport. Međutim, njegov udeo u mirnodopskim prevoženjima sistematski se smanjuje zbog povećanja drugih vr-

sta transporta, osobito automobilskog i cevovoda. Tako je u 1940. godini udeo pojedinih vrsta transporta u ekonomici naše zemlje iznosio: železničkog — 85,1, pomorskog i rečnog — 12,3, cevovoda — 0,79, automobilskog — 1,8, vazdušnog — 0,01 procenat. Sedmogodišnjim planom planirano je da 1965. godine udeo transporta bude: železničkog — 71,3, pomorskog i rečnog — 15,6, cevovoda — 6,8, automobilskog — 6,2, vazdušnog — 0,07 procenata.

Kao što se vidi, železnički transport će i ubuduće biti glavna vrsta transporta u ekonomici zemlje. Na ratištima, pak, kao što je već ukazano, najznačajniji će biti automobilski transport, cevovodi i avijacija. No, u dubini zemlje, očigledno, biće neophodno iskoristiti sve vrste transporta, jer ni jedan od njih neće moći samostalno da obezbedi sve potrebe narodne privrede i oružanih snaga.

Opšta efikasnost korišćenja železničkih pruga u SSSR-u je veća nego u kapitalističkim zemljama. Na primer, iako je dužina železničkih pruga u SSSR-u dva i više puta manja nego u SAD, one prevoze 25% više tereta nego američke, zahvaljujući veoma efikasnom korišćenju vozognog parka i boljoj organizaciji saobraćaja. Do 1965. godine robni promet na našim železnicama biće dva puta veći nego u SAD, mada će se u celini udeo železničkog transporta u ekonomici zemlje smanjiti.

I pored povećane uloge auto-transporta, uloga železničkih pruga i dalje će ostati vrlo velika, pošto će se transportovanje tereta iz dubine zemlje na ratišta uglavnom obavljati železnicom. Na primer, u velikom otadžbinskom ratu za prevoženja vojnog materijala svakodnevno je bilo potrebno prosečno oko 10% radnog vozognog parka zemlje, a u pojedinim periodima — čak 23%. Nema никакve osnove za pretpostavku da se potrebe oružanih snaga u železničkom transportu u savremenim uslovima mogu smanjiti. Povećanje uloge auto-transporta u prevoženju tereta na ratišta nije uslovljeno samo efikasnošću i ekonomičnošću, već i time što su železničke pruge osetljivije na nuklearne udare i što se teže obnavljaju.

Prilikom pripreme železničkog transporta za rat potrebno je uzeti u obzir da je gušća mreža železničkih pruga uvek otpornija, jer omogućava da se na razne načine obidu razorena mesta. Osim toga, velika otpornost se postiže stvaranjem rezervne propusne moći železničkih pruga i sprovođenjem mera koje obezbeđuju brzo obnavljanje železničkih linija.

Rezerve propusne moći železničkih pruga ne stvaraju se samo povećanjem voznog parka i sredstava za vuču (parnih, dizel i električnih lokomotiva), već i sprovođenjem drugih mera. Tako, na primer, vrlo veliki značaj ima ubrzavanje radova na utovaru i istovaru, što se postiže njihovom širokom mehanizacijom, uvođenjem kontejnera, standardizacijom ambalaže itd., čime se smanjuje zastoj i povećava promet. Jedna od mera povećanja efikasnosti železničkog transporta jeste povećanje nosivosti kompozicija i brzine njihovog kretanja.

Za povećanje otpornosti železničkih pruga na glavnim pravcima, osobito onim koji vode prema ratištu, obično se prave duboki obilasci železničkih čvorova i grade tuneli.

U uslovima upotrebe nuklearnog oružja železničke pruge će, očigledno, biti podvrgнуте razaranjima uglavnom u rejonu mostova, tunela i drugih veštackih objekata, koji se teže obnavljaju. Za uklanjanje posledica razaranja biće potrebni stručnjaci, odgovarajuće konstrukcije za obnavljanje objekata i specijalne dizalice. Isto tako, moraju biti predviđene mere za korišćenje železničkih pruga na spojevima koloseka razne širine, za pripremu dubokih useka na susednoj teritoriji, za uređenje rejona za pretovar i za stvaranje u njima rezerve voznog parka.

Vrlo je važno pripremiti za rat i voden transport, jer je po unutrašnjim vodenim putevima moguće prevoženje trupa i tereta, pa čak i prebacivanje vojno-pomorskih snaga ne samo unutar zemlje već i u savezničke i neprijateljske zemlje.

Priprema vodenog transporta uključuje izgradnju novih brodova, koji imaju veliku brzinu i mali gaz (deli-

mično, sa podvodnim krilima), razvoj i opremanje pristaništa i rečnih luka, posebno sa dizalicama, izgradnju pričasnih puteva do njih, kao i poboljšanje svih tehničko-ekonomskih mogućnosti rada te vrste transporta.

Veliki značaj će imati podešavanje rečnih plovnih sredstava, osobito šlepova, za postavljanje privremenih pontonskih železničkih i automobilskih mostova i skelskih prelaza.

Razvoj automobilskog transporta ima veliki značaj ne samo za oružane snage na ratištima već i za obezbeđenje potreba narodne privrede prilikom narušavanja železničkog saobraćaja u dubini zemlje. Automobilski transport je manje osetljiv, nego železnički i, osim toga, ne zavisi od sezona plovidbe, što često ograničava mogućnosti vodenog transporta.

Porast automobilskog transporta neizbežno je povezan sa razvojem mreže automobilskih puteva i sa njihovim uređenjem izgradnja benzinskih i remontnih stanica, stanica za tehničku pomoć i sl. — radi opsluživanja automobila pri masovnom saobraćaju. S tog gledišta veoma je važno u miru razvijati međugradske automobilski saobraćaj.

Važnu ulogu ima i usavršavanje automobila u doba mira. Već sada svi novi automobili imaju veći radijus kretanja, veću sposobnost kretanja po svim putevima, tehnički su izdržljiviji i ekonomičniji nego mašine iz velikog otadžbinskog rata. U daljem razvoju treba da se poveća njihova nosivost i sposobnost kretanja po raznim putevima, kao i da se naprave uređaji za samoutovar i samoistovar.

Cevovodi kao sredstvo transportovanja tečnog goriva u savremenim uslovima dobijaju sve veći značaj zbog svoje velike ekonomičnosti i male osetljivosti na nuklearne eksplozije. U 1955. godini cevovodima je u nas bilo prepumpano oko 14 milijardi tona kilometara, a za 1965. godinu planirano je da se prepumpa oko 200 milijardi tona-kilometara tečnog goriva. U slučaju rata cevovodi će imati veliki značaj za pretakanje nafte i naftinih derivata do verovatnih ratišta i osnovnih industrijskih rejona.

Značaj vazdušnog transporta će se povećati u skladu sa proizvodnjom helikoptera velike nosivosti, koji ne zahtevaju dobro uređene aerodrome.

U pripremi svih vrsta transporta za rat, koja se vrši u miru, izvanredan značaj ima široki razvoj razne tehnike, koja obezbeđuje brzi pretovar sa jedne vrste transporta na drugi.

Priprema veze sastoji se u obezbeđenju rukovođenja, u slučaju rata, ne samo oružanim snagama već i zemljom u celini i, osobito, narodnom privredom.

Zato je neophodno pripremiti još u miru sigurna mesta za rukovođenje, u kojima će moći da se obezbede normalni uslovi za rad prilikom neprijateljskog napada sa upotreboom sredstava za masovno uništavanje, kao i sigurnu vezu između njih.

Pri stvaranju sigurnih mesta za rukovođenje neophodno je voditi računa o njihovom podesnom rasporedu i uređenju, o pripremi rezervnih mesta, kao i o njihovom opremanju savršenim tehničkim sredstvima veze.

Sigurna veza za rukovođenje čitavom zemljom u ratu ne može se razmatrati kao nešto novo, odvojeno od sistema mirnodopske veze. Mirnodopska i ratna veza moraju se izgrađivati na principu uzajamnog dopunjavanja.

Glavna sredstva veze koja se pripremaju za slučaj nuklearnog napada neprijatelja moraju biti višekanalne radio, radio-relejne i kablovske podzemne linije. Stalne žične linije veze koje prolaze kroz velika naseljena mesta i saobraćajne čvorove moraju u njima imati obilazne podzemne kablovske linije i rezervne centre.

Važne centre veze neophodno je urediti u podzemnim prostorijama, zaštićenim od nuklearnih eksplozija. Raspored ovih centara mora obrazovati mrežu veze, koja omogućava da se, pri zbacivanju iz stroja ma kog od njih, dobiju obilazni pravci veze. Veliki značaj ima stvaranje rezervnih pokretnih radio-centara za ojačanje potrebnih rejonova.

PRIPREMA STANOVNIŠTVA

Mogu se zapaziti tri osnovne vrste pripreme stanovništva u miru za rat: prvo, moralno-politička priprema, drugo, priprema stanovništva za zaštitu od sredstava za masovno uništavanje i za uklanjanje posledica toga napada, koja se obično naziva pripremom za civilnu zaštitu i, treće, vojna priprema stanovništva. Sve te pripreme uzajamno su povezane i međusobno se dopunjaju.

Moralno-politička priprema stanovništva imá u savremenim uslovima odlučujući značaj, pošto upotreba sredstava za masovno uništavanje postavlja u ratu velike, u prošlosti neviđene zahteve u pogledu moralno-političkog stanja naroda

Moralno-politička priprema sovjetskog naroda za rat sastoji se, u prvom redu, u njegovom vaspitavanju u duhu sovjetskog patriotizma, ljubavi prema otadžbini i Komunističkoj partiji, spremnosti da podnese sve ratne teškoće radi postizanja pobeđe.

Sovjetski narod se vaspitava na idejama odbrane svoje otadžbine i tekovina socijalističke revolucije, na uverenju u preimstva socijalističkog uređenja nad kapitalističkim i uverenosti u izgradnju komunističkog društva.

Boreći se za miroljubivu koegzistenciju dva suprotna sistema — socijalističkog i kapitalističkog, Komunistička partija Sovjetskog Saveza vodi neumornu borbu protiv buržoaske ideologije i morala, protiv oportunističkih strujanja u radničkom i komunističkom pokretu, protiv revisionizma i dogmatizma kao glavne opasnosti za jedinstvo radničkog pokreta. Odricanje od ideološke borbe ili njen slabljenje značilo bi kapitulaciju pred bužoaskom ideologijom i moralom i približilo bi opasnost rata.

Zato je u vaspitavanju naroda jedan od zadataka da se odlučno raskrinka reakcionarna suština američke politike i propagande, koje teže da u ružičastom svetlu prikažu »američki način života«, da savremeni kapitalizam predstave kao »narodni«, miroljubivi i humani, da pri-

kriju agresivnost njegove politike, a pripremu za rat predstave kao preduzimanje odbrambenih mera.

Vrlo je važno da je narod ubeđen u pravednost onih ciljeva kojima će u ratu težiti Sovjetski Savez i čitav socijalistički lager. Narod mora biti duboko ubeđen u neražršivo jedinstvo zemalja socijalističkog lagera, u mudro rukovođenje komunističkih i radničkih partija, u ekonomsku moć Sovjetskog Saveza.

Neophodno je vaspitavati veru naroda u moć naših oružanih snaga i ljubav prema njima, kao i uverenost u čvrstinu borbenog prijateljstva oružanih snaga socijalističkih država.

Socijalistički internacionalizam i poštovanje prema narodima kapitalističkih zemalja ne smeju oslabiti vatrenu mržnju prema imperijalistima, koji su sebi postavili cilj da ratom uniše tekovine socijalizma i porobe narode socijalističkih zemalja. Mržnja prema neprijatelju mora izazvati težnju da se uniše oružane snage i vojno-industrijski potencijal agresora i da se postigne potpuna pobeda u pravednom ratu.

Moralno-političku pripremu naroda za rat sprovode, pod rukovodstvom Komunističke partije i sovjetske vlade, sve državne i društvene organizacije zemlje, čitav sistem obrazovanja i prosvećivanja. Za to se koriste sva sredstva propagande i agitacije — štampa, nauka, literatura, film, pozorište i drugo.

Zahvaljujući socijalističkom preobražaju i ogromnom vaspitnom radu Komunističke partije i sovjetske vlasti u našoj zemlji se formira i izrasta novi sovjetski čovek, aktivni graditelj komunizma, vatreni patriota, plameni borac za novi život, koji je spreman poći na mala kakve žrtve za slobodu i nezavisnost svoje zemlje, koji je u stanju da savlada sve teškoće na putu do pobeđe. Taj novi čovek koji ima visoki moral i tehničku kulturu, biće u slučaju rata odlučujući faktor naše pobeđe.

Priprema stanovništva za zaštitu od sredstava za masovno uništavanje obuhvata, uglavnom, blagovremeno obaveštavanje stanovništva o pretećoj opasnosti, njegovu

delimičnu evakuaciju, izgradnju skloništa, obezbeđenje individualnim sredstvima zaštite, vodom i namirnicama, odgovarajuće obučavanje stanovništva i stvaranje službe za održavanje reda, koja je pozvana da spreči pojavu panike.

Neobično je važno blagovremeno obavestiti stanovništvo o opasnosti od napada, jer to omogućava da se preduzmu mere koje smanjuju gubitke pri napadu neprijatelja. Obaveštavanje mora biti centralizovano, cirkularno i mora se zasnivati na širokom korišćenju radija osobito radio-difuzije.

Pošto najpotpuniju predstavu o vazdušnoj situaciji i, prema tome, o opasnosti od napada na određeno veliko mesto ima vojna komanda PVO, ona je obavezna da obaveštava odgovarajuće organe civilne zaštite, a ovi — stanovništvo.

U obaveštavanju stanovništva vrlo veliki značaj ima ne samo upozoravanje na opasnost od napada iz vazduha već u posebnim slučajevima i informacija o nuklearnim napadima koje je neprijatelj već izvršio. Neophodno je uzeti u obzir da eksplozija bombe ili rakete u jednom regionu može izazvati, pri odgovarajućem pravcu vetra, opasnu radioaktivnu kontaminaciju velike površine. Zato je za blagovremeno upozoravanje o opasnosti od radioaktivne kontaminacije neophodan specijalni sistem vazdušnog i zemaljskog izviđanja, kao i stvaranje centara za davanje prognoza o stepenu kontaminacije koji bi koristili podatke svih vidova meteorološke službe.

Prilikom nuklearnog i bakteriološkog napada neprijatelja neizbežna je kontaminacija vode i namirnica, zato njihovo čuvanje predstavlja vrlo važnu meru zaštite stanovništva.

Potrebno je reći da su postojeći vodovodi u gradovima obično osetljivi na napad i da nisu uvek podešeni za prečišćavanje vode od radioaktivnih materija i zaraznih bakterija. Zato će se u periodu opasnosti od nuklearnog napada postaviti problem obnavljanja i zaštite oštećenih

vodovoda, što će zahtevati mnogo sredstava za dekontaminaciju.

Vrlo je važno da se stanovništvo obuči pravilima vladanja prilikom neprijateljskog vazdušnog napada, osobito najjednostavnijim načinima pružanja medicinske pomoći i samopomoći.

Efikasnost pomoći postradalom stanovništvu umnogome će zavisiti od toga koliko će se uspeti u tome da se održi red i spreči panika stanovništva, pošto neregulisano kretanje izbeglica može onemogućiti razvoj i mobilizaciju oružanih snaga. Održavanje reda mora biti povereno organima milicije i, u neophodnim slučajevima, vojsci. Upravo oni moraju organizovati i regulisati saobraćaj svih vrsta transporta.

Sve instance službe za održavanje reda i regulisanje saobraćaja moraju još u miru dobro znati šta treba da rade u slučaju neprijateljskih udara i treba da pristupe izvršavanju svojih obaveza ne čekajući dopunske naredbe ili komande. U preduzećima i ustanovama za pomoć miliciji i vojsci mogu biti naknadno stvorene ekipe za održavanje reda.

Veliki značaj za održavanje reda ima zavođenje radnog režima u svim preduzećima, ustanovama i transportu.

Vojna priprema stanovništva u savremenim uslovima dobija veliki značaj ne samo sa stanovišta popune oružanih snaga u toku rata. Stanovništvo vojnički pripremljeno može biti angažovano i za organizovanu borbu sa diverzantima i špijunima, kao i sa manjim vazdušnim i pomorskim desantima neprijatelja, izbačenim sa diverzantskim zadacima. Osim toga, na verovatnim ratištima stanovništvo mora biti spremno za odlučna partizanska dejstva protiv pojedinih grupa neprijatelja koje su se probile na našu teritoriju.

Zato u granicama mogućnosti ono mora poznavati savremeno streljačko naoružanje, protivtenkovsku i neku drugu ratnu tehniku. Stanovništvo, isto tako, u potrebnoj meri treba upoznavati i sa mogućim načinima neprijateljskih dejstava, da ga ni jedno od tih dejstava ne bi iznenadilo i zbunilo.

Bez obzira na to koje organizacije izvode vojnu pripremu stanovništva, važno mesto u njoj, prirodno, mora zauzimati obučavanje samostalnoj zaštiti od sredstava za masovno uništavanje i pružanje pomoći nastradalim.

CIVILNA ODBRANA

Opasnost od upotrebe u savremenom ratu sredstava za masovno uništavanje ne samo po jedinicama na bojištu već i u dubokoj pozadini izazvala je pojavu novog vida strategijskog obezbeđenja životne snage države, poznatog pod nazivom civilna odbrana. Zato se njenoj pripremi i organizaciji u poslednje vreme u svim zemljama posvećuje velika pažnja. U SAD i Engleskoj, na primer, stvorena je specijalna uprava za civilnu odbranu, kojoj se na čelu nalaze vladini službenici. Pod neposrednim rukovodstvom tih uprava izvode se mnogobrojne vežbe atomskih uzbuna, priprema se velika mreža protivnuklearnih zaklona i skloništa, sprovodi se vojna priprema stanovništva.

Strategijski značaj civilne odbrane osobito se povećao zbog toga što od njene efikasne organizacije i funkcionisanja znatno zavisi ne samo zaštita pozadine zemlje već i izvođenje mobilizacije oružanih snaga u početnom periodu rata.

Glavni zadatak civilne odbrane svodi se na to da se stvore neophodni uslovi za normalnu delatnost u ratu svih organa rukovodstva zemlje, kao i za efikasno funkcionisanje narodne privrede. To se postiže maksimalnom zaštitom stanovništva od sredstava za masovno uništavanje, širokom i raznovrsnom pomoći postradalim i brzom likvidacijom posledica neprijateljskih nuklearnih udara.

Nabrojeni zadaci su tesno međusobno povezani i izvršavanje svakog od njih znatno pomaže rešavanju svih ostalih. U isto vreme metodi rešavanja zadataka koji stoje pred civilnom odbranom mogu biti različiti. Jedne mere se u cilju civilne odbrane spovode, po odluci vlade u okviru čitave zemlje, na primer, delimična evakuacija stanovništva mere za obezbeđenje veze i rukovođenja, zemljom,

stvaranje specijalnih jedinica civilne odbrane itd; druge se izvode po naredbi specijalnih ministarstava i ustanova, no ipak u okviru države; i, na kraju, treće se ostvaruju decentralizovano unutar gradova, preduzeća i ustanova

Na taj način, civilna odbrana predstavlja zbir vrlo raznorodnih mera, čije je sprovođenje u ovom ili onom stepenu obaveza svih partijskih upravnih i privrednih organa. Sve mere civilne odbrane tako su isprepletane da ne mogu biti odvojene od opštih zadataka rukovođenja zemljom i njenom privredom.

Sistem civilne odbrane u SSSR-u se izgrađuje na principu stroge centralizacije rukovođenja. Njom rukovodi opštessavezna komanda civilne odbrane zemlje. Osim toga, postoji republičke, oblasne i gradske komande, sastavljene od predstavnika različitih resora. Njima su potčinjene specijalne službe: sanitetska, ishrane, transporta, obaveštavanja i veze i druge. Komande organizuju svoja komandna mesta.

Takva organizacija civilne odbrane, međutim, ne skida odgovornost sa ministarstva, uprava, službi i organizacijama za obezbeđenje planskog rada preduzeća i ustanova, kao i potreba stanovništva i njegovog najsvestranijeg opsluživanja u slučaju rata.

Uzimajući u obzir ogromne razmere verovatnih razaranja i gubitaka od termonuklearnih udara neprijatelja, neophodno je stvoriti veliki broj specijalnih formacija civilne odbrane za likvidaciju posledica neprijateljskog napada u pozadini. To mogu biti ekipe za spasavanje i radove na obnavljanju, ekipe medicinske pomoći, auto-kolone i sl. Te ekipe moraju biti tako opremljene da se mogu prebacivati na znatne daljine sopstvenim vozilima, to jest na formacijskom auto-transportu.

Da bi jedinice civilne odbrane mogle izvršavati svoje zadatke, treba ih raspoređivati na odgovarajućoj udaljenosti od velikih gradova i industrijskih objekata.

Ako neprijatelju podje za rukom da izvede nuklearni, hemijski ili bakteriološki napad, delatnost svih snaga i sredstava civilne odbrane usmerava se na pružanje medi-

cinske pomoći stanovništvu, gašenje požara, organizaciju radova za spasavanje, raščišćavanje ruševina, izvoženje nastradalih iz zone razaranja i evakuaciju zdravog stanovništva iz zone radioaktivne kontaminacije, kao i na održavanje reda.

Pri organizovanju nabrojenih vrsta pomoći stanovništva, osobito medicinske, neophodno je uzeti u obzir njene vanredno velike razmere. Osim toga, treba imati u vidu da u većini slučajeva pomoć mora biti pružena izvana, to jest snagama i sredstvima mesta koja nisu podvrgnuta nuklearnim udarima, jer će sredstva i organi civilne odbrane nastradalih mesta pretrpeti velike gubitke.

Za pružanje blagovremene medicinske pomoći važno je da se svi lekari, nezavisno od specijalnosti u miru, pripreme iz patologije oštećenja — povrede nuklearnim, hemijskim i bakteriološkim sredstvima. To se, naravno, zahteva i od srednjeg medicinskog osoblja.

Za pružanje pomoći prilikom bakteriološkog napada neprijatelja vrlo je važno još u miru razraditi metodiku brze dijagnostike zaraznih oboljenja i odrediti režim rada preduzeća i transporta, način izolacije zaraženih i režim karantina.

Rezimirajući sve što je rečeno, potrebno je još jedan put podvući da je u organizaciji civilne odbrane vrlo važna kako centralizovana, tako i decentralizovana inicijativna priprema svih mera. Neophodno je, isto tako, zapaziti da se obim mera koje se preduzimaju u civilnoj odbrani mora neprekidno povećavati.

Glava VIII

RUKOVOĐENJE ORUŽANIM SNAGAMA

STRUKTURA VIŠIH ORGANA I METODI STRATEGIJSKOG RUKOVOĐENJA ORUŽANIM SNAGAMA U GLAVNIM KAPITALISTIČKIM DRŽAVAMA U DRUGOM SVETSKOM RATU I SADA

Rukovođenje oružanim snagama obuhvata delatnost organa strategijskog vojnog rukovodstva u oblasti pripreme i vođenja rata Osnovna pitanja koja se moraju rešavati u toj oblasti jesu: određivanje, u skladu sa političkim ciljevima i karakterom rata, vojnostrategijskih ciljeva čitavog rata i pojedinih njegovih etapa, rukovođenje oružanim snagama u procesu pripreme, mobilizacije, strategijskog razvoja, organizacije ratnih dejstava i njihovo svestrano obezbeđenje.

Kao što pokazuje iskustvo iz prošlog rata, pravilno rukovođenje oružanim snagama u savremenom ratu moguće je samo na osnovu svestranog razmatranja političkih, ekonomskih i vojnih uslova u kojima se priprema i vodi rat, realne procene mogućnosti i dejstva neprijatelja, mobilizacije svih snaga sopstvene zemlje i oružanih snaga za postizanje pobeđe nad neprijateljem. Prema tome, organi za rukovođenje oružanim snagama moraju ne samo da procene situaciju i mogućnosti, već i da obezbede njihovu promenu u svoju korist, da naučno i argumentovano predvide razvoj događaja u dužem periodu, da blagovremeno donose odluke i da ih istrajno sprovode u život.

Struktura rukovodećih organa i metodi rukovođenja oružanim snagama u raznim državama izgrađivali su se na razne načine. Međutim, sve države su težile istom cilju: da forme i metode rukovođenja što više usklade sa karakterom rata i postignu jedinstvo rukovođenja u političkom, ekonomskom i vojnom pogledu.

U fašističkoj Nemačkoj za vreme drugog svetskog rata celokupno rukovođenje zemljom i oružanim snagama bio je usurpirao Hitler. Njemu su, kao vrhovnom komandantu i kancelaru Rajha, a od decembra 1941. godine i komandantu kopnene vojske, bila neposredno potčinjena sva civilna ministarstva i viši organi vojnog rukovodstva. U više organe ubrajani su Vrhovna komanda, odnosno Glavna komanda oružanih snaga (OKV), i Štab operativnog rukovodstva oružanim snagama, koji je formalno ulazio u sastav Glavne komande, ali je, u stvari, bio neposredno potčinjen Hitleru. Njemu je bio potčinjen i Generalštab kopnene vojske (OKH), kao i komandanti RV i RM sa svojim štabovima. Komandanti grupa armija na frontu bili su potčinjeni komandantu kopnene vojske i Glavnoj komandi.

U celini, sistem višeg vojnog rukovodstva, zasnovan na dupliranju i međusobnoj kontroli, uslovljavao je ozbiljna trvenja i mogao je da obezbedi rukovođenje samo dotle dok je ratna situacija bila povoljna za fašističku Nemačku. Kad su, pak, njene oružane snage naišle na uporan otpor, a zatim i na sve jače udare Crvene armije, hitlerovska mašina za rukovođenje nije mogla da efikasno upravlja zemljom i oružanim snagama.

U bloku fašističkih država nisu bila rešena ni pitanja koalicionog rukovodenja. U toku rata ono se, u suštini, svodilo na neposredan vojni i politički diktat fašističke Nemačke svojim partnerima. Višestruki pregovori Hitlera sa Musolinijem, Hortijem i drugim rukovodicima zemalja Osvoline vođeni su bez sistema. Sve odluke je obično donosio lično Hitler. Svakodnevni kontakti između zemalja Osvoline preko ambasadora i vojnih izaslanika takođe su bili slabi. Svaki Hitlerov saveznik je težio određenim cilje-

vima u ratu, ne želeći da drugog upozna sa svojim planovima. U svemu tome su se ispoljavale suprotnosti svojstvene blokovima kapitalističkih zemalja.

U Engleskoj je vrhovni organ za rukovođenje zemljom i oružanim snagama bio Ratni kabinet, u koji je ulazio ministar-predsednik, koji je u isto vreme bio i ministar odbrane, lord-predsednik Saveta, ministar inostranih poslova, ministar finansija, ministar rada i nacionalnih obaveza, ministar unutrašnjih poslova, ministar industrije i drugi ministri.

Međutim, stvarno rukovođenje na najvišem nivou ostvarivao je ministar-predsednik preko komiteta Ratnog kabineta. U skladu sa pitanjima koja su rešavana u ratu stvorene su tri grupe komiteta: vojni, civilni, komiteti za pitanja civilne odbrane metropole i opšta pitanja ekonomike i komiteti odgovorni za proizvodnju.

Grupa vojnih komiteta uključivala je Komitet odbrane (operativnu grupu i grupu snabdevanja), Komitet načelnika generalštabova, Komitet načelnika pozadine, Komitet za vojnu proizvodnju, Komitet za planiranje materijalno-tehničkog obezbeđenja, Komitet za planiranje i Komitet za obaveštajnu službu.

Glavnu ulogu u toj grupi imao je Komitet načelnika generalštabova, čiji su članovi bili načelnik imperijalnog Generalštaba (predsednik), načelnik Generalštaba ratne mornarice, načelnik Generalštaba ratnog vazduhoplovstva, načelnik Štaba kod ministra odbrane i načelnik Štaba za zajedničke operacije.

Taj komitet je, u suštini, bio glavni, najviši organ za rešavanje širokog kruga vojnih pitanja, o kojima se raspravljalo na njegovim sednicama uz angažovanje zainteresovanih lica iz drugih komiteta, a Ratni kabinet je samo pravno imao značaj najviše instance, i u stvari, odgovarao je samo za spoljnu politiku i ekonomiku zemlje. Rad Komiteta načelnika generalštabova obezbeđivao je Komitet za obaveštajnu službu, u koji su bili uključeni načelnici obaveštajnih uprava kopnene vojske, vazduhoplovstva i mornarice, Komitet za planiranje čiji su članovi

bili načelnici operativnih uprava KoV, RM i RV, i drugi komiteti.

Ministar-predsednik, koji je, kao što je već ukazano, vršio i funkciju ministra odbrane, u rukovođenju oružanim snagama koristio je različite metode. Tako, na primer, on se lično sastajao sa načelnicima generalštabova, učestvujući na sednicama Komiteta načelnika generalštabova, ili dajući im pismena uputstva; u izvesnim slučajevima on je održavao neposredan kontakt sa Komitetom za planiranje i drugim komitetima, a ponekad je vodio i neposrednu prepisku sa višim komandantima na raznim ratištima.

U Sjedinjenim Američkim Državama na čelu oružanih snaga nalazio se predsednik, koji je bio i vrhovni komandant. Predsednik je rukovodio oružanim snagama preko svog ličnog štaba, koji je bio obrazovan za period rata, preko Komiteta načelnika generalštabova i preko ministarstava vojske i ratne mornarice.

Predsedniku kao vrhovnom komandantu pomagao je lični štab u pitanjima rukovođenja svim oružanim snagama u ratu.

Zadaci Komiteta načelnika generalštabova bili su: obezbeđenje sadejstva između kopnenih i pomorskih snaga, koordinacija opštih pitanja razvoja i korišćenja oružanih snaga, razmatranje strategijskih planova vođenja rata i njihovo podnošenje predsedniku na odobrenje i razrada direktiva za više komandante na ratištima. Osim toga, Komitet je odgovarao za opšte planiranje svih vojnih posudžbina industriji i za korišćenje strategijskih sirovina u skladu sa usvojenom opštom strategijskom linijom.

U Komitet načelnika generalštabova ulazili su načelnik štaba kod predsednika (kao predsednik Komiteta), načelnik Generalštaba kopnene vojske, načelnik Generalštaba ratne mornarice i komandant ratnog vazduhoplovstva kopnene vojske.

Predsednik je rukovodio radom Komiteta načelnika generalštabova preko načelnika svog ličnog štaba, koji je, kao predsedavajući na sednicama Komiteta, upoznavao

Komitet sa predsednikovim odlukama. Pokatkad je predsednik lično učestvovao u donošenju odluka Komiteta.

Predsednik, kao nosilac izvršne vlasti u SAD i vrhovni komandant oružanih snaga, bio je, takođe, i starešina svih organa koji su regulisali ratnu ekonomiku. Za rešavanje tih pitanja 1940. godine je bila formirana uprava odgovorna za donošenje mera u vanrednom stanju, koja je ulazila u izvršni aparat predsednika i njemu bila neposredno potčinjena. Ta uprava se sastojala od raznih biroa i civilnih agencija, preko kojih je Ministarstvo vojske raspoređivalo ratne porudžbine. U rukovodstvu uprave nalazili su se ministar vojske, njegov zamenik i drugi predstavnici armije. Slično tome, ostvarivana je veza i sa vojnoekonomskim organima i organima Ministarstva ratne mornarice.

Prema tome, predsednik SAD, kao i ministar-predsednik Engleske, u rešavanju svih pitanja koja su se ticala rata u celini oslanjao se na dosta složen sistem raznih organa, dajući im odgovarajuća ovlašćenja.

Koaliciono rukovođenje oružanim snagama SAD i Engleske u drugom svetskom ratu ostvarivano je na ovaj način. Za koordinaciju napora oružanih snaga tih zemalja u proleće 1942. godine bio je stvoren Zajednički komitet (odbor) načelnika generalštabova američkih i engleskih oružanih snaga sa sedištem u Vašingtonu.

Zajednički komitet načelnika generalštabova je bio potčinjen predsedniku SAD i ministru-predsedniku Engleske.

Zadaci Zajedničkog komiteta načelnika generalštabova bili su: izrada i ostvarivanje strategijskih planova pod rukovodstvom šefova vlada SAD i Engleske, određivanje vojnih potreba u skladu sa tim planovima, raspoređivanje ratnih rezervi i utvrđivanje potreba u pomorskim prevoženjima.

Da bi izvršio obaveze koje su pred njega bile postavljene, Zajednički komitet je morao da redovno održava sednice, kojima nisu mogli uvek prisustvovati načelnici engleskih generalštabova. Njih su zamenjivali šefovi misija svakog vida oružanih snaga, koji su obrazovali zajedničku

misiju engleskog Komiteta načelnika generalštabova. Šef engleske misije bio je punopravan član Zajedničkog komiteta načelnika generalštabova i učestvovao je na svim njegovim sednicama, čak i kad su njima prisustvovali načelnici generalštabova svih vidova oružanih snaga Engleske.

Za rešavanje tekućih pitanja strategijskog planiranja Zajednički komitet načelnika generalštabova u toku rata sastajao se prosečno jedanput nedeljno.

Perspektivni strategijski ratni planovi usklađivani su na konferencijama predsednika vlada SAD i Engleske uz učešće članova Zajedničkog komiteta načelnika generalštabova i političkih savetnika.

Zajedničkom komitetu načelnika generalštabova bilo je dato pravo strategijskog rukovođenja na svim ratištima na kojima su se nalazile engleske i američke oružane snage. On je neposredno odgovarao za razradu i sprovođenje operativnih planova na evropskom kontinentu i u bazenu Sredozemnog mora.

Pod rukovodstvom engleskog Komiteta načelnika generalštabova ostvarivani su saveznički planovi u jugoistočnoj Aziji i na Srednjem istoku. Atlantski okean je bio podeljen na englesku i američku zonu ratnih dejstava; za operacije u svakoj zoni odgovarala je komanda ratne mornarice odgovarajuće države. Rukovođenje operacijama na Tihom oceanu bilo je u celini povereno Komitetu načelnika generalštabova američkih oružanih snaga.

Na ratištima gde su dejstvovala sva tri vida savezničkih oružanih snaga rukovođenje njima ostvarivao je vrhovni komandant ili glavni komandanti, koji su bili odgovorni za korišćenje objedinjenih snaga, radi postizanja opštih ciljeva saveznika, i potčinjeni Zajedničkom komitetu načelnika generalštabova. U stvari, oni su se u većini slučajeva pridržavali političke i strategijske orientacije svoje vlade, što je dovodilo do trvanja i nesuglasica Da bi se te nesuglasice unekoliko izgladile, ustanovljena je dužnost zamenika, pri čemu se vodilo računa da ako je vrhovni

ili glavni komandant bio Amerikanac, njegov zamenik bude Englez, i obrnuto.

Takva je bila struktura strategijskog rukovodstva koalicije i tako su rešavana pitanja organizacije viših zajedničkih komandnih organa, koalicione strategije i koordinacije napora savezničkih armija, kao i rukovođenja operacija na ratištima.

Međutim, ti organi nisu uvek mogli uspešno rešavati svoje zadatke zbog spoljnopolitičkih protivrečnosti između savezničkih zemalja. Zbog tih protivrečnosti razrađene strategijske odluke jednog saveznika nije prihvatao drugi, pošto nisu odgovarale njegovim interesima. Tako, na primer, plan ratnih dejstava, koji su predložili Amerikanci u avgustu 1942., protiv zemalja Osovine u zapadnoj Evropi za 1943. godinu, koji je predviđao invaziju u Evropu Englezzi su kategorički odbili, i postigli da se iskrcavanje anglo-američkih jedinica izvrši u severnoj Africi krajem 1942. godine. Upravo na njihovo insistiranje osnovni napori saveznika i u 1943. godini bili su usmereni na drugorazredna ratišta. Kao što je poznato, otvaranje drugog fronta u Evropi odlagano je više puta. Sve je to omogućavalo zemljama Osovine, a pre svega fašističkoj Nemačkoj, da koncentrišu svoje osnovne snage na glavnom ratištu — sovjetsko-nemačkom frontu.

Nije bilo potpune usklađenosti ni u radu savezničkih organa glavnih komandi na ratištima. Na rad tih organa strategijskog rukovođenja ozbiljno su uticale protivrečnosti uslovljene razlikama političkih i vojnih ciljeva savezničkih zemalja na ovom ili onom ratištu, kao i težnjom svake od njih da zauzme rukovodeći položaj da bi lakše postigla svoje lokalističke ciljeve. U tom pogledu karakterističan je rad Vrhovne komande u Evropi.

Tako, na primer, uprkos tome što je na konferenciji u Kazablanci u januaru 1943. godine bilo odlučeno da se za vrhovnog komandanta savezničkih snaga u Evropi postavi engleski general, to mesto zauzeo je američki general. Engleska vlada je napravila ustupak u rešavanju toga pitanja tek kad su Amerikanci pristali da se drugi front

ne otvoriti u 1943. godini, kako je to bilo ranije predviđeno, već tek u 1944. Međutim, engleska vlada je priznavala vrhovnom komandantu samo funkcije organizacije sadejstva i opštег rukovođenja, koje ne dodiruju pitanja operativnog rukovođenja.

Vrhovni komandant savezničkih snaga u Evropi bio je neposredno potčinjen Zajedničkom komitetu načelnika generalštabova, sa sedištem u Vašingtonu, koji je održavao vezu sa američkim i engleskim Komitetom načelnika generalštabova. Štab vrhovnog komandanta bavio se najraznovrsnijim pitanjima, od rukovođenja jedinicama do diplomatičke i politike. On je po svom sastavu bio vrlo šarolik i glomazan, pošto je osim vojnih specijalista uključivao i razne političke i ekonomski savetnike, od kojih je svaki imao svoj pogled na međunarodna i politička pitanja. Sve je to vanredno komplikovalo delatnost vrhovnog komandanta i on je morao da utroši mnogo vremena za usklađivanje planova, donošenje kompromisnih odluka i izgradnje nesuglasica.

Kao što je poznato, član antihitlerovske koalicije u drugom svetskom ratu bio je i Sovjetski Savez. Međutim, vladajući krugovi SAD i Engleske, težeći da ostvare svoje sebične ciljeve, nastojali su da ga što više oslabe. Oni su u toku rata na sve moguće načine kočili izvršavanje savezničkih obaveza, koje su uzeli na sebe, namerno odgovlačili rat, usredsređujući svoje napore na rešavanje zadataka koji nikako nisu bili glavni.

Istovremeno, naši bivši saveznici, vodeći rat protiv opštег neprijatelja, bili su primorani da usklađuju političku i vojnu liniju sa Sovjetskim Savezom. Saglasnost je postizana na povremenim konferencijama predsednika vlada SSSR-a, SAD i Engleske uz učešće predstavnika oružanih snaga konferencija u Moskvi, u Teheranu i u Jalti, kao i sistematskom prepiskom predsednika vlada, slanjem odgovornih predstavnika u savezničke zemlje i diplomatskim kanalima.

Kao što je već rečeno, ubrzo posle završetka drugog svetskog rata američko-engleski imperialisti su otpočeli

da stvaraju razne agresivne vojne blokove, okrenute protiv Sovjetskog Saveza i drugih socijalističkih zemalja i da formiraju organe za rukovođenje tim blokovima. Šta predstavljaju organi višeg vojnog rukovodstva imperijalističke koalicije može se ispitati na primeru vojnopolitičkog sistema rukovodstva Severnoatlantskog pakta. Njegov najviši rukovodeći politički organ je Savet NATO, u koji ulaze ministri inostranih poslova, odbrane i finansija, a u slučaju potrebe u njegovom radu mogu učestvovati i predsednici vlada zemalja članica bloka.

Savet NATO sastaje se dva-tri puta godišnje radi pretrisanja opštih programskih pitanja, utvrđivanja jedinstvene politike i strategije, određivanja opšteg vojnog budžeta NATO i svake zemlje posebno, pravca izgradnje oružanih snaga i drugih pitanja.

U periodima između zasedanja delatnošću NATO rukovodi stalni savet. On je sastavljen od stalnih predstavnika zemalja članica bloka u rangu ambasadora, kojima su data odgovarajuća ovlašćenja za rešavanje tekućih pitanja.

Najveći vojni organ nadležan da rešava pitanja vojno-strategiskog planiranja, izgradnje i pripreme oružanih snaga i druga pitanja jeste Vojni komitet. Njegovi su članovi predstavnici komiteta načelnika generalstabova SAD i Engleske i načelnici generalstabova drugih zemalja članica bloka. Izvršni organ Vojnog komiteta predstavlja stalna grupa, koja se sastoji od predstavnika komiteta načelnika generalstabova SAD, Engleske i Generalštaba nacionalne odbrane Francuske. Stalna grupa vojnog komiteta u stvari rukovodi oružanim snagama bloka.

Neposredno vojno rukovođenje objedinjenim snagama NATO ostvaruju Vrhovna komanda u Evropi i Vrhovna komanda na Atlantiku, Komitet zone kanala La Manša i regionalna strategijska grupa SAD — Kanada.

Od te dve vrhovne komande glavna je evropska Vrhovna komanda kojoj su potčinjeni osnovni kontingenti trupa, operativne jedinice ratne mornarice i avijacije koje izdvajaju zemlje članice NATO.

Za vrhovnog komandanta objedinjenih oružanih snaga NATO u Evropi postavljen je američki general, a za njegove zamenike — predstavnici oružanih snaga Engleske i Francuske. Štab vrhovnog komandanta sastoji se od predstavnika zemalja članica bloka. Na njegovom čelu je, takođe, vojni predstavnik SAD.

Teritorija koju obuhvata evropska komanda podeljena je na severnoevropsko, srednjeevropsko, južnoevropsko i sredozemno vojište. Glavni komandanti oružanih snaga na tim vojištima neposredno su potčinjeni vrhovnom komandantu objedinjenih oružanih snaga NATO. Oni raspolažu određenim oružanim snagama, objedinjenim u grupe armija, armije, taktičke avio-komande, vazduhoplovne armije i operativne jedinice pomorskih snaga. Odlukom Saveta NATO, donetom u maju 1963. godine u Otavi, vrhovni komandant objedinjenih oružanih snaga u Evropi može imati na raspolaganju nuklearne snage.

Sledeća po važnosti je Vrhovna komanda na Atlantiku. Za vrhovnog komandanta objedinjenih oružanih snaga SAD i Engleske na tom ratištu postavljen je, takođe, američki admiral. Samo se na čelu komande za kanal La Manš, kojoj su potčinjene vazduhoplovne i pomorske snage koje vlade Engleske, Francuske, Belgije i Holandije stavlaju na raspolaganje NATO, nalazi vojni predstavnik Engleske.

Iz čitave organizacije vojno-političkog rukovodstva NATO vidi se da su vladajući krugovi SAD još u miru obezbedili sebi potpunu vladavinu u toj glavnoj vojnoj grupaciji, pretvorivši je u svoje poslušno oruđe. Međutim, vladajući krugovi Engleske, Francuske i osobito Zapadne Nemačke veoma uporno nastoje da zauzmu rukovodeća mesta u NATO. U borbi za rukovodeće položaje u NATO ispoljavaju se one iste nepomirljive unutrašnje protivrečnosti svojstvene imperijalističkim državama i u prošlim koalicijama.

Takva je struktura političkih i vojnih organa rukovodstava NATO — najvažnije koalicije imperijalističkih država.

Struktura i funkcije organa najvišeg političkog i vojnog rukovodstva oružanih snaga glavnih kapitalističkih država — SAD, Engleske, Francuske i Zapadne Nemačke — sada, u opštim crtama, izgledaju ovako.

U Sjedinjenim Američkim Državama politička i najviše vojna vlast pripada predsedniku, koji je i vrhovni komandant oružanih snaga. U rešavanju vojnih pitanja njemu su data velika prava. U ratu se njegova prava proširuju, a uticaj Kongresa se smanjuje. Najviši organ za pripremu i vođenje rata, potčinjen predsedniku, jeste Savet nacionalne bezbednosti. Njegovi članovi su: predsednik (ujedno predsednik Saveta), potpredsednik, državni sekretar, ministar odbrane, ministar finansija, načelnik uprave za nacionalnu mobilizaciju i načelnik Uprave za budžet.

Komitet načelnika generalštabova i njegov radni organ — Zajednički generalstab — formalno su konsultativni i radni organi predsednika za razradu i sprovođenje strategijskih planova, a, u stvari, to su najviši organi strategijskog rukovodstva oružanim snagama za vreme rata.

Svim vidovima oružanih snaga u miru rukovode ministar odbrane, koji je neposredno potčinjen predsedniku, kao i ministri RV, RM i kopnene vojske. Ministar odbrane je odgovoran za mobilizacijsko i strategijsko planiranje, izgradnju i korišćenje svih vidova oružanih snaga i za rukovođenje naučnoistraživačkim radovima.

U obaveze Zajedničkog generalštaba spadaju: razrada mobilizacijskih i strategijskih planova, kontrola njihovog izvršavanja i operativno rukovođenje objedinjenim komandama oružanih snaga SAD u zonama Aljaske, Atlantskog i Tihog okeana, Karipskog mora i u evropskoj zoni, protivvazdušnom odbranom kontinentalnog dela SAD, kao i specijalnim strategijskim avio-komandama i komandom ratne mornarice SAD u zoni istočnog dela Atlantskog okeana i Sredozemnog mora.

U Engleskoj se opšte rukovođenje pripremom zemlje za rat i rukovođenje zemljom i oružanim snagama u ratu poverava Kabinetu ministara pod predsedništvom ministra-predsednika.

Kabinetu ministara je potčinjen Komitet odbrane, koji utvrđuje opšte pravce razvoja oružanih snaga Engleske, neposredno rukovodi njima i određuje mere za pripremu zemlje za rat. Sem toga, on koordinira delatnost svih ministarstava i uprava (departmana) pri rešavanju pitanja izgradnje oružanih snaga i pripreme za rat. U Komitet ulaze: ministar — predsednik (ujedno predsednik komiteta), ministar odbrane, ministar unutrašnjih poslova, ministar inostranih poslova, ministar kopnene vojske, ministar avijacije, prvi lord Admiraliteta, ministar finansijskih i drugi ministri.

Komitetu odbrane je potčinjeno Ministarstvo odbrane, koje rukovodi izgradnjom svih vidova oružanih snaga u celini i svakog vida posebno, vojnim naučnoistraživačkim radom i vojnom proizvodnjom.

Organ za operativno-strategijsko rukovođenje oružanim snagama Engleske jeste Komitet načelnika generalštabova. Taj Komitet u miru razrađuje strategijske planove i podnosi ih na razmatranje i odobrenje Komitetu odbrane; u ratu on je nadležan da u ime Komiteta odbrane daje konkretna uputstva glavnim komandantima na ratištima.

Celokupna vojna vlast u Francuskoj usredsređena je u rukama predsednika Republike, koji je u isto vreme vrhovni komandant oružanih snaga i predsednik Državnog saveta i Komiteta nacionalne odbrane. Predsedniku Republike i predsedniku vlade potčinjen je Generalstab nacionalne odbrane i Ministarstvo oružanih snaga.

Vrhovni savet nacionalne odbrane kao konsultativni organ iznosi svoje mišljenje o pitanjima podnetim na razmatranje predsedniku Republike, predsedniku vlade i drugim članovima kabineta. Njegovi su članovi predsednik vlade, ministri, načelnik Generalštaba nacionalne odbrane, načelnici štabova vidova oružanih snaga, inspektori i predstavnici drugih organa oružanih snaga.

Najuži krug Komiteta nacionalne odbrane donosi odluke o svim pitanjima pripreme zemlje za rat i izgradnje oružanih snaga. U ovom Komitetu su: predsednik vlade, načelnik Generalštaba nacionalne odbrane, ministar oružanih snaga i predstavnici vidova oružanih snaga.

Generalstab nacionalne odbrane razrađuje ratne planove i raspoređuje oružane snage u okviru opšte strategije, određuje perspektive daljeg razvoja oružanih snaga, razmatra vojno-političku situaciju i informiše o njoj predsednika Republike, predsednika vlade i zainteresovane ministre, prati kako razna ministarstva ostvaruju mere za mobilizaciju ekonomike i drugih resursa za ratne potrebe.

Ministarstvo oružanih snaga odgovara za sprovođenje mera u izgradnji oružanih snaga, za dovođenje oružanih snaga u borbenu gotovost, za pripremu i izvršenje mobilizacije.

U Zapadnoj Nemačkoj se, u suštini, obnavlja hitlerovski sistem višeg vojnog rukovođenja. U ratu je vrhovni komandant oružanih snaga Zapadne Nemačke savezni kancelar. Uz njega je u svojstvu konsultativnog organa Savet odbrane. U Savet ulaze: savezni kancelar (predsednik), zamenik kancelara i ministar za atomska pitanja (zamenici predsednika), ministri odbrane, inostranih poslova, unutrašnjih poslova, finansija i ekonomike.

Savet odbrane razrađuje i donosi načelne odluke o svim važnim pitanjima izgradnje oružanih snaga zemlje, podnosi Kabinetu ministara predloge za koordinaciju rada viših civilnih i vojnih ustanova u oblasti vojne izgradnje i mobilacijskih mera.

Ministarstvo odbrane je vrhovni organ za rukovođenje oružanim snagama. Ono se sastoji od Glavnog štaba oružanih snaga (u stvari — Generalstab) potčinjenih mu glavnih štabova kopnene vojske, ratnog vazduhoplovstva, ratne mornarice i teritorijalnih jedinica, sanitetske uprave i niza odeljenja. Osnovni organ za operativno rukovođenje oružanim snagama je Glavni štab oružanih snaga (Bundesvera). On razrađuje opšte planove izgradnje i korišćenja oružanih snaga, koordinira rad glavnih štabova, razmatra pitanja koja su u vezi sa učešćem Zapadne Nemačke u imperijalističkim blokovima i rukovodi raznim militariziranim organizacijama u zemlji.

Iz iznetog se vidi da je za sve glavne imperijalističke države karakteristična velika centralizacija državnog i

vojnog rukovođenja u ratu, koncentracija celokupne vlasti u rukama predsednika republike ili predsednika vlade, kome su data neograničena ovlašćenja. Uz njega se stvara sistem viših vladinih organa, koji imaju pretežno savetodavne i konsultativne funkcije. Militaristički imperijalistički krugovi mogu lako iskoristiti takav sistem najvišeg državnog i vojnog rukovodstva za otpočinjanje rata bez saglasnosti parlamenta, uprkos javnom mnjenju.

STRUKTURA I FUNKCIJE VIŠIH ORGANA ZA RUKOVODENJE SOVJETSKIM ORUŽANIM SNAGAMA U GRAĐANSKOM RATU, U MIRNOM PERIODU I U VELIKOM OTADŽBINSKOM RATU

Začetak i organizacija organa vojnog rukovodstva u građanskom ratu. Organi rukovodstva oružanih snaga sovjetske države začeti su u vreme stvaranja nove armije — armije radnika i seljaka — u teškoj situaciji razorenje privrede i neverovatne zamorenosti narodnih masa od imperialističkog rata, u uslovima kontrarevolucionarnih pobuna i vojne intervencije, kao i demobilizacije stare armije. Demobilizacija kopnene vojske i mornarice praćena je lomljenjem starog i stvaranjem novog aparata za vojno rukovođenje.

Ti koreniti preobražaji započeti su upravo od prvih dana socijalističke revolucije. Dekretom II sveruskog kongresa Sovjeta 26. oktobra (8. novembra) 1917. godine bio je stvoren Komitet za vojne i pomorske poslove. Njemu je povereno rukovođenje ministarstvima vojske i mornarice. Istovremeno sa stvaranjem toga Komiteta posebnom odlukom Kongresa Sovjeta naređeno je svim armijama da obrazuju privremene revolucionarne komitete, koji će biti odgovorni za očuvanje revolucionarnog poretku i čvrstine fronta.

U decembru te iste godine Komitet za vojne i pomorske poslove reorganizovan je u Kolegijum narodnih komesara za vojne poslove. Oko Kolegijuma se postepeno počeo stvarati aparat Narodnog komesarijata za vojne poslove. Mnoge uprave i odeljenja bivšeg Ministarstva vojske, uki-

dani su u skladu sa demobilizacijom stare armije, a oni koji su korišćeni za formiranje Crvene armije korenito su reorganizovani.

Dekretom Sovjeta narodnih komesara od 15 (28) januara 1918. godine o stvaranju Radničko-seljačke crvene armije (RSCA) proglašeno je da je Sovjet narodnih komesara, na čelu sa V. I. Lenjinom, vrhovni rukovodeći organ armije.

Neposredno rukovođenje i upravljanje armijom bilo je usredsređeno u Narodnom komesarijatu za vojne poslove, u Sveruskom kolegijumu za formiranje Crvene armije, koji je stvoren uz njega.

Sveruskom kolegijumu stavljeno je u dužnost da usklađuje delatnost lokalnih organizacija za formiranje armije, da vodi evidenciju o novoformiranim jedinicama, da rukovodi formiranjem i obučavanjem, da obezbeđuje armiju naoružanjem i opremom, da razrađuje nova pravila, kao i da izrađuje ratne planove, rešava razne operativne zadatke i pitanja smeštaja jedinica.

Međutim, Sveruski kolegijum nije bio u stanju da brzo stvari dovoljno jak aparat, koji bi u sveruskim razmerama obezbedio organizaciju rada na stvaranju Crvene armije. Zato je ogroman rad na stvaranju Crvene armije uglavnom bio poveren sovjetu radničkih, vojničkih i seljačkih deputata.

U skladu sa instrukcijom koju je razradio Sveruski kolegijum stvaranje odreda Crvene armije i rukovođenje njima u unutrašnjosti zemlje povereno je sreskim, gubernijskim i oblasnim (pokrajinskim) sovjetima, a u armiji — armijskim i korpusnim komitetima.

Svi odredi Crvene armije u unutrašnjosti stvarani su po odluci oblasnih sovjeta uz sadejstvo lokalnih sovjeta i nalazili su se pod njihovom potpunom upravom i na njihovom snabdevanju. Uz svaki sovet, od seoskog do gubernijskog, stvarana su vojna odeljenja, a uz armijske i korpusne komitete — vojni štabovi za organizaciju Crvene armije. U sastav vojnih odeljenja sovjeta ulazili su predstavnici

sovjeta i vojnih štabova. Vojni štabovi su bili sastavljeni od predstavnika armijskih i korpusnih vojničkih komiteta.

Takva struktura rukovodstva armije od samog početka njenog stvaranja na dobrovoljnoj osnovi potpuno je odgovarala uslovima tog vremena, kad je bilo vanredno važno da se ne samo učini kraj staroj armiji i njenom aparatu no i da se sačuva front od potpunog rasula, da se najšire mase trudbenika, među njima i vojnici stare armije, zbliže sa Komunističkom partijom i pokrenu na zaštitu tekovina Oktobra. Upravo zato su tako široka prava u izgradnji Crvene armije davana sovjetima kao najmasovnijoj organizaciji radničke klase.

Takva struktura rukovodstva armije bila je uslovljena time što je mlada Sovjetska republika započela svoju izgradnju gotovo bez iskusnih vojnih rukovodilaca. Komandni sastav u armiji je biran. Međusobni odnosi pripadnika armije utvrđivani su na opštim sastancima vojnika i izbornim organizacijama. Prirodno je što pri svemu tome nisu mogli biti potpuno ispunjeni principi doslednog centralizma u rukovođenju i upravljanju armijom. Neki lokalni sovjeti su čuvali formirane odrede Crvene armije za potrebe svoje opštine, sreza, gubernije i tek posle višestrukih zahteva stavljali ih na raspolaganje prepostavljenim organima.

U početku je ratnom mornaricom rukovodio Vojno-pomorski kolegijum, izabran od delegata II sveruskog kongresa sovjeta. Zatim je u novembru 1917. godine bio obrazovan Vrhovni pomorski kolegijum, koji je rukovodio pomorskim resorom. U februaru 1918. godine bio je osnovan Narodni komesarijat za pomorske poslove. Vrhovni pomorski kolegijum preimenovan je u Kolegijumu narodnog komesarijata za pomorske poslove.

Ratnim vazduhoplovstvom prvo je rukovodio Biro komesara, obrazovan u oktobru 1917. godine. U decembru te iste godine bio je osnovan Sveruski avio-kolegijum, kome je povereno formiranje avijacijskih i vazduhoplovnih jedinica, rukovođenje njima, sakupljanje i čuvanje avio-opreme i izbor kadrova.

Početkom marta 1918. za rukovođenje svim vojnim operacijama Crvene armije dekretom Sovjeta narodnih komesara stvoren je Viši vojni sovjet, koji se sastojao od tri čoveka — vojnog rukovodioca i dva politička komesara.

Najvažnija funkcija Višeg vojnog sovjeta u prvo vreme bila je organizacija operativnih formacija, takozvanih zastornih odreda duž demarkacione linije, određene Brestlitovskim ugovorom, koja je delila Sovjetsku Republiku od rejona koje su okupirali nemački osvajači. Kasnije su sastav i zadaci Višeg vojnog sovjeta znatno prošireni.

U Viši vojni sovjet u aprilu 1918. godine ušli su narodni komesari za vojne i pomorske poslove, član Kolegijuma narodnog komesarijata za vojne poslove i vojni i pomorski stručnjaci. Predsednik Sovjeta je bio narodni komesar za vojne poslove. Viši vojni sovjet je vršio funkcije vrhovne komande oružanih snaga i bio je neposredno potčinjen Sovjetu narodnih komesara.

U maju 1918. godine, umesto Sveruskog kolegijuma, za formiranje Crvene armije i nekih drugih organa bio je stvoren Sveruski glavni štab, u čiji sastav su ulazile Uprava za organizaciju armije, Operativna uprava, Uprava za vojni Saobraćaj i Uprava za komandni sastav armije. Umesto Sveruskog avio-kolegijuma u istom tom mestu obrazovana je Glavna uprava Radničko-seljačke crvene flote. Reorganizovani su i snabdevački organi.

Delatnost Sveruskog glavnog štaba i centralnih uprava za snabdevanje objedinjavao je Kolegijum narodnog komesarijata za vojne poslove. Na čelu Sveruskog glavnog štaba i svake uprave vojnog resora nalazio se sovjet, saставljen od rukovodioca i dva vojna komesara.

Bilo je, isto tako, regulisano postavljanje starešina na komandne dužnosti. Dekretom sveruskog centralnog izvršnog komiteta (SCIK) od 22. aprila 1918. godine ukinuta je izbornost. Starešine, počevši od komandanta samostalnih jedinica pukovskog ranga, postavljao je Narodni komesarijat za vojne poslove uz saglasnost Višeg vojnog sovjeta.

Usavršavana je, takođe, organizacija jedinica i njihovih organa za rukovođenje, s ciljem da se pruži otpor kon-

trarevoluciji i inostranim intervencionistima, koji su u proleće i leto 1918. godine razvili aktivna vojna dejstva na severu, u zoni Istočnog fronta, u rejonu Caricina i na severnom Kavkazu.

U junu 1918. godine sve sovjetske jedinice koje su dejstvovali protiv intervencionista i belogardejaca u rejonu Volge, Urala i Sibira kao rasparčani odredi bile su potčinjene jedinstvenoj komandi Istočnog fronta, na čelu sa Revolucionarnim vojnim sovjetom fronta. Svi odredi su se počeli skupljati u regularne trupne taktičke operativne i strategijske jedinice. U tom frontu, na primer, bilo je stvoreno pet armija. Bila je, isto tako, izvedena korenita reorganizacija organa za rukovođenje jedinicama koje su branile Caricin i koje su dejstvovali na severnom Kavkazu. U drugoj polovini juna stvoren je Vojni sovjet Severnokavkaskog vojnog okruga. U avgustu je za odbranu demarkacione linije od Nemaca, koji su okupirali Ukrajinu, i za borbu sa kontrarevolucionarnim snagama generala Krasnova stvoren Južni zastor, a za borbu sa intervencionistima i belogardejcima na severu Republike — Severistočni zastor. Na čelu tih zastora takođe su se nalazili revolucionarni vojni sovjeti.

Međutim, već u avgustu 1918. godine postalo je očigledno da rukovođenje frontovima i zastorima nije bilo jedinstveno. Tako je Viši vojni sovjet, zauzet zastorima, ispustio iz vida druge frontove, uglavnom Istočni. Operacijama protiv Čehoslovaka na istoku i protiv belogardejaca na jugoistoku rukovodilo je Operativno odeljenje Moskovskog okružnog vojnog komesarijata. Operativno rukovođenje pokušala je da sprovodi i Operativna uprava Sveruskog glavnog štaba. Uzajamni odnosi tih organa nisu bili određeni. Sve je to unesilo zbrku u rukovođenje trupama i slabilo odbranu Republike. Bile su potrebne neodložne mere za likvidaciju svih tih nedostataka i stvaranje jedinstvenog centra za rukovođenje borbenim dejstvima Crvene armije.

Specijalnom odlukom SCIK od 2. septembra 1918. godine, kojom je objavljeno da je zemlja pretvorena u vojni

logor, ustanovljen je Revolucionarni vojni sovjet Republike (RVSR), kao viši organ za rukovođenje Crvenom armijom. U vezi sa centralizacijom rukovođenja armijom u rukama RVSR, Viši vojni sovjet je bio ukinut. Revolucionarni vojni sovjet Republike je takođe primio funkcije i prava Kolegijuma narodnog komesarijata za vojne poslove, čiji su članovi ušli u sastav RVSR. Predsednik Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike bio je i narodni komešar za vojne i pomorske poslove.

Istovremeno sa stvaranjem Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike ustanovljena je dužnost vrhovnog komandanta svih oružanih snaga. On se nalazio na čelu svih kopnenih i pomorskih snaga koje su ulazile u sastav operativne vojske. Za operativno rukovođenje flotama i fлотилама uvedena je dužnost komandanta ratne mornarice, koji je bio potčinjen vrhovnom komandantu. Istovremeno je bio obrazovan pomorski štab.

Za rukovođenje ratnim operacijama operativne vojske osnovan je Vojni štab Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike, a za rukovođenje dejstvima avijacije uz Vojni štab RVSR obrazovana je Vojna uprava za vazduhoplovstvo.

Uporedo sa Vojnim štabom zadržan je i Sveruski glavni štab, kome je stavljeno u dužnost da izvršava sve naredbe Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike koje se tiču odbrane zemlje, popune, lokacije i borbene pripreme armije, stvaranja novih jedinica i organizacije života pripadnika armije.

Revolucionarni vojni sovjet Republike, kao i svi drugi resori i ustanove, radio je na osnovu uputstava Centralnog komiteta Komunističke partije. U specijalnoj odluci CK Partije »O politici vojnog resora«, izdatoj u decembru 1918. godine, ukazivano je da se »politika vojnog resora, kao i svih drugih resora i ustanova, vodi tačno po opštim direktivama koje daje Partija preko svog Centralnog komiteta i pod njegovom neposrednom kontrolom«.¹⁾

¹⁾ КПСС о Вооруженных Силах Советского Союза, М., Госполитиздат, 1958, стр. 47.

Revolucionarni vojni sovjet Republike predstavlja je organ za kolegjalno rukovođenje i samo je njemu pripadala celokupna vojna vlast. Vrhovni komandant je dobijao samostalnost u rešavanju operativno-strategijskih pitanja samo u granicama direktiva najviših organa Komunističke partije i sovjetske vlade. Međutim, i tada je vrhovni komandant bio potčinjen Revolucionarnom vojnou sovjetu Republike, čiji je bio član. Sva njegova naređenja morala su biti potvrđena potpisom jednog od članova Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike, bez kojeg nisu bila puvovažna.

Na istom principu kolektivnosti bilo je zasnovano rukovođenje jedinicama frontova, čija je organizacija i dalje trajala.

U sastav Revolucionarnog vojnog sovjeta Severnog, Južnog i Kaspijsko-kavkaskog fronta, koji su obrazovani u jesen i zimu 1918. godine, ulazili su komandant — vojni stručnjak i dva vojna komesara. Isti sastav su imali i revolucionarni vojni sovjeti armija. Sva naređenja komandanta frontova i armija morala su, takođe, biti potvrđena potpisom jednog od članova Revolucionarnog vojnog sovjeta.

Oružana intervencija međunarodnog imperijalizma protiv Sovjetske Republike zahtevala je da se delatnost svih organa sovjetske države najefikasnije objedini pod rukovodstvom jedinstvenog organa i da se njegov rad uskladi sa zadacima odbrane zemlje. U tom cilju odlukom SCIK u novembru 1918. godine bio je osnovan Sovjet radničke i seljačke odbrane pod predsedništvom V. I. Lenjina. Stvaranjem toga najvišeg organa za rukovođenje zemljom i oružanim snagama omogućena je najpotpunija i najusredsređenija mobilizacija svih resursa i napora zemlje za uspešno uništenje unutrašnje i spoljne kontrarevolucije, kao i jedinstvo političkog, ekonomskog i vojnog rukovođenja.

Sovjet odbrane je predstavljao najviši organ za rukovođenje odbranom zemlje. On je imao punu vlast u rukovođenju oružanom borbom na frontovima i radom narod-

nih komesarijata i ustanova na mobilizaciji svih resursa industrije i transporta u pozadini. Najvažnije oblasti delatnosti Sovjeta odbrane bile su: obezbeđenje ishrane, mobilizacija transporta, industrije, resursa goriva, organizacija vojnog snabdevanja. Sovjet odbrane je rukovodio čitavom ratnom privredom Republike. Pod njegovu budnu kontrolu stavljeni su delatnost Revolucionarnog vojnog saveta i drugih vojnih organa.

Sovjet odbrane je sav rad sprovodio preko svojih članova, koji su, pošto su bili rukovodioci najvažnijih resursa u zemlji, snosili odgovornost za izvršavanje odluka Sovjeta odbrane, svaki u svom resoru. Sovjet odbrane nije imao svoj aparat, a u čitavoj delatnosti oslanjao se na aparat Sovjeta narodnih komesara i odgovarajućih resora. Za sprovođenje u život najvažnijih pitanja povezanih sa odbranom Republike stvarane su specijalne komisije, a za rešavanje neodložnih pitanja na terenu slao se opunomoćenik Sovjeta odbrane.

Na taj način, krajem 1918. godine formirana je skladna struktura centralizovanog rukovođenja oružanim snagama od vrha do dna, zasnovana na principu kolektivnosti povezane sa ličnom odgovornošću svakog rukovodioca.

Najbitnija odlika te strukture bila je nedeljiv uticaj i rukovodeća uloga Komunističke partije u svim organima i na svim stepenima rukovođenja oružanim snagama. Nedeljiv uticaj i rukovodeća uloga Komunističke partije najizrazitije su se očitovali u tome što su sva najvažnija pitanja vojne politike, izgradnje oružanih snaga i njihove strategijske upotrebe rešavana samo po uputstvima Centralnog komiteta Partije. Komunistička partija je neposredno uticala i rukovodila čitavim složenim organizmom armije od vrha do dna preko vojnih komesara i političkih organa, koji su se u svom radu oslanjali na partijske celije.

Centralni komitet Partije i sovjetska vlada stalno su analizirali vojnu situaciju, određivali koji je front glavni u svakoj etapi borbe i razrađivali strategijske planove za uništenje neprijatelja, brinući u isto vreme o organizaciji rada pozadine za obezbeđenje fronta.

Sistem rukovođenja oružanim snagama, koji se oformio do jeseni 1918. godine, postojao je u toku čitavog građanskog rata, samo sa nekim promenama.

Najvažnija od tih promena bila je reorganizacija Sovjeta radničke i seljačke odbrane u Sovjet rada i odbrane. Ona je bila uslovljena time što je posle likvidacije drugog pohoda Antante nastupila pauza u građanskom ratu. Neke armije su radi obnove narodne privrede pretvorene u radne jedinice. Sovjet radničke i seljačke odbrane počeo je proširivati svoje privredno-ekonomске funkcije i odlukom Sovjeta narodnih komesara od 16. aprila 1920. godine bio pretvoren u Posebnu komisiju pri Sovjetu narodnih komesara, koja je dobila naziv Sovjet rada i odbrane.

Sovjet rada i odbrane imao je za zadatak povezivanje i pojačanje delatnosti svih narodnih komesarijata i ustanova u oblasti privredne izgradnje i obezbeđenja odbrane zemlje.

Organi vojnog rukovodstva u periodu mirne izgradnje posle građanskog rata. Posle završetka građanskog rata u toku čitavog perioda mirne izgradnje organi vojnog rukovodstva pretrpeli su određene promene u skladu sa promenama koje su se dešavale u ekonomskom, političkom i kulturnom razvoju zemlje, u strukturi oružanih snaga i u pogledima na karakter budućeg rata.

Specijalnom uredbom o Narodnom komesarijatu za vojne i pomorske poslove SSSR-a, izdatom u novembru 1923. godine, uopšteni su zadaci i funkcije vojnog resora i precizirana je struktura centralnih organa za vojno rukovođenje.

U skladu sa tom uredbom Narodnom komesarijatu za vojne i pomorske poslove stavljeni su u dužnost: razrada i sprovođenje planova i mera za odbrnu Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika sa kopna i sa mora; organizacija kopnenih i pomorskih oružanih snaga, podrazumevajući tu i teritorijalne jedinice, i rukovođenje njima; održavanje oružanih snaga u stalnoj borbenoj gotovosti; rukovođenje organima mesnog vojnog i vojno-pomorskog rukovodstva; formiranje, popuna i priprema jedinica Radničko-seljačke

crvene armije (RSCA); političko vaspitanje pripadnika armije; obezbeđenje armije i flote hranom, oružjem i svim vrstama opreme; evidencija i poziv stanovništva u vojnu službu; priprema svih vrsta kadrova i rešavanje mnogih drugih pitanja.

Naredenja narodnog komesara ili njegovog zamenika koja su se odnosila na čitav Narodni komesarijat za vojne i pomorske poslove izdavana su u zapovestima Revolucionarnog vojnog sovjeta SSSR-a, koji je predstavljao Kolegijum narodnog komesarijata za vojne i pomorske poslove.

U Revolucionarni vojni sovjet, osim narodnog komesara za vojne i pomorske poslove, koji je bio njegov predsednik, ulazio je zamenik narodnog komesara, koji je u isto vreme bio i zamenik predsednika, vrhovni komandant svih oružanih snaga i članovi koje postavi Sovjet narodnih komesara SSSR-a.

Vrhovni komandant oružanih snaga bio je prepostavljeni starešina svih kopnenih i pomorskih snaga. On je bio samostalan u svim pitanjima operativno-strategijskog karaktera u granicama direktiva najviših organa vlasti, koje je dobijao preko narodnog komesara za vojne i pomorske poslove ili preko Revolucionarnog sovjeta SSSR-a.

Štab Radničko-seljačke crvene armije bavio se proučavanjem pitanja odbrane zemlje, organizacijom popune i dislokacije jedinica, njihovom borbenom pripremom, njihovim smeštajem i načinom života, mobilizacijom oružanih snaga i vojnom evidencijom stanovništva, kao i mnogim drugim pitanjima.

Uredbom o centralnim organima za rukovođenje uglavnom su bile zakonski učvršćene njihova organizacija i funkcije u završnom periodu građanskog rata. Međutim, neki od njih su u mirnodopskim uslovima izgubili svoj značaj, a neki su morali izmeniti svoje funkcije i metode rada.

Tako, na primer, već nije bila neophodna dužnost vrhovnog komandanta, čije su funkcije u miru bile veoma neodređene i duplirale su rad drugih organa. Bila je, isto

tako, potrebna i reorganizacija Štaba Radničko-seljačke Crvene armije, koji nije u potreboj meri obezbeđivao uspešno rešavanje postavljenih mu zadataka, pošto se naporedo sa pitanjima odbrane države u celini bavio i pitanjima organizacije borbene pripreme armije i svakodnevnog života jedinica.

Sve je to zahtevalo reorganizaciju organa za rukovođenje, koja je i bila ostvarena na inicijativu i pod rukovodstvom Komunističke partije prilikom izvođenja vojne reforme 1924—1925. godine.

Reorganizacijom organa za rukovođenje bila je ukinuta dužnost vrhovnog komandanta i sređena struktura Štaba Crvene armije.

U Štabu RSCA bili su usredsređeni osnovni poslovi za pripremu zemlje i oružanih snaga za rat. On je rukovodio opštom pripremom svih vidova oružanih snaga — kopnene vojske, mornarice i vazduhoplovstva. Svi organi, koji su u izvesnoj meri obavljali te poslove u drugim upravama, kao u Upravi ratne mornarice i Upravi ratnog vazduhoplovstva, ušli su u sastav Štaba RSCA, a oni koji nisu bili neposredno povezani sa obavljanjem tih poslova isključeni su iz njegovog sastava.

Rukovođenje borbenom pripremom i kontrolom, popunom aranžiraju ljudstvom, organizacijom jedinica i njihovom službom, kao i celokupnim tekućim životom armije bilo je koncentrisano u Glavnoj upravi RSCA. Snabdevanjem oružanih snaga, svim vrstama potreba osim specijalnih, rukovodila je Uprava za snabdevanje RSCA. Upravama ratne mornarice i ratnog vazduhoplovstva ostala je samo organizacija specijalne službe boraca i starešina tih vidova oružanih snaga, njihova stručna i borbena priprema, kao i specijalno snabdevanje. Tim je bila znatno uproštena struktura centralnih organa, tačnije određene njihove funkcije, smanjen aparat kako po broju uprava i odeljenja, tako i po broju ljudstva.

Učvršćivanje moći oružanih snaga, porast njihove tehničke opremljenosti u skladu sa industrijalizacijom zemlje, razvoj avijacije ratne mornarice i oklopnih jedinica iza-

zvali su neophodnost daljeg usavršavanja organa vojnog rukovodstva.

U skladu s odlukom XVII kongresa Partije o uvođenju strogog jednostarešinstva, povećanju lične odgovornosti rukovodilaca i ukidanju kolegijuma u narodnim komesarijatima, u junu 1934. godine odlukom CIK SSSR-a ukinut je Revolucionarni vojni sovjet SSSR-a. Istom odlukom narodni komesarijat za vojne i pomorske poslove preimenovan je u Narodni komesarijat odbrane SSSR-a. Narodnom komesarijatu odbrane povereno je rukovođenje svim vidovima oružanih snaga, rodovima vojske i specijalnim jedinicama, kao i lokalnim organima vojne uprave (vojnim komesarijatima).

U Narodnom komesarijatu odbrane obrazovane su nove uprave. Uprava teritorijalne protivvazdušne odbrane i Uprava auto-oklopnih jedinica.

Uredbom odobrenom u novembru 1943. godine pri Narodnom komesarijatu odbrane kao savetodavni organ obrazovan je Vojni savet. Istovremeno su ukinuti vojni saveti okruga, flota i armija.

U vezi sa povećanjem uloge Štaba RSCA, kao osnovnog organa Narodnog komesarijata odbrane, on je odlukom Sovjeta narodnih komesara SSSR-a u septembru 1935. godine preimenovan u Generalštab.

Generalštabu je stavljena u dužnost razrada planova operativno-strategijskog korišćenja svih vidova oružanih snaga u cilju odbrane zemlje, svestrano opremanje tih snaga, uređenje ratišta, priprema mobilizacijskog razvoja, kao i sastavljanje porudžbina industriji, stvaranje mobilizacijskih rezervi i sprovođenje mnogih drugih mera koje se tiču povećanja odbrambene moći zemlje u celini.

Radi daljeg učvršćenja pomorskih granica Sovjetskog Saveza CIK i SNK SSSR-a 30. decembra 1937. godine doneli su odluku o stvaranju Narodnog komesarijata za ratnu mornaricu, koji je morao da razrađuje planove izgradnje, naoružanja i popune ratne mornarice, da rukovodi njenom borbenom i političkom pripremom, da organizuje PVO na

pomorskim ratištima zemlje, da priprema kadrove i razrađuje mornarička pravila.

Povećanje međunarodne zategnutosti i ratne opasnosti uslovilo je niz novih mera radi učvršćenja odbrambene sposobnosti zemlje i organa za rukovođenje oružanim snagama.

Odlukom CIK i SNK SSSR-a od 10. maja 1937. godine u vojnim okruzima (flotama i armijama) uvedeni su vojni saveti, u koje su ulazili komandant i dva člana. Vojni savet je bio najviši komandni organ. On je snosio punu odgovornost za moralno-političko stanje, stalnu borbenu i mobilizacijsku gotovost jedinica.

U skladu sa odlukom vlade i CK Partije o obrazovanju kolegijuma pri narodnim komesarijatima, 1938. godine je bio obrazovan Glavni vojni savet RSCA i Glavni vojni savet ratne mornarice. U vezi sa osnivanjem Glavnog vojnog saveta RSCA uloga Vojnog saveta obrazovanog pri Narodnom komesarijatu odbrane 1934. godine postepeno se smanjivala te je bio ukinut.

Glavni vojni saveti su razmatrali najvažnija pitanja izgradnje armije i flote i svu svoju delatnost usmeravali na njihovu svestranu pripremu za predstojeći rat.

Tako su, na primer, na proširenoj sednici Glavnog vojnog saveta Crvene armije, koja je održana po odluci CK SKP (b) u aprilu 1940. godine, pretresene pouke iz rata sa Finskom. Kao rezultat tih razmatranja bila je usvojena odluka »O merama za borbenu pripremu, organizaciju i ustrojstvo jedinica Crvene armije na osnovu iskustva iz rata u Finskoj i borbenog iskustva iz poslednjih godina«. Ta odluka je unosila ozbiljne promene u karakter i metode pripreme, rukovođenja i organizacije vojske. Mnoge uprave Narodnog komesarijata odbrane su reorganizovane, neke od njih među kojima i Uprava teritorialne protivvazdušne odbrane, bile su pretvorene u glavne uprave. Uoči rata započelo je formiranje Uprave vazdušnodesažnih jedinica.

Glavni vojni savet je, takođe, usvojio predlog o izbacivanju iz naoružanja zastarelih modela ratne tehnike i o merama za razradu novih vrsta oružja, osobito za usavr-

šavanje avionske i oklopne tehnike, kao i sredstava veze. Odluke Glavnog vojnog saveta sprovedio je u život Narodni komesarijat odbrane i drugi narodni komesarijati.

Međutim, do početka velikog otadžbinskog rata još nije bilo sve urađeno. Nije, na primer, blagovremeno stvorena Vrhovna komanda. Ozbiljni nedostaci su postojali i u razradi pitanja organizacije veze između Generalštaba i frontova. Smatralo se da je necelishodno da jedinice veze RVK obezbeđuju vezu sa frontovima. Predviđalo se da će ta veza u ratu biti ostvarena pomoću linija i centara Narodnog komesarijata veze. Svi ti i drugi nedostaci zahtevali su dopunske mere za dalje usavršavanje organa vojnog rukovodstva, koje su se i morale sprovesti već u toku rata.

Organi vojnog rukovodstva u velikom otadžbinskom ratu. Upravo od prvih dana velikog otadžbinskog rata Centralni komitet Partije i sovjetska vlada preduzeli su više mera za pretvaranje zemlje u jedinstven vojni logor. Ratni zadaci su sada imali prednost nad svim ostalim. Delatnost svih organa države prestrojavala se na vojni kolosek da bi se pružila svestrana pomoć frontu. Čitava pozadina stavljena je u službu odbrane. Sva delatnost Komunističke partije i svih organa države prožela se duhom gvozdene discipline i najstrože centralizacije.

Ukazom Prezidijuma Vrhovnog sovjeta SSSR-a od 22. juna 1941. godine u evropskom delu zemlje uvedeno je ratno stanje. Sledeceg dana po odluci Centralnog komiteta Komunističke partije i sovjetske vlade za rukovođenje borbenim dejstvima Crvene armije i ratne mornarice obrazovana je stavka*) Glavne komande pod predsedništvom narodnog komesara odbrane.

*) U Sovjetskoj vojnoj terminologiji pod *stavka* podrazumeva se »... za vreme rata najviši organ oružanih snaga, na čelu sa vrhovnim komandantom, koji ostvaruje centralizovano planiranje, materijalno obezbeđenje i rukovođenje operacijama oružanih snaga. U inostranim armijama rasprostranjen je termin »glavni stan«. (Краткий словарь оперативно-тактических и общевоенных слов (терминов), Воениздат, Москва, 1958, стр. 276).

Radi brze mobilizacije svih snaga zemlje za otpor neprijatelju, zajedničkom odlukom CK Partije, Vrhovnog sovjeta i Sovjeta narodnih komesara SSSR-a od 30. juna 1941. godine obrazovan je Državni komitet odbrane, pod predsedništvom J. V. Staljina, u čijim rukama je bila usredsređena celokupna vlast u državi i objedinjeno vojno, političko i privredno rukovođenje zemljom.

Državni komitet odbrane bio je organizovan po ugledu na Sovjet radničke i seljačke odbrane iz građanskog rata. Kao i taj Sovjet, Državni komitet odbrane je bio najviši organ za rukovođenje zemljom i oružanim snagama. Pozitivno iskustvo iz delatnosti Sovjeta radničke i seljačke odbrane u potpunosti je iskoristio Državni komitet odbrane. Da bi se uspešno upravljalo prebacivanjem privrede na ratni kolosek, u duboku pozadinu bili su upućeni opuno-moćenici Državnog komiteta odbrane, narodni komesari, njihovi zamenici i rukovodioci glavnih komiteta. Oni su izvršili ogroman posao na mobilizaciji svih snaga sovjetskog naroda za otpor neprijatelju i za njegovo uništenje.

Stvaranje Državnog komiteta odbrane omogućilo je da se, u skladu sa opštim postavkama Centralnog komiteta Partije, efikasnije koordinira delatnost Sovjeta narodnih komesara, svih saveznih i republičkih narodnih komesarijata, kao i svih lokalnih organa sovjetske vlasti. Planski i svestrano su se počele koristiti ekonomske, moralno političke i vojne mogućnosti zemlje za postizanje pobjede. Bio je, isto tako, otklonjen i paralelizam u radu nekih organa koji su se bavili pitanjima odbrane do početka rata.

Imajući celokupnu državnu i vojnu vlast u zemlji, Državni komitet odbrane je brzo i odlučno mobilisao sve narodne snage za stvaranje dobro organizovane ratne privrede, koja bi se brzo razvijala. Već u prvim danima rata počelo je energično prilagođavanje rada industrije, transporta i poljoprivrede ratnim uslovima kao i organizovanje

---

U dosadašnjem tekstu *stavka* je prevodena sa vrhovna komanda. Međutim, u ovom poglavlju, u kojem je dat istorijski razvoj viših organa vojnog rukovodstva, upotrebljen je kao i za druge organe, izvorni termin. — Prim. prev.

ratne proizvodnje. Stvoreni su novi narodni komesarijati, uprave, komiteti i saveti; opštesavezni narodni komesarijati za tenkovsku industriju; municipalnu naoružanje i minobacače; glavne uprave za vojnoindustrijsku izgradnju i materijalne rezerve; komitet za evidenciju i raspored radne snage; savet za evakuaciju i drugi organi.

Važno mesto u radu Državnog komiteta odbrane imali su rešavanje pitanja preraspodele rezervi ljudstva u naradnoj privredi, priprema kvalifikovane radne snage, obezbeđenje najvažnijih grana proizvodnje kadrovima i, što je bilo osobito važno u toku čitavog rata, odvajanje neophodnih kontingenata za oružane snage.

Posebnu pažnju Državni komitet odbrane je posvetio tome da se u svesti svih sovjetskih ljudi ukoreniti saznanje o opasnosti koja se nadvila nad našom domovinom, o neophodnosti da se oslobode mirnodopskih navika i svu pažnju usmere na rešavanje vojnih zadataka, da se kod celokupnog sovjetskog naroda održi visok patriotski duh i podigne produktivnost rada u svim granama narodne privrede, da se razvije vatrena mržnja prema neprijatelju.

Izvršavajući zadatke koje je postavio Državni komitet odbrane, sovjetski narod je brzo postigao odlučujuće uspehe u masovnoj proizvodnji takvih vrsta naoružanja kao što su avioni, tenkovi, protivtenkovska, protivavionska i teška artiljerija, kao i u proizvodnji municipalne, odeće i obuće, životnih namirnica i u njihovom blagovremenom transportovanju na front.

Državni komitet odbrane pridavao je izvanredno veliki značaj razvoju ratne tehnike.

On je u toj delatnosti polazio od dijalektičke postavke da se sredstva oružane borbe neprekidno razvijaju unoseći ozbiljne promene u načine njenog vođenja. Zato su Državni komitet odbrane i Vrhovna komanda, stalno proučavajući mogućnosti neprijatelja, neprekidno brinuli o konstruisanju, proizvodnji i uvođenju u oružane snage najnovijih vrsta oružja, o istraživanju novih načina vođenja rata i odgovarajuće organizacijske strukture svakog vida oružanih snaga i roda vojske.

U toku rata se, isto tako, usavršavala organizacija organa za strategijsko rukovođenje oružanim snagama i pronađeni su njegovi najcelishodniji oblici i metodi.

Kao što je već napomenuto strategijsko rukovođenje oružanim snagama sa početkom rata ostvarivala je Stavka Glavne komande. Međutim, iskustvo iz prvih nedelja rata je pokazalo da u uslovima brzih promena strategijske situacije i čestog narušavanja veze Generalštaba sa frontovima i armijama ona nije mogla da obavi zadatke neposrednog rukovođenja trupnim jedinicama. Zato su odlukom Državnog komiteta odbrane 10. jula 1941. godine stvorene glavne komande Severozapadnog, Zapadnog i Jugozapadnog pravca. Svaka glavna komanda koordinirala je dejstva nekoliko frontova koji su rešavali opšti strategijski zadatak na datom pravcu.

Istom tom odlukom Državnog komiteta odbrane Stavka Glavne komande reorganizovana je u Stavku Vrhovne komande*) pod rukovodstvom predsednika Državnog komiteta odbrane, koji je bio postavljen za narodnog komesara odbrane, a u avgustu za vrhovnog komesara oružanih snaga Sovjetskog Saveza. U isto vreme je Stavka Vrhovne komande preimenovana u Stavku Vrhovne glavne komande.**) U njen sastav ulazili su neki članovi Politbiroa CK Partije, načelnik Generalštaba i pojedini viši komandanti.

Tokom čitavog velikog otadžbinskog rata Stavka je predstavljala najviši organ strategijskog rukovodstva oružanih snaga. Ona je bila kolektivni organ. Sve najvažnije odluke donošene su pošto ih je ona razmotrila uz učešće komandi frontova, glavnih komandanata vidova oružanih snaga i komandanata rodova vojske, kao i drugih zainteresovanih lica.

Sa stabilizacijom fronta oružane borbe i poboljšanjem rada štabova frontova glavne komande pravaca, stvorene u julu 1941. godine, gubile su svoj značaj i posle nekog

*) U originalu „Ставка Главного Командования.“

**) U originalu „Ставка Верховного Главного Командования.“

vremena su ukinute. Stavka je ponovo stala na čelo neposrednog rukovođenja svih frontova i samostalnih armija.

Međutim, potrebno je napomenuti da je u završnoj etapi rata bila stvorena Glavna komanda jedinica Dalekog Istoka za rukovođenje oružanim snagama u ratu sa Japonom, kojoj su bili neposredno potčinjeni frontovi, flota i avijacija. To se objašnjavalo velikom udaljenošću ratišta i njegovim potpuno samostalnim strategijskim značajem. Stavka Vrhovne glavne komande imala je neposrednu vezu sa Glavnom komandom jedinica Dalekog Istoka i komandantima frontova i flote i kontrolisala je tok operacija. Glavnoj komandi su bila data sva ovlašćenja, ona je raspolagala snagama, rezervama i svim sredstvima neophodnim za uspešno izvršenje zadataka koji su pred nju postavljeni.

Prema tome, osnovni sistem rukovođenja, koji je opravdao sebe u godinama rata, bio je Stavka Vrhovne glavne komande — front, to jest neposredno rukovođenje frontovima od strane Stavke. Stavka je postavljala zadatke frontovima, brinula se o njihovom svestranom obezbeđenju i kontrolisala izvršavanje postavljenih zadataka. To joj je omogućavalo da neprekidno prati razvoj ratnih dejstava, da blagovremeno svojim rezervama ojačava frontovske strategijske jedinice i uspostavlja njihovo sadejstvo u slučaju njegovog narušavanja, a takođe da usmerava na drugi cilj glavne napore frontova ili fronta i da postavlja dopunske ili nove zadatke.

Paralelno sa stvaranjem Stavke Vrhovne glavne komande izvršena je reorganizacija Narodnog komesarijata odbrane SSSR-a i određene su funkcije svakog njegovog organa, što je omogućilo efikasnije rukovođenje oružanim snagama i njihovo uspešnije snabdevanje.

Reorganizovan je i Generalštab — najvažniji organ Narodnog komesarijata odbrane, koji je postao osnovni radni organ Stavke Vrhovne glavne komande. Generalštabu je stavljena u dužnost razrada planova strategijskih operacija, njihovo obezbeđenje i kontrola njihovog izvođenja, razrada pitanja organizacije oružanih snaga, kontrola formiranja i obnavljanja operativnih i strategijskih

jedinica, organizacija operativno-strategijskih prevoženja i mnoga druga pitanja koja se tiču neposrednog rukovođenja i koordinacije borbene delatnosti svih vidova oružanih snaga na mnogobrojnim frontovima. Generalštab je, isto tako bio obavezan da izučava i uopštava ratno iskustvo.

U toku reorganizacije Narodnog komesarijata odbrane bila je stvorena Glavna uprava za formiranje (Upraform). Njena je dužnost bila da rukovodi i kontroliše formiranje rezervi (osim RV, artiljerije i oklopnih i motomehanizovanih jedinica), pripremu jedinica koje se upućuju na front kao popuna, da rukovodi dopunskim i nastavnim jedinicama. Formiranjem avijacijskih, artiljerijskih i tenkovskih jedinica bavile su se odgovarajuće uprave glavnih komandi vidova oružanih snaga i komandi rodova vojske.

Prilikom stvaranja Uprave za formiranje uzeto je u obzir pozitivno iskustvo rada Sveruskog glavnog štaba, koji se u građanskom ratu bavio pitanjima povezanim sa formiranjem novih jedinica. Stvaranjem Uprave za formiranje, koja je, u suštini, stavljala na raspolaganje Stavki gotove novoformirane jedinice za korišćenje na frontovima u velikom otadžbinskom ratu, Generalštab se rasterećivao od vanredno složenih poslova oko formiranja i obučavanja rezervi, rukovođenja unutrašnjim vojnim okruzima itd., da bi svu svoju pažnju usredsredio na rukovođenje operativnim frontovima.

Za koordinaciju rada pozadine oružanih snaga ustavljenja je dužnost načelnika pozadine Crvene armije, koji je bio neposredno potčinjen Stavki. Pri Stavki je obrazovan i Centralni štab partizanskog pokreta.

Frontovi, u početku rata organizovani od prigraničnih vojnih okruga, predstavljali su operativno-strategijske formacije oružanih snaga. Na čelu frontova, kao i u građanskom ratu, stajali su vojni saveti. Oni su, takođe, bili kolektivni organi za rukovođenje svim potčinjenim im jedinicama. Njima su, po primeru iz građanskog rata, poverene sve funkcije organa državne vlasti u oblasti odbrane, obezbeđenja društvenog poretku i državne bezbednosti u mestima u kojima je Ukazom Prezidijuma Vrhovnog sov-

jeta proglašeno ratno stanje. Štabovi frontova bili su organi koji su razrađivali, planirali, pripremali i svestrano obezbeđivali operacije.

Prema tome, u stvaranju organa vojnog rukovodstva i u njihovoј delatnosti u velikom otadžbinskom ratu bilo je u znatnoj meri iskorišćeno iskustvo iz građanskog rata, ali to nije bilo prosto kopiranje prošlosti.

Uspešnoj delatnosti Državnog komiteta odbrane pomogla su ogromna dostignuća sovjetskog naroda u izgradnji socijalizma. Sovjetski Savez se od slabo razvijene ogromne zemlje pretvorio u snažnu industrijsku državu sa čvrstom pozadinom i monolitnošću celokupnog mnogonacionalnog sovjetskog naroda. U čitavom svom radu Državni komitet odbrane se oslanjao na preimcuštva socijalističkog privrednog sistema, koji je obezbedio brzu koncentraciju svih materijalnih i moralnih snaga Sovjetskog Saveza za vođenje i pobedonosni završetak rata.

Stavka Vrhovne komande bila je kolektivni organ vojnog rukovodstva. Ona se po svojoj organizaciji principijelno razlikovala od Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike. Kao što je već rešeno, predsednik Revolucionarnog vojnog sovjeta bio je narodni komesar za vojne i pomorske poslove, a vrhovni komandant — član Revolucionarnog vojnog sovjeta. Njihove odluke je kontrolisao Revolucionarni vojni sovjet.

Potpuno drukčije je bila organizovana Stavka Vrhovne glavne komande u velikom otadžbinskom ratu. Spajanje dužnosti rukovodioca Partije i šefa vlade, predsednika Državnog komiteta odbrane, predsednika Stavke, narodnog komesara odbrane i vrhovnog komandanta u najvećem stepenu je obezbeđivao jedinstvo rukovođenja oružanim snagama u političkom, ekonomskom i vojnom pogledu.

Takva organizacija Stavke značila je dalju centralizaciju rukovodstva i spajanje opšteg rukovođenja zemljom sa strategijskim rukovođenjem oružanim snagama. U toj novoj centralizaciji političkog, ekonomskog i vojnog rukovođenja bilo je još potpunije izraženo jedinstvo politike

i strategije, kao i uticaj ekonomike na strategiju, koji je u savremenom ratu neverovatno porastao.

Metodi strategijskog rukovođenja po iskustvu iz velikog otadžbinskog rata. Kao što je već zapaženo, Stavka Vrhovne glavne komande bila je kolektivni organ za strategijsko rukovođenje oružanim snagama, i najvažnije strategijske odluke donosila je posle njihovog razmatranja.

Njene odluke dostavljane su komandantima frontova, flota i flotila u vidu direktiva Vrhovne glavne komande. U direktivama se obično naznačavao cilj operacije, snage angažovane za njeno izvođenje, pravac koncentracije glavnih napora (glavni udar), kao i rokovi dostavljanja plana operacije u Stavku i rokovi gotovosti operacije, kao i način davanja naređenja za njen početak. Za razradu direktive Stavke štab fronta je dobijao posebna naređenja od Generalštaba, komandanata rodova vojske i načelnika službi.

Najvažnija uputstva vrhovni komandant davao je lično komandantima frontova, pozivajući ih u Stavku ili upućujući predstavnika Stavke u frontove. Posebni zadaci postavljeni su kratkim naređenjima, koja je u ime vrhovnog komandanta davao načelnik Generalštaba.

U praksi se dešavalo i to da je Stavka zahtevala od vojnih saveta frontova da joj dostavljaju svoje obrazložene predloge za izvođenje operacija. Često su komandanti frontova dostavljali te predloge i po sopstvenoj inicijativi. Razmatrajući ih, Stavka je uskladivala dejstva frontova i vidova oružanih snaga, a zatim je izdavala direktive frontovima. Prema tome, pravo donošenja konačne odluke i u takvim slučajevima Stavka je zadržala za sebe. Ona je, isto tako, obavezno odobravala i planove operacija, koje su razrađivali vojni saveti frontova radi ostvarivanja njenih direktiva.

Takav sistem postavljanja zadataka frontovima, uporedo sa čvrstom centralizacijom strategijskog rukovođenja od strane Stavke Vrhovne glavne komande, omogućavao je komandantima frontova da ispoljavaju široku inicijativu.

U praksi se, isto tako, dešavalo i to da Stavka Vrhovne glavne komande izdaje zapovesti neposredno armijama, zaobilazeći front. Ali, to nije bio sistem, već se primjenjivalo samo u izuzetnim slučajevima, kad je situacija zahtevala brza dejstva, ne dopuštajući gubitak u vremenu. Pri tom je Stavka hitno obaveštavala komandanta fronta o zapovesti koju je izdala.

U skladu sa razvojem ofanzivnih dejstava na čitavoj dužini sovjetsko-nemačkog fronta, kad se postizanje krupnih operativno-strategijskih ciljeva po zamislima Vrhovne glavne komande ostvarivalo jednovremenim uzajamno povezanim naporima nekoliko frontova, pojavila se neophodnost da se strategijsko rukovodstvo približi jedinicama radi pružanja pomoći frontovima u pripremi operacija, koordinacije njihovih dejstava i kontrole nad izvršavanjem postavljenih zadataka.

U tom cilju u frontove su slati predstavnici Stavke Vrhovne glavne komande. Kao radni aparat oni su imali operativne grupe, koje su se sastojale od predstavnika Generalštaba, komandanata rodova vojske, načelnika pozadine i drugih centralnih organa za vojno rukovođenje.

Predstavnici Stavke pomagali su komandama frontova da ostvaruju zamisli Vrhovne glavne komande, da komandanti frontova donose odluke zavisno od uloge i mesta ovog ili onog fronta u izvođenoj operaciji na licu mesta su rešavali pitanja operativno-strategijskog sadejstva. Međutim, u njihovoj delatnosti postojale su i suštinske greške. U glavne greške treba ubrojiti slučajeve kad su predstavnici Stavke zamenjivali komandante frontova, sputavali njihovu inicijativu ili kad se na njihovo insistiranje jedan front popunjavao jedinicama i obezbeđivao materijalnim sredstvima na račun drugih frontova.

Različiti metodi rukovođenja frontovima od strane Stavke bili su uslovjeni, uglavnom, složenošću oružane borbe, koja se razvila na ogromnom prostoru, i neophodnošću da se uzme u obzir nastala situacija na ovom ili onom pravcu. Osim toga, Stavka je bila primorana da

pruža pomoć komandantima frontova u komandovanju jedinicama.

Prema tome, metodi rukovođenja oružanim snagama u velikom otadžbinskom ratu nisu bili stalni, već su se menjali zavisno od uslova oružane borbe i u skladu sa sticanjem iskustva i povećanjem komandantske veštine komandanata frontova.

Kao što je poznato, na sovjetsko-nemačkom frontu sa sovjetskim jedinicama dejstvovale su strategijske i operativno-taktičke jedinice savezničkih nam suverenih država — Poljske, Čehoslovačke, Rumunije, Bugarske i Mađarske, a u uništavanju japanskih trupa u Mandžuriji učestvovale su trupe mongolske Narodnorevolucionarne armije. Te jedinice, po sporazumu sa vladama država koje su ih izdvojile, uključivane su u odgovarajuće sovjetske frontove i, nalazeći se u operativnoj potčinjenosti komandanta frontova, izvršavale su postavljene im zadatke. Radi postizanja jedinstva dejstva pri izvršavanju operativno-strategijskih zadataka ujedinjenim naporima, sovjetska komanda i komande savezničkih jedinica uzajamno su upućivale svoje predstavnike u odgovarajuće štabove.

Takav metod rukovođenja jedinicama savezničkih nam država u velikom otadžbinskom ratu potpuno se opravdao.

Zaključujući, potrebno je posebno podvući da su čvrsta centralizacija strategijskog rukovođenja oružanim snagama od strane Stavke Vrhovne glavne komande i gipkost metoda rukovođenja, koja je odgovarala promenama situacije, obezbedile uspešno vođenje pobedonosnog rata i potpuno postizanje njegovih ciljeva.

MOGUĆI ORGANI ZA RUKOVODENJE ORUŽANIM SNAGAMA SOVJETSKOG SAVEZA U SAVREMENIM USLOVIMA

Pozitivno iskustvo u rukovođenju zemljom i oružanim snagama iz velikog otadžbinskog rata može biti iskorишćeno i u savremenim uslovima. Međutim, neophodno je uzeti u obzir korenite promene koje su se dogodile u

karakteru rata, u načinima njegovog otpočinjanja i vođenja uslovljene pojavom potpuno novih sredstava oružane borbe i drugim faktorima.

Potpuno je očigledno da su principi jedinstvenog rukovođenja oružanom borbom u političkom, ekonomskom i vojnem pogledu, centralizacije rukovođenja oružanim snagama, koji su razrađeni u našoj zemlji i provereni u praksi, uz razumno usklađivanje kolektivne i lične odgovornosti rukovodilaca, u potpunosti primenjivi i u savremenim uslovima.

Celokupno rukovođenje zemljom i oružanim snagama u ratu ostvarivaće Centralni komitet Komunističke partije Sovjetskog Saveza s tim što može da bude organizovan vrhovni organ za rukovođenje njima. Taj organ može dobiti ista ovlašćenja koja je imao Državni komitet odbrane u velikom otadžbinskom ratu, na čelu sa prvim sekretarom CK KPSS i šefom vlade, kome mogu biti povjerene i funkcije vrhovnog komandanta svih oružanih snaga.

Usredsređivanje rukovođenja zemljom i njenim oružanim snagama u rukama najvišeg političkog organa državne uprave predstavljaće, kao i u godinama prošlog rata, odlučujući uslov za pobedonosno vođenje rata u slučaju da ga imperijalistički agresori započnu. Samo neražvojna veza rukovođenja zemljom i oružanim snagama može obezbediti najefikasnije korišćenje ekonomike i svih naučnih i tehničkih dostignuća zemlje, potpunu mobilizaciju materijalnih i moralno-političkih snaga države i pravilno korišćeće oružanih snaga radi postizanja pobeđe.

Neposredno rukovođenje oružanim snagama u ratu očigledno će, kao i ranije, ostvarivati Stavka Vrhovne glavne komande. Ona će biti kolektivni organ rukovodstva na čelu sa vrhovnim komandantom.

Generalstab će, kao i u velikom otadžbinskom ratu, biti osnovni organ Stavke Vrhovne glavne komande.

Za razliku od prošlog rata, u kojem je struktura Generalstaba izgrađivana predviđajući obezbeđenje rukovođenja ratnim dejstvima uglavnom kopnene vojske, Gene-

ralstab u savremenim uslovima mora da obezbedi rukovođenje svim vidovima oružanih snaga, osobito raketnim jedinicama i jedinicama teritorijalne protivvazdušne odbrane.

Snabdevanjem materijalnim sredstvima i tehničkim i sanitetskim obezbeđenjem oružanih snaga rukovodiće načelnik pozadine i potčinjeni mu štab pozadine, centralne pozadinske uprave i ustaneve.

Strategijskim jedinicama, kao i u prošlom ratu, rukovodiće vojni saveti, koji su odgovorni pred CK KPSS i vrhovnom komandom za stanje i borbenu gotovost jedinica, njihovo političko vaspitanje i uspešno korišćenje u ratu.

Takvi su u opštim crtama organi za vojno-političko rukovođenje zemljom i oružanim snagama u savremenom ratu.

Međutim, podela sveta na dva suprotna društveno-ekonomski sistema određuje budući rat kao koalicioni rat. U vezi s tim postavlja se problem rukovođenja u razmerama čitave koalicije.

Sasvim je očigledno da su za uspešno odbijanje napada i potpuni poraz agresivnih planova imperijalista neophodni objedinjeni politički, ekonomski i vojni napori svih zemalja socijalističkog lagera, uzajamna podrška, mobilizacija svih njihovih ekonomskih, ljudskih i vojnih resursa, određivanje jedinstvene vojno-političke i strategijske linije za čitav rat i za pojedine njegove periode i puno jedinstvo u rukovođenju objedinjenim oružanim snagama.

Najviši politički organ za koordinaciju svih naporu zemalja socijalističkog lagera u ratu može biti Politički konsultativni komitet, stvoren u skladu sa Varšavskim paktom.

Najviše vojno rukovodstvo može se ostvarivati usklađivanjem rada viših vojnih organa savezničkih zemalja u rukovođenju oružanim snagama na ovom ili onom ratištu.

Za izvođenje zajedničkih dejstava na ratištu mogu se stvarati operativne formacije uključujući u njihov sastav

operativne i taktičke jedinice oružanih snaga raznih socijalističkih zemalja. Rukovođenje tim formacijama može biti stavljeno u dužnost Vrhovnoj glavnoj komandi sovjetskih oružanih snaga, pri kojoj će se nalaziti predstavnici vrhovnih komandi savezničkih zemalja. Na nekim ratištaima operativne formacije savezničkih zemalja mogu biti potčinjene svojim vrhovnim komandama. Tada se komandovanje njima može ostvarivati na principu usklađivanja zamisli i planova operacija i tesne povezanosti dejstava jedinica u toku operacija preko predstavnika tih zemalja.

ULOGA VOJSKOVOĐE U RUKOVOĐENJU ORUŽANIM SNAGAMA

Marksizam-lenjinizam, koji je otkrio ulogu naroda kao tvorca istorije, ulogu političkih organizacija u rukovođenju narodnim masama, odlučno odbacuje pokušaje buržoaskih ideologa da sva ratna zbivanja objasne kao rezultat dejstava pojedinih ličnosti.

Idealizacijom pojedinih ličnosti ideolozi imperijalizma teže da uliju masama svest o poslušnosti i zavisnosti njihove sudbine od delatnosti tih ličnosti, da podriju veru masa u sopstvene snage, da ih udalje od rešavanja važnih pitanja klasne borbe i da za rat pripreme pokorne izvršioce svoje volje. Pri osvetljavanju različitih ratnih događaja oni izvrću njihovu stvarnu suštinu i ulažu velike napore u to da dezorijentišu široke mase ili da sakriju od njih stvarne uzroke pojave rata, ratnih poraza i neuspeha.

To se veoma dobro vidi na primeru bankrotirane komande bivše nemačkofašističke armije. Dok su vojni uspesi pratili fašističku armiju, osobito u ratovima protiv država slabih ekonomski i vojnički, svi buržoaski teoretičari su na sve moguće načine veličali Hitlera, posebno potcertavajući njegove kvalitete kao istaknutog političkog i vojnog rukovodioca. Međutim, kad je sovjetска armija uništila hitlerovsku ratnu mašinu i osobito sada kad su bonski revanšisti ponovo stupili na put započinjava-

nja trećeg svetskog rata, vojni teoretičari Zapada, pre svega Zapadne Nemačke, sve poraze u ratu dovode u neposrednu zavisnost od ličnih Hitlerovih osobina, od njegovog nepoznavanja vojnih pitanja, od odbijanja da se pridržava saveta rukovodećih lica u armiji itd.

Slična tvrđenja su nenaučna, jer predstavljaju ulogu ličnosti odvojeno od razvoja društvenog života, politike, karaktera rata, uslova u kojima se on vodi i faktora koji utiču na njegov tok i ishod.

Kritika subjektivno-idealističkih pogleda sa naučnih pozicija, svakako ne znači umanjivanje stvarne uloge rukovodilaca, među njima i vojskovođa. Marksističko-lenjinistička ocena uloge naroda kao tvorca istorije ne samo da ne negira značaj ličnosti već daje i naučnu osnovu za pravilno shvatanje delatnosti rukovodilaca. U ma kojoj društvenoj organizaciji, gde postoji delatnost kolektiva, obavezni su autoritet i potčinjenost. Negiranje autoriteta uopšte, a u vojsci posebno, označava dezorganizaciju, rasipanje snaga i podrivanje discipline.

U istoriji ljudskog društva nema primera da se ova ili ona klasa borila za učvršćivanje svoje vladavine bez rukovodilaca sposobnih da organizuju i usmere pokret. Isto tako nema primera da je armija koja nije imala određene organizacije i kojom je rukovodio neiskusan starešina uspešno vodila borbu s armijom na čijem se čelu nalazio iskusan komandant. Međutim, volja vojskovođe i njegova delatnost, nisu nešto apsolutno. Uloga vojskovođe ogleda se ne u odvajanju od narodnih masa niti u suprostavljanju njegovog autoriteta ličnom sastavu oružanih snaga, već u njihovom nerazdvojnem jedinstvu.

Suprotno tvrđenjima buržoaskih ideologa istorija prošlih ratova je ubedljivo dokazala da vojskovođa može uspešno rukovoditi armijom samo ako su ciljevi rata, dejstva i pogledi vojskovođe jasni narodu. Tako se, na primer, Napoleon mogao istaći kao sjajan vojskovođa samo u konkretnoj situaciji francuske revolucije. Pobede njegovih armija bile su uslovljene pre svega novim klasnim karakterom ciljeva kojima su težile. Napoleonove armije

su se u osnovi razlikovale od feudalnih jer su bile emancipovane buržoazije i seljaštva. Njihova nova strategija, taktika i organizacija, po definiciji F. Engelsa, bile su »vojni izraz te emancipacije«.

Vojskovođe sovjetskih oružanih snaga su predstavnici Komunističke partije i sovjetske vlade. One sprovode politiku Partije, koja izražava životne interese celokupnog sovjetskog naroda. To uslovljava nerazdvojnu vezu komandnih kadrova naše armije sa narodom i ogromno poverenje i poštovanje naroda prema njima, što razlikuje sovjetske vojskovođe od vojnih rukovodilaca armije kapitalističkih zemalja. Vojskovođa sovjetskih oružanih snaga ne uživa poverenje i podršku potčinjenih samo po pravu stareinstva, već, pre svega, kao predstavnik svog naroda, koji mu je poverio da vaspitava, obučava i vodi u borbu sovjetske ratnike, da brani domovinu od svakog napada imperijalističkih agresora.

Vojskovođe sovjetskih oružanih snaga, u skladu sa zadacima koje je postavila Komunistička partija za učvršćenje odbrambene moći socijalističke države, neposredno rukovode izgradnjom oružanih snaga i njihovim opremanjem savremenom borbenom tehnikom i naoružanjem, pre svega raketno-nuklearnim oružjem, organizuju vaspitanje i obučavanje boračkog i starešinskog sastava oružanih snaga.

U rešavanju tih zadataka sovjetske oružane snage u poslednjim godinama postigle su velike uspehe. Borački i starešinski sastav do savršenstva voda savremenom borbenom tehnikom i može je znalački upotrebljavati za rešavanje različitih zadataka Poboljšao se kvalitet operativne, borbene i političke pripreme i veoma se povećao nivo borbene gotovosti armije i flote. U postizanje tih uspeha značajnu ulogu imaju naše vojne starešine.

Savremeni rat sa svojim odlučnim ciljevima, povećanim zamahom i dinamičnošću vođenja borbenih dejstava postavlja pred vojskovođe vanredno velike zahteve. Od vojnog rukovodioca se traži ne samo odlično poznavanje načina vođenja oružane borbe već i potpuno shvatjanje

zakona društvenog razvoja, objektivnih zakonomernosti savremenog rata, veština rukovođenja jedinicama u skladu s tim zakonomernostima, sa svestranom procenom i korišćenjem ekonomskih mogućnosti zemlje. U ostvarivanju svojih zamisli vojskovođa u savremenim uslovima više nego ikad ranije zavisi od onih materijalnih mogućnosti vođenja rata koje stvara ekonomika zemlje. Od njegove sposobnosti da trezvено i svestrano proceni realne mogućnosti vođenja rata i da ih vešto iskoristi u ogromnom stepenu zavisi realnost vojnih planova, pravilan izbor načina i oblika vođenja rata i operacija.

Te zadatke je moguće izvršiti onako kako treba samo u socijalističkom uređenju, koje obezbeđuje neograničenu podršku naroda armiji. Vojskovođa sovjetskih oružanih snaga ima takve mogućnosti za rukovođenje jedinicama kakve nije imao i nema ni jedan vojni rukovodilac u kapitalističkim državama. Te mogućnosti se objašnjavaju preimcućstvima našeg društvenog uređenja, koje se odlikuje stalnim i planskim razvojem svih grana socijalističke ekonomike, moralno-političkim jedinstvom sovjetskog naroda, njegovom zbijenošću oko Komunističke partije i sovjetske vlade.

Generali i oficiri sovjetskih oružanih snaga nisu mehanički izvršioci zamisli i volje prepostavljenih starešina. Shvatajući naređenje kao zakon, oni ga izvršavaju sa dubokom svešću. Inicijativno, stvaralačko rukovođenje generala i oficira naše armije bilo je jedna od najvažnijih osnova uspešnog izvršavanja strategijskih i operativnih planova u velikom očadžbinskom ratu. Ta izvanredna svojstva naših vojnih rukovodioca neumorno vaspitava Komunistička partija. Partija i sovjetska vlada uvek visoko cene i podržavaju vojne starešine sposobne da ispolje smelu, razumno inicijativu.

• Međutim, bilo bi pogrešno prepostavljati da generali i oficiri armija kapitalističkih država nemaju neophodne kvalitete, da su nesposobni i da će to u nekoj meri unapred odrediti avanturizam njihovih planova, nedostatake taktike itd. Armije kapitalističkih država imaju ne mali

broj sposobnih oficira i generala, ali oni su većinom pri-padnici privilegovane klase, tesno povezani sa buržoazi-jom, i zato su verne sluge kapitalističkih monopolja, ak-tivni propovednici njihove agresivne politike i čine vojnu kastu odvojenu od naroda. To zakonomerno opredeljuje njihovu ideologiju i poglede, koji su tuđi širokim narodnim masama, i ograničava njihove mogućnosti kao vojnih ru-kovodilaca.

Snaga i veličina naših komandnih kadrova je u tome što oni, sprovodeći u život politiku Komunističke partije, potčinjavaju svu svoju delatnost plemenitim ciljevima od-brane tekovina velike oktobarske socijalističke revolucije, što se oslanjaju na inicijativu ljudstva sovjetskih oružanih snaga i podršku celokupnog naroda.

Tesna veza sa ličnim sastavom armije i flote, duboko shvatanje i poznavanje života vojnika, mornara, razvodni-ka, desetara i podoficira, svakodnevno rukovođenje bor-benom, političkom i operativnom pripremom jedinica i štabova — pomažu našim starešinama i političkim radni-cima da najsvestranije izučavaju i uopštavaju iskustvo iz vaspitavanja i pripreme oružanih snaga i da na osnovu toga usavršavaju i stvaralački razvijaju sovjetsku ratnu veštinu.

Komandni i politički kadrovi sovjetskih oružanih snaga, koje je odgojila Komunistička partija, pokazali su na delu u velikom otadžbinskom ratu da mogu uspešno rešavati sve složene i odgovorne zadatke. Naše vojne sta-rešine, vaspitane na idejama marksizma-lenjinizma, usvo-jivši naprednu sovjetsku ratnu veštinu, vešto su usklađi-vale svoju smelost i hrabrost sa veštinom rukovođenja jedinicama na bojištu.

Uspesi sovjetskih oružanih snaga u velikom otadžbin-skom ratu u ostvarivanju smelih i širokih strategijskih planova rezultat su stvaralačkih napora velikog broja ge-nerala i oficira, heroizma sovjetskih ratnika na bojištima i trudbenika u pozadini. Operativno-strategijske zadatke, kao što je pokazalo ratno iskustvo, nisu planirala i izvrša-

vala pojedina lica, već je to rezultat kolektivnog stvaralaštva. Centralizovano rukovođenje jedinicama ne isključuje, već pretpostavlja, korišćenje kolektivnog stvaralaštva. Zato je uspešno izvršavanje operativno-strategijskih planova u velikom otadžbinskom ratu delo ne samo Stavke Vrhovne glavne komande već i komandi frontova, armija, operativnih i taktičkih jedinica i njihovih štabova.

Pitanja pripreme i vaspitavanja vojnih kadrova svih stepena zauzimala su i zauzimaju posebno mesto u delatnosti Komunističke partije. U toku postojanja sovjetskih oružanih snaga Komunistička partija je istakla i vaspitala mnogo talentovanih oficira i generala.

Najviši vojni rukovodioци, kao i čitav komandni i politički sastav sovjetskih oružanih snaga, imaju visoke moralno-borbene kvalitete. Beskrajno odani svome narodu, socijalističkoj domovini i Komunističkoj partiji, oni su sposobni da rukovode borbenim dejstvima jedinica u složenim uslovima savremenog raketno-nuklearnog rata.

U savremenoj etapi pred komandnim kadrovima naših oružanih snaga stoje veliki i odgovorni zadaci. Povećana moć armije i flote, zasnovana na korišćenju raketno-nuklearnog oružja, postavlja nove zahteve za pripremu kako rukovodećeg, tako i celokupnog ličnog sastava. Od rukovodstva se traže izvanredno visoka operativnost u radu, gipkost u rukovođenju jedinicama, stvaralačko i znalačko rešavanje zadataka, koji proističu iz situacije, koja se brzo i oštrosno menja, kao i sposobnost predviđena razvoja borbenih dejstava.

U pripremi ličnog sastava oružanih snaga kao osnovni zadatak komandnog sastava javlja se obučavanje veštim dejstvima u skladu sa zahtevima raketno-nuklearnog rata.

Uspešno rešavanje tih zadataka predstavlja zalog dajeg povećanja borbene spremnosti oružanih snaga i njihove gotovosti da osuđete agresivne planove imperijalističkih država.

ORGANI KPSS U ORUŽANIM SNAGAMA I PRINCIPI PARTIJSKO-POLITIČKOG RADA

Rukovođenje oružanim snagama od strane Komunističke partije je osnov vojne izgradnje. Posle pobjede velike oktobarske socijalističke revolucije Centralni komitet Partije na čelu sa V. I. Lenjinom razvio je veliki rad na stvaranju armije prve u svetu države radnika i seljaka.

Inostrana vojna intervencija i istupanja unutrašnje kontrarevolucije učinili su da je odbrana tekovina velike oktobarske socijalističke revolucije i mlade Sovjetske Republike postala najvažniji zadatak socijalističke države. Taj zadatak nije bilo moguće rešiti snagama odreda Crvene garde, ni snagama stare armije. Bilo je neophodno stvoriti novu armiju.

U Programu Partije koji je usvojio VIII kongres u martu 1919. godine ukazivano je: »U eposi raspadanja imprializma i razgaranja građanskog rata nije moguće očuvati staru armiju, ni izgraditi novu na takozvanoj vanklasnoj ili opštenacionalnoj osnovi. Crvena armija, kao oruđe diktature proletarijata, nužno mora imati jasan klanski karakter, tj. mora se formirati isključivo od proletarijata i njemu bliskih poluproleterskih slojeva seljaštva. Samo sa uništavanjem klasa takva klasna armija će se pretvoriti u svenarodnu socijalističku miliciju.«²⁾

Pri tom je Komunistička partija morala ići novim, neispitanim putevima.

»Pitanje izgradnje Crvene armije« — govorio je V. I. Lenjin — »bilo je potpuno novo, ono se uopšte nije postavljalo čak ni teoretski.«³⁾ Komunistička partija i njen voda V. I. Lenjin razradili su teoretske postavke o nameni oružanih snaga socijalističke države i odredili principe izgradnje Crvene armije: političke, organizacijske, popune, obučavanja i vaspitanja ličnog sastava.

²⁾ КПСС в решениях и резолюциях, ч. I, издание седьмое, М., Госполитиздат, 1953. стр. 417.

³⁾ В. И. Ленин, Сочинения, т. 29, стр. 132.

Te postavke su duboko i svestrano obrazložene u mnogobrojnim govorima i radovima V. I. Lenjina, u odlukama kongresa, rešenjima Centralnog komiteta naše Partije, kao i u odlukama vlade u oblasti odbrane sovjetske države.

Rukovođenje Komunističke partije i njenog lenjinskog Centralnog komiteta, koji su znali da podignu, mobilisu i organizuju radničku klasu i ogromne mase radnog seljaštva u borbu sa neprijateljima revolucije, bilo je odlučujući uslov pobjeda Crvene armije u građanskom ratu. Centralni komitet na čelu sa V. I. Lenjinom rukovodio je čitavom borbom za odbijanje oružanog napada na Sovjetsku Republiku. Sva pitanja vođenja rata, rasporeda snaga, snabdevanja, naoružanja, izrade operativno-strategijskih planova rešavao je Centralni komitet Partije. Na njegov poziv u armiju su stupali komunisti. U redovima Crvene armije u građanskom ratu borilo se 300.000 komunista, ili 65% celokupnog sastava Partije, što svedoči o izvanredno važnoj ulozi Partije u rukovođenju armijom. Svuda: u pozadini, na frontu i u ilegalnom radu na teritoriji koju je zauzeo neprijatelj, zajedno sa narodom i na njegovom čelu, Boljiševička partija, koja je rukovodila gigantskom borbom, izvojevala je pobjedu Crvene armije u građanskom ratu.

Po završetku građanskog rata Centralni komitet Partije usredsudio je svu pažnju na pretvaranje Crvene armije u naprednu, tehnički dobro opremljenu i pripremljenu armiju, koja odgovara zadacima odbrane socijalističke države i zahtevima vođenja rata. Glavni pravci izgradnje sovjetskih oružanih snaga bili su određeni u odluci Centralnog komiteta Partije od 15. jula 1929. godine »O odbrani SSSR-a«. Glavni zadatak Komunističke partije u tom periodu bio je da se ostvari tehničko preoružavanje armije i stvori neophodna vojnotehnička osnova za odbranu Sovjetskog Saveza. Centralni komitet Partije je postavio zadatak da se izgrade dovoljno jako ratno vazduhoplovstvo i ratna mornarica i da se dalje povećavaju tehničke jedinice. Tom odlukom Centralnog komiteta određen je kurs na tehničko opremanje sovjetskih oružanih snaga, koji je

Komunistička partija sprovodila u toku svih narednih godina.

Zahvaljujući energičnoj delatnosti Centralnog komiteta Partije, koji je mobilisao radničku klasu, inžinjere, tehničare i naučne radnike za izvršavanje usvojenih planova razrade i proizvodnje borbene tehnike, sovjetske oružane snage su u predratnim petogodišnjim planovima dobile raznovrsno naoružanje i borbenu tehniku.

Centralni komitet Partije u toku čitavog razvoja oružanih snaga vodio je posebnu brigu o pripremi komandnih i političkih kadrova. U odlukama Centralnog komiteta i sovjetske vlade glavna pažnja je posvećivana idejno-političkom vaspitanju komandnih kadrova, njihovoj vojno-tehničkoj pripremi, učvršćenju jednostarešinstva, jedinstva i zbijenosti komandnog i političkog sastava, izučavanju i pravilnom korišćenju pripremljenih kadrova, stvaranju rezervnih komandnih kadrova itd. Za jednu od najvažnijih mera Partije usmerenu na pripremu komandnih i političkih kadrova treba smatrati stvaranje mreže vojnih škola. Po odluci Centralnog komiteta Partije i sovjetske vlade 1932. godine otvoreno je šest viših vojnih akademija (za mehanizaciju i motorizaciju, artiljerijska, inžinjerijska, hemijska, elektrotehnička i transportna). Znatno se povećao broj slušalaca, proširena je mreža vojnih akademija, pre svega tehničkog profila.

Zbog povećanih potreba za vojnim kadrovima Centralni komitet Partije je za vreme drugog petogodišnjeg plana ponovo proširio mrežu vojnih škola — otvorene su Viša vojna-intendantska akademija i Generalštabna akademija. Generalštabna akademija je imala zadatak da pripremi viši komandni kadar za oružane snage. Uporedo sa otvaranjem viših vojnih akademija proširena je i mreža vojnih učilišta i škola.

Napori Centralnog komiteta Partije usmereni na pripremu kadrova dali su izvanredne rezultate. Oružane snage su svake godine popunjavane visokokvalifikovanim komandnim i političkim kadrovima.

Zahvaljujući čitavom tom radu Komunističke partije i naporima sovjetskog naroda u uspešnom izvršavanju planova socijalističke izgradnje, sovjetske oružane snage su pretvorene u savremene i veoma pripremljene oružane snage sa dobro obučenim komandnim kadrovima.

Ističući veliku ulogu komandnog i političkog sastava u učvršćenju oružanih snaga, CK KPSS, Ministarski savet i Prezidijum Vrhovnog sovjeta SSSR-a, obraćajući se sovjetskim ratnicima povodom 40-godišnjice velike oktobarske socijalističke revolucije, ukazivali su: »... najveće naše bogatstvo — to su izvanredni vojni kadrovi, beskrajno odani domovini, Komunističkoj partiji i sovjetskoj vlasti, smeli i energični, koji poznaju novu borbenu tehniku i koji je znaju majstorski koristiti u najkomplikovanim uslovima savremenog boja.«⁴⁾

Najvažniji princip izgradnje sovjetskih oružanih snaga jeste jednostarešinstvo. Princip jednostarešinstva nije od jednom zaveden u našim oružanim snagama, mada je već u prvim godinama njihove izgradnje V. I. Lenjin postavio zadatak da se pređe na jednostarešinstvo, čim za to budu stvorenji odgovarajući uslovi.

Jednostarešinstvo se pojavilo i razvijalo zakonomerno, kao izraz objektivne nužnosti, kao najcelishodniji način komandovanja jedinicama, koji obezbeđuje jedinstvo volje i dejstava, strogu centralizaciju, organizovanost i disciplinu, bez kojih je nezamisliva borbena sposobnost armije. Uspešno ispunjavanje tih zahteva, ukazivao je V. I. Lenjin, moguće je samo potčinjavanjem volje hiljada volji jednoga, bespogovorna poslušnost masa jedinstvenoj volji rukovodjica. Iskustvo Crvene armije savršeno jasno dokazuje neophodnost jednostarešinstva kao najboljeg metoda komandovanja. »U to iskustvo se treba udubiti« — govorio je V. I. Lenjin. »Razvijajući se zakonomerno, ono je prešlo put od slučajne, rasplinute kolektivnosti preko kolektivnosti uzdignute u sistem organizacije, koji prožima sve

⁴⁾ КПСС о Вооруженных силах Советского Союза, М., Госполитиздат, 1958, стр. 402.

ustanove armije, i sada je, kao opšta tendencija, došlo do jednostarešinstva kao jedino pravilne organizacije rada.⁵⁾

Komunistička partija je pitanje jednostarešinstva u sovjetskim oružanim snagama uvek rešavala stvaralački, imajući u vidu socijalnu pripadnost komandnog sastava, njegovu političku zrelost, nivo vojne pripreme, kao i spremnost i sposobnost masa da shvate ovu ili onu formu komandovanja.

Jednostarešinstvo kao forma rukovođenja oružanim snagama postoji isto toliko drugo koliko i armija. No, ima principijelne razlike između jednostarešinstva u našoj armiji i u armijama kapitalističkih država. U armijama kapitalističkih država jednostarešinstvo se zasniva na klasnoj potčinjenosti ogromne mase ličnog sastava tih armija oficirskom sastavu, koji je predstavnik vladajuće, eksploratorske klase.

U sovjetskim oružanim snagama jednostarešinstvo ima potpuno drugu socijalnu suštinu. Sovjetski starešina je predstavnik Partije i naroda, on izvršava njihovu volju, sprovodi u život politiku Partije u vojsci. U naređenju starešine — u uslovima jednostarešinstva — naši ratnici opravdano vide naređenje domovine i izvršavaju ga ne samo po sili zakona već i po ličnom ubeđenju.

Svestrano učvršćujući jednostarešinstvo, uzdižući autoritet starešina, podržavajući njihovu strogost, naša Partija polazi od toga da se naše jednostarešinstvo mora graditi na partijskim, lenjinskim principima. Sovjetski starešina ne može biti uzak vojni stručnjak, on je organizator i poznavalac obučavanja i vaspitavanja svojih potčinjenih. Sva njegova delatnost mora biti prožeta interesima države i biće tim uspešnija što on — u uslovima jednostarešinstva — bude bliži vojnicima i mornarima, što se više bude oslanjao na snagu partijskih i komsomolskih organizacija, na javnost, vešto usmeravajući njihove napore na rešavanje svakodnevnih zadataka borbene, političke i operativne pripreme. Pravedna strogost sovjetskog starešine — u uslovima jednostarešinstva-jedinstvena je sa njegovim toplim

⁵⁾ В. И. Ленин, Сочинения, т. 30, стр. 286.

odnosom prema potčinjenima, sa brigom da se zadovolje njihovi zahtevi i potrebe, sa umešnošću da utiče na um i srce ratnika.

Govoreći o učvršćivanju autoriteta rukovodilaca, N. S. Hruščov je rekao: »Mi komunisti visoko cenimo i podržavamo autoritet pravilnog i zrelog rukovođenja. Mi moramo čuvati autoritet rukovodilaca koje su Partija i narod priznali. No, svaki rukovodilac mora shvatiti i drugu stranu stvari — on se nikada ne sme hvalisati svojim položajem i mora pamtitи да zauzimajući taj položaj samo izvršava volju Partije i naroda, koji, iako su mu dali najveću vlast, nikada ne gube kontrolu nad njim«.⁶⁾

Eto zašto se pitanje jednostarešinstva i njegovog učvršćivanja mora stalno nalaziti u centru pažnje starešina, političkih organa i partijskih organizacija.

Iznenadni napad fašističke Nemačke postavio je SSSR pred najteže ispite. Posebno teški su bili prvi meseci rata, kad je Crvena armija pod udarima nadmoćnijih snaga neprijatelja bila primorana da odstupa u dubinu zemlje.

Komunistička partija je istupila kao inspirator i organizator sovjetskog naroda i njegovih oružanih snaga u ratu protiv nemačkofašističkih osvajača. Ona je usmerila sve napore na organizovanje oružane odbrane socijalističke domovine, za odlučan otpor fašističkom agresoru i za njegovo uništenje.

Citavim radom na organizaciji odbrane socijalističke države, kao i u godinama građanskog rata, rukovodio je Centralni komitet Partije. Savladavši ogromne teškoće, on je mobilisao snage Partije i naroda, sve resurse sovjetske države za postizanje pobede nad agresorom.

Rukovodeća delatnost Komunističke partije ispoljavala se u najrazličitijim oblastima privrednog i vojnog života zemlje, a u oružanim snagama pre svega u radu političkih organa, partijskih i komsomolskih organizacija, kao i u ličnom primeru komunista. Komunisti, koji su bili pozvani u armiju, slani su na najnapornije i najteže delove

⁶⁾ Н. С. Хрущев, Заключительное слово на XXII съезде КПСС. Материалы XII съезда КПСС, стр. 261.

fronta, gde su bili potrebni smeli i odvažni organizatori masa, sposobni da ličnim primerom oduševe ratnike za izvršavanje ma kog zadatka.

Po odluci CK KPSS radi učvršćenja oružanih snaga samo u prvim mesecima rata bilo je poslano oko 48.000 rukovodećih partijskih sovjetskih, sindikalnih i komsomolskih radnika. Gotovo trećina članova i kandidata za članove CK Partije nalazila se na frontovima velikog otađbinskog rata. Na rukovodeća mesta u oružane snage upućivani su istaknuti radnici Partije i sovjetske vlade.

'Stotine hiljada komunista, mobilisanih i dobrovoljaca, upućivane su na front. Partijske organizacije prifrontovskih rejona gotovo čitave su se ulivale u redove armije. Krajem 1941. godine u Crvenoj armiji se nalazilo oko 1,300.000 komunista. U oružanim snagama 1942. godine nalazilo se već više od 2 miliona komunista ili 54,3%, a krajem rata oko 3,4 miliona ili 60% ukupnog članstva Partije. Kao borbeni pomoćnik Partije istupio je lenjinski Komsomol. Već u prvim danima rata u redove armije stupilo je 900.000 komsomolaca.

Komunistička partija je podigla i povela u borbu sa nemačkofašističkim osvajačima čitav sovjetski narod, obezbedila je razvijanje i jačanje sovjetskih oružanih snaga, organizovala rad pozadine za snabdevanje fronta svim potrebama. Time su bili stvoreni i najvažniji preduslovi za postizanje pobede nad fašističkom Nemačkom i njenim satelitima.

Centralni komitet Partije je već u prvim danima rata razvio ogroman organizacioni rad da se ekonomika zemlje prevede na ratni kolosek. To je bio složen i težak posao. Njegova složenost udvostručavala se time što se izvodio u uslovima krupnih vojnih neuspeha i odstupanja naših trupa u dubinu teritorije, evakuacije industrijskih preduzeća iz zapadnih rejona zemlje na istok i velikog nedostatka stručnih radnika. Bilo je neophodno da se u najkraćim rokovima na novim, ponekad potpuno nenaseljenim mestima razviju preduzeća i organizuje ratna proizvodnja.

Zahvaljujući merama koje je preduzela Partija prevođenje ekonomike zemlje na ratni kolosek i organizovanje ratne proizvodnje u preduzećima evakuisanim na istok uspešno su izvršeni. U drugoj polovini 1942. godine završeno je preoružavanje Crvene armije savremenom borbenom tehnikom.

Centralni komitet Partije je neprestano proučavao pitanja razrade novih vrsta oružja, tehnike i municije. Neke nove vrste naoružanja i tehnike, koje su stvorili sovjetski konstruktori i koje su ušle u masovnu proizvodnju, po svojim taktičko-tehničkim osobinama prevazilazile su naoružanje fašističke armije.

Zahvaljujući organizatorskom radu Centralnog komiteta Partije oružane snage su neprekidno popunjavane svežim snagama i borbenom tehnikom. Naša armija se pretvorila u kadrovsku armiju, stekla je neophodno borbeno iskustvo i naučila da tuče neprijatelja po svim pravilima ratne veštine.

U posleratnom periodu Komunistička partija i njen Centralni komitet neposredno rukovode oružanim snagama i stalno se brinu o njihovom daljem razvoju. Sva važna pitanja izgradnje, borbene i političke pripreme oružanih snaga razmatraju se u Prezidijumu Centralnog komiteta i Savetu ministara Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika. Komunistička partija, imajući u vidu da sve dok postoji imperijalizam postoji i opasnost od započinjanja agresivnih ratova, razmatra odbranu socijalističke otadžbine, jačanje odbrane SSSR-a, moći oružanih snaga, kao sveti dug Partije i čitavog sovjetskog naroda, kao najvažniju funkciju socijalističke države.

Partija čini sve da sovjetske oružane snage budu tačan i skladan organizam, da budu visoko organizovane i disciplinovane, da primerno izvršavaju zadatke koje pred njih postave Partija, vlada i narod i da su u svakom momentu spremne da pruže uništavajući otpor imperijalističkim agresorima i potuku neprijatelja koji bi se usudio da naruše na državne interese Sovjetskog Saveza.

Partijsko-politički organi u oružanim snagama i principi njihovog rata.

Cilj partijsko-političkog rada jeste da učvršćava borbenu moć sovjetskih oružanih snaga, disciplinu ličnog sastava, da ga vaspitava u duhu odanosti domovini, Komunističkoj partiji i sovjetskoj vladi, u duhu sovjetskog patriotizma, prijateljstva naroda i proleterskog internacionalizma, velike revolucionarne budnosti i mržnje prema neprijateljima naše države.

Rukovodeći partijski organi Komunističke partije u oružanim snagama u oblasti partijsko-političkog rada jesu politički organi, koji se u čitavoj svojoj delatnosti rukovode Programom i Statutom KPSS, odlukama kongresa Partije, njenog Centralnog komiteta i sovjetske vlade.

Politički organi u oružanim snagama su stvarani od prvih dana izgradnje masovne regularne armije. U toku čitavog postojanja sovjetskih oružanih snaga Komunistička partija je vodila i vodi neumornu brigu o usavršavanju i učvršćivanju organa i armijskih partijskih organizacija, smatrajući partijsko-politički rad jednom od najvažnijih oblasti delatnosti sovjetskih oružanih snaga, a partijsko-političke organe — nerazdvojnim sastavnim delom njihove organizacijske strukture.

Partijsko-politički aparat u armiji i floti razvijao se i usavršavao uporedo sa stvaranjem i jačanjem oružanih snaga. Politički organi i partijske organizacije imali su zadatak da vaspitavaju visoke moralno-političke kvalitete crvenoarmejaca i starešina.

Partijsko-političkim radom u armiji i floti u početku je rukovodio Sveruski biro vojnih komesara, a zatim Političko odeljenje koje je u skladu sa odlukama VIII kongresa Partije, stvoreno umesto Sveruskog biroa pri Revolucionarnom vojnem sovjetu Republike. U maju iste godine Političko odeljenje je pretvoreno u Političku upravu Revolucionarnog vojnog sovjeta (PUR). Na čelu PUR-a nalazio se član CK Partije sa pravima člana Revolucionarnog vojnog sovjeta Republike. To je podvlačilo strogo partijski karakter, visoke zadatke i odgovornost najvišeg

političkog organa Crvene armije i potčinjavalo svu njegovu delatnost neposredno Centralnom komitetu Partije.

Stvaranje Političke uprave imalo je ogroman značaj u rukovođenju vojnom izgradnjom, delatnošću političkih organa i partijskih organizacija Crvene armije i u podizanju nivoa partijsko-političkog rada u trupi.

Kao organi Komunističke partije u armiji i neposredni realizatori njene politike politički organi su odigrali važnu ulogu u pobedonosnom ishodu građanskog rata.

Ocenjujući ulogu političkih organa u armiji u građanskom ratu M. V. Frunze je ukazao: »Ruska komunistička partija bila je neosporni organizator naših pobjeda. Taj zadatak je mogla rešiti zahvaljujući mreži političkih organa, koji su obuhvatili armiju odozgo do dole i koji su je spojili u jednu celinu, povezana jedinstvenim rasploženjima i osećanjima. Zato čast za pripremanje pobjede pripada i našim političkim organima«.⁷⁾

Uporedo sa stvaranjem političkih organa, Partija je preduzimala mere za dalje učvršćenje armijskih partijskih organizacija, poboljšanje rukovođenja njima, povećanje njihove uloge i uticaja na mase crvenoarmejaca, za izgradnju čvrstih principa u uzajamnim odnosima političkih organa i partijskih organizacija sa starešinama jedinica. Ta pitanja su rešavana uporedo sa zadacima odgajanja komandnih kadrova iz redova vojnički najspremnijih i Komunističkoj partiji odanih radnika, seljaka i intelektualaca i učvršćivanja jednostarešinstva u armiji.

Ogromni i plodotvorni rad Komunističke partije na organizacionom učvršćivanju i tehničkom opremanju armije i flote, odgajanju i vaspitavanju komandnih kadrova, odanih komunizmu, kao i socijalističke promene u našoj zemlji i vaspitanje sovjetskih ljudi omogućili su Centralnom komitetu Partije da ide na uspostavljanje jednostarešinstva u oružanim snagama. To je bilo jedno od najvažnijih pitanja vojne izgradnje.

⁷⁾ М. В. Фрунзе, *Избранные произведения*, т. II, М., Воениздат, 1957, стр. 121—122.

Starešinama je poverena potpuna odgovornost za sve strane borbenog i političkog života jedinica. Ta odluka je doprinela još većem jačanju čitavog partijsko-političkog rada. U neposrednom organizovanju partijsko-političkog rada počele su da učestvuju hiljade starešina, partijsko-politički rad se počeo tešnje povezivati sa svakodnevnim zadacima jedinica.

Starešine, u sistemu jednostarešinstva, veštoto usmeravaju rad partijskih organizacija, oslanjajući se svakodnevno na njih, i uspešno rešavaju zadatke povećanja borbene spremnosti jedinica i poboljšanja vaspitanja ljudstva.

Centralni komitet Partije rukovodi partijsko-političkim radom u oružanim snagama preko Glavne političke uprave Sovjetske armije i ratne mornarice, koja ima prava odeljenja CK KPSS. Pri Glavnoj političkoj upravi postoji partijska komisija, čiji sastav potvrđuje CK KPSS.

Partijsko-političkim radom u vojnim okruzima, grupama jedinica i flotama rukovode odgovarajuće političke uprave, a u armijama, flotilama, korpusima, divizijama i brigadama — politička odeljenja. Pri svim političkim organima postoje partijske komisije, koje se biraju na odgovarajućim partijskim konferencijama.

Svi politički organi do političkog odeljenja operativnih jedinica uključno zbog osobenosti organizacije oružanih snaga se ne biraju, već ih postavlja ministar odbrane i načelnik Glavne političke uprave u skladu sa strukturom koju je utvrdio CK KPSS.

U centralnim upravama Ministarstva odbrane, u vojnim školama i naučnoistraživačkim ustanovama, kao i u štabovima vojnih okruga, grupa jedinica, okruga PVO, u vojnim učilištima i nekim drugim ustanovama partijsko-političkim radom rukovode partijski komiteti, koji se biraju na partijskim konferencijama.

Stvaranje partijskih komiteta povećalo je aktivnost komunista u rešavanju životno važnih pitanja, proširilo je vezu partijskih komiteta sa svim komunistima, povećalo odgovornost partijskih organizacija u celini i doprinelo

daljem poboljšanju čitavog sistema partijsko-političkog rada u upravama, ustanovama i institucijama.

Politički organi sovjetskih oružanih snaga prošli su slavan put. Iako su trpeli pojedine organizacione promene, njihovi ciljevi i zadaci ostajali su neizmenjeni. Oni su odigrali ogromnu ulogu u postizanju istorijskih pobjeda naših oružanih snaga nad mnogobrojnim imperialističkim agresorima i sada uspešno rešavaju zadatke učvršćivanja oružanih snaga.

Najvažniji principi rada političkih organa i partijskih organizacija oružanih snaga jesu svakodnevni čvrsti i nedeljni uticaj Komunističke partije na sav život i delatnost oružanih snaga; obezbeđenje jedinstvenosti vojnog obučavanja i političkog vaspitanja, njegove neprekidnosti i usredsređenosti na jasno određen cilj; usklađivanje kolektivnog rukovođenja i velike lične odgovornosti rukovodilaca pred Partijom za povereni deo posla; tesna veza partijsko-političkog organa sa masama komunista i ne-partijaca.

Uticaj Komunističke partije na sav život i delatnost oružanih snaga osnovni je princip rada političkih organa i partijskih organizacija. On proistiće iz same suštine partijsko-političkog rada, iz lenjinističke postavke o tome da se vojna izgradnja u našoj zemlji ne može razmatrati odvojeno, otrgnuto od izgradnje komunističkog društva.

Ta postavka je našla veliki odraz i u novom Programu Komunističke partije. U njemu se ukazuje da temelj osnove vojne izgradnje predstavlja rukovođenje Komunističke partije oružanim snagama, jačanje uloge i uticaja partijskih organizacija u armiji i u floti.

Prema tome, partijsko-politički rad koji sprovodi Partija u oružanim snagama čini nerazdvojan deo celokupne raznovrsne delatnosti Komunističke partije. Praktični zadaci partijsko-političkog rada proističu iz opšte borbe Partije za pobjedu učenja marksizma-lenjinizma, za jačanje bezbednosti naše socijalističke domovine i čitavog socijalističkog lagera, za pobjedu snaga mira nad snagama agresije. Partijsko-politički rad je glavno sredstvo za for-

miranje političke svesti i visokih moralnih kvaliteta sovjetskog ratnika: potpune odanosti Partiji i vlasti, hrabrosti i smelosti, inicijative, nepokolebljivosti, visoke disciplinovanosti i tačnosti, sposobnosti savlađivanja teškoća vojničkog života.

»Visoka idejnost sovjetskih ratnika, njihova ubedjenost u pravednost i pobedu naše stvari — to je moćno oružje koje našoj armiji daje veliku i nesalomljivu snagu. Dobre usmeren idejno-vaspitni rad s ljudima jeste odlučujući uslov za dalje povećanje moći naših oružanih snaga.«⁸⁾

Komande, politički organi i partijske organizacije obavezni su da celokupnim svojim radom zbijaju borce i starešine oružanih snaga oko Komunističke partije, njenog lenjinističkog Centralnog komiteta i sovjetske vlade, da vaspitavaju ratnike u duhu visoke lične odgovornosti pred Partijom i državom za čuvanje slobode i nezavisnosti sovjetskog naroda i državnih interesa naše domovine. Čitav sistem partijsko-političkog rada mora se usmeravati na to da se čvrsto i dosledno sprovodi politika Komunističke partije u oružanim snagama.

U skladu s tim partijsko-politički rad u oružanim snagama organizuje se na osnovu odluka CK KPSS i sovjetske vlade, zapovesti i direktiva ministra odbrane, načelnika Glavne političke uprave Sovjetske armije i ratne mornarice. U svojoj praktičnoj delatnosti vojne starešine, načelnici političkih organa i partijske organizacije rukovode se »Uredbom o političkim organima Sovjetske armije i ratne mornarice« i instrukcijama koje je odobrio CK KPSS. Sadržaj partijsko-političkog rada u svakom konkretnom slučaju određuje se prema zadacima postavljenim pred jedinice.

Kao organizator, rukovodilac i vaspitač sovjetskih oružanih snaga, Partija strogo suzbija svako narušavanje toga principa i odlučno osuđuje umanjivanje značaja i uloge partijsko-političkog rada. To potvrđuje odluka Oktobar-

⁸⁾ Н. С. Хрущев, *Мир без оружия — мир без войн*, т. 2, М., Госполитиздат, 1960, стр. 32.

skog plenuma CK KPSS 1957. godine »O poboljšanju partijsko-političkog rada u Sovjetskoj armiji i floti«.

Oktobarski plenum CK Partije zauzima posebno mesto u životu sovjetskih oružanih snaga. Plenum je odlučno presekao liniju usmerenu na ograničavanje rada partijskih organizacija, političkih organa i vojnih saveta, na ukidanje partijskog rukovođenja i kontrole nad armijom i flotom. Značaj njegovih odluka je u tome što je uspostavio lenjinističke principe rukovođenja oružanim snagama, što je odlučno popravio situaciju u armiji i floti, pomogao da se zbiju snage i učvrsti jedinstvo u radu komandnih i političkih kadrova, stvorio uslove za poboljšanje partijsko-političkog rada.

Odluke Plenuma su pomogle da se objedine naporovi vojnih starešina, političkih organa i partijskih organizacija u radu na daljem učvršćivanju jedinstvenosti i organske veze vojnog obučavanja i političkog vaspitavanja.

Na osnovu odluke Plenuma CK uvedena su nova Uredba o vojnim savetima i političkim organima, Instrukcije partijskim i komsomolskim organizacijama, stvoreni su partijski komiteti u pukovima i na brodovima, u vojnim školama i naučnoistraživačkim istitutima, u komandama vojnih okruga i Centralnom aparatu Ministarstva odbrane. Partijskim organizacijama u bataljonima i divizionima data su prava osnovnih partijskih organizacija.

Kao rezultat mera koje je preuzeo CK KPSS idejno i organizacijski su se učvrstile armijske i flotne partijske organizacije, povećala se njihova aktivnost i borbenost u rešavanju svih zadataka, povećao se priliv najboljih ratnika u redove Komunističke partije.

Lenjinski principi partijskog rukovođenja oružanim snagama potpuno su ugrađeni i dalje razvijeni u Programu i Statutu KPSS, koje je usvojio XXII kongres Partije.

Neprekidnost, jedinstvenost i usredsređenost na cilj vojnog obučavanja i političkog vaspitavanja najvažniji su princip partijsko-političkog rada. Ispunjavanje tog principa je najvažnija obaveza vojnih starešina, političkih organa i partijskih organizacija i u najvećoj meri obezbe-

đuje dalje povećanje borbene spremnosti oružanih snaga i njihove stalne gotovosti za sprečavanje agresivnih planova imperijalista.

Podvlačeći važnost tih zadataka, N. S. Hruščov je na prijemu svršenih slušalaca vojnih akademija u novembru 1957. godine govorio: »Dalje povećanje borbene spremnosti armije i flote je opšti zadatak svih komunista, vojnih starešina i političkih radnika. Izvršavanje toga velikog državnog zadatka moguće je samo ako vojne starešine i politički radnici složno rade na poboljšanju vaspitavanja i obučavanja ratnika, na povećanju borbene gotovosti jedinica, samo ako se i dalje učvršćuje jednostarešinstvo i poboljšava partijsko-politički rad u armiji i floti«.⁹⁾

Veliki značaj ima i kolektivno rešavanje pitanja partijsko-političkog rada.

Ono omogućava svestranije i upornije rešavanje životno važnih problema, savlađivanje činovničkog rešavanja pitanja partijsko-političkog rada i rukovođenja potčinjenim političkim organima i partijskim organizacijama i ne dopušta greške koje proističu iz činovničkog načina rada. To prepostavlja tesan dodir rukovodioca političkog organa sa članovima njegovog aparata, a sekretara partijskog komiteta sa članovima biroa i partijskog komiteta, kolektivno određivanje puteva i metoda rešavanja aktuelnih pitanja partijsko-političkog rada, pretresanje planova i rezultata rada itd.

Međutim, kolektivno rešavanje pitanja partijsko-političkog rada nikako ne znači smanjivanje lične odgovornosti rukovodilaca političkih organa i partijskih organizacija za rad u svim oblastima života i delatnosti jedinica. Svaki rukovodilac snosi ličnu odgovornost pred komandantom (komandirom),^{*)} prepostavljenim političkim i partijskim

⁹⁾ »Pravda«, 26. novembra 1957.

^{*)} Za razliku od nas u Sovjetskoj armiji vojni starešina od komandira odeljenja do komandanta korpusa uključno naziva se komandir (komandir odeljenja, voda, čete, bataljona, puka, divizije, korpusa), a tek od armije naviše komandant — komandujušći. — Prim. prev.

organima za moralno-političko stanje i vojnu disciplinu jedinica, za borbenu obuku i partijsko-politički rad u celini.

Sjedinjavanje kolektivne odluke i lične odgovornosti obezbeđuje u radu političkih organa i partijskih organizacija visoku idejnost i principijelnost, to jest boljševičku nepomirljivost prema bilo kakvim skretanjima od markizma-lenjinizma i izopačavanjima politike i direktiva Partije i prema na kakvim drugim nedostacima. Visoka idejnost i principijelnost u radu političkih organa — to je, pre svega, takav njihov rad u kojem se pri rešavanju svih pitanja na prvo mesto postavljaju interesni Partije i države.

Takva usmerenost u radu političkih organa ne može se zamisliti bez principijelne kritike i samokritike. Komunistička partija je uvek razmatrala kritiku i samokritiku kao moćno sredstvo za učvršćivanje svojih redova i nikada se nije bojala da otvoreno prizna svoje greške. V. I. Lenjin je ukazivao: »Partija revolucionarnog proletarijata je dovoljno jaka da može otvoreno kritikovati samu sebe, da grešku i slabost bez uvijanja može nazvati greškom i slabošću.«¹⁰⁾ On je isto tako primećivao da »analizirajući greške jučerašnjeg dana, mi se učimo da izbegavamo greške danas i sutra.«¹¹⁾

V. I. Lenjin je zahtevao da se kritika i samokritika široko razviju u svim oblastima našeg života i delatnosti, uključujući i armiju. On je pri tom posebnu pažnju obraćao na svakodnevni život u fabrici, na selu, u puku, gde se najviše izgrađuje novo, gde je od svega potrebnija pažnja, objašnjavanje, društvena kritika, suzbijanje onog što ne valja, poziv da se uči na dobrom.«¹²⁾

U novom Programu KPSS ponovo se podvlači značaj kritike i samokritike kao obavezognog uslova idejne i organizacione čvrstine Partije, jedinstva i zbijenosti partijskih redova, najsvestranijeg razvijanja unutarpartijske demokratije i aktivizacije na toj osnovi svih partijskih snaga,

¹⁰⁾ В. И. Ленин, Сочинения, т. 21, стр. 150.

¹¹⁾ Ibid, t. 26, str. 32.

¹²⁾ Ibid, t. 28, str. 80.

da se svestrano razvijaju kritika i samokritika kao oprobani metod rada, put otkrivanja i ispravljanja grešaka i nedostataka, pravilnog vaspitavanja kadrova.

Zbog specifičnosti organizacije sovjetskih oružanih snaga kritici ne podležu zapovesti i naređenja komandanata (komandira) i načelnika. Sve ostale strane života i delatnosti jedinica treba da budu podvrgnute zdravoj partijskoj kritici i samokritici. Principijelna kritika i samokritika omogućavaju da se otkriju nedostaci u obučavanju i vaspitanju ratnika, u vojnoj disciplini, u delatnosti političkih organa i pomaže vojnim starešinama da blagovremeno preduzmu mere da se oni otklone.

Novi Program i Statut KPSS otvaraju široke mogućnosti za dalje jačanje partijskog rada u oružanim snagama, unutarpartijske demokratije, kritike i samokritike kao moćnog sredstva za iskorenjivanje nedostataka, učvršćivanje onog što je novo i napredno. Politički organi i partijske organizacije imaju zadatak da jačaju vezu pripadnika armije sa masama, da se više savetuju sa komunistima i nepartijcima, da više informišu i izveštavaju o svom radu, da se čvršće oslanjaju na partijske, komsomolske i vanpartijske aktive.

Politički organi i partijske organizacije, reorganizujući svoj rad u skladu sa zahtevima XXII kongresa Partije i Plenuma CK KPSS u novembru 1962. godine, moraju sav partijsko-politički rad usmeriti na uspešno izvršavanje glavnog zadatka — daljeg povećanja stalne borbene gotovosti i borbene sposobnosti oružanih snaga Sovjetskog Saveza.

Tesna veza političkih organa i partijskih organizacija sa masama omogućava aktivno udubljivanje u sve strane borbene i političke pripreme jedinica, otkrivanje i otklanjanje nedostataka i, što je najvažnije, najsvestranije otkrivanje uzroka koji ih uslovljavaju.

Bez tesne veze sa ljudima i bez izučavanja ljudi ne mogu se zamisliti vaspitni rad i rukovođenje usmereni na određeni cilj. Inače su neizbežni nepoznavanje istinskog stanja stvari, neorganizovanost i stihija, dejstva nasumice

sa zakasnelim preuzimanjem neophodnih mera za otklanjanje nedostataka, kao i drugi promašaji i neuspesi.

Svakodnevna tesna veza političkih organa sa masama ostvaruje se različitim putevima: održavanjem konferencija, sastanaka aktiva i opštih sastanaka, periodičnim informisanjem komunista preko partijskih organa, ličnim kontaktom rukovodilaca sa članovima Partije, pomoću periodične štampe, radija, televizije i sl. Održavanju te veze doprinose partijske i komsomolske organizacije, partijski i vanpartijski aktiv, napredni pripadnici kopnene vojske i mornarice.

Komsomolske organizacije su veran pomoćnik partijskih organizacija u radu sa mladim ratnicima. One rade pod rukovodstvom političkih organa i partijskih organizacija i obavezne su da vaspitavaju komsomolce i druge omladince u duhu ideja marksizma-lenjinizma, da budu odani Komunističkoj partiji, sovjetskoj vladi, da verno i samopregorno služe domovini. U radu komsomolskih organizacija važno mesto ima vaspitanje kod mladih ratnika komunističke svesti, prijateljstva i drugarstva, časnosti i istinoljubivosti, dostojanstvenog vladanja u društvu i svakodnevnom životu.

Raznovrsna politička i organizatorska delatnost Komunističke partije Sovjetskog Saveza, širok partijsko-politički rad u armiji i floti bili su jedan od odlučujućih faktora istorijskih pobeda sovjetskih oružanih snaga u velikom otadžbinskom ratu a u savremenim uslovima obezbeđuju njihovu visoku borbenu gotovost. Politički organi, partijske i komsomolske organizacije brižljivim i svakodnevnim radom u armijskoj masi pomažu da se cementiraju sovjetske oružane snage, danas najmoćnije u čitavom svetu.

Politički organi i partijske organizacije moraju znački i aktivno ulaziti u sve probleme života i borbene delatnosti jedinica, neprekidno sprovoditi politički i organizatorski rad među boračkim i starešinskim sastavom, boriti se da komunisti i komsomolci primerno vrše vojnu službu. Oni su obavezni da učvršćuju jednostarešinstvo,

da povećavaju autoritet i ulogu vojnih rukovodilaca kao organizatora boja i operacije, da kod njih razvijaju i usavršavaju starešinske osobine — volju, strogost, inicijativu i tačnost, da vaspitavaju borački i starešinski sastav u duhu svesne poslušnosti pretpostavljenim i poštovanja prema njima, da ih pripreme za stvaralački inicijativan rad pri izvršavanju borbenih zadataka, što će obezbediti dalji porast moći oružanih snaga Sovjetskog Saveza i njihovu spremnost da onemoguće ma kakve imperijalističke smicalice.

Postavke o daljem učvršćivanju odbrane zemlje, koje je razradio XXII kongres KPSS, omogućavaju Partiji, sovjetskom narodu i ličnom sastavu armije i flote da jasno shvate uslove u kojima će izgradnja komunizma biti potpuno osigurana od ma kakvih iznenadenja i avanturističkih intrig agresivnih sila imperijalizma. Postavke Programa Partije i odluke Kongresa mobilišu lični sastav oružanih snaga da uspešno izvršavaju zadatke koji stoje pred njima.

Z A K L J U Č A K

Svaka istinski naučna teorija odražava objektivne zakonomernosti svojstvene ovoj ili onoj pojavi društvenog života. Teorija sovjetske ratne veštine, predstavljajući upravo takvu teoriju, odražava zakonomernosti rata kao oružane borbe imajući u vidu interes najnaprednije društvene klase — proletarijata. Zato istraživanje različitih strana rata u ovom delu nije moglo nositi objektivistički karakter. I mada rat, kao dvostrani proces borbe, ima više objektivnih crta, autori, kao predstavnici sovjetskih oružanih snaga, prirodno, nisu mogli razmatrati te crte sa pozicija nezainteresovanog posmatrača, već su svaki put polazili od marksističko-lenjinističkog shvatanja suštine, uzroka i uslova pojave ratova u savremenoj eposi.

S gledišta marksističko-lenjinističke dijalektike objektivna ocena različitih pojava društvenog razvoja se u tom i sastoji što istraživač ne može biti neutralan, već uvek ostaje predstavnik i nosilac ideologije svoje klase.

»... Prvi put u istoriji svetske borbe« — ukazivao je V. I. Lenjin — »u armiju su ušli elementi koji ne donose sa sobom šablonska znanja, već se rukovode idejama borbe za oslobođenje eksplotisanih«.¹⁾ Samo čvrsta uverenost u pobjedu tih ideja i omogućava da se pravilno ocene tako složene pojave društvenog života kao što je rat i da se najtačnije opredele sadržaj i zadaci vojne strategije.

Za izučavanje ma koje grane vojne nauke, pa i vojne strategije, najveći značaj ima predmet istraživanja. Predmet istraživanja vojne strategije uvek su bili rat, ratno

¹⁾ В. И. Ленин, Сочинения, т. 26, стр. 421.

dejstvo strategijskih razmera i oružane snage kao glavni instrumenat rata. Prilikom njihovog istraživanja u vojnoj strategiji se uvek izučavaju ne samo iskustva iz prošlih ratova i na toj osnovi formulisu opšti principi i pravila, već se i predviđa karakter oružane borbe u budućnosti. U tom je suština vojne strategije.

Zato je u ovom radu, uporedo sa razmatranjem opšteteoretskih pitanja vojne strategije, koja se tiču njenog sadržaja i mesta u opštem sistemu vojnih znanja, zakonomernosti oružane borbe, određivanja osnovnih strategijskih kategorija itd., veliko mesto dato savremenom ratu, njegovom karakteru, načinima započinjanja i vođenja. Sva ta pitanja su u većini slučajeva razmatrana u poređenju sa pogledima naših verovatnih protivnika u budućem ratu.

Prilikom pisanja ovog rada bilo je iskorišćeno i vojno-istorijsko iskustvo iz prošlosti. Međutim, autori nisu težili da daju sveobuhvatnu sliku svih prošlih ratova i razvoja vojne strategije u različitim epohama, zato što istorija radi istorije gubi svaku vrednost. Iskustvo iz prošlih ratova iskorišćeno je samo za to da bi se dokazale ove ili one postavke, kao i da bi se potvrdile nove zakonomernosti i pojave oružane borbe, čiji se začetak mogao uočiti u prošlim ratovima.

Kakvi se zaključci mogu izvesti iz ovog rada u celini?

Kao što je bilo pokazano, osnova razvoja vojne strategije jeste ratno iskustvo i ratna dejstva strategijskih razmera, iskustvo iz rukovođenja ratom i oružanim snagama u procesu pripreme i vođenja oružane borbe. To iskustvo je u svoje vreme predstavljalo izvor poznavanja pojava rata i izgrađivanja strategijskih pogleda, koji su se postepeno formirali u određen sistem.

Svaka novonastala društveno-ekonomска formacija dala je svoj ideo razvoju vojne strategije i određivala je njen karakter. Pri tom je glavni faktor koji je određivao karakter vojne strategije uvek bio materijalni uslovi života društva, ekonomika ove ili one države.

Zavisnost vojne strategije od ekonomike osobito se oštros ispoljila s pojmom i razvojem kapitalističkog sistema

proizvođenje, kad je nastao skok u razvoju proizvodnih snaga, kad su se povećale miltarističke težnje kapitalističkih država i čovečanstvo stupilo u epohu imperijalističkih ratova.

Sve je to uslovilo agresivnost politike vladajuće klase kapitalističkih država, u čijoj punoj zavisnosti se našla i vojna strategija. Agresivne tendencije svetskog kapitalizma otvoreno su se počele ispoljavati osobito posle pobjede velike oktobarske socijalističke revolucije u Rusiji i pojave prve u svetu socijalističke države. Te tendencije u savremenoj eposi, kad agresori raspolažu novim moćnim sredstvima sile, pretvorile su se u strašnu opasnost za mir. U politici savremenih imperijalističkih država sila postaje glavno oruđe i sredstvo za postizanje osnovnih ciljeva. Na taj način, uprkos tvrđenju buržoaskih ideologa, lenjinskička postavka o tome da je rat produžavanje politike klase i država nasilnim sredstvima, u savremenim uslovima ne samo da nije izgubila svoj značaj već nalazi još jaču potvrdu.

Klasna suština buržoaske vojne strategije sastoji se u tome što ona služi reakcionarnim ciljevima pripreme rata u ime uništavanja najprogresivnijeg društvenog uređenja — socijalizma — i sprečavanja zakonomernog razvoja čovečanstva ka komunizmu.

Nadmoćnost sovjetske strategije nad vojnom strategijom imperijalističkih država je u tome što ona služi najnaprednjem društvenom poretku, zaštiti tekovina trudbenika čitavog sveta.

Klasnu suštinu sovjetske vojne strategije određuje državna politika. Politika socijalističke države razmatra rat kao neizbežnost koju stvara imperijalizam i smatra da će ratovi definitivno isčeznuti samo sa propašću imperializma. Komunistička partija je u isto vreme došla do zaključka da ratovi nisu fatalno neizbežni u savremenoj eposi, kad se stvaraju političke i ekonomske mogućnosti za sprečavanje svetskog rata, čak i uz postojanje imperijalizma u delu zemlje. Te mogućnosti uslovljava pre svega vojna moć socijalističkog lagera, koja već sada predstavlja

nesavladivu prepreku da imperijalistički bezumnici započnu novi svetski rat.

Imperijalističke države pripremaju novi svetski rat, koristeći za taj cilj sva najbolja dostačujuća nauke i tehnike, sva sredstva koja može dati savremena kapitalistička proizvodnja.

Sovjetska vojna strategija u svojoj teoriji takođe se oslanja na dostačujuća socijalističke proizvodnje, na razvoj sovjetske nauke i tehnike, koji je dostačao najveći nivo u svetu.

No, ako s tehničke tačke gledišta naoružanje kapitalističkih i socijalističkih armija, kao i buržoaska i sovjetska vojna strategija imaju mnogo opštih crta, klasni politički ciljevi kapitalističkih i socijalističkih armija u korenu se razlikuju jedni od drugih.

Vojna strategija imperijalističkih država, koja služi interesima buržoazije, usmerena je na pripremu *rata* kao sredstva za rešavanje međunarodnih pitanja. Sovjetska vojna strategija služi pripremi za *rat* u ime odbrane tekovina trudbenika i uništenja agresora.

Pri tom sovjetska vojna strategija polazi od karaktera budućeg rata, od najverovatnijih načina njegovog započinjanja i vođenja.

Karakter rata u savremenoj eposi određuju ekonomski, politički, geografski i čisto vojni faktori. Svi ti faktori su pretrpeli toliko velike promene u poređenju sa prošlim svetskim ratom da se budući rat nikako ne može upoređivati s njim.

Pored najkrupnijih političkih promena, koje su se dogdile za ovo vreme u svetu, i nečuvenog skoka u razvoju proizvodnih snaga, savremena epoha se karakteriše pojmom i razvojem ranije neviđenih sredstava oružane borbe, u prvom redu raketno-nuklearnog oružja.

Zato se budući svetski rat ocrtava, pre svega, kao raketno-nuklearni. Ogorčna razorna i uništavajuća snaga novih sredstava oružane borbe, neograničeni prostorni zamah rata i neizbežno uvlačenje u sferu uništavanja većine stanovništva na Zemlji svedoči o tome da će novi svetski

rat, ako ga imperijalisti započnu, doneti čovečanstvu nebrojene nesreće i stradanja. Razmere razaranja i ljudskih gubitaka u takvom ratu teško je čak i zamisliti.

Odlučujući značaj u budućem ratu dobiće njegov početni period, u toku koga će zaraćene strane težiti da postignu maksimalne rezultate, ulažeći za to što je moguće veće napore. Zbog toga najveći značaj pri određivanju trajanja rata neće imati vreme u toku koga se on vodi, već koeficijent efikasnosti napora utrošenih u samom njegovom početku. Prema tome, trajanje i napregnutost rata treba određivati po dvema merama: po trajanju čitavog rata i po efikasnosti korišćenja snaga i sredstava u određenoj jedinici vremena.

Što država efikasnije iskoristi snage i sredstva prikupljenih do rata, tim će veće rezultate postići u samom njegovom početku, brže izboriti pobedu. Istovremeno, svaka država mora uzimati u obzir i mogućnosti dugotrajnog rata, zbog čega je neophodno imati u gotovosti i potencijalne snage.

U punom skladu s tim je i takva odlika savremenog rata kao što je masovnost oružanih snaga koje učestvuju u njemu, a isto tako i intenzivna izgradnja i razvoj oružanih snaga u svim visoko razvijenim zemljama sveta. Taj razvoj u prvom redu određuju ekonomске mogućnosti zemalja, njihova sposobnost da proizvode nuklearno oružje i vrlo efikasnu i složenu ratnu tehniku.

Na razvoj oružanih snaga ozbiljno utiču verovatni karakter i načini vođenja budućeg rata. Zato se pravci njihovog razvoja, organizaciona struktura i opremljenost biraju u punom skladu sa zahtevima savremenog rata.

U uslovima savremenog rata veliki značaj dobija moralno-politička priprema oružanih snaga. Socijalno-politička priroda i klasna suština oružanih snaga socijalističkih i kapitalističkih država opredeljuju i različite pravce u obučavanju, vaspitanju boraca i starešina, principe formiranja i popunjavanja armija.

Kapitalističke armije predstavljaju poslušno oruđe u rukama monopolističke buržoazije i služe reakcionarnim

i mizantropskim ciljevima. Sovjetskim oružanim snagama su tuđi osvajački, pljačkaški ciljevi. Čitavo njihovo vaspitanje izgrađuje se na principima očuvanja mira, učvršćivanja ravnopravnosti i poštovanja nezavisnosti i suvereniteta svih zemalja i naroda.

Pri tom se ne može ignorisati to što tehnička opremljenost kapitalističkih i socijalističkih armija ima mnogo zajedničkog pošto se borbena sredstva i razvoj tehnike potičinjavaju objektivnim zakonima, koji su opšti za sve.

Pri izlaganju osnova vođenja rata autori su se oslanjali na istorijske tendencije razvoja načina vođenja rata imajući u vidu njihovu uslovljenost ovim ili onim faktorima političkog, ekonomskog i geografskog karaktera. U osnovu su postavljeni ratovi epohe imperijalizma.

Oblici i načini vođenja savremenog rata umnogome se određuju načinima na koje imperijalisti mogu započeti budući rat, njihovim vojnim planovima i pripremama.

Načini vođenja rata u celini se izražavaju sveukupnošću vidova ratnih dejstava: raketno-nuklearni udari radi jednovremenog razaranja vojno-ekonomskog potencijala protivnika, uništavanja strategijskih sredstava nuklearnog napada i grupacija oružanih snaga dezorganizacije vojnog rukovođenja i državnog upravljanja; ratna dejstva za zaštitu zemlje i oružanih snaga od raketno-nuklearnih i avio-nuklearnih udara neprijatelja; ratna dejstva na kopnenim ratištima; ratna dejstva na pomorskim ratištima i verovatni vidovi ratnih dejstava u kosmosu.

Pošto poslednjih godina imperijalistički agresori počlanjaju veliku pažnju izučavanju mogućnosti vođenja ratnih dejstava u kosmosu i preko kosmičkog prostora, sovjetska vojna strategija ne može ignorisati tu činjenicu i mora izučavati mogućnosti koje se otvaraju u toj sferi ratnih dejstava.

Određivanje karaktera rata, pravaca u izgradnji i razvoju oružanih snaga i načina vođenja budućeg raketno-nuklearnog rata omogućava da se otkriju osnovni pravci u pripremi za rat. Priprema zemlje za rat obuhvata pripremu ekonomike, oružanih snaga i stanovništva. U savre-

menim uslovima veliki značaj dobijaju pitanja blagovremene organizacije civilne zaštite, usled čega su odvojena u posebni deo sedmog poglavlja, mada su i ona jedan od elemenata pripreme stanovništva.

Rukovođenje ratom i oružanim snagama je funkcija najvišeg vojno-političkog rukovodstva, koji u raznim zemljama, u zavisnosti od njihovog državnog i društvenog uređenja i vekovnih tradicija, nije jednako. Međutim, u funkcijama tih organa ima i mnogo opštег. Sistem organizacije rukovođenja zemljom i oružanim snagama stalno se menja pod uticajem i dejstvom spoljnih i unutrašnjih prilika, nastalih u državi. Sada je još teško reći kako će se konkretno oformiti taj sistem u budućem ratu. Zato su se autori uglavnom oslanjali na iskustvo iz rukovođenja oružanim snagama u prošlim ratovima.

Uzimajući u obzir da se vojno delo stalno razvija pod dejstvom različitih uslova, autori su težili, prema mogućnostima, da pogledaju napred i ocrtaju neke perspektive razvoja različitih oblasti vojne strategije.

Istovremeno je neophodno uzeti u obzir da su postavke u ovom radu izlagane u svakom pojedinom slučaju, oslanjajući se na ocenu političkih i ekonomskih uslova današnjice. Zato se one ne mogu razmatrati kao zauvek date i skamenjene. Samo stvaralačko prilaženje sa pozicija marksističko-lenjinističke dijalektike omogućiće sovjetskim starešinama da pravilno shvate i iskoriste različite zaključke i preporuke iznete u ovom radu.

VOJNA BIBLIOTEKA

— INOSTRANI PISCI —

Osnovana 1950. godine

Dosada izdala ove knjige

- 1) knjiga: General AJZENHAUER, **OD INVAZIJE DO POBEDE**, rasprodato.
- 2) knjiga: Maršal MONTGOMERI, **OD EL ALAMEJNA DO BALTIČKOG MORA**, rasprodato.
- 3) knjiga: Kamil RUŽERON, **BUDUĆI RAT**, rasprodato.
- 4) knjiga: Pukovnik dr fil., BEŠLAJN, **RUKOVODENJE NARODNOM ODBRANOM**, rasprodato.
- 5) knjiga: Bazil H. LIDEL-HART, **STRATEGIJA POSREDNOG PRILAŽENJA**, strana 397, cena 230 din.
- 6) knjiga: Kamil RUŽERON, **POUKE IZ RATA U KOREJI**, rasprodato.
- 7) knjiga: Džordž PATON, **RAT KAKVOG SAM JA VIDEO**, rasprodato.
- 8) knjiga: General ER, **ARTILJERIJA — NEKAD, SAD I UBUDUĆE**, strana 405, cena 300 din.
- 9) knjiga: Omar BREDLI, **USPOMENE JEDNOG VOJNIKA**, rasprodato.
- 10) knjiga: Pukovnik LIKA, **EVOLUCIJA TAKTIČKIH IDEJA**, rasprodato.
- 11) knjiga: J. O. HIRŠFELDER, **ATOMSKA BOMBA I LIČNA ZAŠTITA**, rasprodato.
- 12) knjiga: Maršal PAPAGOS, **GRČKA U RATU 1940/41**, strana 400, cena 200 din.
- 13) knjiga: Džon KRESVEL, **RAT NA MORU 1939/45**, rasprodato.
- 14) knjiga: ROZBERI, **BIOLOŠKI RAT**, rasprodato.
- 15) knjiga: General-pukovnik DAPČEVIĆ, **ZNAČAJ I SNAGA MANEVRA**, strana 638, cena 500 din.
- 16) knjiga: General ŠASEN, **ISTORIJA DRUGOG SVETSKOG RATA**, rasprodato.
- 17) knjiga: SVEĆIN, **STRATEGIJA**, strana 452, cena 450 dinara.
- 18) knjiga: AJMANSBERGER, **TENKOVSKI RAT**, strana 356 sa 3 priloga, cena 400 dinara.

- 19) knjiga: KAMON, NAPOLEONOVI RATOVI, rasprodato.
- 20) knjiga: KARPOV, OBALSKA ODBRANA, strana 524, cena 700 dinara.
- 21) knjiga: MIKŠE, TAKTIKA ATOMSKOG RATA, rasprodato.
- 22) knjiga: MIDEILDORF, TAKTIKA U POHODU NA RUSIJU, rasprodato.
- 23) knjiga: AJRE, RATNA VEŠTINA I TEHNIKA, strana 248, cena 300 din.
- 24) knjiga: PRENTIS, CIVILNA ZAŠTITA U MODERNOM RATU, rasprodato.
- 25) knjiga: HITL, VOJNI ŠTABOVI, strana 336, cena 500 dinara.
- 26) knjiga: Maršal JERJOMENKO, STALJINGRAD. Delo obuhvata staljingradsku operaciju u celini sa uništenjem nemačke 6. armije, kao i izvesne zaključke i iskustva iz ove operacije. Strana 522, cena 1.000 din.
- 27) knjiga: FOJHTER, ISTORIJA VAZDUŠNOG RATA (prevod sa nemačkog) strana 503, cena 850 din.
- 28) knjiga: Admiral KASTEKS, STRATEGISKE TEORIJE (i sveska). Strana 430, cena 600 din.
- 29) knjiga: GUDERIJAN, VOJNI MEMOARI, strana 623, cena 1.000 dinara.
- 30) knjiga: VOĐENI PROJEKTILI. Delo je u pripremi.
- 31) knjiga: GRUPA POLJSKIH AUTORA, ODABRANE OPERACIJE POLJSKE NARODNE VOJSKE. Zbirka članaka o dejstvima jedinica Poljske narodne vojske do pada Berlina 1945. godine. Strana 432, cena 1.000 din.
- 32) knjiga: GRUPA SOVJETSKIH AUTORA, PROBOJ ORGANIZOVANE ODBRANE. Zbirka odabranih diplomskih radova sa sovjetskih vojnih akademija iz oblasti probaja organizovane odbrane operativnim jedinicama. Strana 487, cena 1.000 din.
- 33) knjiga: Herbert FAJS, ČERČIL — RUZVELT — STALJIN. Delo predstavlja vojnodiplomatsku istoriju drugog svetskog rata koja pokazuje »rat koji su ovi vodili i mir koji su žeeli«. Strana 840, cena 1.500 din.
- 34) knjiga: MIDEILDORF, TAKTIKA RODOVA I SLUŽBI. Knjiga obrađuje postupno sve osnovne taktičke radnje taktičkih jedinica. Strana 671, cena 800 din.
- 35) knjiga: GRUPA SOVJETSKIH AUTORA, TAKTIČKI PRIMERI BORBE. Delo predstavlja zbirku odabranih konkretnih primera borbi pešadijskih pukova i njihovih delova na istočnom frontu. Strana 264, cena 800 din.
- 36) knjiga: Ešer LI, VAZDUŠNA MOĆ. Studija o mogućnosti vazduhoplovstva u savremenim uslovima. Strana 288, cena 650 din.
- 37) knjiga: MONTROS, NEBESKA KONJICA. Studija o helikopterima na osnovu iskustva u korejskom ratu. Strana 307, cena 700 dinara.

- 38) knjiga: MELENTIN, **OKLOPNE BITKE**. U knjizi nemački general Melentin opisuje sve važnije oklopne bitke iz drugog svetskog rata. Strana 448, cena 850 din.
- 39) knjiga: GRUPA SOVJETSKIH AUTORA, **RAZVOJ TAKTIKE SOVJETSKE ARMije 1941—1945**. Strana 593, cena 1.300 dinara.
- 40) knjiga: **ZBIRKA ČLANAKA IZ STRATEGIJE** (I sveska). Strana 646, cena 900 din.
- 41) knjiga: **ZBIRKA ČLANAKA IZ OPERATIKE**, (I sveska). Delo je u pripremi.
- 42) knjiga: **ZBIRKA ČLANAKA IZ TAKTIKE** (I sveska). Strana 803, cena 1.250 din.
- 43) knjiga: **ZBIRKA ČLANAKA IZ VOJNE PSIHOLOGIJE** (sveska). Str. 487, cena 1.000 din.
- 44) knjiga: Maršal JERJOMENKO, **NA ZAPADNOM PRAVCU**. Strana 336, cena 600 din.
- 45) knjiga: Maršal ČUKOV, **ODBRANA STALJINGRADA**. Strana 423, cena 600 din.
- 46) knjiga: **TRANZISTORI** (prevod sa engleskog). Strana 464, cena 1.100 din.
- 47) knjiga: GRUPA SOVJETSKIH AUTORA pod redakcijom generala armije KUROČKINA, **METODIKA VOJNONA-UCNOG ISTRAŽIVANJA**. Strana 384, cena 650 din.
- 48) knjiga: NASTAVNICI VOJNO-POLITIČKE AKADEMIJE »LENJIN«, **MORALNO-POLITIČKI FAKTOR U SA-VREMENOM RATU**. Delo je u štampi.
- 49) knjiga: STERNBERG, **VOJNA I INDUSTRIJSKA REVOLU-CIJA** (prevod sa nemačkog). Str. 360, cena 1.000 din.
- 50) knjiga: **ZBIRKA ČLANAKA IZ VOJNE TEHNIKE** (sveska). Delo je u pripremi.
- 51) knjiga: BUĐONI, **PREDENI PUT**. (Memoari iz oktobarske revolucije). Strana 486, cena 750 din.
- 52) knjiga: POPELJ, **U TEŠKO VREME**. Strana 400, cena 700 din.
- 53) knjiga: LOKTIONOV, **DUNAVSKA FLOTILA U VELIKOM OTADŽBINSKOM RATU**. Delo je u pripremi.
- 54) knjiga: POPELJ, **TENKOVI SU OKRENULI NA ZAPAD** (druga knjiga pišeće trilogije). Str. 438, cena 1.100 din.
- 55) knjiga: Maršal SOKOLOVSKI, **VOJNA STRATEGIJA** (rad grupe autora). Str. 584, cena 1.100 din.
- 56) knjiga: SEMJONOV, **RAZVOJ SOVJETSKE OPERATIKE**. Delo je u pripremi.
- 57) knjiga: AKADEMIJA NAUKA SSSR, **VELIKA BITKA KOD MOSKVE**. Delo je u pripremi.
- 58) knjiga: GRUPA SOVJETSKIH AUTORA, **O SOVJETSKOJ VOJNOJ NAUCI**. Delo je u pripremi.
- 59) knjiga: KEGL I MENSON, **POMORSKI RAT U KOREJI**. Delo je u pripremi.

SOKOLOVSKI

VOJNA STRATEGIJA

*

Redaktor

Višeslav Petrović

*

Lektor

Rađmila Brajović

*

Tehnički urednik

Andro Strugar

*

Korektori

Nada Vesić

Gordana Rosi

*

Štampanje završeno jula 1965.

Tiraž 5000

Cena 1100